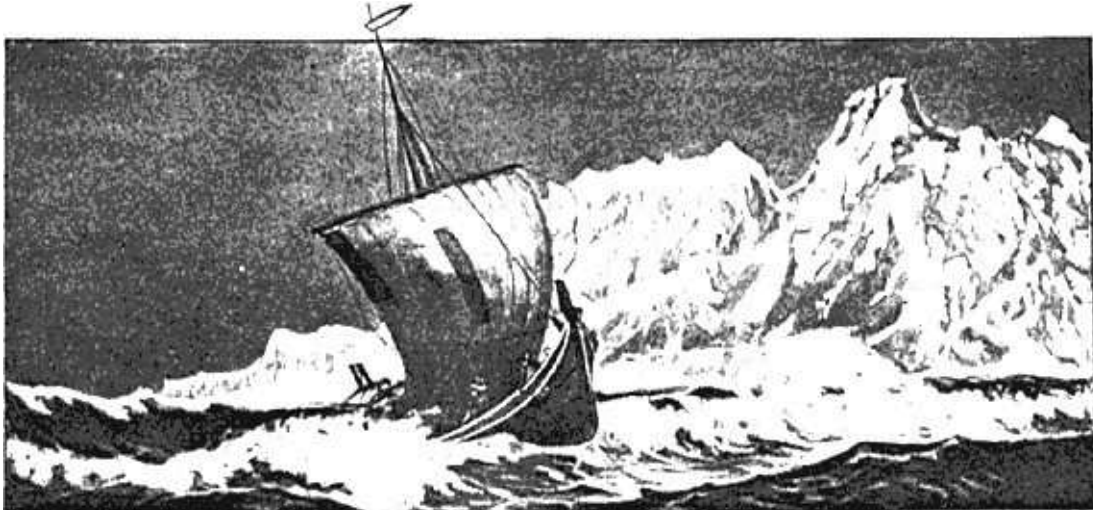

FEMBØRINGEN PÅ PRÆRIEN

Nordlandslaget af Amerika 1908-1945

Marit Martinsen

Hovedfagsoppgave i historie
Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø
Våren 2003

TAKK TIL...

Jeg har, i likhet med mange andre hovedfagsstudenter, innsett at det å skrive en hovedoppgave er en langt mer tids- og arbeidskrevende prosess enn først antatt. Barn og jobb har også bidratt til at det har tatt tid å bli ferdig. Det har nå gått fire-fem år siden min veileder, professor Einar Niemi, først introduserte meg for Nordlandslaget. Jeg vil starte med å rette en takk til ham for oppgaveforslag, veiledning og tålmodighet underveis.

Det er også mange andre som fortjener en takk for faglig og praktisk bistand, for mange til at alle kan nevnes her. Noen av dem føler jeg imidlertid at fortjener en spesiell takk. I forbindelse med kildearbeidet i Northfield i Minnesota var særlig professor em. Odd Lovoll og de ansatte ved *Norwegian American Historical Accosiation* og ved *Rølvaag Memorial Library* til stor hjelp. Jeg vil også rette en takk til Nordlandslaget styre og *Nord-Norges* redaksjon for velvillighet og for tillatelse til bruk av materiale.

Her i Norge har særlig *Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning* ved museumsbestyrer Dagfinn Bakka vært til praktisk hjelp. Jeg har dessuten mottatt økonomisk støtte fra *Professor Oluf Kolsrud og hustru Borghilds Kolsruds legat* og fra *E. I. Hambros legat*, og vil benytte anledningen til å takke for dette. Sist, men ikke minst, vil jeg rette en dyptfølt takk til familie og venner som har stilt opp til alt fra korrekturlesning og teknisk assistanse til barnevakt. For å nevne noen: Anita Bratlie, Anne Dahl, Gard Gya, Siri Martinsen, Lars Nordmo, Margaret Aarag Antonsen, Kenth Mikalsen og Frode Larsen.

Oppgaven dediseres min kjære sønn, Sander.

Tromsø, mai 2003.

Marit Martinsen

Forsiden: Nordlandslagets offisielle symbol, Fembøringen. Motivet er hentet fra Thorolf Holmboes maleri "Storbaaten under flere Klo Vind".

INNHOLDSFORTEGNELSE

TAKK TIL.....	0
LISTE OVER KART OG FIGURER	4
FORKORTELSER	4
KAPITTEL 1: INNLEDNING.....	7
1.1 Tema og målsetninger	7
1.2 Forskning og begreper	9
1.2.1 Fra "Melting Pot" til "Ethnic Revival"	9
1.2.2 Identitet — konstruert eller essensiell?.....	11
1.2.3 Symbolenes rolle	14
1.2.4 Annen forskningslitteratur	15
1.3 Kilder og kildekritikk.....	15
1.3.1 Kvalitativt materiale	16
1.3.2 Kvantitativt materiale	17
KAPITTEL 2: FRA NORD-NORGE TIL AMERIKA	21
2.1 Nord-Norge	21
2.2 Utvandringen.....	22
2.3 Det "norske" og det "nordnorske" Amerika.....	24
2.3.1 Bygdelagsbevegelsen	28
KAPITTEL 3: "VI NORDLÆNDINGER KAN BLIVE EN MAGT IBLANDT VORE LANDSMÆND"....	33
Perioden 1908-1910	33
3.1 "Sammenslutning af Nordlændinger"	33
3.1.1 På rotur med biskop Bang.....	33
3.1.2 20. januar 1909: "Nordlandslaget af Amerika" ble stiftet	37
3.2 "Hjemme blant vore egne." De første stevnene	38
3.3 "Aa spyt nu i Næven og tag godt i!" Redningsskøyteinnsamlingen	41
3.4 "Et Samlingsmærke for Nordlændingerne i Amerika." Tradisjoner og motivasjon for deltagelse	46
KAPITTEL 4: "VI KALDER DET 'NORD-NORGE'" Perioden 1911-1915.....	48
4.1 "En hel Flaade med Nordlændinger til rors"	48
4.2 "Nordlændingernes Jubilæumsgave"	50
4.3 Grunnlovsfesten i 1914	56
4.4 Tilbake til hverdagen	57
4.5 Tidsskriftet <i>Nordlandslaget/Nord-Norge</i>	58
4.6 Medlemmer og styre 1911-1914	62
4.7 Nordlendingene på Vestkysten organiserer seg	63
4.8 Symboler, språk og retorikk	65
4.8.1 Fembøringen.....	66
4.8.2 "Nordlændinger", "Finmarkinger" — og Nord-Norge	67
4.8.3 Nordnorsk identitet uttrykt gjennom språk og fortellinger	70
4.8.4 "Vi snakket Nordlænding så de spruta." Om bruk av dialekt	73
KAPITTEL 5: "AT FRIT OG UHINDRET KUNDE TALE SIN NORDLANDSDIALEKT"	75
Perioden 1915-1920	75
5.1 "Krigen var [...] i manges sind så alt for nær"	76
5.2 "Beire Bla finnes ikkje i heile Amerika!"	81
5.3 Nordlandslagets medlemmer og styre under første verdenskrig	82
5.4 Variabel aktivitet i lokallagene	84
5.5 Danselag, kirkemøte eller "mindefest"?.....	85
5.6 Amerika — "vort eget land"	88

KAPITTEL 6: "VI HAR GIT AMERIKA MER EN AMERIKA HAR GIT OS"	
Perioden 1920-1925	91
6.1 Rølvaag ved roret. Stevnene 1920-1922	93
6.2 <i>Nord-Norge</i> i hardt vær	96
6.3 Baumann som "høvedsmann"	98
6.4 "Duluthkarene" tar over	101
6.5 Hundreårsfesten for norsk utvandring i 1925	102
6.5.1 "In your hands our country is secure..."	103
6.6 Ny aktivitet på lokallagsnivå	105
6.7 "Den arv os fædre efterlod skal brænde..."	106
6.8 En "særskildt Nordlandshistorie"?	108
KAPITTEL 7: "HVOR LENGE KAN VEL VI NORDLENDINGER HOLDE NORDLANDSLAGET OG 'NORD-NORGE' GÅENDE?" Perioden 1925-1945	110
7.1 "Det er jo for at [...] oppfriske minder fra det sollyse Nordland, vi møtes"	111
7.1.1 Hagbart H. Borgen og nordlendingene i Duluth	113
7.1.2 Nordlandslaget går egne veier	115
7.1.3 "Victory"-stevnene	119
7.2 "Hjertebloodet for Lagets Trivsel og Fremgang"	121
7.3 Nordlandslagets medlemmer	126
7.4 Høvedsmenn og mannskap	132
7.5 "Faar vi ungdommen, faar vi Fremtiden"	136
7.6 Nordlandslagets "Klenodier"	137
7.7 "Det kjæreste i tankene at dvele ved..."	139
KAPITTEL 8: AVSLUTNING	143
EPILOG	153
LITTERATUR OG KILDER	154
Litteratur	154
Arkivmateriale	165
Tidsskrifter og aviser	165
Internettkilder	166
APPENDIKSER	168
1. Oversikt over styremedlemmer og redaktører 1909-1945	168
2. Oversikt over Nordlandslagets stevner og tillitsvalgte 1909-1945	Feil! Bokmerke er ikke definert.
3. Nordlandslagets lokallag og andre nordnorske organisasjoner i USA	174
4. Utfyllende tabeller	176

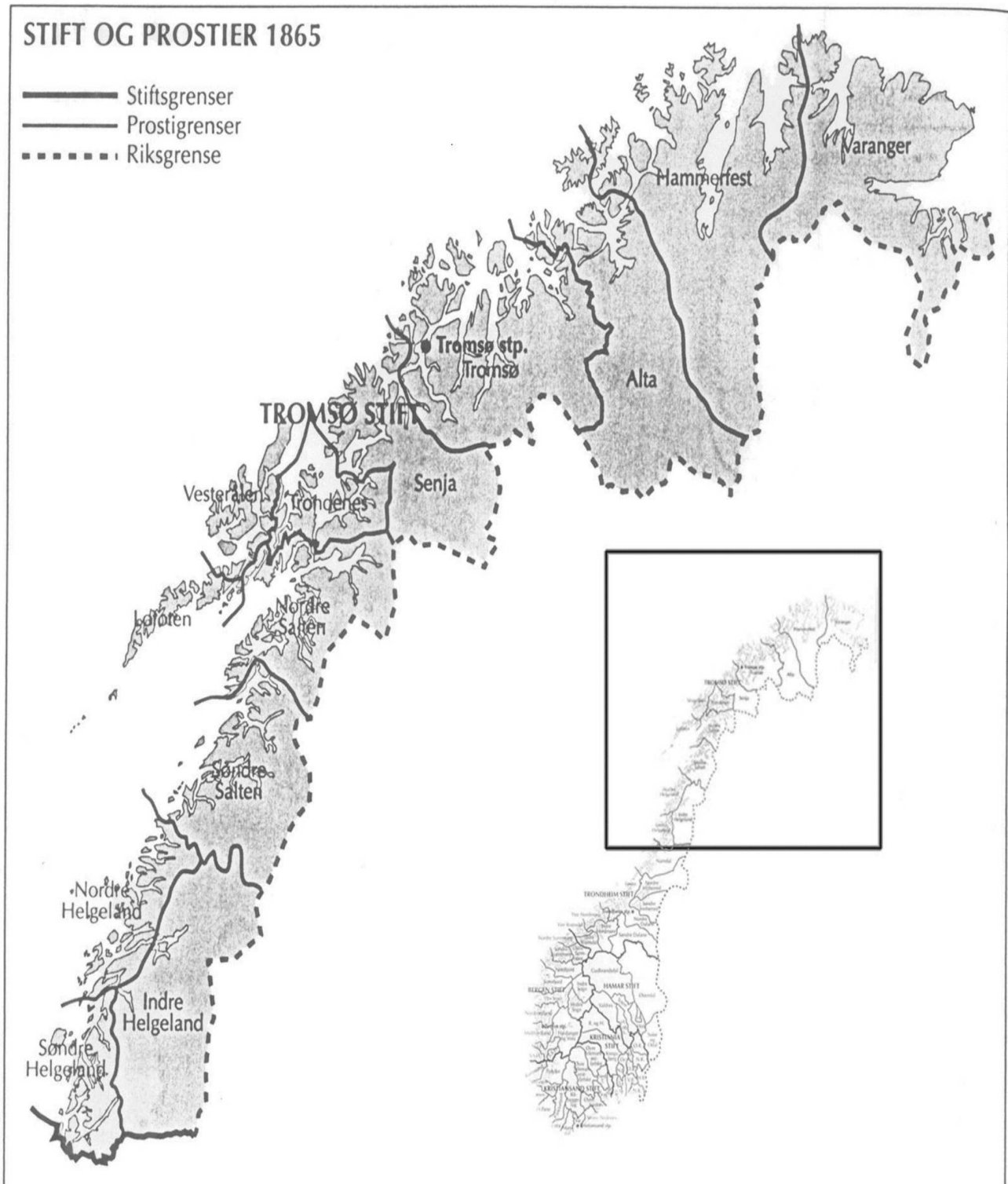
LISTE OVER KART OG FIGURER

KART OVER MINNESOTA OG OMEGN	5
KART OVER NORD-NORGE.....	5
Figur 1. Nordlandslagets medlemmer. Absolutte tall.....	18
Figur 2. Andel kjente opplysninger om Nordlandslagets medlemmer. Relative og absolutte tall	19
Figur 3. Andel kjente opplysninger om Nordlandslagets styremedlemmer. Relative og absolutte tall.....	20
Figur 4. Aldersfordeling, Nordlandslagets medlemmer 1914. Relative tall.....	62
Figur 5. Aldersfordeling, Nordlandslagets medlemmer 1918. Relative tall.....	83
Figur 6. Kjønnfordeling 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Absolutte tall.	127
Figur 7. Andel medlemmer født i USA, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.....	128
Figur 8. Fylkesfordeling 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.	128
Figur 9. Fordeling Nordlandsprostiene, 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.....	129
Figur 10. Statsfordeling medlemmer, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.	130
Figur 11. Aldersfordeling medlemmer, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.....	130
Figur 12. Antall år siden Nordlandslagets medlemmer utvandret, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.	131
Figur 13. Gjennomsnittlig alder og botid i USA, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Absolutte tall.	131
Figur 14. Alder og botid i USA, styrets medlemmer 1909-1945. Absolutte tall.....	133
Figur 15. Fylkesfordeling styrets medlemmer 1909-1945. Relative tall	133
Figur 16. Statsfordeling blant styrets medlemmer 1909-1945. Relative tall.....	134
Figur 17. Fylke- og regionsfordeling blant Nordlandslagets medlemmer, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Absolutte tall.	176
Figur 18. Yrkesfordeling blant Nordlandslagets medlemmer, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Absolutte tall.	176

FORKORTELSER

NAHA	<i>Norwegian-American Historical Association</i>
NSSR	<i>Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning</i>
OERP	<i>Ole Edvard Rølvaag Papers, NAHA</i>
JBBP	<i>Julius Berg Baumann Papers, NAHA</i>
BP	<i>Bygdelagene Papers, NAHA</i>
EIR	<i>Ellis Island Records</i>
DA	<i>Digitalarkivet</i>
NBO	<i>Nasjonalbiblioteket, avdeling Oslo</i>
NOS	<i>Norges offisielle statistikk</i>
TMA	<i>Thor M. Andersens bibliografi</i>
RHD	<i>Registreringsentralen for historiske data</i>
SSB	<i>Statistisk Sentralbyrå</i>
SSDI	<i>Social Security Death Index</i>

KART OVER NORD-NORGE

Kart: Norsk historisk leksikon, 1999.

KART OVER MINNESOTA OG OMEGN

Kart: Lars Nordmo, Universitetet i Tromsø.

KAPITTEL 1: INNLEDNING

1.1 Tema og målsetninger

Hvordan kan man ivareta og utvikle sin identitet i et nytt land, hundrevis av mil fra ens geografiske opprinnelse? Og hvorfor ønsker man å gjøre det? Dette er høyst aktuelle spørsmål ved starten av det 21. århundre, med stadig økende mobilitet verden over og med store flyktningsstrømmer som forlater hjemlandet for å starte et nytt liv et annet sted. I mange land, inkludert Norge, har søkelyset blitt satt på problemstillinger tilknyttet innvandring og integrering.

Tematikken er på ingen måte ny. En av de største folkevandringene verden har sett var på 1800- og begynnelsen av 1900-tallet, da millioner av mennesker forlot Europa for å starte et nytt liv i Amerika. Mange nordmenn ble også rammet av ”amerikafeberen” og reiste over Atlanteren. Med seg hadde de tradisjoner og språk, og i kombinasjon med amerikansk samfunn og livsstil ble en særegen norskamerikansk kultur skapt. ”Det norske Amerika”, som hadde sitt geografiske tyngdepunkt i statene i Øvre Midtvesten, rommet mange forskjellige typer institusjoner og organisasjoner. Ett av elementene i ”det norske Amerika” var den norskamerikanske *bygdelagsbevegelsen*, som vokste frem i årene etter 1900. Bygdelagene var foreninger for immigranter med felles geografisk opphav i Norge. Folk med røtter i valdresdistriktet samlet seg i *Valdres Samband*, de som kom fra Hallingdal dannet *Hallinglaget*, mens nordnorske utvandrere stiftet *Nordlandslaget*.

Oppgaven omhandler Nordlandslaget og dets virksomhet i perioden 1908-1945. Denne virksomheten omfattet blant annet årsstevner, innsamlingsaksjoner, rekruttering, deltagelse på stor norskamerikanske tilstelninger og publiseringsvirksomhet. I Nordlandslaget ble det fokusert på en rekke symboler som fungerte som manifestasjoner av lagets og medlemmenes nordnorske identitet. Disse symbolene og bruken av dem ønsker jeg å identifisere og tolke i denne oppgaven. Ved å fokusere på Nordlandslagets symboler, både de fysiske og de som kom til uttrykk gjennom metaforbruk og retorikk, vil jeg søke etter uttrykk for lagets og medlemmenes identitetsmessige forankring. Oppgavens overordnede problemstillinger kan da formuleres slik: Hva *ønsket* Nordlandslaget og dets medlemmer å identifisere seg som? Hvordan tolket de sin nordnorske bakgrunn, og hvordan ble den nordnorske identiteten – eller oppfatningen av den — synliggjort i undersøkelsesperioden?

Dette innledningskapitlet vil i det følgende omhandle sentrale begreper og forskning som har vært av betydning for oppgaven. En gjennomgang av kildematerialet vil også bli gitt. I kapittel 2 vil det gis en skisse av det nordnorske samfunnet, utvandringsforløpet og tilblivelsen av det ”norske” og det ”nordnorske Amerika”. Her vil også fremveksten av bygdelagsbevegelsen gjennomgås. Kapittel 3-7 omhandler Nordlandslagets historie i perioden 1908-1945. Hovedvekten vil bli lagt på det ”nasjonale” Nordlandslaget, som hadde Øvre Midtvesten som geografisk base. Lagsvirksomheten her var — og er fortsatt — den mest omfattende og best organiserte. Men også de mange lokale nordlandslagene i perioden vil bli omtalt der det er naturlig. Fremstillingen er i all hovedsakelig kronologisk ordnet, og er delt inn i naturlige tidsskille i forhold til Nordlandslagets virksomhet, begivenheter i ”det norske Amerika” eller i det amerikanske samfunnet generelt.

En rekke undersøkelser har tatt for seg ”det norske Amerika” frem til feiringen i 1925, men det er gjort få grundige undersøkelser av en enkelt organisasjons ”indre liv”.¹ Ett av målene med denne oppgaven er å gjøre nettopp en slik studie. Feiringen i 1925 har på mange måter vært betraktet som et ”Last Rally” for den norskamerikanske kulturen i Amerika.² Den forskningen som har blitt gjort når det gjelder de norske immigrantenes liv i USA, har i liten grad fokusert på årene etter dette tidspunktet.³ Årsaken til dette kan ligge i den herskende oppfatningen om at den norskamerikanske kulturen gjennomgikk så store endringer i løpet av 1920-tallet at den gradvis ble til en ”integrated American ethnic culture rather than a separatist, transplanted immigrant culture.”⁴ I den senere tid har imidlertid Odd Lovoll gjennomført en omfattende undersøkelse av den norskamerikanske gruppen på 1990-tallet. Resultatene tyder på at man selv i våre dager kan snakke om en norskamerikansk identitet, til tross for at den beskrives som en ”festivalidentitet”.⁵ Jeg ønsker med denne oppgaven å gi et bidrag til å fylle ”tomrommet” fra slutten av 1920-tallet og etterkrigstiden ved å studere *en* av de norskamerikanske grupperingene på denne tiden, og å se på hvilke utfordringer den sto overfor i denne perioden. Undersøkelsesperioden går frem til avslutningen av andre verdenskrig. På denne tiden hadde medlemstallet i Nordlandslaget sunket svært mye, samtidig

¹ Odd Lovoll har, i tillegg til sin generelle forskning om bygdelagsbevegelsen, fokusert spesielt på enkelte av lagene i noen av sine artikler. Einar Niemi har bidratt med en artikkel som tar for seg Nordlandslaget. (Se bl.a. Lovoll 1996 og Niemi 2002). I tillegg har enkelte bygdelag, inkludert Nordlandslaget, fått sin ”historie” skrevet i forbindelse med jubileer etc. Dette er for en stor grad gjort av lagenes egne folk, og er stort sett summariske oversikter over stevner og styrever. Se f.eks. Hodnefjeld 1954 og Lovoll 1975: 220-239.

² Lovoll 1975: 145. Se også Schultz 1992: 273-274.

³ Lovoll 1982: 86-87.

⁴ Øverland 1996: 8. Se også Chrislock 1981: 122-144.

⁵ Lovoll 1999: 70. Se også Øverland 2000a: 176.

som organisasjonen mer og mer hadde ”trukket seg tilbake” fra utadrettet aktivitet.

1.2 Forskning og begreper

Synet på immigrantene og deres plass i USA har endret seg over tid, noe også forskningen avspeiler. Mens innvandringen som kollektivt fenomen ble sterkt betont tidligere, har fokus den senere tid blitt rettet mot individer og de enkelte immigrantgrupper. I den forbindelse har begreper som *etnisitet* og *etnisk identitet* fått større betydning. Det finnes ulike tolkninger av disse begrepene. I det følgende vil jeg gi en forskningshistorisk skisse av de viktigste teoriposisjonene. Jeg vil også gjennomgå annen relevant litteratur i forbindelse med oppgaven, og fokusere på den betydningen symboler har blitt tillagt som identitetsmarkører.

1.2.1 Fra ”Melting Pot” til ”Ethnic Revival”

USA tok et nytt steg i retning av å løsrive seg fra Europa identitetsmessig da ideen om smeltingen eller ”the Melting Pot” fikk sitt gjennombrudd. Dette var en idé om at de ulike immigrantkulturer og etniske grupper ville smelte sammen til et ”nytt” folk, og dermed skulle et kvalitativt nytt samfunn oppstå. På 1890-tallet fremmet Frederick Jackson Turner ideen om at det først og fremst var i frontierområdene i vest, ved sivilisasjonens yttergrense, at denne ”sammensmeltingen” foregikk. Det var der den ”amerikanske” mennesketype og karakter ble dannet, og ikke i de urbane områdene der mange forskjellige immigrantkulturer samlet seg.⁶ Omkring første verdenskrig fikk Turner delvis støtte fra Robert Park og de andre ”Melting pot-teoretikerne” ved *Chicago School of Sociology*. De mente at en slik sammensmelting ville skje, men ikke helt slik Turner hevdet. Prosessen ville ta lengre tid, men etter hvert ville det skje en gjensidig påvirkning mellom de etniske gruppene, blant annet ved at ekteskap ble inngått på tvers av gruppene. Med tiden ville en ny og særegen amerikansk kultur oppstå.⁷ I 1908 ble Israel Zangwills teatersuksess *The Melting Pot* satt opp på Broadway. Her fikk smeltingprosessen fra en etnisk til en amerikansk identitet et mer dramatisk preg. I Zangwills versjon skulle immigrantene ”kaste av seg” den gamle verdens ”barbariske” tradisjoner og kultur. I smeltingen skulle de forenes med de andre immigrantgruppene til en ny og særegen mennesketype — amerikanere.⁸

Det positive med ideen om smeltingen var at immigrantkulturene var tiltenkt en rolle i dannelsen av det nye samfunnet og den nye mennesketypen. Tilhengerne av assimilasjon,

⁶ Turner 1962.

⁷ Park i Steinberg 1981: 45-48.

⁸ Zangwill 1910.

eller amerikanisering, mente på sin side at det fantes en definerbar amerikansk kultur som sto over den immigrantene representerte. Immigrantene skulle forkaste sin opprinnelige etniske identitet og ta til seg den denne ”opprinnelige” amerikanske kulturens verdier og normer. I likhet med smeltedigelm-metaforens sympatisører vurderte assimilasjonstilhengerne integrasjonsprosessen ut fra en ”straight-line theory”, altså en utvikling i rett linje fra gamlelandets kultur til full amerikanisering.⁹ Tilhengerne av assimilasjonstankegangen fantes i alle lag av folket, også på høyt politisk hold (se kapittel 5). Denne ideen fikk sitt gjennombrudd under første verdenskrig, da amerikansk nasjonalisme for alvor ble vekket og det ble forlangt ”100 prosent” lojalitet overfor de amerikanske verdiene.

Samtidig som smeltedigelm-metaforen og assimilasjonsideen hadde sine glansdager fantes det enkelte røster som fremmet tanken om et pluralistisk samfunn. I sin berømte artikkel ”Democracy Versus the Melting Pot” (1915) argumenterer Horace M. Kallen for et slikt syn. Han sammenligner det amerikanske samfunnet med et orkester som spiller en symfoni. Det var nettopp ”the range and variety of the harmonies” som var det positive: Hver eneste immigrantgruppe i USA kunne bidra med noe unikt til en rik og variert amerikansk kultur.¹⁰ Også i det norskamerikanske miljøet fantes sterke talsmenn for at immigrantene skulle ta vare på sin identitet, først og fremst Waldemar Ager og Ole Edvart Rølvaag. Disse to og deres synspunkter skal omtales nærmere i neste kapittel.

Noen tenkte også på immigrantene, ikke bare på samfunnet som skulle ta i mot dem. Mange forskere tegnet et nokså dystert bilde av immigrantene. Robert Park så på dem som bastarder eller blandingsmennesker som levde i utkanten av to verdener. Immigrantene var fremmede uten feste i noen kulturer.¹¹ Dette synet ble fulgt opp av Oscar Handlin. I sin klassiker *The Uprooted* (1951) hevder han at immigrantene følte seg psykologisk og kulturelt fremmedgjorte: De var ikke lengre europeere, men heller ikke amerikanere. Handlin tolker immigrantenes organisasjonsiver som et tegn på deres rotløshet og deres søken etter et sted å føle seg hjemme.¹² Dorothy Burton Skårdal støtter seg til Handlin, men modifierer hans synspunkter noe i *The Divided Heart* (1974). Hun mener at immigrantlitteratur kan brukes som kilde til forståelsen av immigrantenes oppfatning av seg selv og sin tilhørighet i to kulturer. Hennes hovedkonklusjon etter å ha studert skandinavisk immigrantlitteratur er at

⁹ Lovoll 1998b: 131-132.

¹⁰ Kallen 1915. Se også Steinberg 1981: 253-254, Zempel 1998: 17-19 og Lovoll 1975: 147.

¹¹ Park 1928 i Lovoll 1994a: 147. Se også Haugen 1983: 29-30.

¹² Handlin 1951: 170-184.

immigrantene hadde store problemer med å foreta et ”valg” mellom sitt hjemlands kultur og den amerikanske kulturen, og at de slet med et ”delt hjerte”.¹³

Felles for disse teoretiske posisjonene er at de betrakter immigrantopplevelsen som mer eller mindre negativ. Immigrantenes ”mål” var å ”bli” noe kvalitativt annet enn de opprinnelig var, og debatten dreide seg mest om hvordan dette kunne gjøres og hvorvidt det var mulig.

1960-tallets ”Ethnic Revival” representerte et brudd med denne tankegangen. Den rådende holdningen nå ble at immigrantene verken hadde fått sine røtter rykket opp eller blitt fullstendig amerikanisert. Det amerikanske samfunnet besto fortsatt av mange forskjellige etniske grupper som forvaltet sin identitet.¹⁴ Etnisk identitet ble betraktet som sosialt fenomen som handlet om gruppers avgrensning og forhold til hverandre. Etniske forskjeller var et resultat av kommunikasjon mellom gruppene, der kulturtrekk ble fremhevet, vedlikeholdt og endret ut fra skiftende behov. Gjennom disse etnifiseringsprosessene fikk enkelte kulturtrekk karakter av viktige symboler som markerte gruppeidentitet i kontrast til andre grupper.¹⁵ Retningen vektla det dynamiske aspektet ved etnisk identitet, noe som blant annet innebar at de objektive kriteriene for etnisitet kunne endres i tid og rom. Det ble foretatt mange undersøkelser av immigrantgruppene i USA, også av den norskamerikanske gruppen.¹⁶ Lovolls *A Folk Epic* (1975), som omhandler den norskamerikanske bygdelagsbevegelsen, er en studie innenfor denne tradisjonen. I denne og senere undersøkelser ser Lovoll på den norskamerikanske immigrantgruppens oppfattelse av seg selv som en gruppe i kontinuerlig sosial dialog med andre grupper, ut fra et behov for å definere sin plass i Amerika. Gruppens nasjonale arv og rurale folkekultur ble viktige ingredienser i en dynamisk tilpasning til det amerikanske samfunnet.¹⁷

1.2.2 Identitet — konstruert eller essensiell?

Ethvert menneske har flere sosiale identiteter som bidrar til å definere *hvem* han/hun er i forskjellige sammenhenger. Man kan blant annet velge å identifisere seg ut fra nasjonal, regional, etnisk, språklig eller kulturell forankring.¹⁸ Den norskamerikanske gruppen i USA

¹³ Skårdal 1974: 193-329.

¹⁴ Se f.eks. Vecoli 1964, Glazer & Moynihan 1963 og Novak 1971.

¹⁵ Niemi & Hansen: 1999: 102.

¹⁶ Se forskningsoversikter i Haugen 1983: 23 og note 1, kapittel 3, samt Gjerde 1985: 296-297.

¹⁷ Se bl.a. Lovoll 1994a, 1994b, 2001a og 2001b.

¹⁸ Om ”multiple identities”, se f.eks. Smith 1999: 229, Roosens 1989: 16, Eriksen, T. H. 1996: 52-53 og 1993, samt Blanck 1997: 17-18.

var, og er, en definert etnisk gruppe i det amerikanske samfunnet. Norskamerikanerne utgjorde likevel ikke noen homogen gruppe. Men noen av de norske immigrantene valgte å ”bli” amerikanske og å legge fra seg språk og tradisjoner fra Norge, valgte andre å delta i ”norske” aktiviteter og organisasjoner, for eksempel foreningen *Sønner av Norge* (se kapittel 2.3). For atter andre var det viktigste å definere seg ut fra hvor de mer spesifikt kom fra i Norge, altså en *lokal* eller *regional* identitet.

Innenfor forskningen omkring blant annet nasjonalstater, regioner og etniske grupper har teoriposisjonene *essensialisme* og *konstruktivisme* vært fremtredende. Teoriene kan også anvendes for å studere regional identitet.

Essensialistene, eller primordialistene som de også kalles, står for synspunkter som hevder at fenomener som etnisitet og etnisk identitet er av grunnleggende art og at moderne manifestasjoner har sine forutsetninger forankret i historie og kultur med dype røtter.¹⁹ Anthony D. Smith mener at etniske grupper karakteriseres ved at de har myter om felles opprinnelse, delte historiske minner og en ide om et felles ”homeland”.²⁰ Essensialistene snakker om ”bånd”, ”følelser av fellesskap” og ”åndelige forbindelser” mellom mennesker i en gruppe, og, som Clifford Geertz hevder, at ”some attachment seem to flow more from a sense of natural [...] affinity than from social interaction.”²¹ En ”essensiell” identitet blir betraktet som medfødt og kan i liten grad forklares ut fra sosiale forhold. Den er lokalisert i menneskenes dype psykologiske strukturer. Dette gjør det, i følge for eksempel psykologen Erik H. Eriksen, mulig å ”experience one’s self as something that has continuity and sameness.”²²

Konstruktivistene hevder på sin side at de moderne etniske manifestasjoner springer ut av forutsetninger gitt av moderniseringsprosesser og av den moderne nasjonalstatens oppkomst. De er med andre ord ”konstruerte” eller ”oppfunnet”. Kulturell og etnisk identitet tolkes som noe dynamisk. I møtet med en fremmed og annerledes kultur blir man klar over sitt eget kulturelle særpreg.²³ Ulike identitetsgrupper har ulike symboler som anvendes innenfor forskjellige kulturelle kontekster og som dermed er relevante i en identitetsprosess. De

¹⁹ Niemi 1997: 442.

²⁰ Smith 1991: 20-21.

²¹ Geertz 1996: 42.

²² Eriksen, E. H. i Lovoll 1998: 68-69.

²³ Jf. Barth 1964: 14 og Magnussen 1933: 67.

betydningsbærende elementene i kulturen vil endre seg i en historisk prosess. Slik sett er identitet en dynamisk dannelses- og endringsprosess. Den konstruktivistiske tankegangen har vært anvendt på blant annet studier av nasjonalismens tilblivelse. Benedict Anderson hevder at "nationalism is not the awakening of nations to self-consciousness; it *invents* nations where they do not exist."²⁴ Nasjonalisme er, i følge Anderson, "cultural artefacts" som dannes ut fra forskjellige historiske krefter og via konstruerte kulturer. Overført til for eksempel etniske grupper betyr dette altså at det innenfor etniske grupper kan finnes en form for fellesskap som ikke beror på konkret samhandling. Folk kan identifisere seg med andre fra samme etniske kategori uten å kjenne dem personlig. Det er dette han kaller *Imagined Communities*.²⁵ Werner Sollors hevder i *Invention of Ethnicity* (1989) at etniske grupper ikke er "natural, real, eternal, stable, and static units," men at de er blitt til en del av historiske prosesser. Etniske grupper endrer seg over tid og redefinerer sin basis.²⁶ Lovoll har utdypet dette synet i sin studie av den norskamerikanske gruppen:

*Ethnic groups in modern societies respond to internal and external forces by constantly re-creating and re-inventing their ethnicity. In the socialization of an ethnic group across the generations, aspects of its values, norms and identifying patterns of behavior are increasingly altered. It is, thus, an ethnicity that is constructed in a historical process that incorporates and transmutes shared cultural heritages and historical memories.*²⁷

For å markere grenser mellom grupper blir det ofte innen gruppen holdt i live en forestilling om enhet gjennom dyrking av en felles fortid. Slike forestillinger blir ofte synliggjort gjennom symboler og tradisjoner. Tradisjoner er, i følge Erik Hobsbawm, konstruerte. I sin *Invention of Tradition* (1983) definerer han konstruerte tradisjoner som "a set of practices, normally governed by overtly or tacitly accepted rules and of a ritual of symbolic nature, which seem to incalculable certain values and norms of behavior by repetition, which automatically implies continuity with the past."²⁸ Med andre ord får en tradisjon preg av å være "essensiell" hvis den repeteres mange nok ganger. På bakgrunn av sine studier av norskamerikanske feiringer, særlig hundreårsmarkeringen av norsk innvandring til USA i 1925, har April Schultz kommet til følgende konklusjon: "Ethnicity is not inherent, but constructed as a dialogue between immigrants and the dominant society."²⁹ Hun fortsetter med å hevde at etnisitet ikke er "something to be preserved or lost."

²⁴ Anderson i Sollors 1989: xi.

²⁵ Anderson 1991: 1-7.

²⁶ Sollors 1989: xiii-xiv.

²⁷ Lovoll 1998: 35.

²⁸ Hobsbawm & Ranger 1983: 1.

²⁹ Schultz 1992: 269.

*Ethnicity [is] a process of identification at a particular moment to cope with historical realities. Hence the decline of an 'ethnic' community reveals not so much that the immigrants have assimilated as that they have found other strategies to cope with changing historical conditions.*³⁰

Kan så immigrantgruppene i USA sies å enten ha en slags "primordial consciousness of themselves as members of an ethnic group", eller er deres identitet konstruert ut av ingenting, *ex nihilo*?³¹ Svaret er ikke *enten – eller*, men heller *både – og*. Deres etniske, nasjonale eller regionale identitet i USA ble til i et samspill mellom kultur og tradisjoner i det gamle og det nye landet. Herbert Gans kaller slik etnisitet en "symbolsk identitet". Med dette mener han at etnisitet — i likhet med identitet — i moderne samfunn opprettholdes ved hjelp av utvalgte og identifiserbare symboler. Symbolsk identitet griper i liten grad inn i folks dagligliv. Han hevder at immigrantenes hjemland er spesielt anvendelige som symboler på identitet fordi "they are far away and cannot make arduous demands on American ethnics."³² Om en etnisk identitet er konstruert eller ikke, er, etter Gans' mening, av mindre interesse. Så lenge de faktorene en identitet bygger på *oppfattes* som essensielle, "ekte" eller medfødte blir denne identiteten en psykologisk realitet som gir mennesker trygghet og en følelse av tilhørighet.

1.2.3 Symbolenes rolle

Gjennomgangen av identitetsbegrepet har hittil vært ganske teoretisk og vag på den måten at det har vært snakk om menneskers "forståelse av verden" og deres "egendefinisjon" på bakgrunn av "erfaringer". Men identitet har også ofte klare manifestasjoner i form av utstrakt bruk av symboler. Innenfor alle slags verdslige og religiøse samfunn, institusjoner og organisasjoner finnes det et utall slike symboler med ulik betydning.

Hva er så egentlig et symbol og hva slags funksjon har det? Et symbol representerer for det første noe langt mer enn seg selv. Det er et mer eller mindre konkret, eller i det minste begripelig, bilde på noe abstrakt. I et symbol ligger ideer, verdier, assosiasjoner og følelser man ikke kan begripe, formidle og gjøre meningsfylt uten å anvende kompliserte tankestrukturer.³³ Zdzislaw Mach hevder at en gruppes ritualer, seremonier, myter, festivaler, kunst og litteratur bidrar til å konformere dens verdisystem, sosiale normer og mål og til å legitimere det medlemmene av gruppen har til felles: "Symbols [...] communicate them in a

³⁰ Ibid. For en gjennomgang av "essensialisme versus konstruktivisme" debatten anvendt på etnisitet, se f.eks. Schultz 1992 og Hutchinson & Smith 1996.

³¹ Gerber 1989: 118.

³² Gans 1996: 148.

³³ Biedermann 1992: 7.

synthetic, short way, appealing directly to the emotions and semiconscious associations.”³⁴ Symboler har altså både en rasjonaliserende og kommuniserende funksjon. Ved å identifisere og tolke individers og menneskers symboler kan man tilegne seg kunnskaper og gjøre seg opp meninger om hva fortidige mennesker og grupper ønsker å definere seg som. I denne oppgaven vil jeg se etter symboler i det skriftlige kildematerialet, både i ”tradisjonelle kilder” og i litterære tekster av forskjellig art, som nordlendingene i Amerika tilla særlig stor vekt i sin identitetssøken.

1.2.4 Annen forskningslitteratur

I tillegg til den litteraturen som alt er presentert har jeg også hatt nytte av annen forskningslitteratur som på forskjellig vis kan belyse denne oppgavens problemstillinger. Mange av artiklene i *Nordnorsk Kulturhistorie* har gitt verdifull innsikt i forhold til forskjellige aspekter ved nordnorsk kultur og samfunn. Jeg har brukt hovedfagsoppgaver og annen forskning som tar for seg utvandringen fra Nord-Norge. Jeg har videre brukt en rekke av Einar Niemis artikler om bant annet nordnorsk regionalisme.³⁵ Odd Lovoll har i sine bøker og artikler tatt for seg både bygdelagsbevegelsen og ”det norske Amerika” generelt. Orm Øverlands *The Western Home* (1996) har gitt verdifulle bidrag til forståelsen av den norskamerikanske litteraturen. I boken *Immigrant Minds, American Identities* (2000) av samme forfatter er det myter som ble dannet i de forskjellige immigrantgrupper i Amerika som er tema. Disse mytene ble brukt til å argumenter for gruppenes rettmessige plass i det amerikanske samfunnet. Historikeren John Highams *Strangers in the land* (først utgitt i 1955, ny utgave i 1971) gir innsikt i den amerikanske nativismens rolle i forhold til etnisk aktivitet, blant annet med en analyse av ”immigrant gifts”, det vil si immigrantgruppens egen oppfatning av hva de har ”bidratt” med til det amerikanske samfunnet. Carl H. Chrislocks *Ethnicity Challenged* (1981) viser hvilke følger første verdenskrigs amerikaniseringspress fikk for ”det norske Amerika”. Disse forskningsarbeidene vil tas nærmere opp i oppgaven der det er naturlig.

1.3 Kilder og kildekritikk

Kildeinnsamlingen ble hovedsakelig foretatt i USA sommeren 1999, først og fremst i *Norwegian American Historical Association* (NAHA) sine arkiver ved St. Olaf College, Northfield, Minnesota. Der ble blant annet arkivmaterialet som omhandler Nordlandslaget og sentrale personer innenfor organisasjonen gjennomgått. Jeg gikk gjennom avismateriale og

³⁴ Mach 1993: 35-36.

³⁵ Se Niemi 1993, 1994b, 1996a, 1996b, 1997, 1999a, 2000, 2001 og 2002.

sentral litteratur ved *Rølvaag Memorial Library* samme sted, ved *Minnesota Historical Society* i St. Paul, Minnesota og ved *Luther College*, Decorah, Iowa. Jeg har også fått tilsendt aviser og annet materiale fra Nasjonalbiblioteket, avdeling Oslo og fra *Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning*.

1.3.1 Kvalitativt materiale

Nordlandslagets stevner ble omtalt i de flere av de norskamerikanske avisene, deriblant *Minneapolis Tiende*, *Decorah-Posten*, *Skandinaven*, *Duluth Skandinav* og *Reform*. Avisreferatene ble som oftest skrevet av noen innenfor Nordlandslaget, men av og til var omtalen redaksjonell. I NAHAs arkiver er to av Nordlandslagets møteprotokoller oppbevart. Trolig som resultat av at det oppsto brann i stevnelokalene i Fargo i 1913 gikk møteprotokoller, medlemslister og annen informasjon om Nordlandslagets virke så langt tapt.³⁶ Den eldste bevarte protokollen starter med stevnet i 1915. Fra og med dette året er de fleste årsmøtene referert. I protokollene er også en del styre- og redaksjonsmøter gjengitt. Nordlandslagets tidsskrift ble gitt ut fra 1913. De to første numrene som begge kom ut dette året, bar navnet *Nordlandslaget*,³⁷ men fra og med 1914 fikk bladet tittelen *Nord-Norge*. Fra 1917 ble referatene trykket i *Nord-Norge*. I forbindelse med Nordlandslagets jubileer i 1919, 1934, 1959 og 1984 ble Nordlandslagets historie summert opp av Ludvig H. Strauman.

Styret og redaksjonen formidlet både praktisk informasjon og tanker omkring lagets virksomhet via *Nord-Norge*. Tidsskriftet inneholder dessuten medlemslister, nyheter fra Nord-Norge, informasjon om bygdelagsbevegelsen og begivenheter i "det norske Amerika", samt opplysninger om Nordlandslagets forskjellige prosjekter. De lokale nordlandslagene informerte om sin aktivitet via *Nord-Norge*. Leserne sendte inn fortellinger, dikt, etterlysninger, biografiske skildringer, nekrologer over avdøde medlemmer og så videre.

I NAHAs arkiver er store mengder private brev til og fra sentrale personer i Nordlandslaget oppbevart. I disse finnes utfyllende informasjon og opplysninger som ikke hadde noen naturlig plass i *Nord-Norge*, Nordlandslagets møteprotokoll eller i avisreferatene. Brev vil bli brukt for å illustrere den indre og mer "uoffisielle" historien. Opplysninger om Nordlandslaget og dets styre finnes også i en rekke andre kilder. Disse er spesifisert i litteraturlisten og fotnotene. I tillegg finnes det store mengder udaterte avisutklipp i

³⁶ Strauman 1959: 13

³⁷ I fremstillingen betyr *Nordlandslaget* (skrevet i kursiv) disse to første numrene av Nordlandslagets tidsskrift.

arkivboksene. Disse er også spesifikt nevnt i oppgavens fotnoter.

Kildene inneholder også skjønnlitterære tekster. Bruken av fiksjonslitteratur som historisk kilde er omdiskutert, noe debatten omkring Skårdals *Divid Heart* er eksempel på.³⁸ Innenfor dagens ”nye historisme” har tekstenes litterære kvaliteter blitt vektlagt i større grad enn tidligere,³⁹ selv om enkelte fremdeles er skeptiske. Odd Lovoll er en av dem, men selv han vedgår at immigrantlitteraturen ”gjenspeiler [...] det samfunn og de forhold den er oppstått i.” Likevel, mener Lovoll, er denne litteraturen snarere en beskrivelse enn primærkilde, og den må ”nødvendigvis sammenholdes med mer tradisjonelle kilder for å gi et akseptabelt historisk bilde av virkeligheten.”⁴⁰ Min bruk av skjønnlitteratur vil være i tråd med en slik tankegang.

Den nordnorske identitetsforankringen ble ikke bare uttrykt ved hjelp av fysiske symboler, men også ved hjelp av språk, metaforer og retorikk. Lagets fortellinger bidro til indre konsolidering av den nordnorsk identiteten, og understreket de ytre ”grenser” mot andre grupper. Trond Thuens begrep om ”felles stedlige fortidsfortellinger”⁴¹ og Anne Eriksens teorier om sosial minneproduksjon og kollektiv identitet⁴² vil bli anvendt for å belyse disse aspektene ved den nordnorske identiteten.

1.3.2 Kvantitativt materiale

For å kunne si noe om sammensetningen av Nordlandslagets medlemsmasse og ledelse har jeg brukt statistisk materiale. Grunnlaget for denne delen av undersøkelsen ligger i syv av de medlemslistene som ble trykket i *Nord-Norge* frem mot 1945. I det følgende vil det gis en illustrasjon av kildegrunnlaget. Selve funnene vil presenteres etter hvert i løpet av oppgaven.

De første listene som ble publisert her dekker årene 1914 og 1918. Fra og med 1926 sto medlemslistene på trykk nesten årlig. Jeg har valgt å bruke listene fra 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944.⁴³ Styrets medlemmer sto ofte ikke på medlemslistene, men jeg har valgt å legge til

³⁸ Se bl.a. Gulliksen 2002: 34-42.

³⁹ Gulliksen 2002: 34.

⁴⁰ Lovoll 1997: 175.

⁴¹ Thuen 2001: 9. Se også Mathiesen 1993: 85-86.

⁴² Eriksen, A. 1999: 103. Se også Mathiesen 1993: 85-86.

⁴³ Originallistene, dvs. de håndskrevne, er med unntak av deler av 1914-listen gått tapt. Det er derfor de listene som ble trykket i *Nord-Norge* som er brukt. Det finnes tilgjengelige medlemslister for flere år i perioden 1926-1945 (bl.a. fra 1927, 1929, 1932, 1938, 1941 og 1945). De utvalgte listene danner et 4-6-års intervall. Årsaken til at listen fra 1945 ikke er benyttet er at det dette året, som vi skal se i kapittel 7, ikke ble avholdt noe ordinært stevne. Kun 75 mennesker deltok på et ”utvidet styremøte”.

navnene på alle de 59 styremedlemmene i perioden 1908-1945. Jeg har systematisert listene i en database (Microsoft Access) og deretter bearbeidet dem ved hjelp av såkalte ”spørringer” og regneark (Microsoft Excel). I medlemslistene, slik de sto på trykk, gir opplysninger om medlemmenes navn, ”fødested i Tromsø stift” og bosted i USA. Totalt ble 1815 enkeltindivider er identifisert. En del var ”gjengangere” på stevnene. Antall registrerte medlemmer fordeler seg som vist i figur 1:

Figur 1. Nordlandslagets medlemmer. Absolutte tall

Liste	Antall
1914	502
1918	388
1926	438
1930	559
1936	208
1940	171
1944	182
Styremedlemmer som ikke er registrert på disse listene	13

Kilder: Nordlandslagets medlemslister fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944, samt årsmøtereferater i *Nord-Norge*, Nordlandslagets møteprotokoller og i de norskamerikanske avisene.

I tillegg til den informasjonen som er oppgitt i medlemslistene har jeg ved hjelp av forskjellige andre biografiske kilder fremskaffet ytterligere informasjon om medlemmenes alder og yrke i USA.⁴⁴ For de som er født i Norge har jeg forsøkt å skaffe informasjon om utvandringstidspunkt og yrke. Medlemmene er delt inn i områder i Nord-Norge (tilsvarende prostigrensene 1865-1918). Dette for å se hvordan de enkelte områder var representert i Nordlandslagets medlemsmasse.⁴⁵ I figur 2 presenteres en totaloversikt over hvor mye informasjon som har blitt skaffet til veie:

⁴⁴ Biografisk informasjon er funnet i bl.a. *NAHA* og *Minnesota Historical Society* sine arkiver, *Nord-Norge*, norskamerikanske aviser, artikler, internettkilder (*DA*, *RHD*, *TMA*, *EIR*, *SSDI* etc.) og biografiske oversikter i Ulvestad 1907 og 1913, Åsvang 1976 og Norlie 1915.

⁴⁵ Medlemmene er delt inn i regioner basert på det stedet de har oppgitt som føde- eller hjemsted i Nord-Norge. Pga. senere kommunesammenslåinger etc. har jeg brukt valgt å bruke prostiene fra 1865-1918. Finnmark (tidligere Finnmarkens amt) består derfor av *Varanger*, *Hammerfest* og *Alten*, mens Troms (tidligere Tromsø stiftsamt) består av *Tromsø stiftsprosti* (byen Tromsø og omegn), *Senjen* og *Trondenes*. Nordland (tidligere Nordlands amt) var delt inn i *Vesteraalen*, *Lofoten*, *Nordre Salten*, *Søndre Salten*, *Nordre Helgeland*, *Søndre Helgeland* og *Indre Helgeland*. Enkelte av medlemmene har oppgitt bare oppgitt å komme fra ”Finnmarken”, ”Helgeland” eller ”Salten”, eller oppgitt et gårdsnavn, f.eks. ”Bjerkle, Helgeland” som ikke har vært mulig å finne. Derfor er prostiene supplert generelle Helgeland-, Salten- og Finnmarkskategorier. Se figur 18 for en totaloversikt.

Figur 2. Andel kjente opplysninger om Nordlandslagets medlemmer. Relative og absolutte tall

Opplysning ⁴⁶	Antall kjent	Prosentandel
Kjønn	1815	100
"Fødested"	1739	95,8
Av disse født i Norge	1686	92,9
Bosted, USA	1805	99,5
Fødselsår	511	28,2
Utvandringsår	447	26,5
Yrke, USA	154	9,1
Yrke, Norge	425	25,2

Kilder: Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI etc.

Informasjon om geografisk tilhørighet, både i Nord-Norge og i USA, er kjent for de fleste av medlemmene. Når det gjelder utvandringstidspunkt og alder, har jeg klart å skaffe opplysninger om et sted mellom en fjerdedel og en tredjedel av medlemmene. Når det gjelder yrkeskategorier, har jeg ikke vært i stand til å skaffe til veie nok informasjon til å kunne si noe sikkert. Det jeg har funnet, er presentert i figur 18 (appendiks 4). Mulige svakheter ved registreringen er den usikkerheten som følger av at folk ikke sjelden endret navnene sine etter ankomsten til USA; "Andreas" ble ofte "Andrew, mens "Nilsen" ikke sjelden ble til "Nelson". Enkelte skiftet rett og slett navn. Kvinnene sto ofte oppført på medlemslistene sammen med mannen, for eksempel som "Mr og Mrs Hans Olson" med mannens "fødested i Tromsø stift" oppgitt. Til sammen finnes det 327 slik "anonyme" "Mrs'er" i min database. Alle medlemmene er dessuten oppført på det stedet de bodde *første gang* de ble registrert. Eventuell senere flytting er ikke tatt hensyn til.

Styrets medlemmer er kjent for hvert enkelt av årene i undersøkelsesperioden. Tilgangen til biografisk informasjon er generelt bedre for styrets medlemmer enn for medlemsmassen totalt sett. Etter at *Nordlandslaget/Nord-Norge* begynte å bli gitt ut, ble styremedlemmene som regel ble presentert der. Jeg har valgt å ikke ta med dem som satt i de midlertidige styrene i 1908, men bare bruke de totalt 59 personene som satt i Nordlandslagets styre i årene 1909-1945.

⁴⁶ De som er født i USA er ikke med i prosentutregningen av "utvandringsår" og "yrke, Norge".

Figur 3. Andel kjente opplysninger om Nordlandslagets styremedlemmer. Relative og absolutte tall

Liste	Antall	Prosentandel
Kjønn	59	100
"Fødested"	59	100
Av disse født i Norge	56	95
Bosted, USA	59	100
Fødselsår	57	97
Utvandringsår	54	92
Yrke, USA	37	63
Yrke, Norge	47	80

Kilder: Stevnerreferater, *Nord-Norge*, *DA*, *RHD*, *TMA*, *EIR*, *SSDI* etc.

Opplysninger om gjennomsnittlig alder og botid i USA er basert på et gjennomsnitt av alle styremedlemmene hvert år. Deretter har jeg regnet et gjennomsnitt for alle årene i den aktuelle perioden.⁴⁷

Jeg har ikke prioritert videre "slektsforskning" for å skaffe til veie enda mer informasjon om medlemsmassen og styret, og kommer derfor til å basere mine tall på det materiale jeg har tilgjengelig. Tallmaterialet for 1914 og 1918 vil bli brukt i kapittel 4 og 5, mens en samlet fremstilling gis i kapittel 7. I oppgavens appendiks finnes det, i tillegg til oversikter over Nordlandslagets stevner, tillitsvalgte, lokallag, figurer som gir detaljerte og samlede fremstillinger for hele perioden vedrørende medlemmenes geografisk fordeling i Nord-Norge og deres yrkesmessig tilhørighet.

⁴⁷ F.eks. var styrets medlemmer i 1911 44 år, i 1912 40,6 år og i 1913 44 år. Gjennomsnittet for årene 1911-1913 blir 42,9 år.

KAPITTEL 2: FRA NORD-NORGE TIL AMERIKA

Før studien av Nordlandslaget historie og den nordnorske identiteten er det nødvendig med en realhistorisk skisse av det nordnorske samfunnet, utvandringen og ”det norske Amerika”. Bygdelagsbevegelsen, som Nordlandslaget var en del av, vil bli viet særlig stor oppmerksomhet. I dette kapitlet vil det også bli fokusert på noen av de mest sentrale personene i den videre fremstillingen.

2.1 Nord-Norge

Den nordnorske landsdelen dekker en tredjedel av det norske fastlandet. Likevel har aldri mer enn ti-tolv prosent av landets totale befolkning vært bosatt her. I 1845 bodde det 110 000 personer innenfor dette området. Deretter opplevde landsdelen en periode med sterk befolkningsvekst. I perioden 1845-1900 økte folketallet med gjennomsnittlig 2,4 prosent årlig i Nordland og Troms, og med hele 2,9 prosent i Finnmark. Dette var en langt sterkere tilvekst enn i riket forøvrig.⁴⁸ Årsaken til denne økningen lå både i fødselsoverskudd og i tilflytting til landsdelen. Ved århundreskiftet bodde det omtrent 260 000 mennesker i Nord-Norge.⁴⁹

Den nordnorske befolkningen besto av flere etniske grupper. Det *norske* befolkningselementet holdt hovedsakelig til i fiskevær med forholdsvis tett befolkning, eller de livnærte seg som småbrukere langs kysten hvor de drev jordbruk og fiske i kombinasjon. De store sesongfiskeriene i Lofoten og på Finnmarkskysten var en av de viktigste inntektskildene for kystbefolkningen i landsdelen. I de indre strøkene av Nord-Norge ble det drevet mest med jordbruk. Landsdelen opplevde en betydelig innvandring fra andre steder i landet. I Målselv/Bardu-området i Indre Troms hadde mange med opprinnelse blant annet i Gudbrandsdalen og Østerdalen slått seg ned. Gruppen var såpass stor at de bevarte sin dialekt og kultur, og ble kalt *døler*.⁵⁰ I deler av Nord-Norge var den *samiske* gruppen dominerende. ”Samer” er egentlig en fellesbetegnelse for en folkegruppe med relativt store indre variasjoner innenfor språk, kultur og næringsveier. Blant samene fantes det både reindriftnomader og kystsamer som i likhet med nordmenn drev med en kombinasjon av husdyr og fiske.⁵¹ Fra 1830-årene og utover århundret kom det mange innvandrere fra Finland og Nord-Sverige som slo seg ned i Finnmark og Nord-Troms. I Norge fikk de tilnavnet *kvener*. I enkelte distrikter,

⁴⁸ Fulsås 2000: 15. I resten av Norge var veksten på samme tid gjennomsnittlig 1,3 prosent.

⁴⁹ Kilde: SSB ”Hjemmehørende folkemengde etter fylke”.

⁵⁰ Om dølene, se Niemi 1994c.

⁵¹ Hansen 1999: 16-20, Balsvik & Drake 1994: 84-88.

slik som i Vadsø, ble denne gruppen et betydelig befolkningselement.⁵²

Navnet "Nord-Norge" ble først tatt i bruk av nordlendinger bosatt i Kristiania fra 1880-årene av, men før første verdenskrig var begrepet ellers lite i bruk.⁵³ Området gikk enda lenge under navn som "Tromsø stift", "Nordlandene og Finmarken", "Hålogaland" eller rett og slett bare "Nordland". Folket som bodde her, med unntak av samer og kvener, ble den gang som nå stort sett referert til som "nordlendinger", eventuelt som "nordlendinger og finnmarkinger".⁵⁴ De offisielle betegnelsene frem til 1918 var Finmarkens, Tromsø og Nordlands amt.⁵⁵

Dette er i korte trekk Nord-Norge og dets innbyggere slik det fremsto på den tiden de fleste av Nordlandslagets medlemmer utvandret. I det følgende skal jeg kort skissere hvordan den norske og den nordnorske utvandringen forløp.

2.2 Utvandringen

Sluppen *Restauration* forlot havna i Stavanger 4. juli 1825 med drøyt femti kvekere ombord. Etter en ni uker lang ferd over Atlanterhavet kom følget til New York. Det skulle enda ta noen år før flere nordmenn fulgte etter, men fra 1840-tallet ble utvandringen årviss. Frem mot den amerikanske borgerkrigen regner man med at 78 000 nordmenn emigrerte. Norsk utvandring gikk i "bølger" etter denne pionerutvandringen. Den første store bølgen kom da borgerkrigen var over og varte frem til 1873, da 111 000 mennesker reiste fra Norge. Den andre var i tidsrommet 1880-1893, da 260 000 utvandret. Den siste kom i årene mellom århundreskiftet og første verdenskrig, da omtrent en kvart million nordmenn dro til USA.⁵⁶ Deretter sank utvandringens volumet, mye på grunn av at USA iverksatte restriksjoner for å begrense immigrasjonen.⁵⁷ Før første verdenskrig regner man med at over 800 000 nordmenn hadde emigrert til USA. I forhold til folketallet var det bare Irland som hadde opplevd større utvandring enn Norge.

⁵² Niemi 1999b: 226-230.

⁵³ Jf. Tjelmeland 1997.

⁵⁴ Disse begrepene ble brukt om hverandre i Nordlandslaget. Det er ikke lett å finne andre betegnelser uten å ty til betydelige omskrivninger. Jeg har derfor også valgt å bruke betegnelsen "nordlendinger". Jeg vil imidlertid bruke begrepet "nordnorsk" der Nordlandslagets folk ville sagt "nordlandsk".

⁵⁵ Nordland, Finnmark og Troms ble fylker i 1918. Bortsett fra i direkte sitater kommer jeg til å bruke fylkesinndelingene i oppgaven.

⁵⁶ Kilde: SSB "Inn- og utvandring, oversjøisk utvandring og utvandring til USA. 1821-1948".

⁵⁷ I 1921, 1924 og 1929 bestemte den amerikanske kongressen å begrense immigrasjonen, og sette grenser for hvor mange som fikk komme årlig. Den norske kvoten ble i 1929 satt til 2377 immigranter pr år. Lovoll 1975: 146, 1999: 11. Se også Daniels 2001: 21-22.

Den nordligste landsdelen kom senere med i utvandringen enn resten av landet. Riktignok hadde en og annen reist allerede på 1840-tallet,⁵⁸ men nordnorsk utvandring i større målestokk kom først i gang da skipene *Norge* og *Ægir* seilte fra Tromsø sommeren 1864 med omtrent 600 passasjerer ombord. Det hendte det gikk ”amerikabåter” fra nordnorske havner også etter dette, men utvandringen gikk hovedsaklig via Trondheim og i mindre grad via Bergen.⁵⁹ Selv om utvandringen fra Nord-Norge totalt sett lå noe under landsgjennomsnittet, opplevde enkelte distrikter i visse perioder svært stor utvandring. Utover 1860-tallet fantes det tendenser til masseutvandring fra Finnmark og Troms, mens Nordland kom med mot slutten av tiåret.⁶⁰ I løpet av 1890-tallet reiste 5800 mennesker fra Nord-Norge. I perioden 1901-1910 dro om lag 15 000, hvorav to tredjedeler kom fra Nordland. Videre frem mot avslutningen av første verdenskrig reiste drøyt 4700.⁶¹ Totalt sett regner man at 40-50 000 nordlendinger reiste til USA før krigsutbruddet i 1914.⁶²

Det er blitt pekt på mange årsaker til at folk valgte å emigrere. Begrepene ”push” og ”pull” er vanlige uttrykk i utvandringsforskningen. Disse begrepene beskriver de faktorer som ”skjøv” folk ut av Norge og de som ”trakk” folk til USA.⁶³ Befolkningsveksten som gjorde arbeidsmarkedet i Norge vanskeligere, særlig innenfor de tradisjonelle primærnæringene der mange nordmenn var sysselsatt, bidro til utvandringsintensiteten. De amerikanske myndighetene tilbød jord mer eller mindre gratis til de som ville slå seg ned på prærien i Midtvesten.⁶⁴ Utvandringsbølgene hang sammen med blant annet økonomiske konjunkturer i USA og i Norge. USA trengte arbeidskraft, og ”agenter” rekrutterte folk fra Norge til blant annet gruveindustrien. ”Amerikafeberen” i seg selv spilte også inn. Når utvandringen ble intens, ble ofte fenomenet en drivkraft i seg selv, og en ”utvandrerkultur” utviklet seg.⁶⁵ Når man hadde slekt og kjente i Amerika, ble det lettere for andre å reise etter. Religiøse og politiske forhold spilte også inn. Eventyrlysten og drømmen om et bedre liv var nok også for

⁵⁸ Niemi 1994b: 178.

⁵⁹ Det er vanskelig å skaffe en totaloversikt over hvor mange som faktisk utvandret fra Nord-Norge. De fleste reiste over Trondheim. Utvandringsprotokollene derfra for perioden 1867-1930 er tilgjengelige på internett (digitalarkivet.uib.no, 12.02.2003), men her er emigrantene oppført med så spesifikke navn på bopel- og fødested at det vil være svært arbeidskrevende å finne ut hvor mange fra Nord-Norge som reiste via Trondheim.

⁶⁰ I perioden 1836-65 utvandret bare 0,1 fra Nordland og 0,5 promille fra Troms/Finnmark, mens 1,8 promille reiste fra landet som helhet.

⁶¹ NOS ”Folkemengdens bevegelse”, gjengitt i Fulsås 2000: 18.

⁶² Om utvandringen fra Nord-Norge og nordlendinger i Amerika, se f.eks. Niemi 1994b, 1996a, 1996b, 1999a og 2002, samt Flå 1995, Svendsen 1997, Solheim 1998 og Kvalnes 2000. For en generell oversikt over migrasjonsforskning, se Thorvaldsen 1995: 21-30.

⁶³ Semmingsen 1952, særlig kapittel 8: ”Hvorfor reiste de ut?”

⁶⁴ *Homestead Act* ble vedtatt 1862, og gav ca 640 mål føderal jord til enhver som var eller hadde til hensikt å bli amerikansk statsborger. Se f.eks. Lovoll 1997: 98-99.

⁶⁵ Østrem 2002.

mange en motivasjonsfaktor. Etter hvert som dampskipene gjorde sitt inntog ble reisetiden kortet drastisk ned og billettene ble rimeligere. Slik kunne flere søke lykken på den andre siden av Atlanterhavet. Til å begynne med var det flest familier som reiste, men mot slutten av masseemigrasjonen var de fleste unge og enslige. Etter hvert var det også mange som valgte å reise til Canada.

Den nordnorske utvandringen kan deles i to hovedfaser. Den tidlige utvandringen blant fiskerbønder langs kysten av Nordland og opp til om lag Tromsø, samt bønder fra Bardu og Målselv, kan ses i sammenheng med den ”gamle utvandringen” fra Vest- og Nord-Europa. På samme måte som for blant annet irer, tyskere og dansker var det særlig ønsket om å få egen jord som drev disse menneskene til å reise til Amerika. De slo seg ofte ned som farmere på prærien i Midtvesten. Den andre typen nordnorsk utvandring kan betraktes som en del av den ”nye utvandringen”, der øst- og søreuropeerne dominerte. Disse reiste for å skaffe seg arbeid i industrien. Særlig mange kvener ble rekruttert av agenter som betalte overfarten til USA mot arbeidstjeneste i blant annet Michigans koppergruver.⁶⁶

2.3 Det ”norske” og det ”nordnorske” Amerika

Det samfunnet som de norske utvandrerne skapte i USA, er blitt kalt ”Vesterheimen”, ”det utflyttede Norge” og ”det norske Amerika”. Disse begrepene er teoretiske konstruksjoner som forsøker å omfatte alle sider ved norskamerikanernes liv — hvor de var bosatt, hva de livnærte seg av og hvilke institusjoner og organisasjoner de grunnla. ”Vesterheimen” ble lansert i det norskamerikanske miljøet mot slutten av 1800-tallet, men stammer fra gammelnorsk og var trolig et navn vikingene satte på ”den vestlige verden”. I dette navnet fant man en forbindelse mellom norskamerikanerne og vikingene, først og fremst til ”oppdageren” av Amerika, Leiv Erikson. Begrepet ble ofte brukt for å legitimere gruppens plass i USA.⁶⁷ Begrepet ”det utflyttede Norge” gir assosiasjoner om at en del av Norge fysisk hadde blitt ”flyttet” over til Amerika, eller at det fantes et ”Norge” i USA. Det har likevel vært brukt av blant andre Ingrid Semmingsen, den norske pioneren innen utvandringforskning.⁶⁸ Navnet ”det norske Amerika” er etter min mening å foretrekke fremfor ”Vesterheimen” og ”det utflyttede Norge”, da det gir assosiasjoner om to kulturer som møtes og den gjensidige påvirkningen som skjer. Jeg har derfor valgt å bruke det videre i denne

⁶⁶ Se bl.a. Niemi1994b: 179.

⁶⁷ Øverland 1996: 3-15 og 2000a: 152-153.

⁶⁸ Se f.eks. Semmingsen 1952.

oppgaven.

De amerikanske folketellingene viser at det fantes drøyt 600 000 første- og andregenerasjons norskamerikanere i USA i 1890. 30 år senere hadde gruppen mer enn en million medlemmer.⁶⁹ Relativt sett var norskamerikanerne ingen stor gruppe i USA, men de var ofte bosatt konsentrert og var utgjorde dermed et betydelig befolkningselement i enkelte områder. De norske utvandrerne reiste gjerne til områder der kjentfolk hjemmefra på forhånd hadde slått seg ned. Det var betydelige norske bosettinger i byer som Chicago og New York. Etter hvert fant man norske ”kolonier” i andre stater, deriblant Washington. Det var imidlertid Øvre Midtvesten, altså Wisconsin, Minnesota, Iowa og Dakota-statene, som var selve ”hjertet” av ”det norske Amerika”. Man kunne finne *settlementer* på prærien som nesten utelukkende besto av for eksempel sogninger, valdriser eller gudbrandsdøler. Det fantes også bosettinger der nordlendingene dominerte. Blant annet bodde det mange nordlendinger i og rundt byene Webster og Colfax i Wisconsin. I Shawano og Door *counties* i samme stat hadde også mange nordlendinger samlet seg. Det fantes videre et betydelig nordnorsk befolkningselement i Wegdahl, Minnesota og i Fort Ransom, Nord-Dakota. Mange ranværing og balsfjordinger hadde slått seg ned i Kandiyohi *county* i Minnesota, særlig i byene Willmar og New London. I Mandan, ved Bismarck i Nord-Dakota, bodde det mange fra Tjøtta prestegjeld på Helgeland.⁷⁰

De norske immigrantene dannet tidlig sine egne institusjoner. I 1847 så *Nordlyset*, den første norskamerikanske avisen, dagens lys. Selv om denne avisen fikk kort levetid, skulle det ikke ta lang tid før en rekke aviser og tidsskrift ble startet opp. I årenes løp antas det å ha vært et sted mellom 400 og 500 norskamerikanske publikasjoner på markedet. Flere av dem holdt det gående i mange tiår. De bar navn som *Minneapolis Tiende*, *Decorah-Posten*, *Skandinaven*, *Nordmanden*, *Duluth Skandinav* og *Jul i Vesterheimen*, navn som fortalte at de norske utvandrerne holdt fast på elementer av sin nasjonale opprinnelse. Det ble også etablert flere norske kirkesamfunn i USA. De største av dem, *Den forenede kirke*, *Hauges Synode* og *Den norske Synode*, ble i 1917 samlet til *Den Norsk Lutherske Kirke i Amerika*. Mangelen på norsktalende prester var en viktig årsak til at egne norskamerikanske utdanningsinstitusjoner ble grunnlagt. De to fremste var *Luther College* i Decorah, Iowa, og *St. Olaf College* i

⁶⁹ Øverland 1996: 5.

⁷⁰ Om disse ”Nordlandssettlementene”, se *Nord-Norge* nr 13, 1919: 2-3, Holand 1908: 241-250, *Decorah-Posten* 20. februar 1920, *Skandinaven* 3. februar 1920, Lawson 1905 og Liedmann 1992.

Northfield, Minnesota. Disse ble opprettet i henholdsvis 1861 og 1874.⁷¹

Norskamerikanerne feiret, i likhet med mange andre immigrantgrupper i USA, sine egne nasjonale høytidsdager, som for eksempel 17. mai. Norskamerikanerne markerte også sine ”egne” dager, som femti- og hundreårsjubileet for norsk utvandring i 1875 og 1925, og det ble innført en egen ”Leiv Eikson-dag”. I etterkant av jubileumsfeiringen i 1925 ble NAHA dannet. Samme år skiftet Luther College Museum i Decorah, Iowa, navn til *Vesterheimen Norwegian-American Museum*. Både NAHA og *Vesterheimen* hadde som sine hovedoppgaver å sørge for at den norske immigrantgruppens historie i USA ble bevart.

Det ble skapt en omfattende norskspråklig litteratur i ”det norske Amerika”. Mange følte seg kallet til å skrive og utgi lyrikk, fortellinger, romaner, selvbiografier og historiske skildringer. Enkelte av disse forfatterne ble viktige talsmenn for den norskamerikanske gruppen. Den som først og fremst må nevnes, er Ole Edvart Rølvaag. Rølvaag har blitt omtalt som en av ”Det norske Amerikas” ”kraftigste talsmænd og mest trofaste vaktmænd for bevarelsen av fædrearven.”⁷² Han hadde en visjon om et amerikansk samfunn som en ”mosaikk” av etniske og nasjonale grupper, der alle tok vare på språk, kultur og tradisjoner. I et slikt samfunn kunne det norske språket bevares og en varig og selvstendig norskamerikansk litteratur og kultur eksistere. Immigrantene hadde plikt til å ta vare på sin nasjonale og etniske identitet, sin ”fædrearv”. Den var deres viktigste bidrag til Amerika.⁷³ Hans syn kom tydeligst til uttrykk i debattboken *Omkring Fædrearven* fra 1922. Rølvaag var primus motor for foreningen *For Fædrearven* og han ble i 1925 NAHAs første sekretær. Til daglig var han norskprofessor ved *St. Olaf College*, men etter hvert skapte han seg også et navn som skjønnlitterær forfatter. Immigrantlivet var hans hovedtema. Hans mest kjente bøker er *I de dage* (1924) og *Riket Grundlægges* (1925). De to bøkene ble oversatt til engelsk og samlet til én bok under tittelen *Giants in the Earth* i 1927. *Giants* ble Rølvaags store gjennombrudd i USA, der boken solgte i over 80 000 eksemplarer.⁷⁴ Historien om Per Hansa, Beret Holm og deres etterkommere fortsatte i oppfølgerne *Peder Seier* (1929) og *Den signede dag* (1931).

Selv om Rølvaag var den av de norskamerikanske forfatterne som opplevde størst suksess, var

⁷¹ Om de norskamerikanske kirkesamfunn og utdanningsinstitusjoner, se Lovoll 1997: 130-133. 117-135 og Chrislock 1977.

⁷² *Nord-Norge* nr 62, 1930: 3. Om Rølvaag, se bl.a. Heitmann 1941, Haugen 1983, Gvåle: 1962, Zempel 1998.

⁷³ Rølvaag 1998: 77, 204.

⁷⁴ Andre kjente bøker av Rølvaag er *Amerika-breve* (1912), *Paa glemte veie* (1914), *To tullinger* (1920) og *Længselens baat* (1921).

han på langt nær den eneste som beskrev nordmennesenes immigranttilværelse. Blant de navn og verk som bør nevnes er Ole A. Busletts *Veien til Golden Gate* (1915), Simon Johnsons *I et nyt rige* (1914) og *Frihetens Hjem* (1925), samt Johannes B. Wists triologi utgitt i årene 1920-1922; *Nykommerbilleder, Hjemmet paa Prærien* og *Jonasville*. Waldemar Ager, redaktør for avisen *Reform* og for *Det Norske Selskabs Kvartalsskrift*, gav ut en rekke bøker som omhandlet norskamerikanernes liv. Den viktigste av disse er kanskje *Paa veien til Smeltepotten* (1917) og *Gamlelandets Sønner* (1926), som begge omhandlet norske immigranter og deres holdninger til det amerikanske samfunnet. Ager var imidlertid ikke bare opptatt av å beskrive norskamerikanernes liv. Han ønsket også, i likhet med Rølvaag, å diskutere ”norskdommens” fremtid i Amerika. Ager mente at det var det norske språket som dannet broen mellom utvandrerne og det gamle landet. Det var i språket grunnlaget for norskamerikanernes ”kulturelle muligheter” i USA lå.⁷⁵

Lyrikeren Julius Berg Baumann gav ut to diktsamlinger; *Digte* (1909) og *Fra vidderne. Nye digte* (1915) som begge fikk god mottagelse. *Samlede Digte* (1924) kom ut etter hans død. I sine dikt skrev Baumann om immigrantopplevelsen, om nordmenns liv i det nye landet, om atskillelsen og savnet etter barndommens rike. Baumanns velskrevne og tradisjonelle dikt appellerte til vanlige mennesker, som følte at han satte ord på det de følte. Diktene ble meget populære blant norskamerikanerne. Det har blitt hevdet at før Rølvaag fikk sitt gjennombrudd var Baumann ”the most widely known, the most beloved and appreciated Norwegian writer in America”.⁷⁶

Organisasjonsiveren hadde de norske immigrantene tatt med seg hjemmefra, og i ”det norske Amerika” ble hundrevis av idrettsforeninger, litterære selskaper, sangkor, avholdslosjer, politiske klubber, amatørteaterforeninger og lignende dannet.⁷⁷ Økningen i denne aktiviteten gikk på bekostning av kirken, som stadig fikk mindre betydning. Fra 1890-tallet og frem mot første verdenskrig opplevde ”det norske Amerika” et høydepunkt i organisatorisk aktivitet.

En av de største norskamerikanske foreningene var *Sønner av Norge*. Organisasjonen ble dannet i Minneapolis i 1895 og fikk snart stor oppslutning blant utvandrete nordmenn over

⁷⁵ Se Ager 1977: 46-54. Ager gav uttrykk for sine synspunkt i de tidsskriftene han var redaktør for. De mest sentrale av hans artikler i *Det Norske Selskabs Kvartalsskrift* ble senere oversatt til engelsk og utgitt i boken *Cultural Pluralism Versus Assimilation*. (Lovoll 1977).

⁷⁶ Heitmann 1949. Om Baumann, se f.eks. Heitmann 1949 og Baumann 1924: 11-35.

⁷⁷ Jf. Try 1985, Sørensen 1989 og Lovoll 1975: 6. Om norskamerikanske organisasjoner generelt, se Hansen 1914.

hele USA. I 1914 hadde *Sønner av Norge* 12 000 medlemmer fordelt på 155 losjer. Organisasjonen var en losjeforening som blant annet tilbød sine medlemmer forsikring.⁷⁸ En annen stor organisasjon var *Nordmands-Forbundet*, etablert i 1907. Dens formål var å ”vedlikeholde forbindelsen og styrke samholdet mellom nordmenn i og utenfor Norge, og å samle menn og kvinner av norsk ætt i alle verdensdeler til felles arbeide for norsk kultur og norske interesser.”⁷⁹ Forbundet var særlig opptatt av å knytte norskamerikanere til sin organisasjon, da organisasjonen mente at ”det norske Amerika” levde i en ”kulturell [og] åndelig tåke.”⁸⁰ Ved utbruddet av første verdenskrig hadde *Nordmands-Forbundet* 14 000 medlemmer i USA.⁸¹ *Nordmands-Forbundet* var involvert i opprettelsen av *Den Norske Amerika-Linje*, som ”brakte Norge og Amerika nærmere sammen.”⁸² *Det Norske Selskab i Amerika* ble stiftet i Minneapolis i 1903. Selskabet fremmet en norsk nasjonal kultur og ble av mange betraktet som noe elitepreget. *Det Norske Selskab* fikk aldri noen stor oppslutning, men gjorde seg bemerket siden den rekrutterte fra elitemiljøer i ”det norske Amerika”, blant annet professorer, redaktør og politikere.⁸³ Det fantes også norskamerikanske foreninger der medlemmenes felles geografisk opprinnelse i Norge var basis. Blant annet ble en nordnorsk forening ved navn *Nordlændingen* dannet i Chicago i 1898. Denne hadde til tider opp mot 1000 medlemmer.⁸⁴

2.3.1 Bygdelagsbevegelsen

Starten på det som skulle bli *bygdelagsbevegelsen* kom sommeren 1899, da en gruppe utvandrete valdriser samlet seg til piknik i Minnehahaparken i Minneapolis. Tre år senere var *Valdris Samband*, under ledelse av Andrew A. Veblen, en realitet. Veblen, som var bror til den berømte økonomen Torstein Veblen, har blitt kalt ”bygdelagens far”. Veblen var en andregenerasjons norskamerikaner med stor interesse for sine foreldres hjemsted. Han ivret for at også andre bygdegrupper skulle samle seg i egne lag og skrev ”saa fint om denne

⁷⁸ Om *Sønner av Norge*, se Lovoll 1997: 216-217.

⁷⁹ Hambro 1957: 16.

⁸⁰ Kildahl 1957: 32-33.

⁸¹ Om *Nordmands-Forbundet*, se Kildahl 1954, Hambro 1954 og Gade & Moe 1907.

⁸² Strauman 1959: 7.

⁸³ Om *Det Norske Selskab*, se bl.a. Lovoll 1975: 51-52, Chrislock 1977: 9-10).

⁸⁴ *Nordlændingen* var aktiv frem til første verdenskrig. Da lå den ”i dvale” noen år, men virksomheten tok seg betraktelig opp igjen på 1920-tallet. Foreningen samlet bl.a. ved flere anledninger inn til tuberkulosesaken. *Nordlændingen* hadde til tider nært samarbeid med Nordlandslaget om bl.a. innsamlinger, men det var aldri snakk om noe organisatorisk samarbeid. Denne foreningen var heller aldri, etter det jeg har brakt på det rene, medlem av *Bygdelagens Fællesraad*, og deltok aldri på de store fellesstevnene for bygdelagsbevegelsen. Se bl.a. *Nord-Norge* nr 36, 1925: 31, nr 44, 1927: 12-13, nr 40, 1926: 11, nr 44, 1927: 12-13 og nr 84-85, 1937: 35-36.

samlingstanke i [...] de norske aviser.”⁸⁵ I 1907 tok telene og hallingene oppfordringen og dannet sine bygdelag. I 1908 ble tre nye lag stiftet: *Numedølslaget*, *Trønderlaget* og *Sognelaget*. I januar 1909 organiserte nordlendingene seg. Snøballen var begynt å rulle. Stadig flere norske bygdegrupper i Midtvesten begynte å legge planer om å organisere egne bygdelag.

Det var flere forhold som virket inn på fremveksten av bygdelagsbevegelsen. For det første var pionerdagene over. Norskamerikanerne hadde funnet seg til rette i det amerikanske samfunnet. De færreste hadde blitt rike, men jevnt over greide norskamerikanerne seg godt. Majoriteten var fremdeles tilknyttet primærnæringene, hovedsakelig som farmere. Maskiner og modernisering gjorde imidlertid sitt inntog i jordbruksnæringen, og gradvis hadde selvforsyning blitt erstattet med markedsøkonomi. Alt dette bidro til at farmerens liv ble lettere. Nå fantes det krefter og overskudd til andre og mer lystbetonte aktiviteter. Et annet viktig moment var at det var gode tider for dem som ønsket å delta i organisert etnisk aktivitet. I USA hadde det vært nativistiske strømninger og immigrasjonsmotstand helt siden borgerkrigens dager. Tendensene var ikke alltid like tydelige, men i tider med økonomiske lavkonjunkturer eller annen uro hadde de en tendens til å komme opp i dagen igjen.⁸⁶ Tiden fra slutten av 1890-tallet og frem til første verdenskrig var imidlertid en relativt rolig periode i forhold til nativismen, faktisk så rolig at Higham har kalt tiden en ”Age of Confidence”.⁸⁷ Andre forhold virket også positivt inn på utviklingen av bygdelagsbevegelsen, slik som den svensknorske unionsoppløsningen i 1905 og den bølge av patriotisme for Norge som denne utløste i Amerika. Veksten kan også settes i sammenheng med en generell anti-industrialistisk ”back-to-nature”-bevegelse som gikk over den vestlige verden nettopp på denne tiden. Den var en slags reaksjon mot sider ved det moderne samfunnet og et uttrykk for et ønske om å finne tilbake til de rurale verdiene.⁸⁸

Bygdelagenes viktigste praktiske formål var å avholde årlige samlinger, eller *stevner*. Medlemskapet i lagene var uforpliktende og alle som hadde tilknytning til det aktuelle området i Norge kunne møte opp. De fleste bygdelagene vokste frem i et urbant bymiljø, men ble ”carried forward chiefly by the enthusiasm of a rural membership.”⁸⁹ Det var nemlig på

⁸⁵ *Nord-Norge* nr 73, 1934: 11.

⁸⁶ Higham 1971: 28 og Schultz 1994: 22.

⁸⁷ Higham 1971: 106-130. Se også Chrislock 1977: 15-16.

⁸⁸ Lovoll 2001a.

⁸⁹ Lovoll 1975: 25.

landsbygda de fleste medlemmene holdt til. Bevegelsen hadde størst utbredelse i Øvre Midtvesten, det desiderte tyngdepunktet for ”det norske Amerika”, men spredte seg etter hvert også til ”norske” områder på Vestkysten og i Canada. Det fantes også slike regionale foreninger andre steder der nordmenn hadde slått seg ned, blant annet i New York og i Chicago, men disse har ikke blitt regnet som en del av bygdelagsbevegelsen. Bygdelagene var uansett den organisasjonsformen som hadde størst appell til norskamerikanere. I sine velmaktsdager i årene før første verdenskrig og på midten av 1920-tallet samlet bygdelagene totalt omtrent 75 000 mennesker til sine stevner.⁹⁰

Bygdelagene gav ofte ut egne tidsskrifter, og hadde gjerne lokallag. Slike lokallag hadde forskjellig slags funksjoner. Noen, som *Selbulaget*, hadde som målsetning å dekke et mindre område innenfor *Trønderlagets* område. *Stavanger Amt Laget* hadde omtrent 30 lokallag som tok utgangspunkt i forskjellige områder i Rogalandsdistriktet. En annen type lokallag var de som dekket det samme norske området som det ”nasjonale” laget, men som samlet medlemmer fra mindre geografiske områder i USA. I den siste kategorien finner vi blant andre *Hallinglaget i Canton*, *Oppdalslagets Østre Avdeling* og *Chippewa Valley Trøndelag*. Enkelte av lagene hadde nær forbindelse med ”moderlaget”, mens andre var selvstendige organisasjoner. Med stort og smått ble det dannet minst 200 bygdelag frem mot midten av 1900-tallet.⁹¹ I 1916 fikk de ”nasjonale” lagene en paraplyorganisasjon, *Bygdelagenes Fællesraad*. Samarbeidet mellom bygdelagene var som regel ikke særlig tett, bortsett fra i forbindelse med de store fellesmarkeringene i 1914 og 1925.

Hva slags type organisasjoner var egentlig bygdelagene? Veblen definerer dem som foreninger bestående ”of natives of some particular settlement or group of settlements in Norway and of their descendants in [USA].”⁹² Lovoll sier at et bygdelag kan beskrives som ”en forening av immigrantfamilier fra bestemte norske dalfører, distrikter eller fjordområder.”⁹³ Theodore C. Blegen har en utvidet definisjonen. Bygdelagene er i følge ham ”societies made up of immigrants, and the descendants of immigrants, who originated in particular districts in the old country. [...] The bonds of union were dialect, common customs,

⁹⁰ Lovoll 1975: 19, Gimmedstad 1929, Veblen 1926 og ”J. H.” 1930.

⁹¹ Det fantes også rene familielag som var underlagt et av de nasjonale lagene. Om bygdelagenes lokallag, se Lovoll 1975: 241-273.

⁹² Veblen i Hodnefield 1954: 163.

⁹³ Lovoll 1997: 212.

songs and music, acquaintanceship, and shared traditions.”⁹⁴ Definisjonene er altså relativt vide, og skillelinjene mellom hvilke organisasjoner som regnes som en del av bygdelagsbevegelsen og de som ikke blir det er uklare.

Det er vanskelig å benytte tradisjonell organisasjonsteori i studien av organisasjoner med en såpass ”løs” struktur som de norskamerikanske bygdelagene. Enkelte organisasjonsteoretiske begreper kan imidlertid være formålstjenlige. For det første *organisasjonskultur*. Begrepet anvendes for å beskrive en organisasjons funksjoner.⁹⁵ Hva slags funksjoner hadde bygdelagene for medlemmene? Dreide det seg bare om ”organisert nostalgi”, eller hadde de større en større betydning? Lovoll hevder at:

*The key and basic premise to an understanding of the nature of the American bygdelag movement is to determine its social and cultural function within the Norwegian-American community itself and as a part of a process of adjustment to and interaction with the broader American environment.*⁹⁶

Han hevder videre at bygdelagenes mest innlysende funksjon var å ”define and give content to an intimate and respected Norwegian identity [...] based on loyalty to a regional peasant cultural heritage.”⁹⁷ Med andre ord: En identitet som var basert på kjente og positive elementer ved hjembygdas kultur og tradisjoner. Rammene for en organisasjon kan ha en stabiliserende virkning på samhold og felles identitet i en gruppe. En mer eller mindre fast organisasjon fungerer som en synlig grense mellom ”oss” og ”de andre”.⁹⁸

Et annet organisasjonsteoretisk begrep har fått benevnelsen *situasjonsteori*.⁹⁹ Denne beskriver organisasjoner som åpne systemer som må styres for å tilfredsstillere og balansere interne behov og for å tilpasse seg de krav som det omkringliggende miljø stiller. Organisasjonen må velge den mest hensiktsmessige struktur og strategi etter hvilken omverden de møter og de krav denne stiller. Det må være sammenheng mellom strategi og struktur og medlemmenes behov og lojalitet. Bygdelagene måtte ikke bare forholde seg til interne forhold, men også til de kravene som ble stilt fra det amerikanske samfunnet.

Bygdelagenes suksess hadde utvilsomt nær sammenheng med hva slags ledere de hadde,

⁹⁴ Blegen 1940: 77, 582.

⁹⁵ Bang 1998: 90-99.

⁹⁶ Lovoll 2001a.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Bang 1998: 90-99.

⁹⁹ Morgan 1992: 50-58. Se også Lye 1999: 13-16.

siden disse organisasjonene hadde løs struktur og spredt bosatt medlemsmasse. I det amerikanske samfunnet, der grupperinger dannet seg innenfor og på tvers av rase, politikk, økonomi, kjønn og etnisitet, var lederne svært viktige. ”To them falls the ever-pressing task of defining the group. [...] Leaders must focus on the consciousness of an ethnic group and in doing so make its identity visible.”¹⁰⁰ Det finnes, i følge Higham, tre typer etnisk lederskap. For det første finnes det ”received leadership”, der basisen for ledelsesfunksjonen ligger i gamlelandets strukturer. Den andre typen er ”internal leadership”, der ledelsens autoritet vokser frem innad i gruppen ut fra den nye situasjonen i det nye landet. Ledelsen har sine røtter innad i gruppen og forholder seg til omverdenen som gruppens talsmann. Den tredje typen har Higham kalt ”projective leadership”: Med dette menes at mennesker som er av samme etniske opprinnelse som en gruppe brukes som symboler på det gruppen har oppnådd, til tross for at vedkommende ikke selv definerer seg som medlem av gruppen.¹⁰¹ Selv om det var et fellestrekk ved bygdelagene at det var den folkelige kulturen som ble vektlagt, var det ikke sjelden strid innad i lagene om hvilken plass blant annet dans, alkohol og religion skulle få på stevneprogrammene. I slike spørsmål hadde lederne stor innflytelse.¹⁰² I den følgende fremstillingen skal det blant annet rettes fokus mot Nordlandslagetets ledere frem mot slutten av andre verdenskrig.

¹⁰⁰ Higham 1980: 642.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Lovoll 1975: 75, 134-1936, 161-163.

KAPITTEL 3: ”VI NORDLÆNDINGER KAN BLIVE EN MAGT IBLANDT VORE LANDSMÆND”

Perioden 1908-1910

Innen utgangen av 1907 var altså tre bygdelag dannet. Flere andre bygdegrupper planla å stifte egne bygdelag da også nordlendingene kom på banen. I dette kapitlet, som omhandler årene 1908-1910, er det prosessen som førte frem til dannelsen av laget som er i fokus. Hvilke drivkrefter virket inn, og hvem var initiativtakerne? Hvilke saker samlet man seg om de første par årene? Hva var man opptatt av?

3.1 ”Sammenslutning af Nordlændinger”

I 1908 ble noen av Minneapolis’ nordlendinger ”greben af” Veblens ”Samlingstanke”.¹⁰³ En av de første ”der bragte tanken om at danne et Nordlandslag paa bane” var Paul R. Hoffstad.¹⁰⁴ Hoffstad kom fra Øksnes i Vesterålen og var ”saaledes en ægte Nordlænding”.¹⁰⁵ I september 1908 sto hans innlegg ”Sammenslutning af Nordlændinger” på trykk i flere norskamerikanske aviser. Han ønsket å

*fræmlegge denne Sag for Eder andre Nordlændinger og høre Eders mening angaaende denne Mening angaaende om ikke vi ogsaa kunde komme sammen i de forskjellige Byer eller Landdistrikter at avskifte ærbare Minder fra Hav, Fjord og Li, hvor vi levet som Børn eller Unge [...]. Jeg ved [...] at vi Nordlændinger kan blive en Magt iblandt vore Landsmænd til at fremme det gode i Samfundet hvor vi enn færdes i Verden, særlig i dette Land hvor saa mange af os er bosatte.*¹⁰⁶

Hoffstad ba alle interesserte møte på hans kontor i Minneapolis for å snakke nærmere om saken. Om så skjedde, forteller historien ingenting om, men han fikk respons via avisene.¹⁰⁷ Hoffstad ble med i Nordlandslagets tidlige fase, men det var andre som for ettertiden skulle bli regnet som Nordlandslagets ”grunnleggere”. På samme tid, og i samme by, forelå det nemlig konkrete planer om dannelsen av en slik forening for nordlendinger.

3.1.1 På rotur med biskop Bang

Conrad Ditlef Mørck var født i 1861 i Leirfjord på Helgeland. Han utvandret til Sør-Dakota som 21-åring. Etter å ha forsøkt seg på gårdsdrift noen år, tok han med seg sin familie og flyttet til Minneapolis. Der ble han med tiden bestyrer for *Twin City Paint Company*. På

¹⁰³ *Nord-Norge* nr 73, 1934: 11.

¹⁰⁴ *Nord-Norge* nr 16, 1919: 25-26 og nr 73, 1934: 11.

¹⁰⁵ *Decorah-Posten* 4. september 1908. Innlegget sto også på trykk i flere norskamerikanske aviser på denne tiden, bl.a. *Minneapolis Tiende*. Se *Nord-Norge* nr 73, 1934: 11.

¹⁰⁶ *Decorah-Posten* 4. september 1908.

¹⁰⁷ Se bl.a. *Skandinaven* 4. november 1908.

fritiden var Mørck engasjert i det yrende norske foreningslivet i byen, og det var i denne sammenheng han hadde blitt kjent med Veblen. Han hadde lenge vært interessert i å få i stand et bygdelag for nordlendinger bosatt i ”Tvillingbyene”, som Minneapolis og St. Paul ble kalt.¹⁰⁸

I mai 1908 skjedde det noe som inspirerte Mørck til å forsøke å sette planene ut i livet. En velkjent nordlending, Anton Christian Bang, gjestet byen hans. Bang kom opprinnelig fra Dønna på Helgelandskysten og var på dette tidspunktet biskop i Kristiania. USA-turen tok han imidlertid på oppdrag fra *Nordmands-Forbundet* som hadde blitt dannet året i forveien. Biskopen skulle overrekke en Wergelands-statue som var en gave ”til det norske folk i Amerika.”¹⁰⁹ Bang var blant annet gjest hos en norskamerikaner ved navn Sørлие.¹¹⁰ Sørлие, som var en venn av Mørck, hadde samlet flere utvandrete nordmenn, særlig nordlendinger, i sitt sommerhus i Minneapolis. Det var her Bang og Mørck møtte hverandre.

Noen dager senere, da de to tok seg en rotur på innsjøen, kom samtalen inn på norskamerikanernes fritidssysler: ”Biskopen ville vite om de forskjellige foreninger og forenings bevegelser her i Amerika og i særdeleshed om den såkaldte bygdelags bevegelse, som han syntes var ideal og praktisk.”¹¹¹ Biskopen fortalte at han selv var medlem av *Nordlendingernes Forening* i Kristiania. Denne foreningen hadde blitt dannet så langt tilbake som i 1862. Blant medlemmene fantes det en rekke nordnorske akademikere, kunstnere, politikere og forretningsmenn som befant seg i ”utlendighet”. De mest kjente av dem var, foruten biskopen selv, salmedikteren Elias Blix, komponisten Ole Olsen, presten Ole Tobias Olsen (også kjent som ”Nordlandsbanens far”), stortingspolitikeren Sivert Nielsen, skipsrederen Richard With og kunstmaleren Thorolf Holmboe. Foreningen hadde store ambisjoner på vegne av den nordnorske landsdelen, og hadde som formål å ”direkte og indirekte at virke for Nordlands fremgang saavel paa aandslivets som næringslivets omraade.”¹¹² *Nordlendingernes Forening* hadde ved flere anledninger tatt initiativ til nødhjelpsinnsamlinger til Nord-Norge, og på 1890-tallet det blitt samlet inn en god slump

¹⁰⁸ Strauman 1959: 4. Om Mørck, se *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 28 og nr 2, 1913: 28-29, *Minneapolis Tidende* 28. februar 1912 og 10. januar 1929.

¹⁰⁹ Om Bangs USA-besøk og Wergelands-statuens historie, se Hambro 1954: 20, Kildahl 1954: 27 og Holand 1908: 304-312.

¹¹⁰ Det har dessverre ikke vært mulig å få klarhet i hvem denne Sørлие var.

¹¹¹ Møtet og samtalen er beskrevet av Strauman 1959: 4-5 og i *Nord-Norge* nr 73, 1934: 10-11.

¹¹² Lund 1912: 9.

penger til *Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning*, nok til å finansiere to redningsskøyter.¹¹³ Bang fremhevet imidlertid foreningenes funksjon som en arena der hovedstadens nordlendinger kunne komme ”sammen til fest og for at snakke om landet der nord og dvæle ved minderne fra hjemmet”.¹¹⁴ Mørck syntes dette hørtes ut som en idé som kunne settes ut i livet også blant Amerikas nordlendinger. Inspirert av samtalen med biskopen bestemte han seg for å gå videre med saken.

Det første Mørck gjorde, var å undersøke om det var flere enn han som var interessert i å starte en slik forening. Han startet med å invitere de nordlendingene han kjente til *Richmond Hall* i Minneapolis i begynnelsen av august 1908.¹¹⁵ Møtet var ikke annonsert i avisene, og kun 17 personer møtte opp. Bindalingen Martin Horsfjord,¹¹⁶ som ble valgt til å fungere som sekretær i denne startfasen, fortalte senere: ”Ja, saa sad vi her da, 16 mænd og en kvinde, og grundede paa, hva det skulde blive til. Et Nordlandslag eller ikke? Det saa jo ikke saa lyst ud at begynde med saa faa.”¹¹⁷ Saken ble diskutert, og man kom frem til at et nytt møte skulle avholdes litt senere på høsten. Horsfjord og Mørck fikk jobben med å organisere dette. Nytt forsøk ble gjort søndag 4. oktober. Da hadde 33 nordlendinger samlet seg i *Richmond Hall*, og alle syntes at det å danne en forening for nordlendinger i ”Tvillingbyene” var en god ide.¹¹⁸ De tilstedeværende mente likevel at saken burde forberedes nærmere før man offisielt kunne danne en slik organisasjon. En komité ble satt ned. Denne skulle arbeide videre med saken og sørge for at flest mulig ble informert om planene.¹¹⁹

Komiteen møttes 7. oktober. Der ble det bestemt at det skulle avholdes et konstituerende møte 22. oktober.¹²⁰ Denne gangen møtte omtrent 40 personer opp og tegnet seg som medlemmer. Kildene forteller ikke mye om dette møtet, bortsett fra at et fungerende styre for det som skulle bli Nordlandslaget ble satt ned. Mørck ble formann, Paul Hoffstad viseformann, Andreas C. Høegh finanssekretær og W. J. Hoseth kasserer.¹²¹ Som sekretær ble Ivar Anker

¹¹³ Om *Nordlændingernes Forenings* historie, se Lund 1912 og Ytreberg 1962.

¹¹⁴ *Nord-Norge* nr 73, 1934: 10-11.

¹¹⁵ Møtet, som antagelig ble avholdt søndag 2. august 1908, er omtalt i *Nord-Norge* nr 73, 1934: 10-11.

¹¹⁶ Horsfjord (Horsford) var født i 1880 i Bindal i Nordland og utvandret i 1903. *Nord-Norge* nr 73, 1934: 19.

¹¹⁷ *Nord-Norge* nr 73, 1934: 10-11.

¹¹⁸ *Minneapolis Tiende* 5. oktober 1908

¹¹⁹ Foruten Mørck og Horsfjord var A. C. Høegh, Paul Hoffstad og S. Brandmo medlemmer av denne komiteen. Straumen (1959: 4-5) forteller at pastor I. A. Johansen erstattet Horsfjord allerede på dette møtet, men i følge *Minneapolis Tiende* (10. oktober 1908) satt Horsfjord i vervet som sekretær også på komitémøtet 7. oktober.

¹²⁰ Dette komitémøtet er omtalt i *Minneapolis Tiende* 10. oktober 1908.

¹²¹ Om A. Høegh, se *Minneapolis Tiende* 28. april 1914. Jeg har ikke vært i stand til å finne biografisk informasjon om W. J. Hoseth.

Johansen valgt. Forsamlingen mente at man måtte ha et lovverk på plass før laget formelt kunne dannes. Det ble derfor satt ned en lovkomité og vedtatt at ”laget vil holde et Møde i en nær Fremtid for at vedtage love.”

Det var i hvert fall det som var meningen. Planene om et nytt møte innen kort tid ble snart endret, for da møtet 22. oktober ble omtalt i avisene, tok det ikke lang tid ”førend indskrivelser løb ind fra Nordlendinger fra mange steder. De fleste vilde vide hvorfor de ikke kunde få være med at stifte et Nordlandslag.”¹²² Interessen for å være med var tydeligvis stor også utenfor ”Tvillingbyenes” grenser. Mørck, Johansen og de andre forsto at Nordlandslaget hadde et større potensiale enn først antatt. Grundig planlegging og godt forarbeid ville lønne seg, og man hadde ikke hastverk. Det ble bestemt at det konstituerende møtet skulle utsettes til 20. januar 1909. I forkant av dette møtet brukte den midlertidige ledelsen tiden godt til å skape blest om nykommeren innen bygdelagsbevegelsen. Spesielt var sekretæren, pastor Johansen, flittig. Hans mange ”Opraab” kunne leses i de store norskamerikanske avisene.¹²³ Johansen skisserte ”Nordlands skiftende Kaar gennem Tiderne”, om forholdene under dansketiden og om den ”Forarmelse” landsdelen opplevde før ”Nordlandsgjælden” til Bergen ble oppsagt. Dette ble ”det første Skridt til Nordlands Opvaagnen.” Bedring i kommunikasjoner gjorde at ”Folket begynte at faa Bevished om egen Kraft [og] i dag er Nordland et af de livskraftigste, fremtidsrigeste norske landskaper.”¹²⁴ Han informerte om planene om å danne et bygdelag for nordlendinger i Amerika og fortalte at man innenfor rammene av en slik forening ønsket å organisere en innsamling til en redningsskøyte. Han avsluttet innleggene med appeller om å møte opp til den planlagte samlingen. I tillegg ble det sendt ut mange personlige innbydelser.¹²⁵ Det skulle med andre ord ikke være noen unnskyldning for å gå glipp av dette møtet.

I løpet av noen hektiske høstmånader satte altså en håndfull nordlendinger i gang med å organisere et bygdelag. Til å begynne med hadde det først og fremst vært snakk om å danne en lokal forening for de som var bosatt i ”Tvillingbyene”, men etter hvert innså Mørck, Johansen og de andre at laget hadde større potensiale enn som så. Én ting var hva slags geografisk område Nordlandslaget skulle dekke i USA, noe annet var hva som skulle være lagets nedslagsfelt i Norge. Begrepene ”Nordland” og ”nordlendinger” går igjen i

¹²² Strauman 1959: 5.

¹²³ Se bl.a. *Skandinaven* 13. januar 1909, *Decorah-Posten* 15. januar 1909 og *Reform* 5. januar 1909.

¹²⁴ *Reform* 5. januar 1909. Om ”Nordlandsgjælden”, se Bratrein 1999: 296.

¹²⁵ Strauman 1959: 6.

kildematerialet fra denne perioden, mens ”Finnmarken” og ”finnmarkinger” i liten grad nevnes. Siden de to førstnevnte navnene ofte ble brukt for å omtale folk fra hele Nord-Norge, er det ingen grunn til å tro at Nordlandslaget var tenkt begrenset til å kun gjelde immigranter fra Nordland.

3.1.2 20. januar 1909: ”Nordlandslaget af Amerika” ble stiftet

All publisiteten hadde utvilsomt hatt virkning. Hele 125 nordlendinger møtte opp på *Richmond Hall* 20. januar 1909.¹²⁶ Minst halvparten kom utenbys fra, og mange andre som gjerne ville ha vært til stede hadde sendt skriftlige hilsninger. Formann Mørck hadde med seg sin venn Veblen, som informerte om bygdelagsbevegelsen som var i ferd med å bre seg over ”det norske Amerika”.¹²⁷ Nordlandslaget ville bli det syvende laget i rekken (se kapittel 2.3.1). Før det hele kom ordentlig i gang, ble det holdt flere taler. En av talerne var dønnaværing og norskprofessor Rølvaag, som skildret nordnorsk folk og natur og deklamerte noen velkjente ord fra Elias Blix:

*Aa eg veit meg eit land langt deruppe mod nord,
Med ei lysande strand, millom høgfjell og fjord.
Der eg gjerne er gjest,
Der mit hjarta er fest
Med dei finaste band!
Aa eg minnest, eg minnest so vel dette land.*

Pastor Johansen talte ”om den store nød og kamp, som den norske fisker måtte gjennomgå, om hvorledes hans kamp mod elementene og kampen for tilværelsen mange gange sluttes for ham i en våt grav, som dekkedes av tang og tare.”¹²⁸ Han foreslo at nordlendingene skulle sette i gang en innsamling til en redningsskøyte som skulle være til gagn for den nordnorske kystbefolkningen. Forslaget om redningsskøyten ble gjort til gjenstand for debatt, men velfjordingen Johan Rødvik minnet forsamlingen om det velkjente ordtaket at man ikke skulle selge skinnen før bjørnen var skutt. Med andre ord, Nordlandslaget burde aller først formelt organisere seg før man kunne gå i gang med konkrete prosjekter.

Slik ble det. Man gikk løs på saklisten, og flere viktige vedtak ble fattet. Først og fremst ble *Nordlandslaget af Amerika* formelt stiftet. Det sittende styret fikk fornyet tillit. Deres viktigste oppgaver fremover var å forberede et stevne i Minneapolis ved sankthanstider 1909.

¹²⁶ Stevnet er referert i *Minneapolis Tiende* 21. januar 1909 og *Skandinaven* 27. januar 1909.

¹²⁷ Strauman 1959: 6. Veblen deltok også på Nordlandslagets stevner i 1909 og 1910. Se Lovoll 1975: 78.

¹²⁸ Nordlandslagets Festskrift 1909, i *BP*.

Lovkomiteens forslag til "Konstitution og bilove" ble vedtatt.¹²⁹ Disse slo blant annet fast at lagets hovedformål skulle være å "knytte et Sambaand mellem Nordlændingerne i Amerika og Nordlændingerne i Norge".¹³⁰ Medlemskontingenten ble satt til en dollar årlig for menn og 50 cent for kvinner. Nå som Nordlandslaget offisielt var stiftet, vedtok møtelyden "enstemmig og under anmindelig Begeistring" formelt å starte innsamling til en redningsskøyte.¹³¹ En arbeidskomité ble satt ned, bestående av Rølvaag, Johansen og dr. Knut Høegh, sistnevnte fra Kåfjord ved Alta.¹³²

3.2 "Hjemme blant vore egne." De første stevnene

Den 18. mars 1909 møttes Nordlandslagets midlertidige styre og andre interesserte i Mørcks forretning i Minneapolis.¹³³ Her ble mange praktiske forhold med hensyn til det kommende stevnet tatt opp og det ble bestemt at et lokallag av Nordlandslaget skulle dannes i byen. Lokallaget, som skulle fungere som vertskap for Nordlandslaget ved stevnet, fikk senere navnet *Nordlands Minde*.¹³⁴ Inspirert av dannelsen av Nordlandslaget hadde 18 menn møttes til sangøvelse siden februar 1909. De kalte seg bare *Nordlandslaget Sangforening*, men den samme marsdagen ble mannskoret *Nordkap* offisielt stiftet.¹³⁵

Utover våren ble det holdt flere forberedende møter, både i forbindelse med stevnet og i forbindelse med innsamlingsaksjonen til redningsskøyta. Rølvaag opplyste, i en av sine mange oppfordringer om å få folk til å slutte opp om Nordlandslaget, at en av foreningens målsetninger var å gjøre noe for "den Kjære, gamle Bygden derhjemme".¹³⁶ Like før stevnet åpnet bemerket "H" i *Minneapolis Tiende*:

¹²⁹ Tidspunktet for dette er litt usikkert. *Minneapolis Tiende* (21. og 25. oktober 1908) forteller at lovkomiteen ble satt ned ved møtet 22. oktober 1908 og at deres forslag ble vedtatt 20. januar 1909. Avisen forteller senere (25. juni 1909) at lagets vedtekter ble vedtatt under stevnet 22.-24. juni 1909. *Skandinaven* (27. januar 1909) støtter den første versjonen, at utkast til lagets konstitusjon allerede var blitt utarbeidet, og at denne ble vedtatt i sin helhet 20. januar 1909.

¹³⁰ De første vedtektene har gått tapt, men lagets formålsparagraf er nevnt i flere sammenhenger, blant annet på forsiden av *Nordlandslaget* nr 1, 1913.

¹³¹ *Minneapolis Tiende* 21. januar 1909.

¹³² Om Knut Høegh, se *Minneapolis Tiende* 28. april 1914.

¹³³ Baumanns referat fra stevnet i 1909 sto på trykk i Nordlandslagets Festskrift 1909 i *BP* og *Minneapolis Tiende* hadde i tillegg en redaksjonell sak 25. juni 1909.

¹³⁴ Om oppstarten av *Nordlands Minde*, se *Minneapolis Tiende* 21. mars 1909, 2. mai 1909 og 25. september 1921 og Lovoll 1975: 252.

¹³⁵ Om *Nordkap*, se *Nord-Norge* nr 29, 1923: 9 og *Sanger-Hilsen* mai/juni 1999.

¹³⁶ Rølvaag i "Brev til Nordlændingerne". Uidentifisert norskspråklig avis, datert "1909", i *OERP*. Se også *Skandinaven* 13. januar 1909, *Decorah-Posten* 15. januar 1909 og *Reform* 5. januar 1909.

Naar Nordlændingernes Mødedag kommer og Stævnet aabnes, da vil vi samles fra nær og fjern, og da vil vi med Glæde træffe manges Ven, hvis Nærvær vi aldrig havde anet. [...] Da vil vi igjen høre det hyggelige, vakre nordlandske Maal; da vil vi faa høre Sagn og historier derhjemme fra, og da vil vi faa det løftende Indtryk, vi virkelig er hjemme blant vore egne.¹³⁷

Stevnets første dag, torsdag 24. juni 1909, opprant med strålende solskinn og det var ”ingen liden Flok, der var Komne fra Nord Dakota, Syd Dakota, Iowa, Illinois, Wisconsin og Michigan”.¹³⁸ Totalt møtte 250 nordlendinger til dette første stevnet. Til stede var ”Vefsenværinger og Ranværinger, Folk, hvis Vugge havde staaet i Lofoten og Vesteraalen, i Senjen og Tromsø, i Hammerfest og Vadsø. Overalt hørtes den indsmigrende syngende nordlandske Dialekt.”¹³⁹ Først måtte man innom finanssekretæren for å registrere seg og få sitt ”Medlemsbaand”, en sløyfe med bilde av en fembøring på. Nordlendingene samlet seg så i spisesalen i *Dania Hall*.

Stevnets første taler var pastor Nils Christian Brun, opprinnelig fra Bodø. Presten ”manede [dem] til at være med paa alt, som var ædelt og godt i Stat som i Kirke. Her i Landet først; ei heller glemme de folk derhjemme ved at give dem Redningsskøyten.” Også dr. Høegh, som var kveldens hovedtaler, snakket om redningsskøyta.¹⁴⁰ I sin tale skildret han også ”Nordlands Naturs og Folkelivs Eiendommelighed, hvorledes disse Eiendommeligheder havde et Greb i Nordlændingernes Sind, saa de altid bevarede Kjærligheden til Hjemstedet, hvor de saa færdedes i Verden.” Høegh hevdet at den nordnorske naturens store motsetninger avspeilte seg i nordlendingenes sinn. Det at de ”havde Ord for at være treg av sig” mente han var feil, tvert om var de alltid forberedt på det uventede, rådsnare og raske. Mannskoret *Nordkap* gjorde sin første opptreden for Nordlandslaget. Det var særlig fremførelsen av Ole Olsens ”Fanevagt” som vakte begeistring.¹⁴¹ Så var tiden kommet for selve årsmøtet, det man kalte ”Forretningsmødet”. Det ble orientert om stiftelsesprosessen av Nordlandslaget og om hvordan det gikk med redningsskøyteinnsamlingen. Det ble vedtatt at pastor Johansen skulle reise til Norge for å overrekke gaven. Deretter fulgte valg på ”embetsmenn” — det vil si styremedlemmer. Mørck, Johansen og A. C. Høegh forsatte i sine verv som henholdsvis formann, sekretær og finanssekretær, mens dr. Høegh ble kasserer og pastor Simon Richard

¹³⁷ *Minneapolis Tiende* 20. juni 1909. Hvem som skjuler seg bak signaturen ”H” er ikke klart, men mye tyder på at det kan være John Heitmann som ofte brukte pseudonymet ”H” (Heitmann er omtalt i kapittel 4 og utover). Se brev fra Baumann til Rølvaag, datert ”Onsdagskveld” (sannsynligvis fra april 1923), i *OERP*.

¹³⁸ *Minneapolis Tiende* 20. juni 1909.

¹³⁹ Nordlandslagets Festskrift 1909, i *BP*.

¹⁴⁰ Knut Høeghs tale er gjengitt i Nordlandslagets Festskrift 1909, i *BP*.

¹⁴¹ *Sanger-Hilsen* mai/juni 1999.

Tollefsen viseformann.¹⁴² Av praktiske årsaker i forhold til innsamlingsarbeidet var det greit at alle disse var bosatt i Minneapolis eller St. Paul.

Fredag var i sin helhet viet til sosiale aktiviteter og det var særlig dampskipsturen på Minnetonka som vakte begeistring. Kveldens festtaler var pastor Paul Winther som hadde sine røtter i Hamarøy.¹⁴³ Han beskrev nordlendingene som et viljesterkt folkeslag og ”nu gjaldt det, at alle tog i et sterkt Tag, saa Pengene til Skøiten snart maatte komme ind.”¹⁴⁴ På ettermiddagen var det ekte nordlandsk gjestebud med kveite, smeltet smør, poteter, flatbrød, vafler og kaffe. En som kalte seg selv ”Intruder” fortalte i en engelskspråklig avis om den merkelige maten som ble servert: ”fish of every [...] variety was plentiful, [...] the bread was black and the coffee the same.”¹⁴⁵ Flere ”Nordlandspræster” talte og uttrykte håp om at Nordlandslaget ”altid maatte blive et rent og godt Lag”.¹⁴⁶

En av bygdelagenes viktigste oppgaver var å sørge for at pionerens liv og historie ikke gikk i glemmeboka, men ble overlevert til de kommende generasjoner. Det var derfor vanlig å velge en ”sagaskriver” som hadde ansvar for å samle mest mulig informasjon om enkeltpersoner, om områder de slo seg ned i, hvilke yrker de utmerket seg i og så videre.¹⁴⁷ Også Nordlandslaget ønsket å ha ”sagaskrivere”, helst en fra hvert fylke, men det endte med at pastor Johansen ble valgt til også dette vervet. Siden han var opptatt med innsamlingsarbeidet, ble det til at vadsøværingen Julius Baumann tok ansvar for utgivelsen av Nordlandslagets *Festskrift* (se kapittel 3.3 og 4.5) og han skulle komme til å fungere som lagets ubestridte ”sagaskriver” i mange år fremover.

Tidlig på våren 1910 ble det bekjentgjort fra styret at Nordlandslagets stevne skulle avholdes i St. Paul 22.-24. juni.¹⁴⁸ På samme måte som da det første stevnet ble forberedt, ble det dannet et lokallag i denne byen. Dette fikk navnet *Nordlyset*.¹⁴⁹ Denne foreningen fungerte som vertskap for stevnet og hadde anstrengt seg for å stille i stand til nordlendingenes ankomst.

¹⁴² Om Tollefsen, se Norlie 1915: 262, *Nordmanns-Forbundet* nr 26. 1933: 219.

¹⁴³ Om Winther, se Norlie 1915: 263.

¹⁴⁴ Nordlandslagets *Festskrift* 1909, i *BP*.

¹⁴⁵ Uidentifisert engelskspråklig avis, datert ”1909”, i *OERP*. Sannsynligvis er det Rølvaag (eventuelt Baumann) som skjuler seg bak pseudonymet ”Intruder”.

¹⁴⁶ *Minneapolis Tiende* 20. juni 1909. Pastorene var Lars Olai Pedersen, Hans Martin Sæterlie og Olaus Farseth.

¹⁴⁷ Lovoll 1975: 106 og ”J. H.” 1929.

¹⁴⁸ *Decorah-Posten* 1. juli 1910. (Stevnet i 1910 ble dessuten omtalt i *Minneapolis Tiende* 23., 24. og 25. juni 1910).

¹⁴⁹ Om *Nordlyset*, se *Minneapolis Tiende* 23. juni 1910 og *Decorah-Posten* 1. juli 1910.

Festsalen var dekorert med norske og amerikanske flagg og malerier med nordnorske motiver. Møtet startet etter at Mørck hadde ønsket velkommen til de nærmere 300 fremmøtte. Først avla styret sine rapporter, der det blant annet kom frem at sekretæren hadde lagt ned mye arbeid i å opplyse om dette stevnet via aviser og personlige brev. Pastor Johansen talte så om ”Samlingstanken” — en sak som lå hans hjerte nær: ”Tenk om vi kunde samle det norske Folk i Amerika, bygge et Norge i de Forenede Stater.”¹⁵⁰ Veblen var nok en gang til stede og oppfordret Nordlandslaget til å slutte opp om en storstilt 17. maifest som var planlagt avholdt i 1914. Nordlandslaget tok oppfordringen og det ble vedtatt å sende en representant til festkomiteen. Stevnets høydepunkt var dampskipsturen på Mississippi. Kontrasten mellom den rolige elva og det stormende Lofothavet, som var tema for mange av stevnets talere, var stor, men båtturen var uansett forfriskende. Det var nemlig svært lummert og varmt i St. Paul denne dagen. På ettermiddagen ventet kveldsmaten og ”spiseseddelen” lokket med kokt kveite, poteter og flatbrød. Det ble holdt taler og avlagt rapporter om fremgangen til redningsskøyteinnsamlingen. Det siste vedtaket som ble fattet i 1911 var at Nordlandslaget skulle ha en fembøring som sitt emblem. Stevnet ble avsluttet med flere taler og nordlandsskrøner og *Nordkap* underholdt ved flere anledninger.

Det foreligger som nevnt ingen medlemsliste før i 1914, og man vet av den grunn lite om de menneskene som deltok på Nordlandslagets møter disse første årene. Om de fem personene som satt i sentrale tillitsverv i 1909-1910, har man mer informasjon. De var alle menn. Gjennomsnittlig var de i underkant av 48 år og hadde vært bosatt i USA i drøyt 29 år. Av yrke var de prester, handelsmenn eller leger.

3.3 ”Aa spyt nu i Næven og tag godt i!” Redningsskøyteinnsamlingen

Initiativtakeren til Nordlandslagets redningsskøyteinnsamling, pastor Ivar A. Johansen, var født i 1874 på øya Løkta i Dønnes på Helgelandskysten. Om hans ungdomstid ble det fortalt at han ”trak i skindhyret og blev med sin far ut paa fiske [...] saa snart han kunde løfte en aare.”¹⁵¹ Havet var familiens viktigste inntektskilde, men ble også årsak til tragedier som rammet den hardt. Den unge Johansen opplevde, i likhet med svært mange av andre langs norskekysten, å miste flere av sine kjære på havet. Det heter seg at ”han saa faderen forsvandt i dypet uten at hjelp kunde ydes og han gav sig dengang det løfte at kunne han nogensinde

¹⁵⁰ *Decorah-Posten* 1. juli 1910.

¹⁵¹ Baumann i *Signal* 11. juli 1914: 3. Om Johansen, se Nordlandslagets Festskrift 1909, i *BP, Nordlandslaget* nr 1, 1913: 2 og nr 2, 1913: 28, *Minneapolis Tiende* 28. april 1912. Norlie 1915: 363.

gjøre noget for at skaffe fiskerne hjælp, naar de var i nød, saa skulde han gjøre dette.”¹⁵² Her ligger nok mye av forklaringen til Johansens engasjement for redningssaken.¹⁵³

Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning ble stiftet i 1891. Den første redningsskøyta, som var oppkalt etter båtbyggeren Colin Archer, ble satt på vannet i 1893. I årenes løp hadde innsamlinger og donasjoner, blant annet fra *Nordlændingernes Forening*, sørget for at stadig flere redningsskøyter ble satt i drift. De spesialkonstruerte skøytene, med tilnavnet ”havets hvite engler”, reddet med tiden svært mange menneskeliv. På den tiden Nordlandslaget satte i gang sin innsamlingsaksjon var et tyvetalls redningsskøyter stasjonert langs norskekysten.¹⁵⁴

Johansen ønsket å sette i gang en innsamling til en redningsskøyte blant nordlendingene i Amerika. Nordlandslaget var et egnet forum for en slik sak, da medlemmene kjente til det farefulle fiskerlivet. Johansen skrev flere innlegg i de norskamerikanske avisene i tiden før Nordlandslagets stiftelsesmøte.¹⁵⁵ 20. januar talte han for nordlendingene om ”den store nød og kamp, som den norske fisker måtte gjennomgå, om hvorledes hans kamp mod elementene og kampen for tilværelsen mange gange sluttes for ham i en våt grav, som dekkedes av tang og tare.”¹⁵⁶ Johansens ”tordenstemme” var legendarisk, og når han var engasjert ”rev [han ofte] forsamlingen rent med sig.”¹⁵⁷ I løpet av innsamlingen skrev han over tusen brev til privatpersoner og organisasjoner og fikk publisert artikler i et femtitalls norskamerikanske aviser.¹⁵⁸ Interessen for innsamlingen ble også vekket blant de mange nordlendinger som var bosatt på Vestkysten og i Chicago. I sistnevnte by holdt som nevnt foreningen *Nordlændingen* til og denne organisasjonen bidro til innsamlingen. Innsamlingsarbeidet ble organisert slik at en sentralkomité, bestående av 14 ”representative Nordlændinger rundt om i Amerika”, ble oppnevnt. Disse hadde flere titalls ”Distriksformænd” under seg, som igjen utnevnte innsamlere. Hver enkelt innsamler fikk utdelt ”en for denne Anledning udarbeidet Subscriptionsliste” med bilde av en redningsskøyte på. Bidragene ble sendt til kasserer Mørck og deretter deponert i *Scandinavian American National Bank*.¹⁵⁹

¹⁵² *Signal* 11. juli 1914: 3-4.

¹⁵³ Johansen hadde skrevet flere oppfordringer til å starte en redningsskøyteinnsamling selv før Nordlandslaget organiserte seg. Se *Nord-Norge* nr 36, 1925: 10.

¹⁵⁴ Just 1941: 96-97. Om Redningsselskapet, se Just 1941, Foss 2002 og www.nssr.no (07.01.2003).

¹⁵⁵ *Decorah-Posten* 15. januar 1909.

¹⁵⁶ *Strauman* 1959: 6.

¹⁵⁷ *Nord-Norge* nr 43, 1926: 22 og *Minneapolis Tiende* 11. juli 1919.

¹⁵⁸ *Minneapolis Tiende* 23. juni 1910.

¹⁵⁹ Nordlandslagets Festskrift 1909, i *BP* og *Minneapolis Tiende* 25. juni 1909. Liste over innsamlere i *Strauman* 1959: 8-9. Her nevnes 33 enkeltpersoner, samt *Nordlændingen* i Chicago.

Ved stevnet i 1909 var det ”den store Sag, som man havde taet op — at skjænke Landsmænd der nord den gildeste og stolteste Redningsskøite, som seiler langs Norges kyst” det knyttet seg mest spenning til.¹⁶⁰ Johansen holdt et foredrag om redningsskøytenes arbeid og viste lysbilder. Temaet og bildene gikk rett hjem hos nordlendingene. De fikk se scener fra et forlis og de etterlattes reaksjon da dødsbudskapet kom. Det fortelles at når ”Foredragets Ord knyttede sig til Billedet, var det som vi alle var ferdige til at tage efter Lommetørklede.”¹⁶¹ Stevnedeltakerne ble orientert om at en redningsskøyte av beste slag ville komme på omtrent 13 000 norske kroner. Det kom inn over 1500 kroner i løpet av stevnet i 1909.¹⁶² Håpet var å få redningsskøyten på vannet allerede sommeren etter. Det ble gjort flere nødvendige bestemmelser i forbindelse med denne saken: Styret fikk fullmakter til å forhandle med Redningsselskapet og til å inngå kontrakt med en båtbygger. Det ble bestemt at skøyten skulle overrekkes Redningsselskapet på vilkår av at hun ”altid holdes assureret, altid opholdes og vedligeholdes og at hun altid seiler paa de forskjellige Tider og efter bedste Evne rækker hele Strækningen fra Vadsø til Søndre Helgeland.”¹⁶³ For at flest mulig skulle få glede av redningsskøyta, skulle hun stasjoneres ett år eller en sesong ved hvert fiskevær. Laget forbeholdt seg dessuten retten til å bestemme hva skøyta skulle hete.¹⁶⁴

Redningsskøytene og deres betydning for økt sikkerhet for fiskerne var et viktig tema i stevnets taler. Johansen sammenlignet den nordnorske fisker med Jesu disipler som dro ut i en åpen båt. Når stormen kom og nøden var som størst, sto Jesus foran dem som en lysende skikkelse. Nordlandslaget kunne, ved å gi fiskerne der nord en redningsskøyte, opptre som deres ”Jesus.” Innsamlingsaksjonen dominerte også festskriftet som ble utgitt etter stevnet. Komiteen skrev blant annet:

Nu da - du Nordlænding! Sæt dig nu ned og tænk over denne Sag i Stilhed! Hvormeget tror du nu, du kan give? Tænk nu ikke paa: hva er det minste, men paa: hvad er det mest mulige, du kan give. Tænk nu over det en gang til du! Husker du, hvad det vil sige at hænge paa et sleipt Baadhvælv i et forrykende Hav og drive - drive ind mod de rasende Brændinger - ind i den visse Død? Du husker vel den Time, hvor forfærdelig den kan være i al sin vilde Gru? Aa jo: du mindest det nok. Kom saa, lad os 'løfte i Flok.' [...] Aa spyt nu i Næven og tag godt i!¹⁶⁵

Rølvaag, som selv nesten hadde satt livet til i en storm på Lofothavet noen få år før han

¹⁶⁰ *Minneapolis Tiende* 25. juni 1909. (Også omtalt i *Norwegian-American* 2. juli 1909).

¹⁶¹ Pastor Lars Olai Pedersen omtale av Johansens tale i Nordlandslagets Festskrift 1909, i *BP*. Se også *Nord-Norge* nr 73, 1934: 11.

¹⁶² Altså ca 400 dollar. Kursen på amerikanske dollar var i 1909-1911 NOK 3,75. (Se norges-bank.no/stat/valutakurser/histkurstb.html (25.01.2003)).

¹⁶³ Rølvaag i ”Brev til Nordlænderne”. Uidentifisert norskspråklig avis, datert ”1909”, i *OERP*.

¹⁶⁴ Se Nordlandslagets Festskrift 1909, i *BP* og *Signal* nr 1, 1914: 14.

¹⁶⁵ Nordlandslagets Festskrift 1909, i *BP*.

utvandret,¹⁶⁶ skrev om innsamlingsprosjektet i den norskamerikanske pressen. ”Lad os nu faa denne Redningsskøiten paa Vannet!” skrev han våren 1910 og oppfordret folk til å sette i gang innsamling i sitt nærmiljø: ”Take it up! Push it! Sæt dig i Spidsen for en Indsamling, hvor du bor, og det skal gaa saa fint som ingenting.” Rølvaag minnet også om at ”dette er ikke en Gave til ”Storkaran”, men [...] til Smaafolket i Tromsø stift.”¹⁶⁷ Innsamlingskomiteene og deres medhjelpere fortsatte videre med uforminsket styrke, men innsamlingen var ikke helt kommet i havn innen stevnet i St. Paul i 1910. ”Redningssagens ædle Gjerning” ble også her den mest sentrale saken.¹⁶⁸ Stevnedeltagerne ble opplyst om at målet var innen rekkevidde og det ble bestemt at skøyta kunne bestilles så snart styret fikk avholdt et møte etter stevnet.¹⁶⁹

På dette styremøtet ble det diskutert hva båten skulle hete. Et av styrets medlemmer foreslo å kalle båten *Vesterheimen*. Et annet mente at *America* var et passende navn. Deres begrunnelse for disse navnene var at hvis ”noen i havsnød fikk øie på denne frelsende engel [ville navnet] minde dem om at det var en hilsen fra broderfolket i Vesterheimen.” De tre andre i styret mente imidlertid at skøyta skulle døpes *Nordland*, ”for de påstod at vi herover skulde være beskjeden og bare forære skøiten og så glemme tingen.” Fiskerne der hjemme skulle altså ikke føle noen takknemlighetsgjeld for gaven.¹⁷⁰ Meningen var at pastor Johansen skulle reise til Norge for å overrekke redningsskøyta, men av praktiske årsaker ble dette ikke noe av.¹⁷¹ Redningsselskapet takket imidlertid Johansen for innsatsen ved å overrekke ham sitt ”æresdiplom”, og gav uttrykk for håp om at ”redningsskøiten ’Nordland’ vil komme til at arbeide til gagn og hjelp for fiskerne i Nordland og Finmarken, saa ’Nordlandslaget’ over i Amerika maa faa megen glæde av sin vakre gave til Tromsø stift.”¹⁷²

Nordlandslagets redningsskøyte fikk det offisielle navnet *RS 23 Nordland II*. Hun ble bygget i 1910 etter Colin Archers tegninger av A/S Brødrene Marcussen i Lyngør.¹⁷³ Skøyta ble ferdigstilt like før jul 1910. Fullt utrustet kostet skøyta 11 316,65 kroner. *Redningsselskapets*

¹⁶⁶ Hendelsen er beskrevet i bl.a. *Nord-Norge* nr 8, 1917: 2-6, Haugen 1983: 4 og Gvåle: 58-59.

¹⁶⁷ Artikkel med tittelen ”Lad os nu faa denne Redningsskøiten paa Vannet!” Uidentifisert norskspråklig avis, datert 22. april 1910, i *OERP*.

¹⁶⁸ *Decorah-Posten* 1. juli 1910.

¹⁶⁹ *Minneapolis Tiende* 25. juni 1910.

¹⁷⁰ Strauman 1959: 11 og Axel Wallas ”History of the Life Boat” i *Nord-Norges* jubileumsnummer 1984: 54-55.

¹⁷¹ Dette skjedde rundt juletid, en høytid da pastor Johansen var opptatt på annet hold. (*Decorah-Posten* 18. juni 1920, samt *Signal* nr 4, 1911: 4).

¹⁷² *Signal* nr 1, 1911: 4.

¹⁷³ *Nordland* var den andre av Redningsselskapets redningsskøyter med det navnet. Den første ble bygget i 1894, og forliste i 1900. Redningsselskapet omtalte derfor Nordlandslagets skøyte som *Nordland II*. (*Signal* nr 1, 1911: 4 og ”Foretningsutvalgets Indberetning for Driftsaaret 1910-1911”).

Forretningsudvalg rapporterte i april 1911 om skøytas første sesong:

*Skøiten [...] afseilte [fra Lyngør] den 20/12 10 og kom efter en meget stormfuld og besværlig Reise til Værø den 23/1 11. Her var Skøiten stationeret indtil Udgangen af April og fulgte stadig Baadene, naar disse var paa Sjøen, men da Veiret i februar var saa stormende, at Fiskerne ikke kunde komme ud og senere i Marts og April nogenlunde godt, var der ikke Anledning for Skøiten at gjøre stort, men nogle Baade, som satte Signal efter Assistance, ble dog indslæbte.*¹⁷⁴

Ved stevnet i 1911 fikk Nordlandslaget vite at redningsskøyten var blitt døpt, sjøsatt og stasjonert i Lofoten og et takkebrev fra ”fiskerallmuen i Værøy” ble lest opp:

*Vi, Fiskerallmuen i Værøy, Redningsskøiten Nordland's første Station, takker dybt bevæget for tilsendte storartede Gave. Vi vil altid med inderlig Gjenkjærlighed mindes de ædle Giveres høisindede Handling og haaber at Skøitens Arbeide maa blive til rig Velsignelse langs Nordlands kyst.*¹⁷⁵

Nordland ble til stor nytte for kystenes folk der hjemme i Nord-Norge og gaven ble verdsatt.

”O.V.” skrev senere i *Nordmands-Forbundet*:

*Vi sat ved middagsbordet, da manden i huset kom styrtende ind og glædesstrålende berettet, nu kommer redningsskøiten! Alle ut for å se den, hvæm tenkte da paa andet, alle flag i top, og ind paa havnen kom 'Nordland' seilende - da var redselen for vinteren og uveiret paa sjøen strøket væk fra alle.*¹⁷⁶

Tre år etter overrekkelsen fikk Nordlandslaget til sin ”store glæde” beskjed fra Redningsselskapet om at *Nordland* hadde reddet flere liv utfor Værøy.¹⁷⁷ Johansen erklærte at ”der vilde fremdeles bli arbeidet for redningssaken” og at det ”ikke [var] usandsynlig at [Redningsselskapet] kunde faa de nødvendige penger til endnu en skøite.”¹⁷⁸ Han tok senere opp temaet ved flere anledninger:

*Hvem glemmer vel den store hvide kirkegaards derude paa den hvide flade og mellem de mange grunde og skjær, hvor saa mangen kjæk og lovende ungdom, saa mangen en elsket far og mand, fandt sit sit urolige hvilested! [...] Det var havbraates vilde brag og stormens rasende slusen, som blev deres ligsand.*¹⁷⁹

Redningsselskapets oversikter viser at *Nordland* gjennomførte en lang og heroisk tjeneste før skøyta ble satt i ”reserve” i 1940. 65 fiskere kunne i løpet av disse årene takke skøyta og hennes mannskap for livet og nærmere 900 båter hadde blitt berget.¹⁸⁰ *Nordland* ble solgt i 1948.¹⁸¹

¹⁷⁴ Rapport fra Forretningsudvalget i Redningsselskapet, datert april 1911.

¹⁷⁵ *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911.

¹⁷⁶ *Nordmands-Forbundet*, nr 9-10, 1920: 456-457.

¹⁷⁷ *Signal* nr 27, 1914: 3-4.

¹⁷⁸ *Ibid*

¹⁷⁹ *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 8.

¹⁸⁰ *Just* 1941: 120. 2. april 1919 reddet ”Nordland” 19 mann. Se Foss 2002: 162 og *Nord-Norge* nr 21, 1921: 13.

¹⁸¹ Nordlandslaget sendte i 1955 en forespørsel til Redningsselskapet angående *Nordland*. Laget ble fortalt at skøyta hadde blitt solgt til noen amatørseilere, og at den senere hadde strandet utenfor kysten av Afrika. (Strauman 1959: 11). Sannheten var imidlertid at skøyta, via en mellommann, ble kjøpt opp av norske nazister som ønsket å unnsnippe landssvikoppgjøret etter andre verdenskrig. En av dem var Finn Støren (ofte omtalt som Quislings uformelle ”utenriksminister” og dessuten kommissarisk leder for det nazifiserte *Nordmands-*

Det ble ingen flere innsamlinger til redningsskøyter, men Nordlandslagetets interesse for ”Redningssagen” fortsatte i årene som fulgte. *Nordland* ble stående som et viktig symbol for nordlendingene i Nordlandslaget. Dette både fordi gaven var ment som en håndsrekning til de som fortsatt levde det tradisjonelle livet i Nord-Norge og fordi innsamlingen i seg selv viste nordlendingenes sinnelag. Ved å gi en redningsskøyte kunne nordlendingene bidra til at de som ble igjen der hjemme kunne fortsette det tradisjonelle fiskerlivet — i litt tryggere former. Redningsskøyten ble på ingen måte glemt i Nordlandslaget. Halvannet år etter at innsamlingen var over skrev ”Nordlandskvinde” at hun syntes hun kunne ”se disse veirbidte fiskere paa skøyten medens taarerne ruller nedover kindene, mens de siger: ”Tak og ære til vore søstre og brødre i Amerika.”¹⁸² Baumann visualiserte redningsskøyten for nordlendingene i Amerika i dikts form:

*Og 'Nordland' hun krydser i storm og i sjø
Med revede seil du mod havet;
Hun snyger saa let forbi skjær og bø;
Thi styrmanden sidder der gløgg og stø
Og speider gjennen kavet.*

*Og 'Nordland' hun stevner saa stolt i mod land
Fra kampen og seiren der ute,
Mens fiskerkaren den jubler paa strand
Og hustruen favner sin savnede mand; —
Hurra for vor redningsskute! —¹⁸³*

3.4 ”Et Samlingsmärke for Nordlænderne i Amerika.” Tradisjoner og motivasjon for deltagelse

Hva var det med Nordlandslaget som tiltrakk nordlendingene? Svaret kan synes innlysende. Etter ”alle disse aar i dette travle land, hvor en aldrig rigtig bliver forstaaet” var det av uvurderlig betydning å få tilbringe tid med sine ”egne” og å ”faa sig en Passiar om forsvundne Dage”.¹⁸⁴ Som en av nordlendingene formulerte det: ”Stevnene er årets store begivenhet for en, som gaar og roter iblandt hester, kuer og griser paa Dakotas prærier aar efter aar.”¹⁸⁵ En annen sa det slik: ”Om man ikke kan besøke sin hjembygd, saa kan man dog besøke sine hjembygdninger.”¹⁸⁶ Rølvaag lokket forut for Nordlandsstevnet i Minneapolis i 1909 med at ”der kommer Kjendinger, Skolekammerater og Legebrødre fra Barneaarene, saadanne som vi

Forbundet under krigen). Rømlingene brukte *Nordland* til å ta seg over til Argentina. Der ble båten solgt. (Foss 2002: 349 og Høygaards uidentifiserte manuskript). (”Afrika-historien” dreier seg sannsynligvis, i følge Foss (2002) om *RS 29 Arne Fahlstrøm* som ble solgt til to amatørseilere i 1946 og som senere sank ved havna i Durban.

¹⁸² *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 17.

¹⁸³ Første og siste vers av Baumanns dikt ”Nordland”, i *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 26-27. Verset er også brukt som en del av hans dikt ”Haalogaland.” (Baumann 1915: 113-117). Han skrev senere et nytt dikt med samme navn. Dette ble utgitt i *Samlede Digte* (1924).

ikke har sett paa 15-20 Aar.”¹⁸⁷ Dette virket utvilsomt forlokkende på nordlendingene. ”H” skrev i 1909:

*Hvem er det vel, som ikke ønsker at møde Slægtinge og Venner og Bekjendte fra Barndommens og Ungdommens Aar? Det er jo derfor vi reiser hjem til Norge. Men allesammen kan ikke hvert Aar reise hjem. Herover er de jo spredte over Vidderne — vore Slægtinge og Venner, og tit og ofte har vi ikke den ringeste Rede paa Hverandres Færd.*¹⁸⁸

Nordlandslagets ”hjembygd” var et mye større område enn de andre bygdelagene. Nord-Norge dekket som tidligere nevnt omtrent en tredjedel av det norske fastlandet og befolkningen der besto av flere etniske og kulturelle grupper. Det er liten tvil om at Niemi har rett når han hevder at nordlendingene i Nordlandslaget ”expressed their identity selectively.”¹⁸⁹ Her var lederne av stor betydning. Det var de som hadde som oppgave å skape samhold og lojalitet innad i bygdelaget. De måtte ta fatt i enkelte tema og symboler som ”alle Nordlændinger, fra Søndre Helgeland til Vadsø, Mænd som Kvinder, i Amerika” kunne samle seg om.¹⁹⁰ I Nordlandslaget ble det fokusert på den nordnorsk kyst- og fiskerkulturen.¹⁹¹ Naturen, og særlig havet, sin innvirkning på nordlendingenes egenskaper sto sentralt i deres karakteristikk av seg selv, noe Høeghs tale fra stevnet i 1909 er et godt eksempel på. En annen kommentator sa at nordlendingene, som var født ”where the land rolls out to keep back the Arctic from Europe, living where the battle was against nature for food and shelter, where the elements warred and a man lived only as he fought for his life [var] a Hardy, Sturdy Race.”¹⁹² Som pastor Olaus C. Farseth senere påpekte, var det ”ikke alene Minderne om Midnatsolen, [...] Draugen, Ruskveiret, Stormene, Sliten, Kampen og Længselen efter gamle Norge” som knyttet nordlendingene i Amerika sammen, men også bevisstheten om ”Folket derhjemme, der endnu lever i trange Kaar.” Dette var ”et Samlingsmærke for Nordlændingerne i Amerika”.¹⁹³

¹⁸⁴ *Nord-Norge* nr 3, 1914: 13 og Rølvaag i ”Til Nordlændingerne”. Uidentifisert norskspråklig avis, datert ”1909”, i *OERP*.

¹⁸⁵ *Nord-Norge* nr 71, 1934: 17.

¹⁸⁶ *Nordmanden* 13. september 1911.

¹⁸⁷ Rølvaag i ”Til Nordlændingerne”. Uidentifisert norskspråklig avis, datert ”1909”, i *OERP*.

¹⁸⁸ ”H” i *Minneapolis Tiende* 20. juni 1909.

¹⁸⁹ Niemi 2002: 152.

¹⁹⁰ Johansen i *Decorah-Posten* 15. januar 1909.

¹⁹¹ Jf. Niemi 2002: 158.

¹⁹² ”Intruder” i uidentifisert engelskspråklig datert ”1909”, i *OERP*.

¹⁹³ *Minneapolis Tiende* 28. februar 1912.

KAPITTEL 4: ”VI KALDER DET ’NORD-NORGE’”

Perioden 1911-1915

Hva er fædrelandet? Det er flekken, som din far ryddet. Det er hytten, hvor din mor strævede, græd og elskede frem sin gut. Det er sjøen med lys og sol, med baat og brand, den store rigdomskilde og den store kirkegaard, hvor saa mange at vore kjære hviler med tareblad under hovudet i den vaade, kolde grav. Se, dette er fædrelandet [...] vort dyreste eie paa jorden.¹⁹⁴

I 1914 var det hundre år siden det norske Grunnloven ble vedtatt på Eidsvoll og begivenheten ble markert blant nordmenn både i Norge og i USA. 20 000 norskamerikanere reiste hjem i anledning fødelandets store dag. På *Nordmands-Forbundets* initiativ ble også ”Det utflyttede Norge” viet plass under utstillingen i Frognerparken i Kristiania.¹⁹⁵ Jubileet ble også behørig feiret i USA. Norskamerikanerne benyttet i tillegg anledningen til å gi sitt gamle hjemland ”Mindegaven”.

Årene 1911-1914 var en begivenhetsrik periode i Nordlandslagets historie. Laget fikk flere lokallag, eget tidsskrift og sammen med innsamlingen til en ”Mindegave” til Nord-Norge bidro dette til at organisasjonen ble stadig mer fasttømret. I dette kapitlet skal det rettes forkus mot Nordlandslagets tradisjoner og mot de symboler som fikk stor betydning for laget og medlemmene.

4.1 ”En hel Flaade med Nordlændinger til rors”

Paa disse stævner gaar det meget demokratisk til, der behøves ikke nogen formel introduktion. Der danner sig straks smaa fortrolige klynger af folk fra samme bygd [...] og saa er der en passiar om gamle dager; minder [...] drages frem fra sit hjemme og pudses blanke [...]¹⁹⁶

Fra og med 1911 ble Nordlandsstevnene flyttet ut av ”Tvillingbyene” og nordlendingene samlet seg i andre byer rundt om i Øvre Midtvesten. Thief River Falls i det nordvestlige Minnesota antok ”Præget af et Stokmaknes eller Bjørn i Markedstiden” da rundt 1000 nordlendinger inntok byen 16. og 17. juni 1911.¹⁹⁷ Dette året ble det vedtatt at Nordlandslaget skulle ha en fembøring som sitt offisielle emblem (se kapittel 4.8.1). Året etter kom ”anseelig Skare af Nordlændinger”, omtrent 800, til Duluth ved vestbredden av Lake Superior.¹⁹⁸ Her ble de tatt i mot av en ekte nordlending, advokat John Heitmann. Heitmann, som var født på Dønna på Helgeland, orienterte om hva Duluth kunne by av ”Nordlandsk Natur og

¹⁹⁴ Anton C. Bang i *Nordlandslaget* nr 2, 1913: 26.

¹⁹⁵ Kildahl 1954: 37-47.

¹⁹⁶ Baumann i *Nord-Norge* nr 13, 1919: 4-5.

¹⁹⁷ 1911-stevnet er referert i *Minneapolis Tiende* 20., 22. og 28. juni 1911.

¹⁹⁸ 1912-stevnet er referert i *Minneapolis Tiende* 5. juli 1912.

Gjæstfrihed”.¹⁹⁹ En av talerne dette året, pastor Axel Bergh, uttalte at Duluth var et ”prægtig Sted, lugtet Sjø og Tare, hørte Nordlandsdialekter, hvilket førte ham tilbake til Guttedagene paa Vadsø.”²⁰⁰ I 1913 besøkte nordlendingene Fargo i Nord-Dakota, også kalt ”Bygdelagens Mekka.”²⁰¹ Det ble rapportert om ”ægte Nordlandsk Stæmning” selv om oppmøtet ikke var så godt som de siste par årene.²⁰² 300 deltakere hadde funnet veien til Nordlandslagets stevne denne sommeren.

Når nordlendingene ankom stevnene, måtte de først registrere seg og betale medlemskontingent. Deretter fikk de ”sin berettigete sløife, som de [festet] paa brystet.”²⁰³ Dette var en ”Medaljon med Lagets Emblem, en Fembøring for Seil med tre Klør paa ”Stekka” og Lagets Navn, hængende i et Baand i de nationale Kulører og med [navnet på stevnebyen] paa Pladen over Fæstet.”²⁰⁴ De fikk dessuten en ”anden sløife med paatrykt navn av pladsen [...] eller bygden de er fra i stiftet. Saaledes er det let for folk fra samme bygd at finde hverandre.”²⁰⁵ Selve stevnet ble åpnet med et såkalt ”forretningsmøte”, der vertsbyens borgermester eller en representant fra den lokale handelsstanden ønsket velkommen. I løpet av stevnene var det to-tre møtesesjoner. Disse startet tidlig om morgenen, når ”alle Mand [var] udaf Baadhuset og i fuldt Søhyr.”²⁰⁶ Der ble komiteer valgt, tillitsvervene besatt, rapporter avlagt og aktuelle saker tatt opp. I årene 1911 til 1914 var det ”Mindegaven” og Nordlandslagets tidsskrift som var de mest sentrale sakene. På disse møtene ble det også lest opp hilsninger og telegrammer som var kommet inn til Nordlandslagets stevne. Andre bygdelag som avholdt stevner samtidig, eventuelt i samme by, kom på besøk eller sendte hverandre en lykkeønsking. Nordlandslagets lokallag sendte hilsener til ”moderlaget” og det samme gjorde ofte medlemmer av Nordlandslaget som ikke hadde anledning til å delta på stevnet.

På underholdningsprogrammet sto sang, musikk og taler. I talene ble både minnene om ”det underskjønne vakre ved Eventyrlandet der nord” og nordlendingenes bedrifter i Amerika

¹⁹⁹ *Minneapolis Tiende* 5. juli 1912. Om Heitmann, se Niemi 1994a: 18-19 og 2002: 150-151.

²⁰⁰ *Minneapolis Tiende* 5. juli 1912. Om Bergh, se Norlie 1915: 442.

²⁰¹ Fargo var et svært populært sted for bygdelagens stevner og har derfor blitt kalt ”Bygdelagens Mekka.” (Lovoll 1975: 131).

²⁰² 1913-stevnet er referert i *Minneapolis Tiende* 30. juni og 2. juli 1913 og *Norwegian-American* 27. juni 1913.

²⁰³ *Nord-Norge* nr 13, 1919: 4-5.

²⁰⁴ *Minneapolis Tiende* 5. juli 1912.

²⁰⁵ *Nord-Norge* nr 13, 1919: 4-5.

²⁰⁶ *Minneapolis Tiende* 16. juli 1918.

trukket frem.²⁰⁷ Nordlendingens "karakter" ble ofte beskrevet og ikke sjelden ble det poengtert at "det gode humøret er enestaaende for nordlendingen. En nordlending er rigtig en humorist, ja den største humorist paa jorden. Han forstaar en spøk, om den er noksaa grovkornet."²⁰⁸ Humor ble fra tidlig av viktige innslag på Nordlandslagets stevner. Ettersom kveldene skred frem "skjæmtedes [der] og fortaltes Skrøner fra gamle Dage rundt alle Bord. Og overalt og alle laa Nordlendingens Solskinshumor og barneglade Smil."²⁰⁹ Gerhard Crystad fra Sund i Lofoten og bodøværingene Conrad Christensen og Johanna Kløvstad var blant de mest populære "Skrønemagere".²¹⁰ Sistnevnte skapte ved flere anledninger "stormende Munterhed" når hun på "ægte uforfalsket Nordlandsdialekt" refererte en fiktiv brevveksling mellom en lofotfisker og hans kone.²¹¹ På bankettmenyen sto kveite fra Vestkysten. Kveite var festmat fremfor noe annet i Nord-Norge. På Nordlandslagets stevner "flød [den] i Smør, saa det var rent en Skam med Ødselhed."²¹² I løpet av stevnene ble det arrangert båtturer dersom det var praktisk mulig, blant annet i 1912 da man kunne oppleve "en hel Flaade med Nordlendinger til rors" på Lake Superior.²¹³

4.2 "Nordlendingernes Jubilæumsgave"

I bygdelagsbevegelsens første år var det flere som hadde ment at bygdelagene var en splittende faktor i "det norske Amerika",²¹⁴ men i årene frem mot 1914 viste de at de kunne samarbeide både med hverandre og med andre organisasjoner. Anført av Veblen begynte bygdelagene å planlegge et mulig samarbeid allerede i 1909. I november dette året møttes lederne fra syv av lagene, og det var her tanken om en jubileumsfeiring ble fremmet for første gang.²¹⁵ Før man samlet seg igjen seg ett år senere, var ideen luftet i alle de eksisterende bygdelagene. De aller fleste lagene ønsket å delta. 15 bygdelagsrepresentanter møttes i 1911 og vedtok å arrangere en slik fellesfest. Et styre ble satt ned. Dette ble ledet av Veblen og blant medlemmene var Nordlandslagets Knut Høegh.²¹⁶

²⁰⁷ *Decorah-Posten* 1. juli 1910.

²⁰⁸ Smeby i *Nord-Norge* nr 25-27, 1922: 31.

²⁰⁹ *Decorah-Posten* 1. juli 1910.

²¹⁰ Om disse, se *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 27-29, *Nord-Norge* nr 29, 1923: 9 og nr 66, 1932: 22.

²¹¹ *Minneapolis Tiende* 5. juli 1912. Se også *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911, *Decorah-Posten* 1. juli 1910 og *Minneapolis Tiende* 11. juli 1919.

²¹² *Minneapolis Tiende* 11. juli 1919.

²¹³ *Minneapolis Tiende* 5. juli 1912.

²¹⁴ Bl.a. redaktørene Kristian Prestgard og Waldemar Ager. Se Prestgard 1909: 51, Lovoll 1975: 21-22, 36.

²¹⁵ Veblen tok initiativet til dette møtet, som ble avholdt i Minneapolis 17. november 1909. (Lovoll 1975: 100, Slagsvold 1929: 107). Det er ikke klart om Nordlandslaget var representert på dette møtet, men det ble orientert om planene ved stevnet i 1910.

²¹⁶ Lovoll 1975: 117 og Slagsvold 1929: 108.

Omtrent samtidig som bygdelagene begynte å legge planer om en storstilt 17-maifeiring i 1914, konstituerte en annen jubileumskomiteé seg. Denne hadde også planer om å markere hundreårsjubileet blant norskamerikanerne, først og fremst ved å overrekke gamlelandet en nasjonal "Mindegave".²¹⁷ Denne ideen ble umiddelbart møtt med stor begeistring i "det norske Amerika". Bygdelagene, som ofte mottok forespørsler om å bidra til forskjellige formål i sine respektive hjembygder, mente at tanken om en minnegave var god. De ville imidlertid heller samle inn til "sine" områder, på samme måte som nordlendingene hadde gjort i 1909-1910.²¹⁸ Fremover mot 1914 gikk lagene inn for innsamlingene med stor iver og det ble stiftet flere nye lag for lettere å kunne organisere arbeidet med innsamlingsaksjonene. Bygdelagenes minnegaveinnsamlinger resulterte blant annet i aldershjem på Lesja, barnehjem på Voss og tuberkulosesanatorium på Sunnmøre, samt en rekke monumenter, kirkeorgler og legater av forskjellig slag rundt om i Norge.²¹⁹

Det ble tidlig klart at også Nordlandslaget skulle samle inn til en slik minnegave. Laget hadde også mottatt forespørsler om å støtte gode saker i hjemdistriktet,²²⁰ og på stevnet i 1911 skulle det avgjøres hva "Nordlændingernes Jubilæumsgave" skulle gå til.²²¹ Formann Mørck introduserte saken med å erklære at det viktigste var å finne en sak som "vilde bringe Hjælp og Velsignelse til hele Stiftet, noget hvorved vi kunde løfte hele Tromsø Stift i Flok."²²² De forslagene som bar preg av "veldigdom", blant annet at man skulle samle inn til fiskere som hadde problemer med å forsørge sin familie, til fiskeres etterlatte eller til fattige husmenn i Nord-Norge, ble snart forkastet. Andre prosjekter som ble foreslått var mer av typen "hjelp til selvhjelp", og det var disse som vant frem. Det ble besluttet at Nordlandslagets minnegave skulle fordeles på mellom "Tæringsarbeidet [...], Fiskerhjemmene's Drift [og] Skole for værdige trængende unge Mænd og Kvinder."²²³ Vedtaket viste at nordlendingene hadde ambisjoner på vegne av den landsdelen de forlot. Nord-Norge hadde store naturmessige og menneskelige ressurser. Nordlendingene i Amerika hadde tro på at deres tidligere sambygdinger var "modige, kraftige Mennesker, som ikke saa let lod sig stanse af

²¹⁷ Komiteen, som ble ledet av Minnesota-senator Lars O. Thorpe, ble dannet 2. juni 1909. Om dette innsamlingsarbeidet, se Lovoll 1975: 99-100.

²¹⁸ *Nordmanden* 13. september 1911. Se også *Minneapolis Tiende* 28. april 1912 og Lovoll 1975: 105-106.

²¹⁹ Lovoll 1975: 103-105.

²²⁰ Nordlandslaget hadde bl.a. fått en forespørsel fra forstanderskapet i *Nordlands Indremisjon* om å bidra til en påtenkt kristen ungdomsskole i Nordland. Se Grytnes 1938: 10.

²²¹ *Nordland* 29. juli 1914. Det ble også foreslått å samle inn til et "myrdringsfond" og til en "Nordlandshistorie" i tre bind. Forslagene og debatten er referert i *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911 og 28. februar 1912, 28. april 1912, *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 16 samt Nordlandslagets møteprotokoll.

²²² Mørck i *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911.

²²³ Stevnereferatet i Nordlandslagets møteprotokoll. Se også Lovoll 1975: 103.

Hindringer.”²²⁴ Hjemme i Nord-Norge sto ”Fattigdommen og Forholdene [...] stængende iveien for Skolegang og boglig Udvikling og Lærdom.”²²⁵ ”Fattiggutten eller fattigjenten [gikk] med de store evner brændende i barmen [...] hjælpesløse under døgnlivets madstræv og slid,” mens ”Tæringen [bredde seg] som den værste Farsot over det hele Stift.” Dessuten lå ”Fiskerbefolkningen [...] næsten Aaret rundt ude paa Havet, ved Skjærene og i Fiskerværene langt borte fra Hjemmet og dettes gode Indflydelse.” Med hjelp fra Nordlandslaget kunne de ”løfte det hele stift i nutid og fremtid op mod de store maal, som det har evner til at naa.” Nordlandslaget ønsket å bidra til at nye generasjoner fikk sjansen til å vokse opp og bli til nytte for landsdelen. Dette var på sikt av større betydning enn å gi kortsiktig nødhjelp.

Det ble erklært at målsetningen for innsamlingen var å samle inn 100 000 kroner. For å oppnå dette var det viktig ”aa faa kvar ein Kjæft te aaran.”²²⁶ Nordlandslagets styre, som fikk ansvar for innsamlingen, fikk god hjelp av lokale grupper nordlendinger. Særlig var *Nordlands Minde*, som siden oppstarten hadde ”indtaget en aktiv stilling” i det norskamerikanske foreningsliv i Minneapolis, til god hjelp.²²⁷ *Nordlands Minde* tok initiativ til et stort innsamlingsmøte i Minneapolis 27. februar 1912, der nærmere fire hundre nordlendinger deltok. Johansen, Mørck og Baumann var til stede for å rapportere om innsamlingens fremdrift og for å holde appeller. Følgende resolusjon ble vedtatt: ”Nordlænderne i Minneapolis og Omegn samlet til Fest sender Nordlænderne i Amerika deres Broderhilsen og ønsker, at alle samler sig i et kraftig Tag for Tromsø Stift 1914 Minnegave.”²²⁸

Innsamlingsarbeidet førte til at oppslutningen om Nordlandslaget økte betraktelig. Ikke mindre enn seks nye lokallag ble stiftet i årene 1912-1913. To av dem hadde sin base i Wisconsin (Colfax og Grantsburg), ett holdt til i New York, mens tre lag ble dannet i Staten Washington (Tacoma, Everett og Seattle).²²⁹ Nordlandslaget hadde også i forbindelse med denne innsamlingen stor nytte av å samarbeide med Chicago-foreningen *Nordlænderen*. Laget fikk også kontakt med *Den Nordenfjeldske Forening* i Brooklyn. Dette var ikke

²²⁴ *Minneapolis Tiende* 28. februar 1912. Se også *Minneapolis Tiende* 24. juni 1910, *Decorah-Posten* 1. juli 1910 og Rølvaag i uidentifisert norskspråklig avis, datert 22. april 1910, i *OERP*.

²²⁵ Sitatene i resten av dette avsnittet er hentet fra *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 11 og *Minneapolis Tiende* 28. april 1912.

²²⁶ *Minneapolis Tiende* 28. april 1912 og *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 10.

²²⁷ *Nord-Norge* nr 3, 1914: 15.

²²⁸ *Minneapolis Tiende* 28. april 1912.

²²⁹ Vi vet lite om nordlandslagene i Wisconsin og i New York. De blir kun nevnt i den første utgaven av *Nordlandslaget* og etter alt å dømme ble de oppløst etter at innsamlingsaksjonen var fullført. (Vestkystlagene er omtalt i kapittel 4.7).

”udelukkende en Nordlandsforening, men der er dog mange Nordlændinger i den.”²³⁰ Rundt om i USA var 150 innsamlere i sving. Nordlandslaget fikk også god drahjelp av den norskamerikanske pressen, som informerte om innsamlingsarbeidet.²³¹ For å få fart på innsamlingen ble det appellert til folks pliktfølelse, til å ”favne vort Nordland, slaa søskenarme om det, og bringe vore gaver paa dets moderalter”.²³² Appeller som vektla utvandrerne som hjembygdas eneste håp, fikk folk til å åpne lommeboken:

*O Nordlænding, luk ei dit hjerte for raabet.
Hører du ikke den bedende klage?
En bøn fra de lidende, fattige, svage,
O lad os ei skuffe vort landsfolk i haabet.*²³³

Til tross for oppslutningen hadde pastor Johansen med seg langt mindre penger enn det som hadde vært målsetningen da han sommeren 1914 reiste til Bodø for å overrekke gaven. Innsamlingen til ”Jubilæumsgaven” innbrakte kun 13 783 kroner, altså langt under ambisjonene om 100 000 kroner. En av nordlendingene i Amerika skrev om ”Mindegaven” i *Bodøavisa Nordland*:

*Saa liden den end er, saa er den tilblit under større vanskeligheder, avkrævet haardere arbeide en nogen af de andre gaver [...] har det ikke være for den mand, pastor Johansen [...], saa har ganske sikkert Nordland og Finmarken blit de, der stod glæmte naar de andre bygdelaag kom hjem med hædersgaver til jubilanten.*²³⁴

Etter at banken hadde tatt sine vekslingsgebyrer ble midlene fordelt. *Tromsø Stift Anti-Tuberkulosekomite* og ungdomsskolen fikk 4592 kroner hver. *Nordlands Indre Mission*, som drev fiskerhjem i Lofoten for fiskere fra Troms og Nordland, fikk 2592 kroner. De resterende 2000 kronene gikk til *Indre Sjømanns Mission*, som drev fiskerhjem langs Finnmarkskysten.²³⁵ Johansen overbrakte en dyptfølt takk fra mottakerne.

*Glæden og takknemligheden var stor. Mangen tæringssyk fik ved disse midler lindring og helse. Mange fiskerhjem blev derved sat i stand til at bygge for fiskerne ude i værene i vintertiden, mens de var landfaste. Og mangen ungdom, afskaaret fra videre uddannelse, fik ved disse penges hjælp anledning til at komme paa ungdomsskolen og store indestengte talenter fik anledning til at begynde sin udvikling.*²³⁶

Tromsø Stift Anti-Tuberkulosekomite, som bygget og drev sanatorier, rapporterte til

²³⁰ Rølvaag i *Nord-Norge* nr 22, 1921: 28. Om *Den Nordenfjeldske Forening*, se bl.a. *Nord-Norge* nr 21, 1921: 13, 22, nr 29, 1923: 28, nr 36, 1925: 31 og nr 40, 1926: 25.

²³¹ Se bl.a. *Minneapolis Tiende* 28. april 1912 og 30. juni 1913.

²³² *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 12 og 24. S også s. 16-17.

²³³ *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 7.

²³⁴ *Nordland* 29. juli 1914.

²³⁵ *Tromsø Stifts Anti-Tuberkulosekomite* var representert ved overlege H. Christoffersen, Bodø. Prost Gustav Kielland i Bodø mottok gaven på vegne av ungdomsskolen *Fredheim*. Angell Johansen i *Nordlands Indre Mission* og A. K. Visted i *Indre Sjømanns Mission* tok i mot for sine respektive organisasjoner. Se *Nord-Norge* nr 3, 1914: 27.

²³⁶ *Minneapolis Tiende* 10. september 1914.

Nordlandslaget et par år senere at gaven var brukt ”til Hjælp for fattige som ikke har Midler til at betale for sit Ophold paa Tæringshjemmet.”²³⁷ På den tiden Nordlandslaget startet sin innsamling var to skoleprosjekter under planlegging i Nordland. Den ene skolen var planlagt lokalisert til Salten og den andre til Helgeland. Driften av *Fredheim* i Saltdal ble, på tross av at finansieringen ikke var helt på plass, satt i gang høsten 1913 med drøyt 40 elever. På Helgeland fortsatte forberedelsene til en tilsvarende ungdomskole. Nordlandslagets Ivar A. Johansen er nevnt som medlem av denne skolekomiteen.²³⁸ Det ser altså ut til at det var det sistnevnte prosjektet Nordlandslaget hadde ment å støtte. 22. juli 1914 ble man imidlertid enige om å slå skoleprosjektene sammen og ”den jubileumsgaven pastor Johansen hadde samlet inn i Amerika, var egentlig tenkt til ungdomsskolen på Helgeland, men blev nå overdratt til ungdomsskolen dernord [...] og skulde brukes til stipend for trengende elever.”²³⁹ Hva som skjedde med pengene som *Nordlands Indre Mission* og *Indre Sjømanns Mission* fikk har det ikke vært mulig å finne ut av. Etter all sannsynlighet gikk de rett inn i den daglige driften av fiskerhjemmene.

Nordlandslaget hadde dermed gjennomført to innsamlinger som i realiteten hadde gitt et nokså imponerende resultat. I 2003-kroner hadde det totalt kommet inn ca 1,25 millioner kroner.²⁴⁰

Den nasjonale ”Mindegaven” ble i likhet med Nordlandslagets gave ikke så stor som man hadde håpet på. En del av skylden for dette ble, kanskje med rette, lagt på bygdelagenes konkurrerende innsamlinger. 4. juli 1914 ble den nasjonale ”Mindegaven” overrakt det norske Stortinget. Omtrent en kvart million kroner ble gitt ”til vidnesbyrd om den kjærlighet og takknemlighet, som det norske utflytterfolk i De forenede stater og Kanada nærer like overfor Norge.”²⁴¹ Stortinget fikk ansvar for å fordele pengene til veldedige formål. Totalt antar man bygdelagene inn en lignende sum.²⁴²

²³⁷ Christoffersens uttalelse er sitert i et referat fra stevnet i 1916, i uidentifisert norskspråklig avis limt inn i Nordlandslagets møteprotokoll.

²³⁸ Grytnes 1938: 10.

²³⁹ Grytnes 1938: 11. *Fredheim* ble senere flyttet flere ganger, og holdt i årenes løp til bl.a. til Bertnes i Bodin kommune og i Brønnøy før den til slutt havnet i Rognan, da som folkehøgskole. Skolen ble lagt ned ca 2000. Om *Fredheim*, se Grytnes 1938, Bergstrøm 1964 samt Sandvin og Aasbø 1973.

²⁴⁰ Omregnet på SSBs konsumprisindekskalkulator: www.ssb.no/emner/08/02/10/kpi/kpiregn.html (12.02.2003).

²⁴¹ Da styret for *Stiftelsen Mindegaven til Norge 1914 fra det norske utflytterfolk i Nord-Amerika* avga rapport til Stortingets presidentskap i juni 1999 var ”Mindegavens” kapital på drøyt 1,1 millioner. I årenes løp har nesten 1,9 millioner kronet blitt fordelt til mennesker som har kommet uforskyldt i nød. (Tolvby 1999). 1. januar 2002 ble stiftelsen avviklet og midlene overført til *Stiftelsen Norsk Utvandremuseum*.

²⁴² Lovoll 1975: 99.

Bygdelagenes minnegaver har blitt sagt å være en indikator på "the local loyalty and the regional attachment always present in the immigrant mind"²⁴³ I løpet av årene som hadde gått siden de første utvandrerne forlot Norge til fordel for et nytt liv på den andre siden av Atlanterhavet hadde uante summer blitt sendt hjemover i form av penger stukket inn i konvolutter.²⁴⁴ Utvandrerne følte det som sin plikt å hjelpe de som hadde ble igjen i hjembygda. Disse gavene forteller om et sterkt fellesskap mellom tidligere sambygdinger på hver sin side av Atlanterhavet.²⁴⁵ Både redningsskøyteaksjonen og "Mindegaven" var viktige bidrag til å "knytte et Sambaand mellem Nordlændingerne i Amerika og Nordlændingerne i Norge."²⁴⁶ Minnegavene kan ses på som en fortsettelse av tradisjonen med å sende penger til slekt og venner i Norge. Når hjembygda ba om hjelp, følte tidligere sambygdinger i USA at de måtte strekke ut en hjelpende hånd og en eventuell følelse av å ha "sviktet" hjemregionen ved å utvandre kunne døyves ved å opptre som velgjørere.²⁴⁷ Slike gaver viste også at utvandrerne at hadde lykkes med å skape seg et bedre liv i USA. Nordlandslaget erklærte tidlig i innsamlingsarbeidet at "Mindegaven" skulle bli "en Gave, der til evige Tider skal staa som et uforgjængeligt Monument om vor Kjærlighed og Opofrelse til den Bygd og det Folk, hvorfra vi udsprang."²⁴⁸ Om man ser litt kynisk på det, kan det kanskje tenkes at de også ønsket at gaven skulle være et "Monument" over utvandrerens gavmildhet og på at de "hadde bragt det til noget."²⁴⁹

Vi kan også se tegn til at nordlendingene ønsket å hevde sin egen gruppe i Amerika. Målsetningen var klar: Nordlandslaget skulle bli "det gjæveste bygdelag som [fantas] i Amerika."²⁵⁰ Lovoll har påpekt at det fantes betydelig rivalisering mellom de forskjellige norske bygdegruppene i Amerika.²⁵¹ Konkurransesementet kom tydelig frem under bygdelagenes minnegaveinnsamlinger. For å få fart på innsamlingen til "Mindegaven" argumenterte Baumann med at Nordlandslaget ikke kunne la seg bli slått av de andre lagene.

²⁴³ Lovoll 1975: 101.

²⁴⁴ I 1934 anslo *Nordmands-Forbundet* totalsummen til å være minst tre-fire milliarder norske kroner. Se Grimley 1934: 49-51.

²⁴⁵ Lovoll 1975: 101.

²⁴⁶ Nordlandslagets formålsparagraf 1909-1915. (Fra forsiden av *Nordlandslaget* nr 1, 1913).

²⁴⁷ Lovoll 1975: 114. Se også Johansen i Nordlandslagets Festskrift 1909, i *BP*.

²⁴⁸ *Minneapolis Tiende* 28. april 1912.

²⁴⁹ Semmingsen 1985: 323.

²⁵⁰ *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 14.

²⁵¹ Lovoll 1975: 40, 80 og 2002. (Lovoll har ofte brukt Rasmus B. Andersons *Bygdejævning* fra 1903 som eksempel på dette. Boka består av en samling artikler som hadde stått på trykk i Andersons avis *Amerika*, og her "konkurrerte" norskamerikanere med røtter i forskjellige norske distrikter om hvem som var den "beste" folkegruppen, først og fremst vurdert ut fra gruppens bidrag til det amerikanske samfunnet. Boka inneholder to artikler om Nord-Norge: *Finmarken* av "J.L.R." og *Nordlands Natur* av C. E. Brown").

Han hentilte til folks æresfølelse og konkurranseånd:

*La os bli kvit al husmandsaand i denne sag! [...] De andre bygdefolk gir med rund haand til mindegaver til deres bygder, og somme lag har allerede samlet op imod ti tusen dollars. Og ingen bygdefylking har sat sig værdigere maal end vor. [...] der er vel ikke større velstand iblandt folk fra andre af Norges bygder en iblandt nordlendingerne?*²⁵²

4.3 Grunnlovsfesten i 1914

Feiringen av den norske Grunnlovens hundreårsdag gikk av stabelen i Minnesotas ”Tvillingbyer” lørdag 16. til mandag 18. mai 1914. Man regner med at så mange som 50 000 norskamerikanere deltok. Høytidelighetene ble innledet av to prosesjoner som gikk fra hver sin by, Minneapolis og St. Paul, og møttes på *Minnesota Fair Ground*. Paradene besto av kor og hornmusikk, bunader, politiske paroler og tema fra norsk historie utstilt på flåter med hjul. Lørdag var satt av til bygdelagenes møter, søndag var kirkens dag, mens selve fellesfesten gikk av stabelen på mandag. President Woodrow Wilson var invitert, men så seg ikke i stand til å komme. Noen av de norske immigrantenes egne prominente menn var imidlertid til stede, deriblant to senatorer, Knute Nelson og Aslak Grønna, samt 26 av de gjenlevende fra det berømte ”norske” Wisconsin-regimentet fra borgerkrigen. En av nordlendingene som var til stede under begivenheten forteller:

*Gatene opover Nicolet og Hennepin var i festdragt. Norske flag og vimpler saaes overalt ved siden av 'Stjernene og Striperne. [...] Aviserne anslog, at der var 6000 mennesker i paraden, og det tror jeg nok, for overalt saa man mennesker, som bar det norske merke: en liten blaa vimpel, paa hvilken der var to flag over det norske vaaben. Inskription: 'Eidsvold 1814 — Minneapolis mai 17de 1914 Saint Paul'.*²⁵³

Bygdelagene var som nevnt viktige aktører i feiringen. Hele 33 lag avholdt sine årsstevner 16. mai.²⁵⁴ Nordlandslaget, derimot, valgte å vektlegge det sosiale på denne fellesfesten. Styret bestemte at årsmøtet skulle avholdes på et senere tidspunkt. Nordlendingene hadde imidlertid et arrangement denne lørdagen, der 325 deltok.²⁵⁵ Dette arrangementet er ikke omtalt i de norskamerikanske avisene. Mangelen på ”offisielle” kilder fra denne begivenheten blir i stor grad oppveid av en av de tilstedeværendes beskrivelser. Iver O. Iverson skrev ofte hjem til lokalavisa *Nordland* på Hemnes og rapporterte om små og store hendelser i ”det norske Amerika”.²⁵⁶ Det var en ”trængsel uten like”, fortalte Iverson fra denne maidagen i Minneapolis. Det var nesten umulig å få plass på en sporvogn. Til slutt nådde han frem til det stedet der bygdelagene hadde samlet seg:

²⁵² *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 23. Benevnelsen ”bygdefylking” ble av og til brukt som en betegnelse på bygdelagene.

²⁵³ *Nordlands Avis* 7. juli 1914.

²⁵⁴ Slagsvold 1929: 110. Se også *Minneapolis Tiende* 17. mai 1914 og Lovoll 1975: 99-106 og 1997: 211-212.

²⁵⁵ Sannsynligvis dreide dette seg om en bankett. Om Nordlandslaget under feiringen av Grunnlovsjubileet i USA i 1914, se Strauman 1959: 13, *Nord-Norge* nr 73, 1934: 17 og *Nordlands Avis* 7. juli 1914.

²⁵⁶ Se Iverson & Iverson 1981.

Vi gikk omkring og saa paa de forskjellige bygdelaag, hvert med sit skilt. — Her var Gudbrandsdalslaget, Mjøsenlaget, Trønderlaget osv. Vi speidet videre, indtil vi fant skiltet: N o r d l a n d s l a g e t. Der gikk vi ind og fandt straks kjendinger. Registraren var fra Mo. Man gikk rundt og spurte og fandt ut. 'Kor e du i fraa' [...] 'Kem e du daa?' — 'Eg e saa'n aat han ---' 'Jasaa, nei jasaa.' Og saa bar det i vei om nyt og gammelt.²⁵⁷

Praten gikk livlig, i følge Iverson, og alle de tilstedeværende koste seg over å treffe tidligere sambygdinger:

Ja, det var morsomt [...] Her traf jeg en, som er 'darifraa Mosy'n' og en fra Sannesy'n. [...] Somme var unge og somme gamle. Enkelte var alvorlig [...] andre hadde gjækken løs. [...] Og praten gikk om kjente og kjære tema fra hjembygda. Ikke skal De tro, at kvindene var tause! Nei de pratet og passierte som om de hadde god betaling og de gjorde næsten saa megen støi som Sjøfossen ved Korgen!²⁵⁸

Festen var ”et uttrykk for selvhvedelse, for vilje til å gjøre seg gjeldende både i forhold til det dominerende amerikanske samfunn og til andre etniske minoriteter.”²⁵⁹ I årene som fulgte fikk festen et symbolsk preg, da den viste gruppens styrke og deres rolle i det amerikanske samfunnet.²⁶⁰

4.4 Tilbake til hverdagen

Nordlandslagets ordinære stevne i 1914 ble avholdt 8. og 9. september.²⁶¹ 150 nordlendinger hadde møtt opp og *Nordlands Minde* sto for arrangementet. Styret fremla sine vanlige rapporter og Johansen orienterte om overrekkelsen av ”Mindegaven”. De fremmøtte fikk også vite at forholdene hadde forverret seg i Nord-Norge i det siste. Til tross for at Norge ikke tok del i verdenskrigen som hadde brutt løs i Europa, ble landets befolkning rammet. I Nord-Norge var det akutt mangel på flere viktige varer. Nordlandslaget besluttet derfor å sette i gang en innsamling til de ”nødlidende i Tromsø stift, som paagrund af krigens sørgelige virkning ikke faar den vanlige anledning til underhold.”²⁶² På dette stevnet ble det dessuten satt ned en komité som skulle gjennomgå lagets vedtekter. Denne besto foruten Johansen og Mørck av sakførerne Hans Martin Orfield og Otto Dybfest Nellerroe fra henholdsvis Dunderlandsdalen og Hemnes.²⁶³ Nordlandslagets tidsskrift, som straks skal studeres nærmere, var også en sentral sak ved dette stevnet. At oppmøtet var langt dårligere enn de foregående årene skyldtes nok at mange var mett av fellesfesten og at tidspunktet var

²⁵⁷ *Nordlands Avis* 7. juli 1914.

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Semmingsen 1985: 323.

²⁶⁰ Lovoll 1975: 120.

²⁶¹ Nordlandslagets årsmøte i 1914 er referert i *Minneapolis Tiende* 9. og 10. september 1914.

²⁶² Innsamlingen er omtalt i *Nord-Norge* nr 3, 1914: 6.

²⁶³ Om Orfield og Nellerroe, se *Nord-Norge* nr 3, 1914: 25-26 og nr 4: 1915: 36 og *Minneapolis Tidende* 30. mai 1929).

uheldig for lagets farmere. Det ble likevel avholdt bankett, fest og underholdning på samme måte som i årene forut, med musikk, nordlandsskrøner og selvsagt kveite på menyen.

Krigen som raste i Europa påvirket også USAs innbyggere. Særlig de tyske immigrantene opplevde å bli hetset. Foreløpig avholdt Nordlandslaget og de fleste av de andre bygdelagene seg avventende og gjennomførte sine samlinger som før. Nordlandsstevnet i 1915 ble lagt til Fargo i Nord-Dakota.²⁶⁴ Her ble lovkomiteens forslag til nye vedtekter ble diskutert, og lagets formålsparagraf, som hittil hadde vært ”aa knytte et Sambaand mellem Nordlænderne i Amerika og Nordlænderne i Norge,” ble for fremtiden ”at arbeide for samhold blandt folket fra Nord-Norge, at virke for bevarelsen av deres traditioner og efter bedste evne og leilighed at støtte værdige norske foretagender.” Hele vedtektsforslaget ble vedtatt, ”med Undtagelse af Navneforandringen. Lagets fremtidige Navn blir det samme som før: Nordlandslaget af Amerika.” Den andre viktige saken på stevnet i Fargo var hva laget skulle arbeide med de kommende årene. Det lå i kortene at det skulle settes i gang en ny innsamling. Det ble besluttet at laget i det kommende år skulle ha som mål å ”arbeide for at samle Midler til Afhjælpelse af Tuberkulose i Tromsø Stift, Norge.”²⁶⁵ Fra og med dette året ble det vanlig med allsang, både av norske salmer og sanger som ”Ja, vi elsker”, ”Kan du glemme gamle Norge” og ”Deilig er jorden” og amerikanske patriotiske sanger som ”Star Spangled Banner” og ”America.”

4.5 Tidsskriftet *Nordlandslaget/Nord-Norge*

I forbindelse med planene om et nærmere samarbeid mellom bygdelagene hadde Andrew Veblen foreslått å gjøre *Valdris Sambands* tidsskrift *Samband* om til et fellesorgan for bygdelagene. En utredningskomité ble satt ned og deres konkrete forslag ble oversendt bygdelagene i 1912. De fleste lagene avviste ideen. Dette skyldtes antakelig en voksende følelse av at Veblen og *Valdris Samband* hadde inntatt en alt for dominerende rolle innen bygdelagsbevegelsen.²⁶⁶ Referatet fra Nordlandslagets møte dette året gir ikke innblikk i debatten omkring denne saken, men det som er klart, er at det underveis ble foreslått at Nordlandslaget skulle gi ut et eget tidsskrift i stedet. *Minneapolis Tiende* forteller at

²⁶⁴ 1915-stevnet er referert i *Minneapolis Tiende* 22. juli 1915 og *Decorah-Posten* 16. juli 1915. Den eneste opplysningen om antall fremmøtte er hvor mange som var til stede ved banketten, 200 personer.

²⁶⁵ *Minneapolis Tiende* 22. juli 1915 og *Decorah-Posten* 16. juli 1915. De innsamlede midler skulle oversendes biskopen i Tromsø stift, som i samråd med de tre amtmenn ville sørge for videre fordeling. Styret fikk i oppgave å forestå denne innsamlingen. Se også utklipp fra uidentifisert norskspråklig avis, datert 24. oktober 1915 i *OERP*, referat fra styremøtet 22. september 1915 i Nordlandslagets møteprotokoll og *Nord-Norge* nr 4, 1914: 34.

²⁶⁶ Lovoll: 1975: 108-110.

”Bladkomiteens Rapport om Fællesorgan blev oplæst. Det blev imidlertid besluttet at udgive et eget Blad, som fik navnet ’Nordlandslaget’.”²⁶⁷ Det var Baumann, drivkraften bak Nordlandslagets festskrift noen år tidligere, som sto bak forslaget.²⁶⁸

Første nummer ble planlagt utgitt omkring juletider 1912, men finansielle problemer gjorde at det første nummeret av *Nordlandslaget* ikke så dagens lys før godt utpå våren 1913. Løsningen hadde kommet da ”en knakende kjæk gammel Nordlænding” hadde bidratt med 100 dollar. Han ville være anonym, men det ble senere avslørt at det var Anton O. Tobiassen fra Kvaløya ved Tromsø som var velgjøreren.²⁶⁹ 4000 eksemplarer av *Nordlandslaget* ble sendt ut til medlemmer og andre nordlendinger i Amerika og Canada. Det var ikke satt noen bestemt pris på bladet, redaksjonen håpet at leserne ville bidra med det de syntes bladet var verdt. Nordnorske fiskebåter i ”landligge” og diktet ”Nordland” preget forsiden av det aller første *Nordlandslaget*.²⁷⁰ Bladet var på 32 sider og var illustrert med blant annet fotografier fra Kabelvåg, Raftsundet, Henningsvær og Nordkapp. Heitmann og Baumann priste våren i dikts form, og det samme gjorde Johan Gregor fra Mo i Rana. Sistnevnte var en habil komponist, som blant annet satte musikk til Elias Blix’ kjente tekster ”Å, eg veit meg et land” og ”Gud signe vort dyre fedreland”.²⁷¹ I Heitmanns ”Historiske Glimt” ble berømte nordlendinger gjennom tidene presentert (se kapittel 6.8). Bladet inneholdt hilsninger og opplysninger om det kommende stevnet i Fargo. Medlemmene av Nordlandslagets ledelse ble presentert, mens ”Mindegaven” gjennomgående tema i dette første nummeret. Det ble understreket at til ”en mer værdig og for Nordland mer betydningsfuld sag en just denne, kan der ikke arbeides.”²⁷²

Første nummer av *Nordlandslaget* var så vellykket at det allerede sommeren 1913 ble foreslått å gi bladet ut flere ganger i året. Det skulle ta enda noen år før dette ønsket gikk i oppfyllelse. ”Friskt som selve søskvættet” kom imidlertid det andre nummeret av *Nordlandslaget* ut ved juletider 1913.²⁷³ To juleengler omkranset Nordlandslagets

²⁶⁷ *Minneapolis Tiende* 15. juli 1912.

²⁶⁸ Strauman 1959: 12.

²⁶⁹ Strauman 1959: 12-13, og referat fra stevnet i 1920 i uidentifisert norskspråklig avis, limt inn i Nordlandslaget møteprotokoll. Om Tobiassen, se *Nordlandslaget* nr 2, 1913: 28.

²⁷⁰ Diktet var skrevet av Andreas Lund, og sto også på trykk i Lunds jubileumbok om *Nordlændingernes Forening* fra 1912.

²⁷¹ De melodiene som er vanlig å bruke i dag, er det imidlertid h.h.v. Adolf Thomsen og C. E. F. Weyse som står bak. Om Gregor, se *Nordlandslaget* nr 2, 1913: 27 og Niemi 2002: 162.

²⁷² *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 6.

²⁷³ *Ibid.*

formålsparagraf på den første siden. Baumann publiserte "Et halvt dusin juledigte" og pastor Bergh skrev om "Nordlændingernes jul". Lars Heiberg, som var født i USA og hadde flyttet hjem til sine foreldres barndomshjem i Balstad i Lofoten, rapporterte fra "Eventyrlandet". Gregor bidro med "Fædrelandshymne". "Sagaskriveren" Julius Baumann leverte flere biografiske skildringer over kjente amerikanere av nordnorsk avstamning som hadde gått bort den siste tiden, deriblant pastor Farseth. Selvsagt dominerte "Mindegaven" også dette nummeret. Nå var også utvandrede nordlendinger bosatt i Canada kommet med for fullt i innsamlingen. Nordlandslagets innsamlingsaksjon var blitt kjent i Nord-Norge og det ble fra forskjellige hold i Nord-Norge forsøkt å påvirke hva minnegave Nordlandsstevnet konkret skulle gå til. "Petter Dass-komiteen" ba om et tilskudd på 3000 dollar til en planlagt videregående yrkesutdanning i Nord-Norge. "110 mænd i høiere stillinger, i sær i skole, kirke og militære kredse, og fra alle deler af Tromsø og Finmarkens amter" ønsket at den påtenkte ungdomsskolen ble lagt til Tromsø.

Ett år senere kunne redaksjonen ønske det "nordlandske folk i Vesterheimen" en "glædelig julefæst". Denne gangen kom tidsskriftet ut med tittelen *Nord-Norge*. Leserne fikk informasjon om hvordan det gikk med nødhjelpsinnsamlingen som hadde blitt vedtatt på stevnet tidligere på høsten.²⁷⁴ Et av medlemmene, Anna J. Henriksen fra Tjøtta, fortalte at hennes høyeste ønske var "at faa tilbringe om ikke mer end bare en eneste jul i mit barndomshjem." Hun drømte om de tider da det var de enkle gleder som var viktige, "da en liden sukkerbid kunne omdanne graaden til et smil, da nogle uanseelige træklosser eller smaastene var ligesaa værdifulde for os som dollaren for den gjærrige."²⁷⁵ Biskop Bang hadde avgått med døden og ble minnet i *Nord-Norge*. De lokale nordlandslagene som hadde blitt stiftet i løpet av innsamlingsarbeidet ble presentert og Nordlandslagets medlemsliste ble publisert for første gang. En fembøring og Heitmanns dikt "Vort Nordland" preget forsiden av det fjerde nummeret, som kom ut til jul 1915. Redaksjonen hadde oppfordret medlemmene til å bidra med historier og minner fra livet i Nord-Norge,²⁷⁶ og mange hadde tatt utfordringen. Pastor Johan Skagen bidro med fortellingen om "Johan og juletræet", Anna J. Henriksen med historien om "Julegrisen", Jørgen J. Fuhr med "Sjøraaket og Solguldet" og Lars Heiberg med sine "Minder fra Lofoten".

²⁷⁴ Noen år senere ble det opplyst at resultatet av denne innsamlingen ble "nogen hundre kroner". (*Nord-Norge* nr 13, 1919: 4).

²⁷⁵ *Nord-Norge* nr 3, 1914: 13.

²⁷⁶ *Nord-Norge* nr 4, 1915: 23.

Innholdsmessig skulle *Nord-Norge* i all hovedsak komme til å fortsette på samme måte som disse første numrene. Vekten ble lagt på historier fra forgangne tider i Nord-Norge, både fra sagatiden og fra lesernes egen fortid i Nord-Norge. *Nord-Norge* befestet seg som ”noget av en institusjon” i ”det norske Amerika”.²⁷⁷ Bladet ble sett på som et ”slaaende bevis paa nordlændingernes digteriske begavelse.”²⁷⁸ Tidsskriftet holdt høyt litterær nivå, og biografier, dikt og andre litterære bidrag fikk sin selvfølgelige plass. *Nord-Norge* kom ut for sjeldent til å kunne erstatte de norskamerikanske avisene som informasjonskanal mellom styret og medlemmene, men bladet ble et svært viktig bidrag til ”aa knytte et Sambaand mellem Nordlændingerne i Amerika.” Økonomisk sett sto det imidlertid dårligere til. Problemet ble tatt opp på Nordlandslagets stevner hvert eneste år og hver gang uttalte medlemmene at de skulle gjøre sitt for å støtte bladet. Men problemene vedvarte. ”Sagen er den,” hevdet Gregor, ”at der er en del folk, som uafladelig taler smukt og rørende for en god sag, men griper aldrig til pengepungen for at hjelpe den.”²⁷⁹ I et forsøk på å få orden på det økonomiske ble det i 1915 bestemt at bladet skulle bli kvartalsskrift og abonnementsblad.²⁸⁰

Man så likevel lyst på fremtiden. Så lenge ”Bladsagen [...] havde varme Venner og kraftige Talsmænd,” så ville det gå på et vis.²⁸¹ Historien om Nordlandslagets tidsskrift er uløselig knyttet til navnet Julius Berg Baumann. Han hadde vært aktiv i Nordlandslaget nesten fra starten av. *Festskrift*, som ble gitt ut etter stevnet i 1909, var hovedsakelig hans verk. *Festskrift* var på mange måter forløperen til tidsskriftet *Nordlandslaget*. Baumann kom fra Vadsø og hadde utvandret i 1891. Etter å ha forsøkt seg i forskjellige yrker, slo han seg til slutt ned i Cloquet i Minnesota og livnærte seg som ”register of Deeds”²⁸² i Carlton county. Han var i tillegg en meget dyktig leilighetsdikter og sto bak noe av den beste lyrikken som noen gang ble produsert i ”det norske Amerika”. (Se kapittel 2.3). *Nordlandslaget/Nord-Norge* kom i årenes løp til å møte vanskeligheter mang en gang og bladet ble Baumanns ”kjeledegge og smertens barn”.²⁸³ Han fortsatte ”med store offer og wergelandisk idealisme” å kjempe for bladets eksistens.²⁸⁴ Mye arbeid og sannsynligvis en hel del egne penger, ble lagt ned i driften av bladet.

²⁷⁷ *Decorah-Posten* i *Nord-Norge* nr 5, 1916: 29.

²⁷⁸ *Skandinaven* i *Nord-Norge* nr 5, 1916: 29.

²⁷⁹ *Nord-Norge* nr 3, 1914: 12.

²⁸⁰ Prisen år ble først satt til 25 cent pr år, men ble i 1918 forhøyet til en dollar året.

²⁸¹ Skagen i *Decorah-Posten* 18. juni 1920.

²⁸² ”Register of deeds” var en slags kommunal skifteforvalter.

²⁸³ *Nord-Norge* nr 69, 1933: 24.

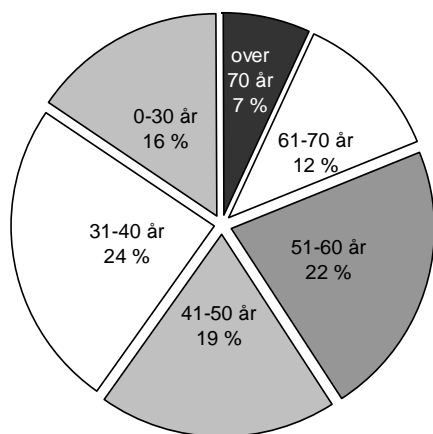
²⁸⁴ Strauman 1959: 15 og Gvåle 1962: 245.

4.6 Medlemmer og styre 1911-1914

Den første av Nordlandslagets medlemslister som er bevart, stammer altså fra 1914. Den sto på trykk i det tredje nummeret av Nordlandslagets tidsskrift som kom ut til jul dette året. I det følgende skal dette kildematerialet presenteres, i bearbeidet form, og i tillegg skal statistisk materiale om Nordlandslagets styre i perioden 1911-1915 gjennomgås.

1914-listen inneholder 502 navn, 63 kvinner og 439 menn. 6 personer oppgav å være født i USA og 22 har ukjent opprinnelse. De 474 som kommer fra Nord-Norge fordeler seg som følger: 7 personer fra Finnmark, 60 personer fra Troms og 407 fra Nordland. 68 prosent av de fra Nordland kom fra Helgelandsprostiene. Medlemmene var gjennomsnittlig 46,5 år. Aldersmessig fordeling var som vist i figur 4.²⁸⁵

Figur 4. Aldersfordeling, Nordlandslagets medlemmer 1914. Relative tall

Kilder: Medlemslisten 1914, samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

Som det fremkommer av figuren var 65 prosent av Nordlandslagets medlemmer i aldergruppen 31-60 år. Gjennomsnittlig hadde nordlendingene vært bosatt i USA i 21,4 år.²⁸⁶ 90 prosent av medlemmene i 1914 bodde i delstatene Minnesota, Nord-Dakota eller Wisconsin.

Totalt tretten personer satt i Nordlandslagets styre i årene 1911-1915, tolv menn og en kvinne (Johanna Kløvstad). Åtte av dem kom fra Nordland, fire fra Finnmark og en fra Troms. Ti var bosatt i Minnesota. Gjennomsnittlig var de omtrent 46 år de årene de satt i styret og det hadde gått 26 år siden de utvandret. De fleste var offentlig ansatte, prester eller handelsmenn.

²⁸⁵ Fødselsår er kjent for 186 personer.

²⁸⁶ Utvandringsår er kjent for 152 personer.

Mørck og Johansen var fremdeles de ubestridte lederne i denne perioden. Johansen, som trådte inn på arenaen kort tid etter at Mørck hadde tatt initiativ til å danne Nordlandslaget, hadde helt tydelig et motiv for å bidra til at Nordlandslaget ble et stort og velfungerende lag. Johansen visste så alt for godt hvordan den fattige fiskerbefolkningen der nord hadde det og hvor vanskelig det var å komme seg frem i livet. Til tross for hans eget valg om å utvandre, ønsket han å forbedre forholdene for de som ble igjen. Johansen ble omtalt som ”sjælen i de forskjellige Inksamlinger.”²⁸⁷ Han arbeidet ”som en hest” for at innsamlingene skulle bli mest mulig innbringende. Etter at de var fullført trakk Johansen seg ut av Nordlandslagets styre og deltok bare sporadisk på Nordlandslagets stevner.²⁸⁸

4.7 Nordlendingene på Vestkysten organiserer seg

*Vestkysten [har] meget at byde paa som mellemstaterne maa savne, og da især for nordlendingerne som har været vant til fiske i sin barndom. [Her er] et liv og et virke som var man hjemme paa Lofoten og Finmarken igjen.*²⁸⁹

Etter hvert som Midtvesten ble mer befolket, hadde innvandrerstrømmen beveget seg stadig lengre vestover. Mange nordmenn hadde etter hvert slått seg ned på Vestkysten, først og fremst i delstaten Washington. Folketellingen fra 1910 viser at nærmere 30 000, eller 2,5 prosent av denne statens innbyggere, var født i Norge.²⁹⁰ En stor andel av dem var bosatt i byene rundt Seattle og Puget Sound. Mange av Vestkystens norskamerikanere kom fra Sunnmøre og Nord-Norge. Kysten nordover til Alaska hadde rike forekomster av blant annet torsk, sild og laks, men norskamerikanerne var særlig dominerende innen kveitefiske. Nordlendingene var ofte fiskere og mange av dem ble ”velhavende folk.”²⁹¹

Nordlandslaget var selvsagt klar over at det fantes mange nordlendinger ”som hadde slig Elsk til Havet” at de hadde slått seg ned på Vestkysten.²⁹² I forbindelse med innsamlingsaksjonene fikk Nordlandslaget god kontakt med mange av Vestkystens nordlendinger. Allerede rundt århundreskiftet hadde det vært snakk om å danne en nordnorsk forening på Vestkysten.²⁹³ Det hadde blitt med tanken den gang, men etter at Nordlandslaget ble dannet i Øvre Midtvesten ble det fart i planleggingen av nordlandslag også i dette området. I 1912 og 1913 ble det

²⁸⁷ *Minneapolis Tiende* 11. juli 1919.

²⁸⁸ *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 12, 24.

²⁸⁹ *Nord-Norge* nr 3, 1914: 14-15.

²⁹⁰ Fra folketellingen i 1910. (fisher.lib.virginia.edu/census, 05.01.2003).

²⁹¹ *Nord-Norge* nr 3, 1914: 14-15. Se også Lovoll 1998: 149-151.

²⁹² Rølvaag i uidentifisert norskspråklig avis, datert 22. april 1910, i *OERP*.

²⁹³ Hagefors 1967.

dannet tre lokale nordlandslag i Puget Sound-området.

Det hele begynte i byen Tacoma høsten 1911, da det gjennom lokalavisene ble informert om at en lokal nordlandsforening var på trappene. Omtrent 30 personer møtte på et forberedende møte. 12. mars året etter ble foreningen *Nordlyset* formelt dannet med 65 medlemmer. Foreningen var opptatt av litteratur og historie, samarbeidet med andre norske foreninger i distriktet og arrangerte årlig en juletreffest for sine medlemmer.²⁹⁴

Senere, ”da budskapet lød over landet at nordlendingerne skulde faa i stand en mindegave til at hædre vor mor Norge paa hendes fødselsdag i 1914, var nordlendingerne i Everett straks villige til at staa sammen og arbeide for den sag.”²⁹⁵ I november 1912 ble lokallaget *Vestfjorden* i denne byen stiftet. Dens formål var å samle inn til ”Mindegaven” og å ”hjælpe vore egne nordlandske sønner og døtre [i Amerika], om saa skulde trenges.”²⁹⁶ Foreningen hadde kort tid etter stiftelsen 50 navn på medlemslisten. I likhet med *Sønner av Norge* fungerte den som en assuranseforening.

Midt mellom Tacoma og Everett lå storbyen Seattle. Det var praktisk for de to foreningene å møtes der. I juni 1913 arrangerte *Vestfjorden* og *Nordlyset* en felles utflukt. Deltakerne kom med ”fullstappede matkorer og skinnende kaffekanner, i helgeklær og perlehumør.”²⁹⁷ En del ”Seattle-skolper” bidro til å tilrettelegge dette arrangementet og ble inspirert til å danne et eget nordlandslag.²⁹⁸ Noen måneder senere, i begynnelsen av september 1913, møttes 150 nordlendinger til et stiftelsesmøte i Seattle. Foreningen fikk navnet *Fembøringen*. Et drøyt år senere fortelles det at ”Fembøringens [...] seilads siden stiftelsen har været en ærefuld lystreise”. Etter noen få måneders drift hadde laget 220 medlemmer.²⁹⁹

Før 1913 var over, hadde altså fem lokale nordlandslag blitt dannet: *Vestfjorden*,

²⁹⁴ ”History of the Nordlandslaget Nordlyset ‘Northlight Club’ of Tacoma, Washington.” (Udatert hefte, i *BP*). I 1915 hadde foreningen 200 medlemmer. De hadde anskaffet en fane med bilde av en fembøring og draug og gav ut bladet *Nordlyset*. Se *Nord-Norge* nr 4, 1915: 35.

²⁹⁵ *Nord-Norge* nr 3, 1914: 14-15.

²⁹⁶ Om *Vestfjorden*, se *Nord-Norge* nr 3, 1914: 15-15.

²⁹⁷ Hagefors 1967.

²⁹⁸ P. H. Ongstad i *Nord-Norge* nr 3, 1914: 14. En ”skolp” ble i Finnmark brukt som en betegnelse på det gamle norske befolkningselementet der, eller om innflyttede nordlendinger, oftest som et økenavn. ”Skolp” ble også benyttet om de bofaste i Lofotværene. Baumann kalte seg selv og Nordlandslagets finnmarkinger for *taraskolper*. Se Brev fra Baumann til Olsen, datert 28. mars 1916, i *JBBP*.

²⁹⁹ Dato for stiftelsen er litt usikker, både 6 og 7. september er nevnt. Om *Fembøringen*, se Hagefors 1967, *Nord-Norge* nr 3, 1914: 16 og nr 21, 1921: 22).

Fembøringen, Nordlands Minde, Nordlyset (Tacoma) og *Nordlyset* (St. Paul). De to lagene i ”Tvillingbyene” var direkte ”avleggere” av det nasjonale Nordlandslaget. De hadde blitt dannet for å være arrangementskomiteer til Nordlandslagets stevner. St. Paul-foreningen fikk kort levetid. Den siste referansen til denne foreningen finnes i stevnerreferatet fra 1911, der det ble opplyst at *Nordlyset* sendte en hilsen.³⁰⁰ *Nordlands Minde*, derimot, holdt det gående på selvstendig basis. De hadde egne styrer og egne aktiviteter. Mange av Nordlandslagets medlemmer i Minneapolis var også med i *Nordlands Minde*. Lagene på Vestkysten hadde nær tilknytning til Nordlandslaget, men avstanden bidro likevel til at samarbeidet ikke ble tett. Disse lagene hadde egne styrer og tradisjoner, og arrangerte egne stevner.

4.8 Symboler, språk og retorikk

Ulike identitetsgrupper har ulike symboler som anvendes innenfor forskjellige kulturelle kontekster og slik sett blir de relevante i en identitetsprosess. Nordlendingene i Amerika hadde flere identiteter. De viktigste av disse kom til syne i Nordlandslagets ”sløifer”. Tilknytningen til Norge og til USA ble symbolisert med ”et Baand i de nationale Kulører”, mens hjembygdas navn og bildet av fembøringen viste deres lokale tilhørighet. (Se kapittel 4.1). Og det var det siste som først og fremst ble fremmet i Nordlandslaget. For medlemmene av det nasjonale Nordlandslaget var det en nær forbindelse mellom hva de *gjorde*, eller hadde gjort, og hvem de *var*. Det å være fisker var en del av deres identitet som var dypt festet, selv mange år som farmer på prærien.³⁰¹ Blant Nordlandslagets medlemmer fant man både ”skaarungen” og ”den gamle, prøvete ulk.”³⁰² Den etniske og kulturelle identiteten som ble fremhevet i Nordlandslaget hadde sin basis i denne nordnorsk kyst- og fiskerkulturen. Det ble snart utviklet tydelige identitetsmarkøret, altså symboler eller ”physical anchors”, for ”at samle og at bygge et enig Nordland Herover.”³⁰³ I det følgende skal noen av de viktigste symbolene som hadde funnet sin plass i Nordlandslaget studeres nærmere. Symboler har blitt betraktet som et kommunikasjonsmiddel. Hva betydde Nordlandslagets symboler? Hva sto de for og i hvilke sammenhenger ble de brukt? Og dessuten: Hvordan den nordnorske identiteten i Amerika avspeilet seg i nordlendingenes språk og historier.

³⁰⁰ *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911.

³⁰¹ Jf. Teigen 1993: 14-16.

³⁰² Rølvaag i *Nord-Norge* nr 25-27, 1922: 18. Se også nr 25-27, 1922: 16.

³⁰³ *Decorah-Posten* 1. juli 1910.

4.8.1 *Fembøringen*

Fembøringen, den største av nordlandsbåtene, var Nordlandslagets fremste symbol. Fembøringen representerte en båtkultur og båtform med opprinnelse fra vikingskipene.³⁰⁴ Båttypens storhetstid gikk mot slutten på den tiden nordlendingene i Amerika organiserte seg, men den ble like fullt et sentralt symbol.³⁰⁵ Symbolet ble brukt i ”sløifene” allerede ved stevnet i 1909, men det var først i 1911 at det vedtatt at fembøringen skulle være lagets offisielle symbol. Utgangspunktet for lagets emblem var Thorolf Holmboes maleri ”Storbaaten under flere Klo Vind”.³⁰⁶ Valget av denne tradisjonelle båten som symbol for laget, var selvsagt ikke tilfeldig. Fembøringen symboliserte forgangne tider og det tradisjonelle livet som fisker, før den moderne og motoriserte fiskerflåten ble dominerende fra slutten av 1800-tallet.³⁰⁷

Det kommer ikke frem av kildene at det var noen debatt om valget av dette symbolet, slik det ble i 1913 i forbindelse med navnevalget til lokallaget *Fembøringen* i Seattle.³⁰⁸ I denne diskusjonen ble det blant annet hevdet at ”fembøringens tid var forbi, båten var allerede blitt en museumsgjenstand [...] det nystiftede lag hørte fremtiden til, og burde få et nytt, vakkert navn.”³⁰⁹ Historien om navnsettingen av *Fembøringen* forteller lite om personen som ytret seg. Kanskje hadde vedkommende forlatt Nord-Norge etter at fembøringens storhetstid var over og hadde ikke et like sterkt forhold til denne båttypen som de eldre medlemmene. Kanskje mente han man helle burde bruke tiden på å fokusere på det moderne Nord-Norge. På den annen side kan det hende vedkommende hadde god kjennskap til fiskeryrket, men assosierte fembøringen med de negative sidene ved dette livet, med de ”Slidet og Strævet [...] Folket, som lever der [må] udstaa,”³¹⁰ og ønsket at man bruke tiden til å fokusere på det ”sollyse Nordland.”³¹¹ Det fantes nemlig nordlendinger i Amerika som ikke ville ”blive mindet om den tid da [de] var hjemme.”³¹² En av dem sa uttalte i 1914 at ”naar jeg tænker paa hvor vi maatte slide og stræve derborte [...]. Jeg begriber ikke hvorledes vi kunde være glade.”³¹³ Sist, men ikke minst: Kanskje kritikeren i Seattle slett ikke kom fra kyst- og

³⁰⁴ Se bl.a. Jakobsen 2000: 141-181 og Riksheim 1922.

³⁰⁵ Fulsås 2000: 15-19.

³⁰⁶ *Nord-Norge* nr 4, 1915: 22. Maleriet ble også kalt ”Fembøringen for tre klør vind”.

³⁰⁷ Jf. Fulsås 2000: 17-18.

³⁰⁸ Hagefors 1967.

³⁰⁹ Ibid.

³¹⁰ *Minneapolis Tiende* 30. juni 1913.

³¹¹ Uidentifisert norskspråklig avis, limt inn i Nordlandslagets møteprotokoll. Se også *Minneapolis Tiende* 30. juni 1939.

³¹² *Nord-Norge* nr 3, 1914: 13.

³¹³ Ibid.

fiskerkulturen, men hadde sine røtter i andre nordnorske kulturer. Kanskje han var same eller kven, eller kanskje han kom fra dølekulturen i Målselv/Bardu?³¹⁴ Dette blir bare spekulasjoner, men debatten viser uansett at nordlendingene i Amerika ikke unisont støttet opp om fembøringen som symbol for deres regionale gruppe. Slike innsigelser vant imidlertid ikke særlig stort gehør. Nordlandslagets kulturelle plattform var lagt. Både redningsskøyten og fembøringen understreket at det var innenfor kyst- og fiskerkulturen at nordlendingenes identitetsmessige forankring lå.

4.8.2 ”Nordlendinger”, ”Finmarkinger” — og Nord-Norge

I våre dager faller det helt naturlig å snakke om ”Nord-Norge” når man skal sammenfatte hele den nordligste landsdelen. Slik har det, som nevnt i kapittel 2, ikke alltid vært. Da Nordlandslagets tidsskrift skiftet navn fra *Nordlandslaget* til *Nord-Norge* fra og med det tredje nummeret som kom ut i desember 1914 var dette et tidlig tegn på at begrepet var på vei inn i dagligtalen. Hittil hadde begreper som ”Tromsø stift”, ”Haalogaland”, ”Nordland” og ”Nordlandene og Finmarken” blitt brukt om hverandre for å beskrive hele regionen, både av nordlendingene selv og av nordmenn generelt.³¹⁵ I Nordlandslaget ble for eksempel ”Mindegaven” av og til kalt ”Nordlandsgaven”, men i pastor Johansens rapport fra overleveringen var laget opptatt av å fordele den slik at innbyggere i hele landsdelen fikk glede av den.³¹⁶ Redningsskøyten ble døpt *Nordland*, men skulle være til gagn for hele den nordnorske kystbefolkningen på ”Strækningen fra Vadsø til Søndre Helgeland.”³¹⁷ Det var riktignok enkelte røster som påpekte at det var ”uhistorisk [...] at kalde hele strækningen fra Namdalen til Tromsø for Nordland,”³¹⁸ men ellers ble det i liten grad reflektert over at slike begrep var diskriminerende for de som *ikke* kom derfra. Det fantes heller ingen differensiering i forhold til ”nordlendinger” og ”finmarkinger”, bortsett kanskje innad i sistnevnte gruppe. Det kan synes som om grunnleggerne av laget ikke tenkte over at navnet skulle skape vanskeligheter. I den private brevvekslingen mellom Baumann og Ole Olsen i *Nordlendingernes Forening*, begge fra Finnmark, kommer det frem at de ikke følte seg likestilte med ”nordlendingene” innenfor de to foreningene:

³¹⁴ Medlemslisten fra det nasjonale Nordlandslaget 1914 viser at syv personer kom fra Målselv og Bardu, og en var av kvensk avstamning.

³¹⁵ Se bl.a. Mikalson 1920: 106.

³¹⁶ *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 27.

³¹⁷ Rølvaag i ”Brev til Nordlendingerne”. Uidentifisert norskspråklig avis, datert ”1909”, i *OERP*.

³¹⁸ J. J. Eilertson i *Nord-Norge* nr 4, 1915: 25. Om bruken av navnet ”Nordland” om hele landsdelen, se f.eks. *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 1, *Nord-Norge* nr 4, 1914: 19 og nr 23, 1921: 4-6.

*Der er ligesom litt af en Rangens Væsensforskjel paa en 'Nordlænding' og en 'Finmarking' [...] Nordlændingen er ligesom den grommeste, han faar al Ros [...] Finmarkingen han er ligesom rangeret ud i Pereferien, hvor han som Regel maa nøie sig med at spille en taalt 2den Violin.*³¹⁹

I 1913 så det ut som om Baumann innså at finnmarkingene bare måtte leve med dette, og erklærte at ”naar vi inden 'Nordlandslaget' siger 'nordlænding', saa mener vi ved denne benævnelse ogsaa at indslutte 'findmarkingerne’.”³²⁰ Etter hvert ser det imidlertid ut til at frustrasjonen vokste. Med den økte behovet for å markere at Nordlandslaget var en forening for immigranter fra hele den nordligste landsdelen. Navnet ”Nord-Norge” ble svaret på problemet. Kildene sier ingenting om hvordan det ble bestemt at tidsskriftet *Nordlandslaget* skulle skifte navn til *Nord-Norge*, men det kan synes som om avgjørelsen ble tatt av styret og redaksjonen på nokså uformelt grunnlag.

Noen av styremedlemmene satt også i lovkomiteen som ble satt ned ved stevnet i Minneapolis høsten 1914, og i stevnerreferatet fra 1915 blir det opplyst at komiteen hadde kommet med et forslag til et nytt navn på laget.³²¹ Det er dessverre ikke opplyst noe sted hva det foreslåtte navnet var, men det kan synes rimelig å anta at også dette hadde begrepet ”Nord-Norge” i seg. ”Nord-Norgelaget” ville på mange måter ha vært et navn som beskrev dette bygdelagets reelle dekningsområde bedre enn ”Nordlandslaget”. Mye tyder på at redaktør Baumann var en av pådriverne for at laget skulle skifte navn, men han fikk altså ikke gehør for sitt synspunkt. Årsaken til at Nordlandslaget ikke skiftet navn til ”Nord-Norgelaget” kan henge sammen med at den ”kompakte majoritet” av medlemmene faktisk kom fra Nordland.³²² Det var dessuten en generell konservatisme blant de norske immigrantene overfor norsk språk og navngivning.³²³

Hvor kom så betegnelsen ”Nord-Norge” fra? Niemi har påvist at historien bak navnet er å finne i brevvekslingen mellom nettopp Baumann og Olsen. Her kom det frem at det var Olsen som tipset Nordlandslaget om benevnelsen ”Nord-Norge”. I 1916 spurte Baumann Olsen om hvor dette navnet egentlig kom fra. Olsens svar var som følger:

³¹⁹ Brev fra Olsen til Baumann, datert 15. mai 1916, i *JBBP*.

³²⁰ *Nordlandslaget* nr 2, 1913: 6.

³²¹ *Minneapolis Tiende* 22. juli 1915 og *Decorah-Posten* 16. juli 1915.

³²² Brev fra Baumann til Ole Olsen, datert 28. mars 1916, i *JBBP*.

³²³ Se Lovoll 1975: 128-129, 199. Lovoll nevner bl.a. *Smaalenslaget*, som ikke skiftet navn til *Østfoldlaget* før i 1926, åtte år etter at Smaalenes amt skiftet navn til Østfold fylke.

*'Nord-Norge'. — Hvem skapte det Ord? Jo det var min Salighet Sivert Nilsen og jeg, — vi sat en Kveldsstund i 1884 i Nordlandsforeningen som den gang hadde sine lokaler i Hotel Royal, Jernbanetorvet. Talen kom ind paa den klodsete Sammenstillen 'Nordland og Finmarken'. — 'En om vi kalder det 'Nord-Norge' sa jeg. — 'Vi kalder det 'Nord-Norge' sa Sivert Nilsen, og saa sprer vi det videre. Det ble gjort og de bed paa saa det var en Lyst.*³²⁴

”Nord-Norge” ble altså etter alt å dømme rett og slett ble ”oppfunnet” blant nordlendingene i Kristiania som et ledd i en regionaliseringsprosess.³²⁵ Dette navnet sto for det motsatte av det ”Hålogaland” representerte. ”Nord-Norge” symboliserte en fremtidsrettet nordnorsk regionalisme, med vektlegging av økt ”rettferdighet” for landsdelen i økonomiske, sosiale og kulturelle forhold. Dette skulle komme til uttrykk gjennom en omfattende modernisering av regionen. Navnet ”Nord-Norge” pekte fremover, mot nye tider da landsdelen skulle ”løftes” opp fra den bakevja den befant seg i, til en tid da de norske myndighetene skulle bli klar over hvilke naturgitte og menneskelige ressurser som befant seg i regionen.

Navnet ”Hålogaland” ble imidlertid fremdeles brukt i Nordlandslaget, også etter at ”Nord-Norge” gjorde sitt inntog. Her kunne man spore nordlendingenes forbindelse og slektskap til vikingene, ett av de fremste symbolene på norsk kultur, noe som bidro til stolthet over egen bakgrunn. ”Hålogaland” refererte i dagligtale til kyststrøkene fra Helgeland i sør til Tromsø i nord, et område der svært mange av Nordlandslagets medlemmer var født. Kyst- og fiskerkulturen var dominerende i dette området. Via Hålogaland-navnet kunne nordlendingene søke seg tilbake i fortiden, tilbake til sagatiden, for der å finne legitimering for den nordnorske regionalismen. Ikke så lite ”fortidsromatikk og heroisering” ble tatt i bruk når man skulle beskrive denne tiden.³²⁶ Heitmann skrev i 1913 at ”det tager lang [...] tid at opregne og omtale de historisk berømte nordlændinger.”³²⁷ At Hårek av Tjøtta og Tore Hund var nordlendinger var en kjent sak, men det overrasket kanskje noen å høre at selveste Olav Trygvasson var nordlending, ”ialdfald paa morssiden.” Harald Hårfagres ”viktigste anførere og dygtigste kjæmper” var dessuten nordlendinger. Det var med andre ord ikke tvil om at ”nordlændingerne har spillet en vigtig og afgjørende rolle i Norge politiske historie fra

³²⁴ Brev fra Olsen til Baumann, datert 22. februar 1916, i *JBBP*. Årstallet da denne samtalen fant sted har vært datert til 1894. (Se bl.a. Niemi 1993: 39, 1997: 445, 2002: 155-157, Tjelmeland 1997: 487, Fulsås 2000: 16). Jeg har imidlertid gjennomgått både dette brevet og senere korrespondanse mellom Olsen og Baumann, og har kommet frem til at det korrekte årstallet som nevnes må være 1884. Dette bekreftes av opplysningen om Nordlandsforeningens møtelokale. Foreningen benyttet *Hotel Royal* kun i perioden mars 1884 til september 1885. (Lund 1912: 14, Ytreberg 1962: 32, 37). I 1894 holdt foreningen til i helt andre lokaler, i *Det Medisinske Selskab*. (Lund 1912: 17-18, Ytreberg 1962: 50).

³²⁵ Niemi 1997: 444-446.

³²⁶ Niemi 1997: 445.

³²⁷ *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 17.

[sagatiden] til den dag i dag.”³²⁸ Ambivalensen mellom det fremtidsrettede Nord-Norge og det fortidsrettede Hålogaland var svært tydelig i Baumanns dikt ”Haalogaland” som ble utgitt etter hans død. Tross diktets tittel beskriver diktet den nordnorske landsdelenes ferd mot en ny storhetstid. I ett av versene heter det:

*En flaae av skinnende hvite seil
Svinger sig henover havets speil —
Brudgommen kommer,
Nordlæendingen kommer!
Seil efter seil og stavn efter stavn
Stævner i rekke og rad mot havn.
Brudgommen kommer,
Nordlæendingen kommer!*³²⁹

I navneparet ”Hålogaland”/”Nord-Norge” kan man se en regional empirisk analogi til teoriposisjonene essensialisme og konstruktivisme. Mens begrepet ”Nord-Norge” hadde et element av nyskaping, utvikling og modernisering i seg, viste ”Hålogaland” bakover til sagatiden. Navnet ”Nord-Norge” slo imidlertid ikke umiddelbart gjennom, verken i Norge eller i Amerika. Først etter 1914, stimulert av hundreårsmarkeringen av den norske Grunnloven, fikk navnet en sterkere posisjon. Dette faller tidsmessig sammen med når Nordlandslaget tok i bruk benevnelsen. Begreper som ”Tromsø stift, ”Nordland” og særlig ”Hålogaland” levde ennå lenge sitt eget liv.³³⁰

4.8.3 Nordnorsk identitet uttrykt gjennom språk og fortellinger

Nordlandslagets medlemmer delte sine minner og historier med hverandre. Disse fortellingene er det som Thuen kaller ”felles stedlige fortidsfortellinger”.³³¹ Etter mange år i USA var det vanskelig å minnes og å gjenkalle fortiden og mye var blitt borte. ”Erindringene er bruddstykker, kronologien er rotet til, fargene har bleknet, lydene forstummet og luktene fordunstet. Bare det som hyppig fremkalles — gjennom kollektive ritualer eller andre slags repetisjoner [...] har sjansen til å bli bevart som erindring, individuell eller kollektiv. Erindringene er representasjoner av fortiden.”³³² Erindringer som påkalles i samhandling mellom flere, slik som i Nordlandslaget, blir forsterket og kan ta form av fortidsfortellinger, narrativer, eller felles enigheter om tolkninger av begivenheter.

Den nordnorske naturen vokste seg inn i kulturen og folkelivet, den ble innvevd i minner og

³²⁸ Nordlandslaget nr 1, 1913: 18. Se også Nord-Norge nr 4, 1915: 25.

³²⁹ Baumann 1924: 67. Se også Niemi 2002: 154-155.

³³⁰ Niemi 1997: 445.

³³¹ Thuen 2001: 9. Se også Mathiesen 1993: 85-86.

³³² Thuen 2001: 9.

erfaringsrammer.³³³ ”Nordlands Natur” ble betraktet som barsk. ”Den hadde Staatsat Folkeslaget fra dernord” og gjort dem til et hardført og sterkt folk, som klarte seg gjennom de fleste strabaser.³³⁴ Den nordnorske naturen ble fremstilt som den ”skabende Magt i Nordlændingens Personlighed”,³³⁵ og var et uslitelig tema på stevnene. I USA ble bildet av det barske nordnorske landskapet og det stormende havet til tider nærmest romantisert. Erindringene om naturen og ”Folket, som lever der, de Farer, de var udsat for, Slidet og Strævet, som det til daglig maatte udstaa” fikk en sentral plass. Men også ”det underskjønne vakre ved Eventyrlandet der nord” med det fantastiske landskapet og de lyse sommerkveldene ble minnet.³³⁶ Medlemmene fortalte fra Lofotturer og andre reiser langs den nordnorske kysten, og tok ”Forsamlingen [med seg] nordover Leia, smuttede ind i Fjordmundingene og feiede forbi de forskjellige Næs og Holmer og Øier. Der [kjente de] seg selv igjen i Sjøhyr, Sydvest og Sjøstøvler.”³³⁷

Fortellinger, sagn og ”skrøner” var viktige elementer i Nordlandslaget virksomhet fra starten av. Dette var ikke tradisjonelle eventyr, slik man kjenner dem fra lengre sør i Norge, men fiksjonaliserte historier med rot i virkeligheten, selv om de var selektive og utelot forstyrrende elementer.³³⁸ Særlig var ”fiskerskrønene” populære. Om Gerhard Crystad og Conrad Christiansen sine skrøner ble det sagt: ”Det var ægte Krut, [de] gav, og [de] lønnedes da ogsaa med øredøvende Bifald. [...] Nogle lo, saa de fik ondt.”³³⁹ Lungebret H. Lindseth, opprinnelig fra Leirfjord, bidro også med flere av sine ”sandfærdige skrøner.”³⁴⁰ Historiene ble fortalt både i *Nord-Norge* og på Nordlandsstevnene. Rølvaag fortalte hvordan han på hundreårsfesten i 1914 ble sittende og snakke med tre ”kaller”, Kristian Olsa, Per Isaksa og Jens Viken og hvordan den ene dramatiske fiskerhistorien tok den andre.³⁴¹ Historiene ble selvsagt fremført på dialekt og med flittig bruk av kraftuttrykk for å understreke dramatikken. At historiene var den rene skjære sannhet ble understreket ved uttrykk som ”einten dokker vel tru me eller ikkje” og ”ja, det e sa saint som eg sed her.”³⁴² Mange skrev også om mer trivielle opplevelser. Tobias Sunds ”Ein syversdag i Lofoten” som sto på trykk i *Nord-Norge* i 1918

³³³ Storli og Wold 1994: 18.

³³⁴ *Minneapolis Tiende* 28. februar 1912. Se også f.eks. *Minneapolis Tiende* 24. juni 1910 *Decorah-Posten* 1. juli 1910 og Rølvaag i uidentifisert norskspråklig avis, datert 22. april 1910, i *OERP*.

³³⁵ *Minneapolis Tiende* 11. juli 1919.

³³⁶ *Minneapolis Tiende* 30. juni 1913.

³³⁷ *Minneapolis Tiende* 11. juli 1919.

³³⁸ Thuen 2001: 9.

³³⁹ *Decorah-Posten* 1. juli 1910.

³⁴⁰ *Nord-Norge* nr 17, 1920: 29-30. Om Lindseth, se *Nord-Norge* nr 3, 1914: 25 og nr 25-27, 1922: 3.

³⁴¹ *Nord-Norge* nr 12, 1918: 9-13.

³⁴² ”Enten tror meg eller ikke” og ”Ja, det er så sant som at jeg sitter her”. *Nord-Norge* nr 12, 1918: 9-13.

beskrev ingen dramatisk hendelse, men er skrevet på dialekt og med utstrakt bruk av ”fiskerterminologi”. Den var ikke enkel å lese for folk som ikke hadde inngående kjennskap til fiskeryrket.³⁴³

Betegnelser som ”fembøringen”, ”høvedsmann” og ”Sjøhyr, Sydvest og Sjøstøvler” ble brukt både i sin rette betydning og som metaforer innen Nordlandslaget. Formannen ble ofte kalt ”høvedsmann”, mens styret var ”mannskapet” og selve laget ”fembøringen”.³⁴⁴ Ett eksempel er da Mørck, flere år etter at han hadde gått av som formann, skulle sende en hilsen til laget og redaksjonen. Han skrev: ”Lev vel, høvedsmand og mandskap, hold frem, pas paa rossene og braaddene, lad ikke modvind hindre eder fra at føre laget og ”Nord-Norge” frem til en tryg havn.”³⁴⁵ Retorikken ble bevisst utviklet som en del av en språklig kultur som bidro til å skape felles identitet og samhørighet.³⁴⁶ Nordlandslagets historier dreide seg om naturen og det tradisjonelle livet langs den nordnorske kysten. De beskrev både ”Sjøraakket og Solguldet” der nord.³⁴⁷ Disse fortellingene om fortiden bidro til nordlendingenes forståelse av sin egen fortid og dermed deres til forståelse av seg selv og sin identitet.³⁴⁸

Nordlendingenes fortellinger understreket og synliggjorde kulturelle grenser mellom nordlendingene og andre grupper. En av historiene handlet om en ”kjerring” som lå ”aat daga mæ rop og skrik, saa vi trudd da va paa den siste tida [...] saa skekka vi bo aat [stedets lege] at hain fekk sjaa op” når han likevel var i nærheten.³⁴⁹ Denne fortellerteknikken, å ”underdrive” for å få frem hvilket hardført folkeslag man var av, var hyppig i bruk. Slike historier fortalte at om hva nordlendingene selv mente de var i stand til å tåle av smerte og strabaser. Folk fra andre deler av Norge hadde mange forestillinger om nordlendingen og Nord-Norge. De fleste var nokså negative, og forestillingene var sterkt preget av stereotyper. De sørnorske mytene fremstilte ofte nordlendingen som pyntesyk, lat og karakterløs, mens bildet av landsdelen ble preget av mørket og av dårlig vær.³⁵⁰ Nord-Norge befant seg et sted bortenfor ”den ytterste civilisationspost mot nord [...] utenfor al rimelighet.”³⁵¹ I Amerika kunne nordlendingene utvikle de sine egne forestillinger og myter om seg selv og sitt folk.

³⁴³ *Nord-Norge* nr 11, 1918: 6-7.

³⁴⁴ Se *Nord-Norge* nr 5, 1916: 26-27, nr 28, 1923: 14 og nr 29, 1923: 15-16.

³⁴⁵ *Nord-Norge* nr 33, 1924: 5. Se også *Minneapolis Tiende* 15. april 1921.

³⁴⁶ Niemi 2002: 161.

³⁴⁷ Jørgen J. Fuhrs ”Sjøraaket og Solguldet” i *Nord-Norge* nr 4, 1915: 31-32.

³⁴⁸ Se f.eks. Thuen 2001: 16-17.

³⁴⁹ *Nord-Norge* nr 7, 1917: 20: ”Kjerringa [...] åtte dager og ropte og skrek, slik at vi trodde hun holdt på å dø. Da sendte vi bud til [stedets lege] om at han fikk se til henne hvis han tilfeldigvis skulle komme til å nærheten.”

³⁵⁰ Brantenberg m.fl. 1994: 386-444.

³⁵¹ Mikalson 1920: 101.

4.8.4 ”Vi snakket Nordlending så de spruta.” Om bruk av dialekt

Ett av de fremste formålene med å delta på Nordlandsstevnene var å ”faa sig en Passiar om forsvundne Dage.”³⁵² Og ”passiaren” foregikk på deres opprinnelige morsmål: Hjembygdas dialekt. ”Vi snakket Nordlending så de[t] spruta,” fortalte en stevnedeltaker.³⁵³ Nordlendingene i Amerika hadde felles referanserammer.³⁵⁴ I disse lå mye av grunnlaget for deres felles identitet. En gruppeidentitet baserer seg i stor grad på en forestilling om en felles og delt kultur. Felles erfaringer, felles kunnskaper og felles verdier og ikke minst felles språk er viktige elementer i etniske og kulturelle fellesskap.³⁵⁵ I det følgende er det språkets, eller mer presist *dialektens*, betydning for den nordnorske identiteten som vokste frem i Amerika som skal diskuteres.

”Det nordlandske Maal” ble benyttet med stor entusiasme i dikt, fortellinger og taler, både i *Nord-Norge* og på stevnene.³⁵⁶ Ledelsen brukte i sine taler alltid dialekt. Dette forsterket inntrykket av nærhet og intime bånd mellom ledelsen og medlemmene og med landsdelen der hjemme. De hadde samme bakgrunn og samme erfaringer. Innen Nord-Norges grenser fantes et uttall variasjoner av nordnorske dialekter, men folk som kom fra sørligere strøk oppfattet ofte ikke de rike variasjonene. Det gjorde imidlertid nordlendingene selv. Dette er tydelig gjennom uttalelser som at man ved stevnene kunne høre ”alle slags maal, baade Tronesværing, aa Ibestadværing, aa Aastafjoring, for ikkje aa snakke om folk fra Finmarka, men allermest var de nu me Hælgelønnere, dem va det saa tjukt me, som me maase paa en smaasilstil.”³⁵⁷ Språk og dialekt understreket også forskjellen mellom nordlendingene og ”de andre”.³⁵⁸

Akkurat som det dansknorske skriftspråket endret seg i Amerika, mer påvirket av amerikansk innflytelse enn av rettskrivningsreformer i Norge, forandret også dialektene seg. I USA kom de nordnorske dialektene i kontakt med andre norske dialekter og med det amerikanske språket. Det språket som har blitt kalt ”Amerika-norsk” var en merkelig blanding av norsk og ”fornorskede” amerikanske ord.³⁵⁹ Nordlendingene kalte blant annet Minneapolis for

³⁵² Rølvaag i ”Til Nordlendingerne”. Uidentifisert norskspråklig avis, datert 22. april 1910, i *OERP*. Se også Lovoll 1975: 17, 23.

³⁵³ *Nord-Norge* nr 73, 1934: 11. Se også Lovoll 1975: 17.

³⁵⁴ Jf. Lovoll 1992.

³⁵⁵ Jf. Eriksen, T. H. 1997 og Thuen 2001: 13.

³⁵⁶ *Minneapolis Tiende* 20. juni 1909.

³⁵⁷ *Nord-Norge* nr 31, 1923: 18.

³⁵⁸ Se Mathiesen 1993: 265 og Lovoll 1975: 50.

³⁵⁹ Haugen 1957: 31.

”Minæplis”.³⁶⁰ I *Nord-Norge* finnes eksempler på hvordan nordnorske dialekter lot seg påvirke av det amerikanske språket, som da to mannfolk satt og diskuterte sitt forhold til det annet kjønn:

*Etter teatre tok e jentan e va i kompani me tel drugstore og spente iskrem paa dem aa me sjøl.
[...] E blæma ikje kvinnfolka om dem kip os paa avstann. Tvi væri, som om dem ikje ha same
ret aa rettighet som du aa e tel aa kjuse set kompani.*³⁶¹

For en utenforstående ville dette hørt ut som det rene sammensurium, men for nordlendingene i Amerika gav slike sitater mening. I tillegg til å fortelle om det uformelle samværet på stevnene kunne nordlendingene lese sin egen historie både i Nord-Norge og i Amerika på dette språket. Det bar bud om felles minner om natur og hav, utvandring og det å finne seg til rette i det nye landet.

³⁶⁰ *Nord-Norge* nr 31, 1923: 18.

³⁶¹ Ibid. ”Etter teateret tok jeg jentene jeg (kom) sammen med til butikken [eg. medisinutsalget] og spanderte iskrem på dem og på meg selv. [...] Jeg klandrer ikke kvinnfolkene for å ville holde oss på avstand. Tvi vøre, som om ikke de skulle ha de samme rettigheter som oss til å velge hvem de ønsker å oppholde seg sammen med.” (Flere eksempler på ”nordnorsk-amerikansk”, se kapittel 6.1).

KAPITTEL 5: ”AT FRIT OG UHINDRET KUNDE TALE SIN NORDLANDSDIALEKT”

Perioden 1915-1920

Selv om enkelte av lagene falt sammen da det ikke lenger var noen minnegaver å samle inn til, fortsatte bygdelagsbevegelsen totalt sett å vokse de første par årene etter Grunnlovsjubileet. Det ble imidlertid snart tydelig at noe av den entusiasmen som hadde preget bevegelsen de første årene nå var borte. Denne utviklingen ble forsterket av utbruddet av første verdenskrig. Selv om kamphandlingene foregikk langt unna amerikansk jord, fikk de fleste av landets innbyggere merke krigen og dens virkninger.

Helt siden før borgerkrigens dager hadde det vært grupperinger i det amerikanske samfunnet som uttrykte motstand mot forskjellige immigrantgrupper. Graden av frihet til å drive etnisk aktivitet varierte, særlig i takt med økonomiske konjunkturer. Begynnelsen av 1900-tallet var som nevnt en relativt rolig periode i så måte. Etter utbruddet av første verdenskrig blusset de nativistiske strømningene opp igjen.³⁶² Fremmedhatet var i første rekke rettet mot tyskamerikanerne, men også andre immigrantgrupper fikk merke at ”the Age of Confidence” var over. En patriotisk bølge gikk over landet og samfunnet ble generelt sett mer intolerant overfor alt som ikke var ”100 prosent” amerikansk. De som fortsatt insisterte på å ivareta sitt fødelands kultur, ble kalt for ”hyphens” – bindestreksamerikanere. ”Anti-hyphenism”, som amerikansk nativisme under første verdenskrig ble kalt,³⁶³ hadde en ødeleggende effekt på immigrantorganisasjonene. Tidligere president Theodore Roosevelt kalte i 1915 immigranter som holdt på hjemlandets språk og kultur for Amerikas fiender. Han mente at ”there ought to be no room for them in this country.”³⁶⁴ Å være lojal mot USA og samtidig ha en etnisk tilhørighet til et annet land var utenkelig også for Woodrow Wilson, som var president under krigen:

You cannot dedicate yourself to America unless you become in every respect and with every purpose of your will thorough Americans. You cannot become thorough Americans if you think of yourselves in groups. America does not consist of groups.

Nå var det nok ikke den norskamerikanske gruppen som fikk lide mest, men nativismen vokste ettersom krigen fortsatte og også denne gruppen ble rammet. I enkelte stater, deriblant

³⁶² Higham 1971: 28 og Schultz 1994: 22.

³⁶³ Med *hyphenism* menes en fortsettelse av eller en rest av lojalitet til et annet land enn USA. Om disse begrepene, se Chrislock 1981 og 1977: 15 og 24-26 samt *Norsk-Amerikaneren* nr 2, 1916: 103-110 og 115-118.

³⁶⁴ Roosevelt (1915) og Wilson (1915) er sitert i Chrislock 1981: 38-39.

Iowa, gikk det så langt at det ble forbudt å bruke andre språk enn det engelske i offentlige sammenhenger.³⁶⁵ Det ble vanskelige år for de som ønsket å ta vare på sin opprinnelige kultur og sitt morsmål. Mange norskamerikanske organisasjoner hadde vært motstandere av at USA skulle ta del i verdenskrigen, men når så faktisk skjedde våren 1917 støttet ”det norske Amerika” fullt opp om landets krigsinnsats.³⁶⁶ De fleste bygdelagene innstilte sin aktivitet i 1917 og 1918 ”paa Grund af Forholdene.”³⁶⁷

Da USA ble med i verdenskrigen spådde Baumann at det kunne komme til ”aa bli haardt [...] at holde ilde oppe paa vor egen arne, at holde vor egen baat paa ret kjøl.”³⁶⁸ Det fikk han utvilsomt rett i. Under og like etter første verdenskrig måtte Nordlandslaget finne en balansegang mellom sine plikter som lojale amerikanske borgere på den ene siden og sin nordnorske identitet på den andre. I dette kapitlet er det Nordlandslaget i perioden 1915 til 1929 som er tema. Sentrale problemstillinger vil være å se på hvordan laget forholdt seg til de utfordringene den økende nativismen skapte. Hva slags syn hadde nordlendingene på den lojaliteten som ble avkrevd dem som amerikanske borgere? Hvilke strategier ble tatt i bruk for å overleve som identitetsgruppe? I dette kapitlet skal dessuten nordnorsk religiøsitet, slik den kom til uttrykk i Nordlandslaget, tas opp.

5.1 ”Krigen var [...] i manges sind så alt for nær”

400 nordlendinger deltok på stevnet i Minneapolis 23. og 24. juni 1916.³⁶⁹ Dette året kunne nordlendingene stifte nærmere bekjentskap med ”Maler- og Digter-Presten” Johan Skagen.³⁷⁰ Pastoren var født i 1881 i Herøy på Helgeland. Hans mor ble tidlig enke, men klarte likevel å sørge for at unge Skagen fikk seg utdanning innen bokføring. Etter ankomsten til USA like etter århundreskiftet utdannet han seg til prest. Det var han som tok initiativ til at andakt og salmesang ble faste poster på Nordlandslagets stevneprogram. Skagen hadde flere andre talenter. I 1916 imponerte han forsamlingen med å overrekke Nordlandslaget et egenprodusert maleri av en fembøring, en kopi av Holmboes ”Storbaaten under flere Klo Vind”. Giveren

³⁶⁵ Guvernør W. L. Hardings *Laguage Proclamation* innebar at andre språk enn engelsk ble forbudt å bruke i bl.a. undervisning, telefon, taler og kirke. Lignende forbud ble innført i minst 15 andre stater. Forbudene gjaldt frem til amerikansk høyesterett erklærte dem grunnlovstridige og opphevdet dem i 1923. Se Chrislock 1977: 27-29 og 1981: 81-83, 126.

³⁶⁶ Lovoll 1975: 125.

³⁶⁷ *Minneapolis Tiende* 24. juni 1917.

³⁶⁸ Baumann i *Nord-Norge* nr 7, 1917: 18.

³⁶⁹ Stevnet er omtalt i *Minneapolis Tiende* 18. juli 1916 og *Decorah-Posten* 18. juli 1916. *Minneapolis Tiende* refererte også underveis (redaksjonelt, 23. og 25. juni).

³⁷⁰ Ager i *Reform* 26. juni 1917. Om Skagen, se bl.a. Norlie 1915: 494 og *Nord-Norge* nr 5, 1916: 31.

ønsket at bildet skulle stilles ut på alle lagets stevner. Skagen hadde dessuten skrevet et dikt, ”Til Nordlandslaget”, som ble fremført. Hans kunnskaper om regnskap ble også dratt nytte av. Skagen ble valgt til forretningsfører for *Nord-Norge* på dette stevnet.

Til tross for at presset på immigrantgruppene økte ettersom krigen trakk ut avholdt de fleste bygdelagene sine stevner som normalt både i 1915 og i 1916. Flere lag opplevde imidlertid at oppmøtet sank. Etter USAs inntreden i krigen i april 1917 måtte disse bygdelagene stille seg spørsmålet om hvorvidt det var mest patriotisk å avlyse sine møter eller å fortsette som før.³⁷¹ *Nordfjordlaget*, *Valdris Samband* og *Nordhordalandslaget* valgte å kansellere sin aktivitet i 1917, valgte mange av lagene, inkludert Nordlandslaget, å møtes. Holdningen var at deres samlinger ikke hadde noe med deres lojalitet overfor USA å gjøre.³⁷²

Nordlendingenes stevne i 1917 ble lagt til Eau Claire i det østlige Wisconsin, like ved det store nordlandssettlementet Colfax. På forhånd mente man at nordlendingene kom til å dominere bybildet i en slik utstrekning at folk som hadde sin opprinnelse fra andre steder i Norge ville påstå at de også var nordlendinger for å ”gjøre sig populær og være paa moten de par dagene.”³⁷³ Ved hjelp av ”alle mulige Befordringsmidler undtagen Luftskeibe” ankom 700 nordlendinger stevnet, som ble avholdt 20.-21. juni 1917.³⁷⁴ Æresgjesten var ”Ædruelighedsforkjæmperen, Frihedsvennen og den bedste norske Forfatter i Amerika,” nemlig Waldemar Ager. Ager var riktignok ikke nordlending, men han var gift med en Tromsødame, Gurolle Blesten. Hans opptreden ved Nordlandsstevnet i 1917 ble en stor suksess. En annen populær gjest i 1917 var Sofie Hammer. Hammer reiste rundt og optrådte ved mange norskamerikanske tilstelninger. Opprinnelig kom hun fra Bodø og hadde derfor tilnavnet ”Nordlands-Lærken.”³⁷⁵ Hammer ”sang sig bogstavelig ind i Hjertene” på sine tidligere sambygdinge og kom i årene som fulgte til å avlegge dem flere besøk.³⁷⁶ Til tross for et svært vellykket festprogram, var det ”noget som la en demper på stemningen. Krigen var kommen og selv om den var langt borte, var den dog i manges sind så alt for nær.”³⁷⁷

Innsamlingene til hjemregionen hadde som nevnt vært Nordlandslagets viktigste oppgave

³⁷¹ *Minneapolis Tiende* 24. juni 1917. Se også Lovoll 1975: 131-132.

³⁷² Lovoll 1975: 131-132.

³⁷³ *Nord-Norge* nr 6, 1917: 15.

³⁷⁴ *Reform* 26. juni 1917. Stevnet er også referert i Nordlandslagets møteprotokoll, *Nord-Norge* nr 7, 1917: 5-6 og *Minneapolis Tiende* 18. juli 1917 og 24. juni 1917.

³⁷⁵ Omtale i *Skandinaven* 11. august 1922.

³⁷⁶ Sofie Hammer optrådte også ved Nordlandslagets stevner i 1919, 1920 og 1922.

³⁷⁷ Strauman 1959: 16.

disse første årene, men på stevnet i 1917 ble denne aktiviteten innstilt.³⁷⁸ Det hadde flere grunner. En delårsak kan ha vært at forholdet mellom USA og Norge kjølnet etter at også det nøytrale Norge ble rammet amerikanernes kornblokkade. Denne var egentlig rettet mot Tyskland. Dette ble etterfulgt av en bitter avisstrid mellom nordmenn og norskamerikanere, der både enkeltpersoner og organisasjoner var representert og beskyldningene haglet om alt fra dumskap til kravstorhet.³⁷⁹ Det var tydelig at de to gruppene hadde lite forståelse for hverandres liv og kultur. Norskamerikanerne, nordlendingene inkludert, begynte i tillegg å bli lei av de mange innsamlingsaksjonene.³⁸⁰ Budskapet om at folket i ”det kolde, golde og fattige Strøg av vort Fædreland”, altså Nord-Norge, hadde det så ”udselt og armt” fikk liten oppslutning.³⁸¹ Nordlendingene på Vestkysten gav uttrykk for dette: ”Aile brevan vi fæk [fra det nasjonale Nordlandslaget] va [...] mæ bøn om aa faa penga te aa sein heim te de ’fattige, usle Nordland’. De va et slegt alo aa kela om tiggung at vi fæk ikkje ørfre.”³⁸² De trodde ikke på at det sto så dårlig til i Nord-Norge og ble ”førarga” over disse påstandene. Lederen for lokallaget *Fembøringen* hadde vært hjemme en tur vinteren 1914-1915, og han hadde ikke sett ”en einaste verkeli fatti main.” Han var ikke den eneste som begynte å ta til orde for at det slett ikke sto så dårlig til i Nord-Norge. Rølvaag, nok en gang under signaturen ”Paal Mørck”, fortalte i 1916 at det økonomisk sett sto meget bra til i Nord-Norge og at Nordlandslaget slett ikke trengte å samle inn penger til befolkningen der. Nordlendingene i Amerika ”kunde ikke gjøre sig nogen ide om de penge som er blit tjente [i Nord-Norge] de sidste par aar og den almindelige velstand der hersker som følge av fortjenesten.”³⁸³ Han mente det lå noe nedverdiggende i disse innsamlingsaksjonene. Menneskene i Nord-Norge var fullt kapable til å ta vare på seg selv.

En annen grunn til at det ble slutt på innsamlingsaksjonene var en økende oppfatning av at det var det på tide at nordlendingene i USA begynte å tenke mer på seg selv og sitt bygdelag. Økonomien til *Nord-Norge* var ikke den aller beste, abonnentene var ikke like opptatt av å betale for bladet som de var av å lese det. Hittil hadde absolutt alt overskudd blitt sendt ”ubeskaaret” hjem til Nord-Norge. Denne politikken hadde tydeligvis vært gjenstand for

³⁷⁸ Det er uklart hvor mye som ble samlet inn ved tuberkuloseinnsamlingen 1915-1917, men det er lite som tyder på at denne innsamlingen ble særlig vellykket. Se bl.a. *Nord-Norge* nr 7, 1917: 16-17 og nr 13, 1919: 4-5 og Strauman 1959: 18.

³⁷⁹ Chrislock 1981: 76-81.

³⁸⁰ Jf. Lovoll 1975: 103.

³⁸¹ Sitat fra *Minneapolis Tiende* 28. april 1912.

³⁸² *Nord-Norge* nr 5, 1916: 27: ”Alle brevene vi fikk [...] inneholdt bønner om å få penger til å sende hjem til ’fattige, usle Nordland’. Det var så mye bråk og styr at vi fikk ikke (øre)fred.”

³⁸³ *Nord-Norge* nr 4, 1916: 20.

debatt innad i styret og redaksjonen. ”Gang paa gang,” skrev Baumann, ”har flere av os paataalt at dette ikke gikk an.” Det måtte arbeides både for hjemregionen og for Nordlandslaget.³⁸⁴ Vedtektsendringene i 1915 og avslutningen av innsamlingsaksjonen to år senere kan begge tolkes som et uttrykk for en begynnende kursendring. Det ble uttrykt ønske om at Nordlandslagets viktigste oppgave for fremtiden skulle være å ”oparbeide et stort og sterkt og livskraftig lag, samle nordlendingerne [...] under vort bygdelags merke,” slik at tradisjonene fra Nord-Norge kunne ivaretas i Amerika. Laget følte at de hadde gjort sin ”plikt” overfor hjemregionen. Nå var det på tide å ta ”en rast hvad den finansielle haandsrekning som organisation angaar.”³⁸⁵ Fokus ble altså på denne tiden satt mer på nordlendingene i Amerika og deres posisjon i det amerikanske samfunnet.

Den amerikanske patriotiske bølgen ble forsterket av at økonomien blant folk flest ble dårligere. De som holdt på med organisert etnisk aktivitet i forskjellige former, møtte massiv motstand fra ”gode amerikanere.” Det var dystre tider. Tidspunktet var upassende for fest og moro, og det ble ”reist Spøragsmaal om hvorvidt det ikke ville være mest passende for Bygdelagene at indstille sine Stævner under de kritiske Tider hvori vort Land nu befinner sig.”³⁸⁶ De aller fleste lagene valgte å avlyse sine stevner i 1918. Nordlandslagets styre vurderte også å kansellere stevnet dette året, men Mørck fikk gjennomslag for at man skulle forsøke å avholde stevnet også dette året.³⁸⁷ 20. og 21. juni 1918 ble stevnet gjennomført i byen i Canton i det østlige Sør-Dakota.³⁸⁸ Nærmere 400 personer deltok. En viktig årsak til at Nordlandslaget valgte å avholde stevner, ”Tiderne” tatt i betraktning, var at:

*de Grunde som er anført mot Afholdelse af Bygdelagsstævner iaar, ikke kunne anvendes mot Nordlandslaget. [...] Nordlandslagets Stævner har nemlig altid foregaaet — og vil selvfølgelig ikke mindre i disse Tider foregaa uden Brask og Bram, og Overdaadelighed og Ødselhed med Mad har været og vil forhaapentlig altid være ukjente Foreteelser ved Nordlandslagets Sammenkomster.*³⁸⁹

Nordlendingene ønsket kun å få møtes et par dager for deretter å kunne ta fatt på ”de mange Opgaver som vor Tid og vort Land stiller os.”³⁹⁰ Mørck ble valgt til formann for syvende gang, om man regner fra det første ordinære stevnet sommeren 1909. Rølvaag hadde hatt en kort opptreden som finanssekretær i 1911. Han ble nå valgt til viseformann til tross for at han

³⁸⁴ *Nord-Norge* nr 7, 1917: 17-18.

³⁸⁵ *Ibid.*

³⁸⁶ *Reform* 21. mai 1918.

³⁸⁷ *Strauman* 1959: 16.

³⁸⁸ 1918-stevnet er referert i Nordlandslagets møteprotokoll, *Minneapolis Tiende* 16. juli 1918 og i *Nord-Norge* nr 10, 1918: 11.

³⁸⁹ *Reform* 21. mai 1918.

³⁹⁰ *Ibid.*

ikke var til stede. For de som hadde tatt turen til Canton ble stevnet en fin opplevelse. Særlig viktig ble stevnet for nordlendingene i Iowa, som var rammet av forbudet mot å bruke andre språk enn engelsk, ”at frit og uhindret kunde tale sin Nordlandsdialekt.”³⁹¹ Skikken med Sankthansbål var vanlig i Nord-Norge. Denne tradisjonen ble også innført i Nordlandslaget i 1918.³⁹²

Seieren i krigen høsten 1918 skapte en intens stolthet i USA over amerikanernes krigsinnsats. Også immigrantgruppene følte at de hadde bidratt til seieren. Bygdelagene ble opptatt av å skaffe oversikt over hvor mange av ”deres” gutter og menn som hadde deltatt i krigen. Nordlandslagets tiårsjubileum ble feiret 24. og 25. juni 1919 i Willmar, Minnesota. Willmar ble hevdet å være ”en af de ’norskeste’ Byer i Nordvesten.”³⁹³ Krigen var over og stemningen høy blant de omtrent 600 nordlendingene som hadde samlet seg. Like mange var på vei, men måtte snu på grunn av at veier og jernbaner hadde blitt ødelagt som følge av uvær.³⁹⁴ Sommervarmen var imidlertid kommet for alvor da stevnet tok til. Norskamerikanernes innsats for det amerikanske kulturlivet, deres lojalitet og ”fædrelandssind” under krigen og deres ”pligter som amerikanske borgere av norsk herkomst” var sentrale tema.³⁹⁵ Det ble vedtatt å danne et ”Grundfond” for *Nord-Norge*. Målsetningen var at fondet skulle være på fem tusen dollar og at rentene skulle brukes til driften av bladet. Det ble umiddelbart samlet inn over 400 dollar.

På dette stevnet var en epoke i Nordlandslagets historie over da ”Nordlandslagets far”, Conrad D. Mørck, ikke stilte til gjenvalg.³⁹⁶ Han skulle flytte til Vestkysten. Rølvaag, som hadde avslått et tilbud om å bli hovedsmann på sin egen fembøring før han reiste til Amerika, takket denne gangen ja til en tilsvarende posisjon på præriens ”fembøring”, Nordlandslaget.³⁹⁷

³⁹¹ *Minneapolis Tiende* 16. juli 1918.

³⁹² Heitmann 1949.

³⁹³ Stevnet er referert i *Minneapolis Tiende* 11. juli 1919, *Skandinaven* 11. juli 1919, *Nord-Norge* nr 14-15, 1919: 3-6 og Nordlandslagets møteprotokoll.

³⁹⁴ *Decorah-Posten* 18. juni 1920.

³⁹⁵ Hovedpresidenten for *Sønner av Norge*, ”dommer Gilbert”, i sin tale på stevnet. Se *Nord-Norge* nr 13, 1919: 11-12 og nr 14-15: 3-4.

³⁹⁶ *Nord-Norge* nr 33, 1924: 2.

³⁹⁷ Rølvaag rodde fiske på Lofoten seks sesonger før han reiste til Amerika i 1896. Like før han reiste, fikk han et fristende tilbud fra sin gamle hovedsmann, Kristian Andersen. Om Rølvaag lot være å reise til USA, skulle Andersen kjøpe en fembøring til ham, slik at han kunne bli hovedsmann på egen båt. Rølvaag takket nei, og fikk beskjed om at han var ”en stor tosk.” Gvåle 1962: 66-67.

5.2 ”Beire Bla finnes ikkje i heile Amerika!”

*Vi føler os ganske sikre paa at hvis vi bare hadde midlerne, skulde vi gjøre dette blad til et skrift som virkelig var 'worth while'. (Rølvaag, 1918)*³⁹⁸

Publiseringen av *Nord-Norge* hadde befestet seg som en sentral del av Nordlandslagets virksomhet. Petter Dass prydet forsiden av 1916-nummeret av *Nord-Norge*, der Sivert Nilsen og Ole Olsen i *Nordlændingernes Forening* i Kristiania ble omtalt. Pastor Bergh fortalte fra en av sine reiser til ”Landet i Midnatsol”, mens Fuhr bidro med historien om ”Ho Ane Marta aa hanj Likj-Hans”. ”Paal Mørck” sendte Nordlandsbrev fra ”Helgeland”.

Nord-Norge nummer seks kom ut våren 1917. En ukjent bidragsyter fortalte en historie fra rorbua den ”sidste vinter [han] rodde fiske.”³⁹⁹ Kristiania-nordlendingene argumenterte for at Nordlandsbanen måtte prioriteres foran annen jernbaneutbygging i Norge og C. K. Solberg fikk trykket sin ”Bygdelagssang”. I høstnummeret av *Nord-Norge* presenterte Sofie Hammer seg selv. Flere av medlemmene bidro med sine personlige minner fra Nord-Norge, både gjennom dikt og fortellinger. I det åttende nummeret av bladet, som kom ut til jul 1917, fortalte Rølvaag om den dramatiske stormen på Lofothavet 25. januar 1893. Historien om ”Lap-Jon”, som utspant seg innerst i Varangerfjorden, hadde i sin tid vært ett av Baumanns første forsøk på å skrive noe litterært. Stykket hadde opprinnelig stått på trykk i *Reform* i januar 1897. Baumann hadde fått så gode tilbakemeldinger at det hadde oppmuntret ham til å fortsette å skrive.

Så lenge abonnentene ikke gjorde opp for seg var det svært vanskelig å drive *Nord-Norge*. Det hadde alltid ”været en kamp for tilværelsen for bladet ”Nord-Norge” før, og nu [...] blev det ikke bedre, i særdeleshed på grund av [...] den første verdenskrig, som greb inn i alle mulige ting,” sa Ludvig H. Strauman i ettertid.⁴⁰⁰ I 1917 ble det vedtatt å skifte trykkeri. *Landskjending Publishing* hadde etter styrets og redaksjonens mening gjort en dårlig jobb. I stedet valgte man å satse på det anerkjente *Augsburg Publishing House*.⁴⁰¹ Kvaliteten på trykking og innbinding ble bedre, men kostnadene ble høyere. Våren 1918 så det mørkt ut for *Nord-Norges* fremtid. Redaksjonen hadde store problemer med å betale for trykkingen. Baumann og Skagen orienterte Nordlandslagets styre om saken. Man ble enige om å forsøke å

³⁹⁸ *Nord-Norge* nr 12, 1918: 28.

³⁹⁹ *Nord-Norge* nr 6, 1917: 8-11.

⁴⁰⁰ Strauman 1959: 15.

⁴⁰¹ *Landskjending Publishing* hadde, i følge redaksjonens mening, gjort et så dårlig arbeid at de ”ikke vilde være sig bekjendte av at sende [bladet] ut til abonnenterne.” (Styremøte 11. juli 1917, i Nordlandslagets møteprotokoll. Se også *Familiens Magasin* februar 1917).

holde hjulene i gang frem til årsmøtet. Neste nummer, som skulle egentlig gis ut i forkant av stevnet, ble utsatt.

Stevnedeltakerne i 1918 var negative til at man skulle gi opp *Nord-Norge*, for ”beire Bla finnes ikkje i heile Amerika!”⁴⁰² De fremmøtte lovet ”al mulig støtte til bladets drift” og ba redaksjonen ”om at gjøre det nødvendige arrangement” slik at man fortsatt kunne gi ut *Nord-Norge*.⁴⁰³ Som sagt, så gjort: *Nord-Norge* ble faktisk gitt ut i fire nummer i 1918. Disse var nokså upretensiøse i forhold til de foregående numrene og mindre i omfang, men Baumann tok fremdeles jobben som ”sagaskriver” seriøst. Blant annet ble de ”nordnorsk-amerikanske” prestene Nils Paul Xavier og Bersvend Andersen og salmedikterne Elias Blix og Magnus Brostrup Landstad presentert i løpet av 1918. I *Nord-Norge* nummer 13, som kom ut våren 1919, startet serien ”Nordlandsgutter i verdenskrigen”. Frem til høsten 1920 ble mer enn 60 amerikanske soldater av nordnorsk herkomst og deres bedrifter i krigen omtalt.⁴⁰⁴

Nord-Norge var ikke alene blant bygdelagsbladene om å slite økonomisk. Mange lag forsøkte å sette i gang utgivelser av tidskrifter eller årbøker, men støtte på de samme problemene som Nordlandslaget. *Samband*, som en gang hadde vært tiltenkt rollen som et felles organ for bygdelagene, gikk inn i 1917. *Solørlaget* gav opp sitt *Soløringen* etter bare tre år, mens *Mjøsenlagets aarbok* og *Kristianialaget* sitt *Vikværingen* begge eksisterte i syv år.⁴⁰⁵

5.3 Nordlandslagets medlemmer og styre under første verdenskrig

Baumann skrev i 1916 at ”Nordlæningerne [her: folk fra Nordland, min anm.] er saa talrike og inflydelsesrige inden vort lag, at endog de par af os finmarkinger der kan føre et myndig ord for vor polarlandsdel glemmer vor ”Bostavn” og blir ofte bare et ekko for den kompakte majoritet.”⁴⁰⁶ Dette kan også synes å være tilfelle to år senere, da Nordlandslagets medlemsliste ble trykket i *Nord-Norge*. Det var da totalt 388 registrerte medlemmer av Nordlandslaget. 36 personer har ikke oppgitt hvor de kom fra, mens seks personer oppgav å være født i USA. 346 var altså født i Nord-Norge. 269, eller nærmere 78 prosent, kom fra Nordland, og av disse kom drøyt 68 prosent fra Helgeland. 72 personer kom fra Troms, mens

⁴⁰² Ukjent stevnedeltaker i Canton, i *Minneapolis Tiende* 16. juli 1918.

⁴⁰³ *Nord-Norge* nr 12, 1918: 28.

⁴⁰⁴ Serien gikk i *Nord-Norge* nr 13, 1919, nr 17, 1920, nr 18-19, 1920, nr 20, 1920, nr 21, 1921 og nr 23, 1921. Det ser ut til at bare et par av disse ”nordlandsguttene” var medlemmer av Nordlandslaget. De resterende var enten sønner av medlemmer, eller rett og slett bare unge menn av nordnorsk herkomst man hadde fått fatt i navnene til.

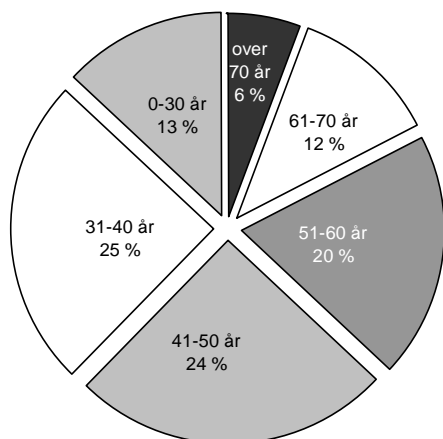
⁴⁰⁵ Se Hodnefield 1954 og Lovoll 1975: 220-239.

⁴⁰⁶ Brev fra Baumann til Olsen, datert 28. mars 1916, i *JBBP*.

fem personer kom fra Finnmark.

Det er 278 menn og 110 kvinner på medlemslisten for 1918. Fødselsår er kjent for 138 av dem. I figur 5 kommer det frem at fordelingen var nokså lik den i 1914, med 69 prosent av medlemsmassen i aldersgruppen 31-60 år:

Figur 5. Aldersfordeling, Nordlandslagets medlemmer 1918. Relative tall

Kilder: Medlemslisten 1918, samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

Gjennomsnittsalderen var også omtrent den samme som i 1914, 46,4 år. Gjennomsnittlig botid i USA var i 1918 omtrent 23 år.⁴⁰⁷ 35 prosent av medlemmene var bosatt i Minnesota, mens i underkant av 29 prosent bodde i Wisconsin. Nord- og Sør-Dakota var representert med 15-16 prosent av medlemsmassen hver.

I perioden 1915-1919 satt 16 mennesker i Nordlandslagets styre. Alle var menn. 13 av dem kom fra Nordland, 2 fra Troms. Når det gjelder den siste, Peter Haugen (sekretær i perioden 1917-1919), kommer det bare frem at han var bosatt i Minneapolis. Ellers er alle identifisert i forhold til alder og utvandringstidspunkt. Det gjennomsnittlige styremedlemmet disse årene var drøyt 48 år og hadde bodd i USA i omtrent 25 år. Syv av styremedlemmene bodde i Minnesota, fire i Wisconsin, mens resten var fordelt mellom Nord- og Sør-Dakota og Iowa. Halvparten av dem var handelsmenn eller prester, mens resten var akademikere, farmere og håndverkere.

⁴⁰⁷ Utvandringsår er kjent for 152 personer.

Mørck ble regnet som ”Nordlandslagets far.”⁴⁰⁸ Utover den symbolikken som lå i dette er det vanskelig å se at han spilte noen avgjørende rolle de siste årene han satt som leder. Det ser egentlig ut til at han fungerte som en slags ”æresformann”. Likevel kan man si et en viktig epoke i Nordlandslaget historie var over han da i 1918 takket for seg.⁴⁰⁹ Nå var det opp til nye krefter å ta over.

5.4 Variabel aktivitet i lokallagene

I 1919 kunne både *Nordlands Minde* og *Nordkap* feire sine tiårsjubileer. *Nordlands Minde* hadde på dette tidspunktet 150 medlemmer og avholdt møte en gang i måneden. ”Aarets glansmøte” var den tradisjonelle juletreffesten.⁴¹⁰ Foreningen samlet fra tid til annen inn penger til nordnorske formål, blant annet til ”tæringshjem”, og bevilget også støtte til medlemmer som fikk økonomiske problemer. Mannskoret *Nordkap* gjestet Nordlandslagets stevner ved flere anledninger og holdt aktiviteten oppe tross visse organisatoriske problemer: Det fortelles at medlemstallet økte, men at ”the added membership [...] brought an unforeseen problem. A good percentage of the group were heavy beer drinkers and the director would join them. This resulted in delayed rehearsals.” I 1916 ble det vedtatt å ”fire’ the director, Prof. Oulie. He was replaced by Harvard [sic!] Askeland, an outstanding musician and director.”⁴¹¹ Ingen nye lokallag ble stiftet i perioden 1914-1919, men Midtvestens nordlendinger møttes av og til i mindre grupper. I september 1918 samlet 74 helgelendinger, hovedsakelig fra Leirfjord-, Sundøy- og Sørfjordområdet, seg til piknik i Minnehaha-parken i Minneapolis.⁴¹²

Krigen så altså ikke ut til å legge noen større demper for nordlendingenes møtevirksomhet i præriestatene. På Vestkysten, derimot, slet de lokale nordlandslagene med å holde aktiviteten oppe. *Vestfjorden* i Everett meldte i 1916 at foreningen hadde ”ligget i dødvanduet i det sidste aar”.⁴¹³ Dette var det siste man hørte fra denne foreningen, så alt tyder på at den gikk i oppløsning omtrent på denne tiden. *Nordlyset* i Tacoma opplyste samme år at de hadde gjennomgått ”baade taage og andet mørkt, saa vort ’Nordlys’ ikke har kundet skinde saa klart,

⁴⁰⁸ *Nord-Norge* nr 33, 1924: 2.

⁴⁰⁹ Mørck flyttet til Vestkysten allerede høsten 1918, og Rølvaag, som var første viseformann, tok i derfor over allerede på dette tidspunktet. *Nord-Norge* nr 63, 1932: 8-9.

⁴¹⁰ *Nord-Norge* nr 16, 1919: 18.

⁴¹¹ Dirigentens navn var *Hallvard* Askeland.

⁴¹² *Nord-Norge* nr 8 1918: 10-11.

⁴¹³ *Nord-Norge* nr 5, 1916: 28.

som vi skulde ønske det til alle tider.”⁴¹⁴ Det gikk altså dårlig med foreningen. Årsaken som ble nevnt var at den nordnorske ungdommen hadde blitt svært påvirket av de amerikanske idealer og moter og noen var ”saa skrækkelig plaget med det gode og herlige morsmaal og kan saaledes ikke lese norsk.” *Fembøringen* i nabobyen Seattle rapporterte om ”smallhans med fremmøtte” på deres samlinger. De som var der ble enige om å sette ”fembøringen opi fjæra før aa skrap aa puss aa mal dein.”⁴¹⁵

5.5 Danselag, kirkemøte eller ”mindefest”?

Bygdelagsbevegelsen i Øvre Midtvesten samlet først og fremst folk fra landsbygda. Der hadde ikke sekulariseringen av samfunnet grepet om seg i den grad som tilfellet var i byene, Religionen hadde fremdeles stor betydning i disse områdene. De fleste bygdelagene hadde også presteskaper representert i sin ledelse. Flere lag, deriblant *Stavanger Amt Laget*, *Sunnhordalandslaget* og *Fitjarlaget*, fremsto som svært religiøse. Disse lagenes stevner besto for en stor del av gudstjenester, bare avbrutt av salmesang, oppbyggelige taler og, selvsagt, rene årsmøtesaker. Disse svært religiøse lagene ble ledet av prester som ofte hadde tilknytning til pietistiske kirkesamfunn i USA. Andre lag, som *Hallinglaget*, *Nordfjordlaget* og *Valdris Samband*, hadde atskillig mer folkelige profiler. De hadde ofte dans på programmet, noe som var utenkelig for de mest religiøse lagene. Lovoll sier at forekomsten av dans på stevneprogrammene ikke i seg selv kan ses på som en indikator på hvor folkelig eller religiøst et bygdelag var, men likevel: ”Its place on program does show how men in the various organizations viewed the rustic and popular aspects of their background.”⁴¹⁶ Lovoll mener at man kan vurdere lagenes ”karakter” etter hva slags stevneprogram og ledelse de valgte å ha. Han hevder videre at hvor pietistiske eller ”liberale” lagene var hadde nær sammenheng med tradisjoner fra hjemregionen.⁴¹⁷

Alkoholbruk var heller ikke et ukjent problem på bygdelagenes stevner. I tok man Nordlandslaget fra starten av avstand fra alkoholbruk. Mørck uttrykte i 1911 et ønske om at ”Mændene vilde sette sin Ære i at være Edruelige”. Året etter satte Johansen sin lit til at ”ikke en eneste en med Fembøring paa Brystet vilde vise sig indom en Saloondør”.⁴¹⁸ I anledning Nordlandslagets tiårsjubileum erklærte pastor Skagen at ”intet bygdelag har hat et bedre

⁴¹⁴ *Nord-Norge* nr 5, 1916 26-27.

⁴¹⁵ *Nord-Norge* nr 5, 1916: 27. Se også *Nord-Norge* nr 4, 1914: 35.

⁴¹⁶ Lovoll 1975: 162. Om religion og alkoholbruk på stevnene, se Lovoll 1975: 17-19, 33, 48, 76 92, 134.

⁴¹⁷ Lovoll 1975: 17.

⁴¹⁸ *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911 og 5. juli 1912.

skudsmaal end Nordlandslaget. I disse ti aar laget har holdt sine aarlige stevner har det været rost og beundret for eksemplarisk opførsel, ikke mindst for en enestaaende edruelighed.”⁴¹⁹ Nordlandslagets stevner ble ikke sjelden sammenlignet med ”martnan” på Bjørn eller Stokmarknes, der alkohol ikke var et ukjent fenomen.⁴²⁰ I referatene fra stevnene ble det ofte lagt vekt på at alkohol ikke var noe problem i Nordlandslaget. I 1909 ble det hevdet at ”the fish was the strongest thing present”⁴²¹ og i 1914 at ”alt gikk [...] sømmelig til. Ingen var fuld. Nordmænderne hadde god skik paa sig.”⁴²² Slike uttalelser er ikke nødvendigvis avgjørende for om en uttalt anti-alkohollinje ble fulgt, men dette blir uansett bare spekulasjoner.⁴²³ Det var i alle fall lagt vekt på at nordlendingene skulle ha et godt rykte på seg med hensyn til oppførsel. Når en stevnebys offisielle representanter ” i høie Toner [roste] de nordlandske Gjæsters exemplariske Opførsel” ble de mottatt med jubel.⁴²⁴ Og nordlendingene hadde som nevnt ikke dårlig samvittighet for at de avholdt stevne i 1918, siden deres sammenkomster var av det nøkterne slaget, uten ”Overdaadelighed og Ødselhed.”⁴²⁵

Presteskabet var også representert i Nordlandslagets styre. Hvert fjerde styremedlem før 1920 var prester. Nordlandslagets stevneprogram hadde mange av de samme postene som de ”religiøse” lagene hadde og fra 1916 ble gudstjeneste en fast post på programmet. Kildene gir ingen indikasjoner på om det noen gang ble diskutert om dans skulle bli en del av programmet. Nordlandslaget var i likhet med de fleste andre lagene svært stolte av sine menn som hadde drevet det så langt i livet at de hadde blitt prester.⁴²⁶ Om disse fakta kan brukes til å si noe om hvorvidt Nordlandslaget var et spesielt ”religiøst” lag, er tvilsomt. Til tross for at laget i flere år ble ledet av presten Ivar Anker Johansen var det ikke før etter hans tid at det ble snakk om å innføre gudstjeneste på stevneprogrammet. Dette peker i seg selv i retning av at religion ikke var det mest sentrale på programmet. Og selv etter 1916 ser det av og til ut til at ikke engang de prestene som var til stede på stevnene var særlig opptatt av temaet:

⁴¹⁹ *Nord-Norge* nr 16, 1919: 25.

⁴²⁰ Baumann i *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911.

⁴²¹ ”Nordlanders at Old-Time Feast” 1909. Se note 145.

⁴²² *Nordlands Avis* 7. juli 1914.

⁴²³ Lovoll 1975: 92-94.

⁴²⁴ *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911.

⁴²⁵ *Reform* 21. mai 1918.

⁴²⁶ Lovoll 1975: 162, 222. Se også *Nord-Norge* nr 25-27, 1922: 2-3.

*Andagt skulde de aassaa være, men da der va to presta telstedes, saa maatte dæm ha det ut sæg i mella, kem de va som sku forrette. — Ingen av dem ville, mer her som i alt annat den som va mindis maatte tepærs.*⁴²⁷

Nord-Norge hadde gjennom tidene blitt oppfattet som ”det yderste Landskap i Kristenheden mot Nord,”⁴²⁸ og mytene om at nordlendingenes religiøsitet var ”noksaa ydre, forbundet med letsind og løse sæder,”⁴²⁹ var seiglivete og fulgte etter dem til Amerika. Dessuten fantes det mange poster på programmet som var nokså ”løsslupne”, deriblant mye humor og nordlandsskrøner. Hva slags forhold hadde egentlig de nordnorske immigrantene til religion og gudsdyrkelse? Dette spørsmålet kan belyses ved å gå bakover i tid og rom, tilbake til tidligere tiders Nord-Norge.

Mye tyder på at nordlendingene hadde et forhold til religionen som på flere måter skilte seg ut fra gudsdyrkelsen lengre sør i landet. Dette har blitt satt i sammenheng med den voldsomme naturen i nord og den sterke rolle den spilte i folks religiøse liv. Det har blitt hevdet at ”erfaringen av de voldsomme kreftene i landsdelenes særegne natur har bidratt til utformingen av folkereligiøsiteten — natur og religion påvirker hverandre gjensidig.”⁴³⁰ Noe skarpt skille mellom ”Vårherre” og naturens egne krefter eksisterte ikke for nordlendingene. Deres religionsutøvelse var preget av en respektfylt, men humorpreget omgang med både kirke og kristentro. ”Vårherre var der i vinden, på fjordene — overalt der kreftene var i virksomhet kunne en hilse på Himmelenes Herre, snart i stille, høflig ærbødighet, snart i kamp på liv og død.”⁴³¹ Når Rølvaag skulle beskrive at vinden økte på utpå Lofothavet sa han at ”han naus i.”⁴³² Det var ikke nødvendig å forklare for nordlendingene at det var ”Vårherre” som ”naus i”. Det har også fra forskerhold blitt hevdet at for nordlendingene har ”folkereligiøsiteten [...] sannsynligvis betydd like mye som den organiserte kirkeligheten ved utformingen av det religiøse liv.”⁴³³ Nordlendingene trodde ikke bare på ”Vårherre” og på skjebnen,⁴³⁴ det fantes mer enn som så mellom himmel og jord. Historiene om de underjordiske, deriblant Huldrefolket og Draugen, bidro til å skape mening og sammenheng for et folk som levde med

⁴²⁷ ”Andakt skulde det også være. Det var to prester til stede, og de måtte bestemme seg i mellom hvem av dem som skulle forrette. Ingen av dem ville, men her som i alle andre sammenhenger ble det den som var minst som måtte til pers.” (*Nord-Norge* nr 31, 1923: 18).

⁴²⁸ Erkebiskop Erik Valkendorf uttalelse i 1520, i Brantenberg m.fl. 1994: 393.

⁴²⁹ *Nord-Norge* nr 16, 1919: 11. Se også Brantenberg m.fl. 1994: 386-444.

⁴³⁰ Meistad 1994: 312.

⁴³¹ Kristensen 1994: 361.

⁴³² Ibid. Se bl.a. *Nord-Norge* nr 8, 1917: 3.

⁴³³ Meistad 1994: 309.

⁴³⁴ *Nord-Norge* nr 23, 1921: 7-8.

døden tett innpå seg. Hulderfolket og Draugen ble ofte omtalt i historiene.”⁴³⁵ ”Nordland eier visselig den rette grobund for folkesagn,” ble det sagt og i sagnene hadde ”Vårherre” gjerne en rolle. De utvandrede nordlendingene levde ikke lenger et like barskt liv som de og deres forfedre hadde levd hjemme og forholdt seg nok i mindre grad til disse maktene. Enkelte mente tiden var inne for å fortrenge minnene om disse skapningene:

*Sagnet om draug, dverg, marmal og slig
Vil vil udelate og gjøre avbigt,
Det er en levning fra hedenskaps mørke
Og færste vor tanke paa alt som er skjönt.*⁴³⁶

Interessen for gamle sagn og fortellinger om det under- og overjordiske var like fullt stor og de ble stadig gjengitt både på stevnene og i *Nord-Norge*. Både ”Vårherre” og Draugen var en del av nordlendingenes ”fædrearv” og begge deler fikk sin naturlige plass i Nordlandslaget.

Det var ikke sjelden strid innad i bygdelagene om hva som skulle fremheves på stevnene, religion eller folkekultur. I slike spørsmål hadde lederne stor innflytelse. Også i Nordlandslaget ser det ut til å ha vært diskusjoner omkring hva som skulle vektlegges. Rølvaag kom i 1920 med et hjertesukk: ”Det er ingen let sak at stelle til et godt stevneprogram. Umulig er det naturligvis at tilfredsstille alle mennesker. En del vil ha dans. Andre vil ha præken.” Rølvaag slo imidlertid fast at ”stevnet skal være hverken danselag eller kirkemøte. Det er først og fremst en mindefest.”⁴³⁷

5.6 Amerika — ”vort eget land”

Til tross for at Nordlandslaget valgte å fortsette sin normale aktivitet under første verdenskrig, var laget på ingen måte upåvirket av de rådende forholdene i Amerika. Avgjørelsen om å avslutte tuberkuloseinnsamlingen i 1917 hadde som nevnt flere årsaker, men må absolutt ses i sammenheng med at USA kort tid før hadde gjort sin inntreden i den pågående verdenskrigen. Tiden var inne for å fokusere på seg selv og sine plikter som amerikanske borgere. Nå mer enn noen gang ble det viktig å legitimere ens egen gruppes plass i amerikansk historie og samfunnsliv. En viktig del av denne prosessen var å ivareta en etnisk identitet som både gruppen selv og samfunnet rundt dem ville finne positiv. Den nordnorske identiteten i USA ble til i et dynamisk samspill mellom det amerikanske samfunnet som stilte krav til

⁴³⁵ ”J. N” sin historie om hvordan hulderfolket gjorde ”Klakken” til den beste fiskeplassen på Helgelandskysten (*Nord-Norge* nr 11, 1918: 2-3). Draugens død i 1848 ble omtalt i Lindseths ”sandfærdige nordlandsskrøne” (*Nord-Norge* nr 8, 1917: 31). Denne opplysningen ble imidlertid korrigerert senere, da det ble påstått at Draugen var sett ved senere anledninger. (*Nord-Norge* nr 13, 1919: 5).

⁴³⁶ Fra diktet ”Minder fra Nordland” av J. B. Johnson, i *Nord-Norge* nr 29, 1923: 29.

⁴³⁷ Rølvaag i *Nord-Norge* nr 17, 1920: 7.

immigrantene og mellom kultur og tradisjoner i det gamle og det nye landet. Nye tanker, utvikling og modernisering kom inn og fant sin naturlige plass, side om side med tradisjoner fra hjembygda.⁴³⁸

I likhet med blant andre vossingene, nordfjordingene og østerdølene ble nordlendingenes historie i Amerika nedskrevet.⁴³⁹ I 1919, da Nordlandslaget feiret sitt tiårsjubileum, presenterte Baumann sin artikkel ”Nord-Norge i Vesterheimen.”⁴⁴⁰ Her gjennomgikk han de nordnorske immigrantenes historie i USA og inkluderte pionerens kamp for tilværelsen fra midten av 1800-tallet. Nordlendingenes innsats i den amerikanske borgerkrigen og i krigen mot Spania ble trukket frem, men største vekt ble lagt på de mest fremtredende og suksessrike nordlendingene innenfor offentlig og privat virksomhet. De nordnorske immigrantene fikk i Baumanns fremstilling en naturlig plass i den amerikanske historien. Den nordnorske gruppen hadde ikke bare deltatt i å ”bygge landet”, men hadde også fostret frem viktige og nyttige samfunnsborgere.⁴⁴¹ Nordlendingene kunne trygt juble over ”de vundne resultater og vor naturlige ættestolthet og den følgerigtige begeistring og inspiration der fulgte paa.”⁴⁴²

Majoriteten av bygdelagene støttet fullt opp om den amerikanske krigsinnsatsen og gjorde patriotisme til en viktig sak.⁴⁴³ Enkelte lag, som *Nerstrandlaget*, gav ut bøker med ”biografier med bilder over vore gutter, der deltog i verdenskrigen.”⁴⁴⁴ Bygdegruppens ”offer” ble ofte symbolisert gjennom såkalte ”Service Flags”. Det ble til og med gjort fremstøt for at lagene skulle ”konkurrere” om hvem som hadde flest stjerner i sine flagg.⁴⁴⁵ Nordlendingene var ikke helt ukritiske til verken krigen eller alt som amerikansk offentlighet forlangte av dem. Blant annet ble Iowas guvernør beskyldt for å ikke være i stand til å ”holde Patriotisme og Fanatisme fra hinanden.”⁴⁴⁶ Baumann beklaget at ”vort land [...] blev indviklet i denne verdenskrig”⁴⁴⁷ og syntes det var ”sørgelig å tenke paa at internationale tvistligheter fremdeles

⁴³⁸ Jf. Lovoll 1994a: 153.

⁴³⁹ Øverland 1996: 213 og Hodnefield 1954.

⁴⁴⁰ *Nord-Norge* nr 13, 1919: 2-5.

⁴⁴¹ Rølvaag 1998: 72-73.

⁴⁴² *Nord-Norge* nr 14-15, 1919: 30.

⁴⁴³ Chrislock 1981: 61.

⁴⁴⁴ Hodnefield 1954.

⁴⁴⁵ Lovoll 1975: 139-140. ”Service Flags” ble første gang brukt under første verdenskrig. Dette var flagg med rød og hvit bakgrunn, og med blå stjerner på. Opprinnelig ble de satt opp i vinduer i soldatens hjem i USA, og antall stjerner viste hvor mange i husstanden som deltok i den amerikanske armé. Det var heller ikke uvanlig at også organisasjoner hadde slike flagg, og stjernene symboliserte da hvor mange av medlemmene som var soldater. Se www.serviceflags.com (30.12.2002).

⁴⁴⁶ Skagen i *Minneapolis Tiende* 16. juli 1918. Se også *Minneapolis Tiende* 11. juli 1919.

⁴⁴⁷ *Nord-Norge* nr 7, 1917: 18.

skal løses paa denne barbariske maate. Naar krigen er over har alle tapt og ingen vundet.”⁴⁴⁸ Like fullt støttet Nordlandslaget opp om krigsinnsatsen, for det var var naturligvis USA som var ”vort eget land.”⁴⁴⁹ I mange av talene som ble holdt på Nordlandsstevnene under krigen ble det understreket hvor viktig det var å være lojal mot USA, men samtidig ta vare på minnet om ”Mor og Fædrearven” og sørge for at det ble ”plantet her i Landet iblandt os.”⁴⁵⁰ For det var nettopp gjennom å ivareta arven at nordlendingene kunne gi sitt bidrag til amerikansk samfunn og kultur:

*Søk at fostre ætsfølelsen og slægtsfølelsen hos Eder selv og Eders barn. Kan en amerikaner af tysk herkomst [...] gi Amerika den nordlandske folkearv og fædrearv? Nei der findes kun et folkeferd i verden som kan gi Amerika denne gave, og det er dere Nordlæninger.*⁴⁵¹

Immigrantene snakket ofte om hva de hadde ”ofret” og ”gitt” USA. Higham tar for seg ”the doctrine of ’immigrant gifts’” i sin *Strangers in the land* (1971). Opprinnelig hadde disse ”gavenes” funksjon vært å styrke immigrantgruppens selvrespekt. Ettersom nativismen ble forsterket kom ”gavene” til å bli brukt som forsvar og rettferdiggjøring av de enkelte gruppens plass i det amerikanske samfunnet.⁴⁵² Denne formen for retorikk er også til stede i kildematerialet i forbindelse med Nordlandslaget. Under krigen ble nordlendingenes ”gaver” til USA brukt ved flere anledninger for nettopp å understreke at gruppen var ”til stort Gavn [...] for vort nye Fædreland.”⁴⁵³ Nordlendingene var ”sande borgere” av USA, og ville selvfølgelig ”bringe de største ofre for dette vort land.”⁴⁵⁴ Serien ”Nordlandsgutter i Verdenskrigen” i *Nord-Norge* var Nordlandslagets fremste ”mindesmerke” over den nordnorske gruppens ”fædrelandssind.”⁴⁵⁵ Alt dette viste at nordlendingene var gode amerikanere, at de med rette kunne kalle USA for *sitt eget land*.

⁴⁴⁸ Ibid.

⁴⁴⁹ *Nord-Norge* nr 7, 1917: 18.

⁴⁵⁰ *Minneapolis Tiende* 6. juli 1922.

⁴⁵¹ Rølvaags notater i Nordlandslagets møteprotokoll, 1922.

⁴⁵² Higham 1971: 121.

⁴⁵³ *Nord-Norge* nr 16, 1919: 25.

⁴⁵⁴ *Nord-Norge* nr 7, 1917: 18.

⁴⁵⁵ *Nord-Norge* nr 14-15, 1919: 15.

KAPITTEL 6: ”VI HAR GIT AMERIKA MER EN AMERIKA HAR GIT OS”

Perioden 1920-1925

USAs deltagelse i første verdenskrig ble nokså kortvarig, men gjorde et dypt inntrykk på nasjonen. En intens stolthet over de amerikanske soldatenes innsats ble vakt, også blant immigrantgruppene. Bygdelagene ble som nevnt opptatt av å fremheve de av ”deres” gutter og menn som hadde deltatt i krigen. Seieren gav ny næring til amerikansk nativisme. Slagord som ”One Flag, one Nation, one Language” fikk stor oppslutning.⁴⁵⁶ Overgangen til fredsekonomi skapte vanskeligheter for amerikansk økonomi, og i kombinasjon med økende urbanisering og restriksjoner i forhold til immigrasjonen bidro dette til at de som holdt på med organisert etnisk aktivitet ikke fikk det særlig lettere selv om krigen var over.

Kulturelt sett kom ”det norske Amerika” splittet ut av verdenskrigen. Mange norskamerikanere mente tiden var inne for å legge norsk språk og kultur bak seg og bli amerikanere for fullt: ”We are americans [and] we do not want to be and cannot be anything else. [...] Around us, before us and in us is America and America’s language.”⁴⁵⁷ Til og med Rølvaag innrømmet at ”det gaar tilbake med det norske sprog blandt Vestens nordmænd. Kirken gaar mer og mer over til bruken av engelsk, [men den] har aldrig kjæmpet for bevarelsen av det norske sprog i Amerika.”⁴⁵⁸ Den *Norsk Lutherske Kirke i Amerika* hadde nemlig en heller pragmatisk holdning til amerikaniseringen og hadde til og med vurdert å kutte ut ”Norsk” i navnet sitt.⁴⁵⁹ Dette førte til en hard debatt. Navnestriden var den direkte foranledningen til at dannelsen av foreningen *For Fædrearven*. Denne foreningen eksisterte kun i perioden 1920-1922 og var det meste av denne tiden ”essentially a Rølvaag enterprise”.⁴⁶⁰ Forkjemperne for bevarelsen av norsk språk og kultur i Amerika var en liten, men engasjert gruppe i det norskamerikanske miljøet. De hadde imidlertid stor gjennomslagskraft for de som var opptatt av å bevare sin etniske identitet.

Bygdelagsbevegelsen gikk gjennom en vanskelig tid de første årene etter verdenskrigens slutt. De bygdelagene som hadde avlyst sine stevner under krigen slet med å komme seg på beina

⁴⁵⁶ Chrislock 1981: 131.

⁴⁵⁷ Chrislock 1981: 122-123.

⁴⁵⁸ Rølvaag 1924: 103.

⁴⁵⁹ Se bl.a. Øverland 1996: 200, Chrislock 1975

⁴⁶⁰ Chrislock 1981: 137. *For Fædrearvens* tidsskrift hadde samme navn som foreningen, og kom ut som vedlegg i avisen *Visergutten* i Sør-Dakota. Om *For Fædrearven*, se Lovoll 1975: 141, 160 og 1997: 223, Øverland 1996: 203.

igjen. Som det het om *Sunnfjordlaget*: "It was wounded in the war and died quietly down in Wisconsin some place."⁴⁶¹ I og med at Nordlandslaget hadde holdt virksomheten i gang gjennom hele krigstiden hadde det et bedre utgangspunkt for videre drift etter krigen enn mange av de andre lagene. Utover 1920-tallet dempet gemyttene i det amerikanske samfunnet seg betraktelig. Rølvaag så optimistisk på fremtiden:

*Alt vort arbeide led forferdelig under krigen [...] Mens krigen sto paa, var vi saa ophidset av hysteri at vi ikke saa det. Nu holder vi paa at bli mer seende. Det er flere tegn som spaaer at vi nu nærmer os en opgangstid ogsaa for norskhedsarbeidet blandt os.*⁴⁶²

Rølvaag fikk for så vidt rett. Utover 1920-tallet ble det kulturelle klimaet roligere og økonomien bedre. Planleggingen av hundreårsfesten for norsk utvandring bidro til økt entusiasme og oppslutning omkring norskhetsarbeidet og bygdelagsbevegelsen. Og selve festen ble et høydepunkt for "det norske Amerika". April Schultz kaller denne feiringen som *Ethnicity on Parade*. Mens 1914-festen var en "norsk" fest, var hovedtemaet i 1925 den norskamerikanske gruppens plass i det amerikanske samfunnet. Valg av symboler, som Leiv Erikson, "sluppefolket" og Wisconsinregimentet, viste at norskamerikanske verdier og idealer var "perfectly compatible with those of American culture."⁴⁶³ Orm Øverland bruker disse eksemplene for å vise at den norskamerikanske gruppen, i likhet med de fleste andre immigrantgruppene i USA, hadde dannet egne *hjemlandsmyster*. Disse hadde som formål å vise at norskamerikanerne hadde en helt naturlig plass i den amerikanske historien.⁴⁶⁴

Kapitlet starter med Nordlandsstevnet i 1920 og avsluttes med hundreårsjubileet i 1925. Festen ble et høydepunkt i den norske immigrantgruppens historie i USA. Denne perioden har derfor blitt sett på med interesse fra forskere.⁴⁶⁵ Rølvaag og Baumann, som lenge hadde hatt en sentral plass i Nordlandslaget, var begge "hovedsmenn" for laget i dette tidsrommet. figurene i Nordlandslaget i denne perioden. Hva slags betydning hadde de som lederne for laget? Og hvordan klarte man å forvalte sin identitet med et fortsatt hardt amerikaniseringspress? Hvordan opplevde Nordlandslaget den anerkjennelsen som ble den norske gruppen til del i 1925?

⁴⁶¹ Lovoll 1975: 141. Et nytt *Sunnfjordlag* ble stiftet i 1920.

⁴⁶² *For Fædrearven* nr 5, 5. mai 1921.

⁴⁶³ Schultz 1994: 126.

⁴⁶⁴ Øverland 2000a.

⁴⁶⁵ Bl.a. Shultz 1997 og Chrislock 1981.

6.1 Rølvaag ved roret. Stevnene 1920-1922

Vær velkommen til mindefesten —
Vi byr dig gjestfrit: Ta plads i hallen!
Laas op for hyggen og hjertevarmen,
Slig var din vane paa gamle tomter.
La glæden blusse op og kaste gjenskin —
Din alvorstanke kan trænge lysning;
og strævet venter vel til i morgen, —
nu la det kvile mens her du glær dig! —⁴⁶⁶

Slik ønsket Rølvaag velkommen til sitt første stevne som leder for Nordlandslaget. Dette ble avholdt i Duluth 23. og 24. juni 1920.⁴⁶⁷ I forkant av stevnet hadde et lokalt nordlandslag blitt dannet i byen. *Midnatsolen*, under ledelse av Hagbart H. Borgen fra Måsøy i Finnmark, var ansvarlig for arrangementet.⁴⁶⁸ Stevnet ble svært vellykket og nordlendingene var utvilsomt velkomne gjester i byen. Borgermesteren og en representant fra byens handelsstand ønsket dem velkommen. Byens ”høiskole” overrakte Rølvaag en formannsklubbe. *Duluth Skandinav* kom ut i ekstrasnummer i anledning nordlendingenes visitt. Stevnet startet med at forsamlingen sang ”America, My Country” og ”Vaar Gud han er saa fast en Borg” før formannen leste et vers fra Blix’ ”Å, eg veit meg et Land”. Rølvaag holdt så en tale om hvor viktig det var å ta vare på ”Arvegodset” man hadde med seg fra Norge. Han fikk laget til å vedta å slutte seg til foreningen *For Fædrearvens* formål, som blant annet var å:

*Vække det norske Folk i Amerika til en dypere Forstaaelse af og Kjærlighed til de store Værdier vi har faaet fra Norge, [...] styrke Slægtsfølelsen og lade den aandelige Forbindelse mellem os og vaare Frænder aaben [og] værne om og frugtbargjøre Fædrearven for os og kommende Slægter.*⁴⁶⁹

Fondet for Nord-Norge, som hadde blitt vedtatt i 1919, fikk fastsatt konkrete regler før den formelle delen av programmet var over.⁴⁷⁰ Sofie Hammer sang og ”tog Nordlænderne med sig til Nordland.” Deretter bar det på båtturen ”uddover Vestfjorden”, i dette tilfellet Lake Superior. Den tradisjonelle kveitebanketten utgikk. Rølvaag mente det ikke spilte noen rolle, for etter at kveita hadde blitt dratt opp på Vestkysten og ”krossa heile kontryet i sommervarmen,” smakte den ikke noe særlig.⁴⁷¹ Da mørket falt på, ble sankthansbålet, som

⁴⁶⁶ ”Hilsen til Nordlænderne ved stevnet i 1920” i *Nord-Norge* nr 20, 1920: 7-8.

⁴⁶⁷ Kilder til dette stevnet er *Minneapolis Tiende* 27. juni 1920, *Duluth Skandinav* 26. juni 1920, *Nord-Norge* nr 18-19, 1920: 9-10, samt et utklipp fra uidentifisert norskspråklig avis limt inn i Nordlandslagets møteprotokoll. Det er ikke opplyst noe sted hvor mange som deltok på stevnet.

⁴⁶⁸ Om Borgen, se *Nord-Norge* nr 29, 1923: 9.

⁴⁶⁹ *Minneapolis Tiende* 31. mai 1920.

⁴⁷⁰ *Nord-Norge* nr 14-15, 1919: 14-15. I reglene het det seg at selve fondet skulle være urørlig, og at rentene som skulle brukes ”i bladets interesse.” I tilfelle *Nord-Norge* skulle gå inn, ville bidragsyterne få tilbake det de hadde gitt, med unntak av renter. Et eventuelt overskudd skulle benyttes til å gi ut ”Nordlændernes historie i Amerika” eller gis til et veldedig formål i Nord-Norge.

⁴⁷¹ *Nord-Norge* nr 16, 1920: 8.

besto av en gammel sprukken båt og tjæretønner, tent. Bålet lyste som en varde og ”næsten den hele By drog didop paa Haugen”. Stjernene lyste og ”havet” lå mørkt og stille. Barndomsminnene trengte på og ”de mange aar en har slidt paa Vidderne blir en Drøm.”⁴⁷²

Året etter, i 1921, oppfordret sekretær Sigurd W. Davidsen nordlendingene om å ”ikke ligge i Stilla og drive, men [...] seile med fuld Last” til stevnet som ble anlagt til Detroit i Minnesota 21. og 22. juni.⁴⁷³ Dette stevnet var ikke særlig godt planlagt. Da Rølvaag ankom byen dagen før stevnet skulle starte var det ingenting som var klart. Han ”kunde ikke engang faa noen til at møte togene” som etter hvert brakte 400 feststemte nordlendinger til byen.⁴⁷⁴ Rølvaag fortalte senere at han arbeidet så intenst med å få avviklet stevnet at han var ”utmattelsen [...] nær.” Formannen holdt det gående i nesten to døgn og ”’rønna’ baade eftermiddags- og kveldssessionene og holdt mange taler” før han endelig kunne legge seg nedpå.⁴⁷⁵ På stevnet ble det orientert om at *Nord-Norge* stadig hadde økonomiske problemer. To års innsamling til grunnfondet hadde bare resultert i 620 dollar, så renteinntektene lot vente på seg. *Nord-Norges Gjeldskasse* ble derfor dannet som en kortsiktig løsning på problemene. På formannens forslag ble det også satt ned en komité som skulle utrede muligheten for at Nordlandslaget, i likhet med flere andre bygdelag, kunne reise hjem til Norge en tur. Kanskje kunne stevnet i 1923 avholdes på Nordkapp?⁴⁷⁶

Erfaringene fra stevnet i Detroit viste hvor viktig det var at en driftig lokalkomité i stevnebyen fikk ansvaret for å organisere stevnet. I Thief River Falls i 1922 hadde harstadværingen Bernhard Knudson tatt på seg dette ansvaret.⁴⁷⁷ Han hadde fått med seg andre nordlendinger og ”ofret meget Arbeide og Tid for at faa Stævnet saa hyggelig som kunde gjøres.”⁴⁷⁸ 23. og 24. juni samlet over 800 nordlendinger seg og det var en ”Travelhed, som man saa paa Martnan hjemme i Nordland.” Rølvaag ba forsamlingen om å legge til side sine ”Sorger og Bekymringer disse to Dage, de er her paa Stevnet” og ”kaste bort Arbeidstanker og være Gut og Jente.” Knudson oppfordret i sin tale nordlendingene til ikke å ”glemme Mor og

⁴⁷² *Nord-Norge* nr 18-19, 1920: 9-10.

⁴⁷³ *Minneapolis Tiende* 15. april 1921. Stevnet i 1921 er referert i Nordlandslagets møteprotokoll og i *Minneapolis Tiende* 27. juni 1921 (redaksjonelt). Om Davidsen, se *Nord-Norge* nr 29, 1923: 8.

⁴⁷⁴ Brev fra Rølvaag til sin kone, datert 24. juni 1921. Gvåle 1962: 244.

⁴⁷⁵ Ibid. ”Rønna” var norskamerikanske for det engelske begrepet ”to run”. I denne sammenhengen betyr det at Rølvaag ledet eller styrte møtene.

⁴⁷⁶ Se referatet fra styremøte 22. juni 1921 (i Nordlandslagets møteprotokoll) og *Nord-Norge* nr 22, 1921: 28.

⁴⁷⁷ Om Knudson, se *Nord-Norge* nr 29, 1923: 9 og Niemi 1996a: 73-74

⁴⁷⁸ *Minneapolis Tiende* 6. juli 1922 og Nordlandslagets møteprotokoll.

Fædrearven, men plante den her i Landet iblandt os.”⁴⁷⁹ Sofie Hammer, som nå hadde blitt fru Hammer-Moeller, gjestet Nordlandslaget nok en gang. Hun hadde nettopp giftet seg, men for å ”være ’helt’ og ’virkelig’ gift måtte hun gjøre noget af det op igjen paa Nordlandslaget,” og ba nordlendingene med ”sig paa Bryllupsmiddag.”⁴⁸⁰ Senere dro nordlendingene på sightseeing i ”90 flaggsmykede Automobiler.” Norgesturkomiteens rapport ble lagt frem, men saken ble utsatt til etter hundreårsfesten i 1925. Baumann var ikke tilstede ved stevnet, men sendte sin hilsen i form av et dikt:

*Naar vi i dag er samlet til fest
Saa mindes vi Nordland og Finnmarken bedst
Minderne strømmer indover vort sind
og varmer i barmen og smyger sig ind
i sjælens de inderste gemmer.*⁴⁸¹

Rølvaags formannstid i Nordlandslaget falt sammen med de årene han sto oppe i den hardeste kampen for ”fædrearven”. Det er liten tvil om at bygdelaget var et ”velkoment og laglig forum for hans forkynning.”⁴⁸² Rølvaag trivdes med å være sammen med nordlendingene. I et brev til sin kone mente han at det neppe var ”nogen Nordlænding i Amerika som er saa anmindelig avholdt” som han selv var.⁴⁸³ Han tok oppgaven som ”høvedsmann” alvorlig og la ned mye arbeid i driften av laget og av dets organ *Nord-Norge*. I 1922 hadde han fått så mye å gjøre på annet holdt at han ikke stilte til gjenvalg. I årene som fulgte, ble han mer og mer oppslukt av av kampen for ”fædrearven” og av sitt forfatterskap og deltok bare sporadisk på stevnene. Rølvaag beholdt imidlertid kontakten med Baumann, og fra tid til annen fant han tid til å skrive litt for *Nord-Norge*. Han ble på ingen måte glemt blant nordlendingene. Da den ”gjæve nordlandsgut” døde av hjerteproblemer i 1931, ble han minnet med et eget nummer av *Nord-Norge*.⁴⁸⁴

*Du styrte din baat gjennem brænding og brott,
Du styrte den videre over.
Som Nordlænding kjendte du leia saa godt
Og aktet ei storhavets vover.
Traust holdt de i skautet og slap ikke taket,
Selv naar den sig løftet og bøkset og skaket.*

*Du brakte en rikdom av evner og lyst
Til virke for landet og frænder.
Og slekten den laa dig saa nær til dit bryst,
Du rakte den virksomme hænder.
Dens sagarik aker du pløiet og harvet,*

⁴⁷⁹ Ibid.

⁴⁸⁰ *Skandinaven* 11. august 1922.

⁴⁸¹ ”Hilsen til Nordlænderne ved Stevnet i 1922” (*Nord-Norge* nr 25-27, 1922: 4-5).

⁴⁸² Gvåle 1962: 242-243.

⁴⁸³ Brev fra Rølvaag til sin kone, datert 24. juni 1921. Gvåle 1962: 244-245. Se også Niemi 2002: 150-151.

⁴⁸⁴ ”Rølvaag-nummeret” var *Nord-Norge* nr 63, 1932. (Sitatet er hentet fra *Nord-Norge* nr 62, 1931: 3).

*Og kronaarets frukter dem har vi nu arvet.
Vi ser i dit dagsverk en bauta saa stor
For slekten, som grundla dit rike,
Hvor sønner og døtre nu bygger og bor
Og holder det velstelt vedlike.
Men se, hvor den reiser sig høit over haven,
Hvor digteren Rølvaag nu hviler i graven.*⁴⁸⁵

Det var slett ikke bare nordlendingene som hadde oppdaget Rølvaag og hans talenter, og han oppnådde som tidligere nevnt atskillig suksess. Han fikk mange utmerkelser, og til og med Herbert Hoover sendte telegram til enken etter Rølvaags død. Presidenten erklærte at Rølvaags litteratur forbandt ”de norske tradisjoner med det haardføre liv paa den amerikanske prærie, og hans arbeide har ikke alene beriket den amerikanske kultur, men har ogsaa vundet verdensanerkjendelse.”⁴⁸⁶ Rølvaag ble altså minnet som nordlending, nordmann og som amerikaner.

6.2 Nord-Norge i hardt vær

Nord-Norge hadde som nevnt hatt økonomiske problemer stort sett hele tiden. Etter krigen ble det iverksatt flere tiltak for å hindre at bladet skulle gå inn. I 1919 ble det, i tillegg til grunnfondsvedtaket, bestemt at det var slutt på å få bladet ”på krita”, bare de som hadde gjort opp for seg skulle få det tilsendt. Lagets og bladets økonomi ble skilt fra hverandre ved at de fikk hver sin ”kasse”. Innholdsmessig fortsatte man i stor grad som før, med lesernes beretninger om sine barndomsminner, lofotturer og reiseberetninger fra Nord-Norge. Informasjon om stevnene, hilsener og brev fra leserne fikk plass og det samme gjorde selvsagt også skrøner og sagn. H. P. Ongstad fortalte i 1919 om hvordan vesterålingen ”Hans Wilsen” spilte øvrigheten et puss og lurte dem for penger. Lindseth refererte fortellingen om ”Anders paa Skogan” sitt møte med huldra.⁴⁸⁷ Mange dikt, korte fortellinger og andre litterære bidrag ble trykket. Anna Dahl fra Meløy fikk sin historie om ”Maakene” publisert i 1920. I historien, som befestet seg som en klassiker i Nordlandslaget, symboliserte sjøfuglene utvandrerne fra Nord-Norge og deres skjebne i utlendighet. De var ”født og opvokset paa det ensomme skjær, men med hele eventyrlandet aapent foran sig. — Kun at vente til vingene blir sterke nok til at bære — om de nogensinde blir.”⁴⁸⁸

⁴⁸⁵ Første, fjerde og femte vers av Skagens dikt ”Ole Edvart Rølvaag. In Memoriam” i *Nord-Norge* nr 63, 1932: 2.

⁴⁸⁶ Oversatt versjon sto på trykk i *Nord-Norge* nr 63, 1932: 3.

⁴⁸⁷ *Nord-Norge* nr 14-15, 1919: 21-22 og nr 17, 1920: 29.

⁴⁸⁸ *Nord-Norge* nr 20, 1920: 2-3 og Niemi 2002: 161.

Moderniseringen i den nordnorske landsdelen var også av interesse for *Nord-Norges* lesere. Artikler som ”Motorens seiersgang i Nord-Norge” i 1919 gav god informasjon om den utviklingen som hadde skjedd innenfor fiskerinæringen etter at de fleste av Nordlandslagets medlemmer hadde forlatt landsdelen. ”Gamle-karene som fór leia for en 50-60 aar siden vilde neppe [...] kjende sig igjen.”⁴⁸⁹ Men helt trygg hadde ”leia” ikke blitt. En av ”gamle-karene” kom med forslag om at Nordlandslaget skulle samle inn midler for å få utviklet en ”livssikker, synkefri og tryg” båt til fiskerne i Nord-Norge. *Nord-Norge* brakte også nytt om ”Mindegaven” og om redningsskøyten og om de lokale nordlandslagene. Kontakten med nordlandsforeningen i Kristiania ble fremdeles holdt ved like. *Nord-Norge* nummer 18 var dedikert komponist Ole Olsen i forbindelse med hans 70-årsdag 4. juli 1920. Utvandrede nordlendinger som hadde utmerket seg, blant andre visekonsul i Canada P. M. Hendricks fra Brønnøy og statssekretærkandidat Thomas Wollom fra Bø i Vesterålen, ble omtalt.

Nord-Norge holdt altså fortsatt høy standard i forhold til både utforming og innhold, men økonomien var rett og slett elendig. Innsamlingen til grunnfondet gikk tregt og med knapt 700 abonnenter i 1920 var fremtiden for bladet usikker. *Nord-Norge* skyldte konstant penger til trykkeriet, flere ganger opp mot tusen dollar. Den økonomiske situasjonen var i tillegg høyst uforutsigbar. Baumann uttalte i 1920:

*Vi står bestandig i gjæld for trykning av heftene. Vi tør ikke lægge i vei med noget sommerhefte før vi faar vite aarsmøtets stemning og faar fornyet løfte om financierel støtte. [...] Faar vi ikke pengehjælp, saa blir vor gjæld betydelig forøket. Vi gaar i stadig frygt for at dette blir tilfældet.*⁴⁹⁰

Stevnedeltakerne i 1921 lovet å støtte opp om bladet ved å samle abonnenter og bidra til grunnfond og gjeldskasse. Likevel, da årets julenummer var ferdig og sendt ut til leserne året etter ”stirret [redaksjonen] haabløst ind i en trykkeriregning paa \$ 1200.” De ”læste saa øiet blev stort og vaat, men saa ingen redning.”⁴⁹¹

I tillegg til dette hadde *Nord-Norge* interne problemer. Bladets redaksjon besto i perioden 1918-1922 av det såkalte ”Trekløveret”, Baumann, Rølvaag og Skagen.⁴⁹² Utad fremsto de som gode venner, men virkeligheten var mer komplisert enn som så. I brevvekslingen mellom Baumann og Rølvaag våren og sommeren 1921 kommer det frem at det manglet flere hundre dollar fra ”bladkassen”. Pastor Skagen hadde tydeligvis noe med dette å gjøre. Frem mot

⁴⁸⁹ *Nord-Norge* nr 14-15, 1919: 39-40. Se også nr 25-27, 1922: 18 og nr 14-15, 1919: 26-28.

⁴⁹⁰ *Nord-Norge* nr 18-19, 1920: 28.

⁴⁹¹ *Nord-Norge* nr 23, 1921: 12.

⁴⁹² Strauman 1959: 16.

stevnet i 1921 forsøkte begge å få ham i tale, uten å lykkes.⁴⁹³ Baumann var svært bekymret og skrev at ”det blir for galt at komme til stevnet med disse saker i en saadan sørgerlig forfatning.”⁴⁹⁴ I Detroit ble de tre gjenvalgt til bladkomité for perioden 1921-1922. Skagen klarte å fremskaffe pengene,⁴⁹⁵ men samarbeidsproblemene fortsatte. Skagen var fremdeles vanskelig å få i tale: ”Hører du noget fra pastor Skagen?” spurte Baumann Rølvaag senhøstes 1921. ”Det er som han var ’sokke i jorda’. Han skriver ikke.”⁴⁹⁶ Situasjonen var altså alt annet enn god internt i *Nord-Norges* redaksjon.

6.3 Baumann som ”høvedsmann”

Problemene sto i kø på denne tiden, og på begynnelsen av 1920-tallet ble det klart at Baumann led av en alvorlig kreftsykdom. Da tiden var kommet for å sette kursen mot stevnet i 1922 i Thief River Falls, var han for syk til å dra. Han ba Rølvaag om å ta sin plass på stevnet.⁴⁹⁷ I stedet ble det altså slik at Baumann ble valgt til å ta Rølvaags plass i formanns stolen. Da Baumann fikk beskjed om dette valget ville han ikke ”lage til bruduljer” og ”et svare leven og fordre nyt valg,” selv om han gav seg ”pøkker i den lille äre der er i den stillingen.”⁴⁹⁸ Tidligere hadde han kunnet dele ansvar og bekymringer med Rølvaag, men nå følte han seg ”dobbelts ansvarlig” for både de vedvarende samarbeidsproblemer og for økonomien. Baumann hadde ved flere anledninger holdt på å gi opp på grunn av lesernes manglende interesse for bladet. Hvorfor nordlendingene ikke i større grad støttet opp om sitt blad *Nord-Norge*, er ikke godt å si. En av årsakene var nok ”de dårlige [...] Tiderne” etter krigens slutt.⁴⁹⁹ Baumann skrev til Rølvaag: ”Jeg burde slutte som redaktør. Jeg kan ikke holde det gående stor längere paa denne maaten. Bevistheden om [den] store gjæld er for meget for mig.”⁵⁰⁰

I 1922 skiftet *Nord-Norge* nok en gang trykkeri. *Fuhr's Printing Co.* i Duluth hadde kommet

⁴⁹³ Beløpet som nevnes i brevet fra Baumann til Rølvaag, datert 14. juli 1921, er 600 dollar. Det kommer ikke tydelig frem hva som egentlig hadde foregått, men Skagen ble utpekt som den ansvarlige. Det problematiske forholdet til Skagen er tema i svært mange av brevene mellom Baumann og Rølvaag i 1921-1922, i *OERP*.

⁴⁹⁴ Brev fra Baumann til Rølvaag, datert 31. mai 1921, i *OERP*.

⁴⁹⁵ Brev fra Baumann til Rølvaag, datert 14. juli og 13. november 1921, i *OERP*.

⁴⁹⁶ Brev fra Baumann til Rølvaag, datert 13. november 1921, i *OERP*.

⁴⁹⁷ Dvs. på vegne av *Nord-Norge*. Se brev fra Baumann til Rølvaag, datert ”1922”, i *OERP*.

⁴⁹⁸ Brev fra Baumann til Rølvaag, datert 10. juli 1922. Forholdet mellom Skagen og de andre som jobbet med *Nord-Norge* var på denne tiden på frysepunktet. (Se brev fra Heitmann til Rølvaag, datert ”mars, 1922” og brev fra Baumann til Rølvaag, datert 10. april 1923). Det hadde til og med vært snakk om å få Skagen avsatt som forretningsfører. (Brev fra Baumann til Rølvaag, datert 10. juli 1922). (Alle brev i *OERP*. Se også *Nord-Norge* nr 25-27, 1922: 12-13)

⁴⁹⁹ *Nord-Norge* nr 34, 1924: 14.

⁵⁰⁰ Brev fra Baumann til Rølvaag, datert 23. januar 1921, i *OERP*.

med et godt tilbud. Fuhr, forfatteren av "Sjøraaket og Solgullet" (se kapittel 4.5), kom fra Lenvik på Senja.⁵⁰¹ Dessverre hjalp verken gjeldskasse, grunnfond, innstramming i forhold til ubetalende abonnenter eller skifte av trykkeri. Det faktum at det andre og siste nummeret av *Nord-Norge* i 1922 ble et kombinert "Sommer- høst- og julenummer", viste med all mulig tydelighet de problemene bladet slet med. "Igrunden", sa Baumann, "burde intet hefte kommet ut nu."⁵⁰²

Baumanns sykdom forverret seg kraftig utover våren 1923. Overfor Rølvaag gav han uttrykk for et ønske om å trekke seg både som formann og som redaktør for *Nord-Norge*, slik at han kunne "gjøre bruk av [sin] tid til større fordel og med langt mindre bekymringer."⁵⁰³ På den annen side ville han helst ha kontroll over produksjonen av *Nord-Norge* selv og syntes at særlig John Heitmann, som hadde hjulpet Fuhr med de siste numrene, la seg for mye opp i hans saker.⁵⁰⁴ Situasjonen var nokså spent innad i redaksjonen, men til slutt måtte Baumann innse at han trengte hjelp med oppgavene. På styremøtet 10. mars 1923 ble det bestemt at Borgen skulle fungere som formann frem til det planlagte stevnet dette året i Glenwood. På dette møtet ble det også besluttet å samle inn penger slik at Baumann, som ikke hadde vært hjemme siden han utvandret i 1891, skulle få oppfylt drømmen om en Norgestur. Borgen skrev i "lederen" i vårnummeret 1923 at "vor høvedsmand siger, at nu faar vi greie os selv en stund, mens han faar sig en hvile [...] men snart vil han selv sidde ved styret — baade av laget og av Nord-Norge."⁵⁰⁵

Det ble nok en gang Borgen som måtte "sidde ved styret" sommeren 1923. Stevnet ble ikke avholdt på Nordkapp, men midt i tjukkeste Minnesota. Omkring 500 nordlendinger hadde samlet seg i Glenwood ved den store innsjøen Minnewaska.⁵⁰⁶ De skogkleddede åsene rundt byen dannet en fin ramme rundt Nordlandslagets fjortende årsstevne som ble avholdt 22.-23. juni 1923. Det var mange trøndere bosatt i området, men "mens laget var der, saa var de alle Nordlendinger." Stemningen var ikke så "opmuntrende" som den pleide å være på grunn av

⁵⁰¹ Fuhr hadde vært medlem av Nordlandslaget i flere år. I tillegg til trykkeriet eide han *Duluth Skandinav*, *Superior Tidende* og flere andre aviser. Om Fuhr, se Niemi 1994a: 20-22, *Nord-Norge* nr 56, 1930: 21 og *Nordmanns-Forbundet* nr 23, 1930: 117-118.

⁵⁰² *Nord-Norge* nr 25-27, 1922: 12.

⁵⁰³ Brev fra Baumann til Rølvaag, datert 25. april 1923, i *OERP*.

⁵⁰⁴ Brev fra Baumann til Rølvaag, datert "Onsdagskveld" (april 1923) og brev datert 17. april 1923) samt brev fra Fuhr til Rølvaag, datert "Tirsdag" (1923). (Alle brev i *OERP*).

⁵⁰⁵ *Nord-Norge* nr 28, 1923: 14.

⁵⁰⁶ Kilder til 1923-stevnet er et udatert avisutklipp i Nordlandslagets møteprotokollamt *Nord-Norge* nr 29, 1923: 2-4.

Baumanns tilstand.⁵⁰⁷ Baumann hadde skrevet en rapport til stevnet der han foreslo at Nordlandslaget skulle skaffe seg en egen fane i forbindelse med fellesfesten i 1925. Han foreslo dessuten at Nordlandslaget og *Nord-Norge* skulle la seg innlemme som en korporasjon under staten Minnesotas lover.⁵⁰⁸ Begge forslagene ble vedtatt. Dessuten ble det vedtatt at Nordlandslaget skulle melde seg inn i *Nordmands-Forbundet*.⁵⁰⁹ På dette stevnet trakk både Rølvaag og Skagen seg ut av *Nord-Norges* bladkomité. Borgen ble ny forretningsfører og Fuhr, Knudson og Crystad medlemmer av bladkomiteen. Petter Christoffersen Bernhart, opprinnelig fra Vadsø, ble ny viseformann. Resten av styret, inkludert Baumann, ble gjenvalgt. ”Høvedsmannen” skrev senere i *Nord-Norge*:

*Det var saart aa se mine Nordlændinger drage til stevnet i Glenwood ved St. Hanstider og saa selv være henvist til ovnskrogen. Vilde saa gjerne, som altid før, slaat følge. Men der var ikke raad for det.*⁵¹⁰

Baumann fortalte om sin ”bestyrtelse” da nyheten om at han var gjenvalgt til formann kom: ”Handlingen forekom mig tragi-komisk og dertil meningsløs og upraktisk. Min sindsstemning svinget mellom latter og beklagelse.”⁵¹¹ Baumann var nok likevel innerst inne smigret. Han forsøkte å sette ord på hva nordlendingene måtte ha tenkt da de på nytt valgte ham som leder:

*I fjor reiste du med os og blev valgt til høvedsmand paa baaten — Dette protesterte du imot og sa, du var for skral til at være nogen nytte! Gjennem hele aaret blev du da ogsaa til liten og ingen gavn. Styrvollen laa næsten altid i hænderne paa nogen av det øvrige baatmandskap. Naar vi saa iaar seilte ut var du saa klein, at du ikke kom dig i sjøstøvlan, og vi maatte saaledes reise uten dig. Allikevel har vi nu atter i vaar valgt dig til høvedsmand. Men du skal indtil videre slippe at styre baaten. Det er en hel del av de andre, som er villige til at gjøre dette for dig. Naar du saa blir kan til det, saa skal vi lange styrvollen over!*⁵¹²

Baumann og hans nærmeste hadde lenge visst at sykdommen han led av var uhelbredelig. 23. oktober 1923 døde han uten å ha fått oppfylt drømmen om en tur hjem til Nord-Norge. Vadsøværingen Julius Berg Baumann ble bare 53 år gammel. Før han ”la inn årene” for godt, hadde han rukket å skrive ”Redaktionen” til høstnummeret av bladet. Der takket han Heitmann for at han hadde tatt på seg å redigere *Nord-Norge* ”indtil jeg selv blir i stand til at gjøre arbeidet.”⁵¹³ Dette ble Baumanns siste ord til nordlendingene i Amerika.

Noen år før Baumanns død sa en av lokallagslederne: ”Ja, du Baumann, du flenk aa dekt aa

⁵⁰⁷ Borgen i *Nord-Norge* nr 33, 1924: 3.

⁵⁰⁸ Se *Nord-Norge* nr 25-27, 1921: 16 og brev fra Baumann til Rølvaag, datert 14. juli 1921, i *OERP*.

⁵⁰⁹ Styremøte 19. september 1923, i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁵¹⁰ *Nord-Norge* nr 29, 1923: 15-16.

⁵¹¹ Ibid.

⁵¹² Ibid.

⁵¹³ Heitmann tok midlertidig på seg redaktørjobben på styremøte 23. september 1923. (i Nordlandslagets møteprotokoll).

skriv, aa paa fine tanka e du rekti en millionær. Dettan e æg sekker paa aille sammen kjæm tel aa sei, naar du e død.”⁵¹⁴ Han fikk rett. I dette 30. nummeret av bladet ble Baumann som forfatter, foreningsmann, venn og menneske hyllet av kjente størrelser i og utenfor Nordlandslaget. Med all mulig tydelighet viste dette nummeret at Baumann var en viktig person for Nordlandslaget og for norskdomsforkjemperne i Amerika. Til tross for at Baumann var skuffet over norskamerikanernes oppslutning om norsk språk og litteratur,⁵¹⁵ skrev han på sitt dødsleie at han var takknemlig for den mottakelsen han hadde fått

*fra mit eget folk over hele vort land, hvor mine kvad i alle disse aar er blit læst og hvor mit navn er blet kjendt [...] mit livs fagreste drøm, den at bli forundt en lang nok livsdag og bli benaadet med aand og varme nok til at kunne faa synge mig ind i mit eget folks hjerter, er blit til virkelighet.*⁵¹⁶

6.4 ”Duluthkarene” tar over

Før Rølvaag og Baumann forlot laget hadde de utpekt Hagbart H. Borgen til å ”ordne med Nordlandslagets saker.”⁵¹⁷ Han ble formelt valgt av de 500 deltagende nordlendingene ved stevnet i Fergus Falls 20. og 21. juni 1924.⁵¹⁸ Baumanns innsats for Nordlandslaget og *Nord-Norge* ble tatt opp i mange av stevnets taler. Hans enke Marie var æresgjest. Det var likevel den forestående hundreårsfesten som tok det meste av oppmerksomheten. Viktigheten av å slutte opp om markeringen av hundre år med norsk innvandring til Amerika ble fremhevet: ”Vi er ikke bare amerikanere, men en æt av Norrøna-folket.”⁵¹⁹ Bernhard Knudsons datter Gudrun fikk det ærefulle oppdraget å avduke fanen som var skaffet til veie foran det følgende års festligheter. På fanen var det et bilde av en fembøring på rød bakgrunn. *Østerdølslaget* uttrykte i sin hilsen til Nordlandsstevnet at ”nordlænderne maa marsjere stolt under denne fine nye fane i den store prosesjon av bygdefolk som kommet til Tvillingbyerne i 1925.” Det var ingen tvil om at Nordlandslaget skulle ”bli den fineste paa kirkegulvet naar [det] nu til sommeren skal konfirmeres ved hundreaarsfesten i [Minneapolis].”⁵²⁰

Det så alt annet enn lyst ut for *Nord-Norge* nå. ”Trekløveret”, som i en årrekke hadde vært

⁵¹⁴ ”Ja, du Baumann, du er flink til å dikte og skrive, og når det gjelder fine tanker er du riktig en millionær. Dette er jeg sikker på at alle kommer til å si når du er død.” P. O. Ongstad i *Nord-Norge* nr 5, 1916: 27.

⁵¹⁵ Brev fra Baumann til Olsen, datert 28. mars 1916, i *JBBP*, og *Nord-Norge* nr 33, 1924: 2.

⁵¹⁶ Baumann i uidentifisert utgave av *Duluth Skandinav*, gjengitt i Øverland 2000b. I *Nordmands-Forbundet* (nr 1, 1924: 48) blir det hevdet at Nordlandslaget ”har tat op som en arbeidsoppgave iaar at reise [Baumann] en bautasten i hans fødeby Vadsø.” Ideen ble også lansert lokalt i Vadsø, uten at det ble til noe mer enn med tanken.

⁵¹⁷ Brev fra Baumann til Rølvaag, datert 2. oktober 1923. Se også brev fra Baumann til Rølvaag, datert 23. januar 1921. (Begge brev i *OERP*).

⁵¹⁸ Kilder til 1924-stevnet er *Minneapolis Tiende* 26. juni 1924, *Decorah-Posten* 8. juli 1924 og *Nord-Norge* nr 33, 1924: 3-4. Se også Borgens ”referat” i *Nord-Norge* nr 33, 1924: 13-14.

⁵¹⁹ *Nord-Norge* nr 33, 1924: 3-4.

⁵²⁰ *Minneapolis Tiende* 26. juni 1924, *Decorah-Posten* 8. juli 1924 og *Nord-Norge* nr 33, 1924: 3-4.

bladets bærebjelker, var borte og verken Heitmann eller noen andre ønsket å ta over Baumanns plass som redaktør. Det var likevel ingen som snakket om å legge ned bladet av den grunn. En komité, bestående av 14 menn og like mange kvinner, ble satt ned. Denne hadde til oppgave å skaffe *Nord-Norge* abonnenter.⁵²¹ Om denne komiteen fikk utrettet noe særlig, sier kildene ingenting om. *Nord-Norge* kom fortsatt ut, på dugnad fra ”Duluthkarene” Borgen, Fuhr og Heitmann.⁵²² Uten redaktør kunne bladet sammenlignes med ”et baatlag, som ikke har kok,” sa Borgen, men mente likevel at ”fordi de ikke har kok kan de vel ikke sulte i hjel. De faar koke lidt alle sammen. [...] Det gaar nok.”⁵²³

Borgen var optimistisk på *Nord-Norges* vegne. Han uttalte at ”vi tror paa Nordlænderne og tror de alle vil betale til Nord-Norge hva de skylder uten at bli trompet til det.”⁵²⁴ I 1924 hadde bladet nærmere 1200 abonnenter, men svært mange av disse skyldte penger. Utover høsten var situasjonen prekær. Gjelden til Fuhrs trykkeri hadde nådd den nette sum av 1150 dollar.⁵²⁵ For første gang vurderte man å låne penger fra grunnfondet, som ikke hadde blitt noen suksess. Fem års kontinuerlig innsamling hadde bare resultert i 900 dollar.⁵²⁶ Foreløpig valgte styret og bladkomiteen å avvente situasjonen, særlig på grunn av at Fuhr sa seg villig til å fortsette å trykke ”på krita” enda en stund. Fuhr uttrykte imidlertid bekymring for at de økonomiske problemene skulle bli spikeren i kista for bladet.⁵²⁷ Vårnummeret i 1925 ble utsatt fordi man håpet å kunne betale ned noe av gjelden fra juleheftet i 1924. Situasjonen var alt annet enn god, men man valgte likevel å fortsette i håp om lysere tider.

6.5 Hundreårsfesten for norsk utvandring i 1925

Som nevnt i forrige kapittel, samarbeidet Nordlandslaget og de andre bygdelagene om avviklingen av hundreårsjubileet for den norske grunnloven i 1914. Denne ble en definitiv suksess, og allerede da *Bygdelagenes Fælleskomité* møttes en måneds tid etter at arrangementet var over, ble det foreslått å fortsette samarbeide i mer formaliserte former.⁵²⁸

⁵²¹ For å oppmuntre til innsats vedtok styret senere pengepremier for de i komiteen som skaffet fleste abonnenter og medlemmer av Nordlandslaget. Det fremkommer ikke av kildene at denne komiteen noensinne hadde møter, og den nevnes ikke etter 1924. *Nord-Norge* nr 33, 1924: 4 og nr 34, 1924: 10.

⁵²² Rølvaags betegnelse, i *Nord-Norge* nr 35, 1924: 11.

⁵²³ *Nord-Norge* nr 35, 1924: 11.

⁵²⁴ *Nord-Norge* nr 31, 1923: 14-15.

⁵²⁵ Nordlandslagets møteprotokoll, styremøte 11. oktober 1924.

⁵²⁶ Opplyst i referatet fra stevnet i 1924 og på styremøte 11. oktober 1924, begge i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁵²⁷ *Nord-Norge* nr 34, 1924: 16.

⁵²⁸ Om organiseringen av *Bygdelagenes Fællesraad* og arbeidet med å arrangere feiringen i 1925, se bl.a. Slagsvold (1929, særlig sidene 18-22) og Lovoll (1975, særlig sidene 128 og 164-170).

Det ble satt ned et utvalg som hadde til oppgave å utarbeide en anbefaling om hvordan et slikt samarbeid skulle foregå. I januar året etter møttes delegater for 17 bygdelag, deriblant Nordlandslagets Hans Martin Orfield, i Minneapolis. Det ble bestemt at en fellesorganisasjon skulle dannes. En ny komité laget en skisse over hvordan denne organisasjonen skulle se ut. Deres forslag ble sendt ut på ”høring” til bygdelagene sommeren 1916. 17. november møttes representanter for 13 av de totalt 30 nasjonale bygdelagene. *Bygdelagenes Fællesraad* ble en realitet på dagen syv år etter det aller første samarbeidsmøtet. Styret for organisasjonen besto av to representanter for hvert bygdelag, deriblant de respektive lagenes president. Nordlandslagets leder, Conrad Mørck, ble valgt til Fællesraadets første arkivar. På grunn av krig og amerikaniseringspress ble Fællesraadet ingen umiddelbar suksess, men ble senere et viktig arbeidsforum for bygdelagene under forberedelsene til hundreårsfesten i 1925. I 1920 vedtok Nordlandslaget i likhet med de andre bygdelagene å bidra med 200 dollar til festen.⁵²⁹ Denne gangen ble opplegget mer profesjonelt enn hva som hadde vært tilfelle i 1914. Den gang hadde dugnadsånden rådd, men nå ble *Norse-American Centennial Inc.* organisert og registrert som eget selskap.⁵³⁰ Planleggingen av festen ble på mange måter en vitamininnsprøytning både for *Bygdelagenes Fællesraad* og for bygdelagsbevegelsen som sådan.

6.5.1 ”In your hands our country is secure...”

Lørdag 6. juni 1925 var tiden kommet for norskamerikanerne feiring ”vore egne bedrifter og vor egen indsats i den amerikanske historie.”⁵³¹ Nærmere 200 000 norskamerikanere deltok i den fire dager lange feiringen. Været var surt og kaldt, men Minnesotas ”Tvillingbyer” hadde ”klædt sig i festskrud”.⁵³² Forretninger og butikker langs paradegatene hadde pyntet seg med norske og amerikanske flagg, og med bilder av slupper og vikingskip. Det sto ”Velkommen Nordmænd” og ”Velkommen Vikinger” på store skilt. Store parader, utstillinger, gudstjenester, bygdelagsstevner og konserter ble arrangert. USA, Canada og Norge hadde sendt representanter fra både myndigheter og kirke til denne feiringen. Tema for de fleste talerne var norskamerikanernes bidrag til det amerikanske samfunnet. Det store høydepunktet var utvilsomt president Calvin Coolidges tale for norskamerikanerne. Presidenten gav Leiv Erikson anerkjennelse den rette oppdager av Amerika, og norskamerikanerne ble berømmet for sin innsats i byggingen av Amerika. Coolidge avsluttet sin tale med disse ordene:

⁵²⁹ Lovoll 1975: 165.

⁵³⁰ Lovoll 1975: 169-170. Se også *Norse-American Centennial Committee 1925*.

⁵³¹ Borgen i *Nord-Norge* nr 37, 1925: 22.

⁵³² *Nord-Norge* nr 37, 1925: 2.

*When I look upon you and realize what you are and what you have done, I know that in your hands our country is secure. You have laid up your treasure in what America represents, and there will your heart be also. You have given your pledge to the land of the free. The pledge of the Norwegian people has never yet gone unredeemed.*⁵³³

Jubelen ville nesten ingen ende ta hos de 100 000 fremmøtte. Presidentens ord gjorde på mange måter opp for alle de vanskelige årene da de norske immigrantene hadde opplevd å bli sett ned på på grunn av sin etniske bakgrunn. ”De norske pionerer har aldrig faat en vakrere og mer fuldtonende tak for sit arbeide end de fik av præsident Coolidge, og den vil klinge sødt i ørene paa vort folk gjennen flere slegtled.”⁵³⁴ Nordlandslaget var forresten sterkt representert i presidentens æresvakt, som besto av veteraner fra verdenskrigen. Ole A. Pedersen sto vakt sammen med Emil M. Johnson, som i tillegg var æresvaktens kommandant.⁵³⁵ Begge de to hadde sine røtter i Meløy i Nordland, og var aktive i Nordlandslaget.

Lørdag var satt av til bygdelagenes stevner. 40 000 bygdelagsfolk, fordelt på 36 lag, avholdt sine årsmøter denne dagen. Enkelte av bygdelagene hadde egne attraksjoner. Østerdalslaget hadde fått bygget en modell av *Restoration*, men Nordlandslagets 22 fots store nordlandsbåt fikk sin andel av oppmerksomheten.⁵³⁶ Båten var kunstferdig lagd, hadde rødt og hvitt stripete seil og navnet ”Nordland” påmalt. Den var en gave fra grosserer Hans H. Meyer i Mo i Rana.⁵³⁷ ”I dagens løp var baadens hvitmalte ripper blit sortgrimete av alle de svætte hænder som kjærtegnet den.”⁵³⁸ Nordlandslagets styre hadde allerede på forhånd diskutert hva som skulle gjøres med båten etter at jubileumsfeiringen var over, da den var for stor til å kunne fraktes rundt på stevnene. Nordlendingene hadde ikke hjerte til å selge gaven heller, og det ble derfor bestemt at båten skulle utstilles ved det norskamerikanske museet *Vesterheimen* i Decorah, Iowa. Båten skulle imidlertid fremdeles eies av laget og skulle kunne ”erholdes tilbake naar laget maatte ønske det.”⁵³⁹

Omkring 750 nordlendinger samlet seg i *Boys and Girls' Club* i Minneapolis. Siden årsmøtet måtte gjøres unna på bare én dag måtte sakene gjennomgås i høyt tempo — og på tross av ”meget støi og skraal i lokalet fra flere, som var lidet intreseret i mødet.” Det kom flere

⁵³³ Coolidge 1925: 9.

⁵³⁴ Lars M. Gimmestad (leder for *Bygdelagenes Fællesraad* i 1925) i Slagsvold 1929: 121.

⁵³⁵ Om Johnson, *Nord-Norge* nr 37, 1925: 17.

⁵³⁶ *Minneapolis Tiende* 15. juni 1925.

⁵³⁷ Hans A. Meyer hadde vært omtalt i *Nord-Norge* tidligere. Han var en kjent kjøpmann som hadde interesse for en rekke nordnorske saksfelt, deriblant Nordlandsbanen, nordnorsk universitet og tuberkulosesaken.

⁵³⁸ Om Nordlandslaget og 1925-feiringen, se *Nord-Norge* nr 37, 1925 samt *Decorah-Posten* 12. juni 1925 og uidentifisert norskspråklig avis i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁵³⁹ Nordlandslagets møteprotokoll, styremøte 11. oktober 1924.

hilsninger fra Norge, deriblant fra grosserer Meyer og komponist Olsen. Emil Johnson forærte Nordlandslaget en ny formannsklubbe. Det ble dønnaværingen Jerome Jørgensen som fikk anledning til å bruke den det neste året.⁵⁴⁰ Endelig var det noen som meldte seg til å fylle redaktørvervet. Dette var Anna Dahl, Baumanns sykepleier og etter hvert også Jørgen J. Fuhrs hustru.⁵⁴¹ Underholdningsprogrammet var som vanlig fylt av sang, musikk og taler.

Utvandringsjubileet i 1925 var et høydepunkt for all etnisk aktivitet i ”det norske Amerika” og Coolidges anerkjennende omtale av den norskamerikanske gruppen virket positivt på gruppens selvbilde. Nå fikk de endelig oppreisning for alle årene hvor de hadde blitt anklaget for å ikke være ”100 prosent” amerikanere fordi de fremdeles holdt i hevd sin etniske identitet. På den ene siden lovet denne begivenheten godt for Rølvaag og de andre forkjemperne for ”fædrearven”. På den andre siden har det blitt hevdet at ”a cloud of fatalism hung over the centennial, a morbid feeling that the 1925 festivities represented a ‘last rally’ of the Norwegians before the group sank into the American mainstream. [...] The centennial celebrants and their children were the sole custodians of Norwegian culture in America.”⁵⁴² ”

6.6 Ny aktivitet på lokallagsnivå

Lagene på Vestkysten hadde opplevd vanskelige tider under og like etter krigen. Utover 1920-tallet tok aktiviteten seg opp igjen, i hvert fall i *Fembøringen* i Seattle. *Nord-Norges* lesere fikk vite at ”’Fembøringen’ gaar fremad med frisk vind i seilene.” Foreningen, som i 1921 talte 200 medlemmer, hadde arrangert flere fester.⁵⁴³ *Nordlyset* i Tacoma hadde sine ”ups and downs”. Aktiviteten var laber, særlig i perioden 1917-1923, da foreningen ble foreslått lagt ned. Noen få ildsjeler sørget for at foreningen levde videre. I et forsøk på å ”fornye” seg gikk de i større grad over til å kalle foreningen *Northlight Club*.⁵⁴⁴ I *Nordlands Minde* og *Nordkap* var aktivitetsnivået høyt.⁵⁴⁵ Det ble stiftet et par nye nordlandslag i perioden 1919-1925. Det første kanadiske nordlandslaget ble en realitet i 1922. Dette ble dannet i provinsen Saskatchewan av omtrent 30 vega- og brønnøyværingene.⁵⁴⁶ *Midnatsolen* i Duluth ble som sagt organisert i forkant av Nordlandsstevnet i byen i 1920. Dette var et svært aktivt lokallag, som i 1921 talte 107 medlemmer. Innenfor denne foreningen ble det dannet et sangkor,

⁵⁴⁰ Om Jørgensen, se *Nord-Norge* nr 108, 1943: 2-3.

⁵⁴¹ Anna Dahl hadde faktisk drevet tidsskriftet noen måneder allerede. Se *Nord-Norge* nr 35, 1925: 11.

⁵⁴² Jenswold 1992: 2.

⁵⁴³ *Nord-Norge* nr 21, 1921: 22.

⁵⁴⁴ Brev fra Clara Langvad i brev til Odd Lovoll i 1972, i *BP*.

⁵⁴⁵ Koret ble utnevnt til æresmedlemmer av Nordlandslaget i 1923, og året etter var det på Norgesturne. (*Nord-Norge* nr 29, 1923: 9).

⁵⁴⁶ *Nord-Norge* nr 28, 1923: 15. Det er første og eneste gangen vi hører om dette laget.

Otringsgutterne, og et amatørteaterlag, *Nordlændingernes Dramatiske Club* (senere *Duluth Dramatiske Club*).⁵⁴⁷

6.7 ”Den arv os fædre efterlod skal brænde...”⁵⁴⁸

*Store ting ventes der av os i den nye tid. Opgaverne er mangfoldige og det tilhører os amerikanere av nordlandsk at at være med paa aa løse dem. Vi skylder det som borgere av vort land.*⁵⁴⁹

Rølvaag var som nevnt en av ”Det norske Amerikas” fremste forkjemperne for bevarelsen av ”fædrearven” i Amerika. Hans resonnement gikk i korthet ut på at denne arven fra hjemlandet var deres viktigste bidrag til det amerikanske samfunnet. Patriotisme for det nye landet hang nøye sammen med plikten til å bevare ens etniske identitet. For å bevare denne identiteten måtte det gis næring til en positiv selvfølelse og stolthet over egen bakgrunn.⁵⁵⁰ Nordlandslaget fremsto som en tydelig tilhenger av denne tankegangen. Laget sluttet seg som sagt til foreningen *For Fædrearvens* formål i 1921. Stoltheten over sin egen gruppes bakgrunn og innsats i Amerika ble fremhevet på flere måter. Laget var for det første opptatt av å trekke frem nordlendinger som hadde gjort det godt i Amerika. I særdeleshet ble deres innsats for kulturlivet betont. ”Nordlændingene har vært og er et kulturfolk. [...] Hvilken skabende magt har [de vel] ikke [...] hat i dannelsen av den amerikanske kultur?”⁵⁵¹ Andre hevdet at ”tok man bort fra det norsk-amerikanske kultur-samfund nordlændingernes indsats for bevarelse av det norske sprog, tradition og kultur vilde der bli et stort tomrum.”⁵⁵² Nordlendingene hadde faktisk så ”overmaate meget av kulturhistorisk værd” at de burde hatt sitt eget museum!⁵⁵³ Baumann skrev i 1922 om nordlendingene:

*I bygget her landet med lov og med sverd;
Jer daad har git folket og flagget dets værd
i fredstid som ufredes fare.
I normannaættens selvstendighetsaand,
for frihet, for likhet, for retfærd jer haand
vil landet for evigt bevare.*

⁵⁴⁷ *Nord-Norge* nr 22, 1921: 22-23, nr 25-27, 1922: 23 og nr 28, 1923: 8, samt Strauman 1959: 19.

⁵⁴⁸ Første linje i Baumanns dikt ”Fædrearven”, i *For Fædrearven* nr 1, 3. februar 1921. Om dette diktet, se Heitmann 1949: 159-160.

⁵⁴⁹ Skagen i *Nord-Norge* nr 14-15, 1919: 41.

⁵⁵⁰ Rølvaag 1998: 77, 204 og Lovoll 1994a: 147-155.

⁵⁵¹ *Nord-Norge* nr 14-15, 1919: 41

⁵⁵² *Nord-Norge* nr 22, 1921: 25.

⁵⁵³ Om det planlagte museet, se Skagen i *Nord-Norge* nr 14-15, 1919: 41 og nr 25-27, 1922: 8.

Og alt I har ydet av daad og av aand
med fedrelands-kjærlighets sterkeste baand
til dette vort hjemland, vi skuer,
det fik I i arv fra vor fædrenejord,
fra landet som ligger og skinner dernord
i midnatsols rødlige luer.⁵⁵⁴

Det lå også i kortene at de hardføre nordlendingene, som hadde stått mot så mang en stormnatt på Lofothavet, var et velegnet folk for det amerikanske samfunnet. ”Vort folk er [...] agtet og æret i hvilken som helst stilling de end indtar i dette vort store land.”⁵⁵⁵ Vektleggingen av de nordnorske immigrantenes naturlige plass i den amerikanske historien var en tendens som gjorde seg gjeldende etter første verdenskrig. Nordlendingene hadde vært med på å ”bygge landet” og i tillegg hadde denne gruppen fostret frem viktige og nyttige samfunnsborgere.⁵⁵⁶

I tidsskriftet *Nord-Norge* finnes også tydelige spor av det Orm Øverland har kalt *hjemlandsmyter*.⁵⁵⁷ Det kanskje mest tydelige eksemplet er de såkalte ”blodoffermytene”: Amerikanere av nordnorsk herkomst hadde spilt sitt blod for Amerika i første verdenskrig. Serien ”Nordlandsgutter i verdenskrigen” er et eksempel på en slik mytedannelse. En annen type myter er ”grunnleggingsmytene”. Mange immigrantgrupper i Amerika gjorde krav på å ha vært der først. Særlig var italienerne stolt av sin Columbus og nordmennene hadde sin Leiv Erikson. Andre grupper ”forsøkte seg” i blant: En dansk professor hevdet i 1924 at en av hans landsmenn, Johan Scolvus, hadde nådd Amerika noen år før Columbus. Dette ble behørig korrigert av den norskamerikanske pressen. ”Dansken” var selvsagt nordmann og het Johannes Skolp. Men en som het ”Skolp” måtte vel være nordlending? Historien kom i hvert fall snart på trykk i *Nord-Norge*.⁵⁵⁸ Nordlendingene kunne også, med et glimt i øyet, hevde å være blant ”oppdagerne” av Amerika.

Forkjemperne for en homogen kultur under og like etter første verdenskrig hadde fått mange immigranter til å føle seg som mindreverdige amerikanske borgere. Borgen gjorde det i sin tale i 1925 helt klart at norskamerikanerne var like gode som andre grupper i det amerikanske samfunnet. Rett ut sagt; *bedre* enn mange av de andre: ”Ingen av os [vil] se vore barn gifte sig

⁵⁵⁴ *Nord-Norge* nr 25-27, 1922: 4-5.

⁵⁵⁵ *Nord-Norge* nr 13, 1919: 4.

⁵⁵⁶ Rølvaag 1998: 72-73.

⁵⁵⁷ Øverland 2000a.

⁵⁵⁸ *Nord-Norge* nr 34, 1924: 6-7. Om begrepet ”skolp”, se note 298.

med nogen av de folk som kommer fra syd Europa.”⁵⁵⁹ Han var full av selvtillit på vegne av den norskamerikanske gruppen han talte for: ”Ingen nation har gjort mer for at oppbygge dette land end vi har [...] vi har git Amerika mer en Amerika har git os [...] saa vi har intet aa takke for.”

6.8 En ”særskildt Nordlandshistorie”?

”Sagaskriveren” var som tidligere nevnt et viktig verv i bygdelagene. Denne hadde ansvaret for at historien om de forskjellige bygdegruppene liv i Amerika ble nedskrevet. Og Baumann var seg sitt ansvar bevisst og var særlig opptatt av at pionerernes historie ble bevart for ettertiden. Men det var ikke bare den ”nordnorsk-amerikanske” historien som fikk plass i *Nord-Norge*, også nordnorsk historie (fra Nord-Norge) ble gjennomgått der. Det var som Mørck påpekte i 1911, det fantes ingen ”særskildt Nordlandshistorie.” For å lese om Nord-Norges historie måtte man ”pløie igjennom P. A. Munchs og Øverlands svære og kostbare Værker, som ingen almindelig Mand havde Raad til at forskafe sig, og selv i disse Bind var der svært lidet, som direkte vedrørte vor Del af Landet.”⁵⁶⁰ Mørck foreslo allerede i 1911 at deler av nordlendingenes ”Mindegave” skulle gå til nettopp å få skrevet et eget verk om ”denne Del af Landet og Folket der.”⁵⁶¹ Forslaget ble nedstemt, men det ble i årenes løp gjort flere forsøk å gi helhetlige fremstillinger av den nordnorske historien, og på å plassere nordlendingene inn i den norske nasjonale historien. En av de mer spesielle var amatørhistorikeren Berner Loftfield, opprinnelig fra Mo i Rana. I 1924 publiserte han en oppsiktsvekkende artikkel i *Nord-Norge* som omhandlet Vardøhus festning. Loftfield hadde, etter ”grundige undersøkelser, arkiv etc” kommet frem til at årsaken til at festningen ble bygget var at ”man paa Sørlanne” trengte et sted å gjøre av sine ”forbrytere, tullinger og fattiglemmer [for] paa den maate slippe aa gaa til den utgift at bygge slaverier, tugthuse, daarekister og fattighuse.”⁵⁶² Artikkelen ble i ettertid karakterisert som en ”spøk”, ”tøv” og en ”en skipperskrøne.”⁵⁶³ Pastor Johansen brukte Tore Hund, Hårek av Tjøtta og andre vikinghelter allerede vinteren 1908-1909 da han skulle annonsere Nordlandslagets tilblivelse.⁵⁶⁴ Det samme gjorde Heitmann i sine ”Historiske Glimt” i 1913, og mange etter

⁵⁵⁹ *Nord-Norge* nr 37, 1925: 23.

⁵⁶⁰ Mørck i *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911. Se også *Nord-Norge* nr 4, 1915: 23. Utgivelsen av *Haaløygminne* startet i 1920, og året etter kom første del av Hans Eidnes’ *Nordlands Soga*.

⁵⁶¹ *Minneapolis Tiende* 28. juni 1911.

⁵⁶² *Nord-Norge* nr 33: 11-12. I 1900 hadde Loftfield gitt ut 800-bindsverket *Det norske folks historie — De tusend hjem — Norske mænd og kvinder*.

⁵⁶³ *Nord-Norge* nr 34, 1924: 5-6 og nr 36, 1925: 23-26.

⁵⁶⁴ Se bl.a. *Skandinaven* 13. januar 1909, *Decorah-Posten* 15. januar 1909 og *Reform* 5. januar 1909.

ham.⁵⁶⁵

Hvorfor var nordlendingene så opptatt av at den nordnorske historien skulle skrives? Odd Lovoll har hevdet at hjemlandet historie og symboler bare er viktig så lenge de tjener til å legitimere gruppens plass i det amerikanske samfunnet.⁵⁶⁶ Et stykke på vei kan man gi Lovoll rett. Vikingene var et typisk etnisk symbol i USA. Det var lett gjenkjennelig og ble sett på med positive øyne.⁵⁶⁷ Det er ikke vanskelig å se at forbindelsen til vikingene sto for heltemot, utholdenhet og selvsagt oppdagelsen av Amerika. Slektskapet til vikingene tjente dermed også som et symbol som bidro til å legitimere nordlendingenes plass i USA.⁵⁶⁸ På den annen side *hadde* en felles nordnorsk historie en annen funksjon. En felles historie ville forsterke følelsen av et felles opphav. Dette ville igjen bidra til å konsolidere den nordnorske identiteten, ideen om ”et enig Nordland Herover.”⁵⁶⁹ Nordlandslaget hadde som organisasjon en stabiliserende virkning for indre samhold og felles identitet blant nordlendingene, en synlig grense mellom ”oss” og ”de andre”.⁵⁷⁰ På stevnene og gjennom *Nord-Norge* kunne nordlendingene i Amerika hente ny ”næring” til sin nordnorske identitet.

⁵⁶⁵ *Nord-Norge* nr 16, 1919: 26-28, nr 17, 1920: 25-29 og nr 18-19, 1920: 17.

⁵⁶⁶ Lovoll 2001a.

⁵⁶⁷ Lovoll 1998: 76.

⁵⁶⁸ Lovoll 1999: 158.

⁵⁶⁹ *Decorah-Posten* 1. juli 1910.

⁵⁷⁰ Bang 1998: 90-99.

KAPITTEL 7: ”HVOR LENGE KAN VEL VI NORDLENDINGER HOLDE NORDLANDSLAGET OG ’NORD-NORGE’ GÅENDE?” Perioden 1925-1945

*Vort lag talte til at begynde med ikke saa liden skare, men tid og vilkaar har forandret vore nordlændingers formaal og idealer slig at mange har kastet sjøstøvle og bruger nu istedet de mer moderne og bekvemme ’rubberboots’. Andre er saa skrækkelig plaget med det gode og herlige nordlandmaal og kan saaledes ikke læse godt norsk. Atter andre har slaatt vrang paa sin gode nordlandsdialekt [...] og saaledes driver de fra os lidt efter lidt. Nordlandshytten er blevet forvandlet til et sandt ’wigwam’.*⁵⁷¹

Feiringen i 1925 ble et løft for bygdelagsbevegelsen. Mange lag opplevde en periode med fornyet aktivitet. Samtidig ble immigrantorganisasjonene stilt overfor større utfordringer enn noensinne. Det var flere forhold som bidro til at det stadig ble vanskeligere å drive etnisk rettet arbeid. For det første ble rekrutteringen vanskeligere. De amerikanske myndighetene satte i løpet av 1920-tallet i verk tiltak for å begrense immigrasjonen, og langt færre immigranter fikk komme inn til USA enn tidligere.⁵⁷² Den økonomiske depresjonen på 1930-tallet skapte høy arbeidsledighet og dette medvirket til at det kom enda færre enn hva som var tillatt. I løpet av hele 1930-tallet kom det bare 7000 norske immigranter til USA.⁵⁷³ De få nyankomne immigrantene som kunne ha blitt rekruttert til bygdelagsbevegelsen, hadde opplevd modernisering og utvikling på hjemstedet. De kjente i liten grad igjen den bygda som ble minnet i bygdelagene. Den amerikanskfødte generasjonen var i liten grad interessert i å delta i de noe gammelmodige foreningene, der en stor del av tiden gikk med til å minnes tider og steder *de* aldri hadde opplevd.

Dessuten hadde ”det norske Amerika” endret seg. De tette små bygdesamfunnene som hadde preget norskamerikanernes bosettingsmønster i pionertiden gikk mer og mer i oppløsning. Folk søkte seg inn til byene. Ved andre verdenskrigs utbrudd var nesten halvparten av det norske befolkningselementet bosatt i USAs urbane strøk.⁵⁷⁴ Andregenerasjons norskamerikanere fikk altså i større grad enn sine foreldre kontakt med mennesker utenfor ”det norske Amerika”. De ble påvirket av ”amerikansk” livsstil; de skaffet seg biler, gikk på kino og lyttet til det Baumann i sin tid hadde karakterisert som ”aandfattig døgnumusik”.⁵⁷⁵ Mange av de norskamerikanske avisene, som hadde vært viktige elementer i ”det norske Amerika”, bukket under på 1930-tallet.

⁵⁷¹ *Nord-Norge* nr 5, 1916: 26.

⁵⁷² Lovoll 1975: 146, 1999: 11.

⁵⁷³ Kilde: SSB ”Inn- og utvandring, oversjøisk utvandring og utvandring til USA. 1821-1948”.

⁵⁷⁴ Jenswold 1986: 117, Lovoll 1999.

⁵⁷⁵ Brev fra Baumann til Olsen, datert 28. mars 1916, i *JBBP*.

Under den økonomiske depresjonen og særlig under USAs deltagelse i andre verdenskrig ble folks fokus rettet mot andre forhold enn fritidsaktiviteter. På 1930- og 1940-tallet var det fremdeles de norskfødte som holdt bygdelagene i gang. Medlemmene ble naturlig nok eldre — og færre. Noe måtte gjøres for å ”værne om og frugtbargjøre Fædrearven for os og kommende Slægter”,⁵⁷⁶ og for å sikre bygdelagenes eksistens fremover. I dette siste kapitlet i fremstillingen av Nordlandslagets historie er det perioden fra jubileumsfesten i 1925 var over og frem til avslutningen av andre verdenskrig som er tema. I løpet av disse årene måtte organisasjonen ikke bare forholde seg til ytre krefter, men også innad i organisasjonen ble det debatt om lagets fremtid. Mange av Nordlandslagets tradisjoner fra tidligere år ble fremdeles holdt i hevd, mens enkelte nye tradisjoner fant sin plass på stevneprogrammet. Sentrale spørsmål som skal tas opp i det følgende er: Hvordan møtte Nordlandslaget de nye prøvelsene det ble satt på? Hva slags tiltak ble satt i verk for at nordlendingene skulle bevare *sin* arv, både fra Nord-Norge og fra Nordlandslagets tidligere år?

7.1 ”Det er jo for at [...] opfriske minder fra det sollyse Nordland, vi møtes”

Stevnene etter jubileumsfesten i 1925 ble i stor grad arrangert over samme lest som tidligere. To dager var satt av til samlingene. Etter at registrering var foretatt den første dagen, samlet nordlendingene seg i et lokale og sang ”America”, ”Ja, vi elsker” eller ”Deilig er jorden”. En norskamerikansk prest holdt bønn og lyste Herrens velsignelse over stevnet. Borgermesteren eller en annen offisiell representant for stevnebyen, eventuelt fra den lokale handelsstandsforeningen, ønsket velkommen. Ikke sjelden ble symbolske gaver overlevert Nordlandslagets formann, enten en formannsklubbe eller byens ”nøkler”. Formannen takket for velkomsten og erklærte stevnet for åpnet. Hilsner fra andre organisasjoner, for eksempel *Nordmands-Forbundet*, *Nordlændingernes Forening*, *Bygdelagenes Fællesraad*, lokale nordlandslag eller andre bygdelag ble fremført. Fraværende medlemmer sendte ofte sin hilsen til stevnet. De nedsatte komiteene avla deretter sine rapporter, før det ble foretatt valg på nye ”embetsmend”. Ledelsen informerte om de innbydelser som forelå for kommende års stevne, men det ble som regel overlatt til styret å fatte konkrete bestemmelser i slike saker.

Møtesesjonene ble gjerne avsluttet med allsang, for eksempel ”Millom bakkar og berg” eller ”Stævnets lyse tid er kommen”. Av og til hadde noen forfattet en stevneprolog som ble fremført. I 1935 lød den slik:

⁵⁷⁶ For Fædrearvens formålparagraf, i *Minneapolis Tiende* 31. mai 1920. Se kapittel 6.1.

*Til Nordlandsstevne vi samlet er
Og hilser fra fjern og nær:
'Velkommen være I, venner kjære,
som samles her.'*

*Og nyt og gammelt vi taler lidt;
Og modersmaalet er ei udslidt,
Nei, modersmaalet trods nutidssignalet
Vi bruger fridt.*

*Glem ikke arven, du norske mand;
Tag vare paa den, saa godt du kan.
Hvor morsmaal lyder, det hjertet fryder,
Paa sjø og land.*

*Jeg elsker Nordland, hvor far og mor
Er stedt til hvile i fædres jord;
Hvor støvet gjemmes, den plet ei glemmes,
Hvor end jeg gaar.⁵⁷⁷*

Som regel inntok nordlendingene et festmåltid før underholdningen tok til. Fremdeles sto det som regel kveite på menyen. I Fergus Falls i 1935 hadde laget fått tilsendt en kveite på 150-200 pund (ca 70-90 kg) fra Washington. Fisken ble utstilt i *Pettersons Kjøttvareforretning*. Mange skuelystne beundret den enorme fisken.⁵⁷⁸ Festprogrammet ble ledet av en ”toastmaster”. Det sto alltid flere musikkinnslag på programmet, akkurat som i de tidligere årene. Lokale soloartister, kor, band eller orkestre var som regel innleid. Fra tid til annen gjestet mannskoret *Nordkap* Nordlandslagets stevner. Det var allsang, fiolin- eller pianokonsserter og til og med innslag av ”Hawaii Guitarmusik”. Taler var det som regel mange av. Det ble hentet inn forskjellige norskamerikanske ”størrelser”; professorer, guvernører, kongressmenn, ledere for lokale nordlandslag, andre bygdelag eller norskamerikanske organisasjoner. *Den Norske Amerika-Linjes* representanter viste ved flere anledninger lysbilder eller ”Norgesfilmen”, men i 1938 kjøpte Nordlandslaget sin egen ”Moving Picture, Camera og Machine” slik at man kunne filme på stevnene og vise resultatet året etter.⁵⁷⁹

”Skrøner” var fremdeles populære innslag. Gerhard Crystads ”Kveitefisker” hadde fra begynnelsen vært en av de aller best likte bestanddelene i Nordlandslagets underholdningsprogram. I 1928 og 1933 gledet han på nytt forsamlingen med sin fortellerkunst. Ludvig Strauman gjennomgikk i forbindelse med Nordlandslagets jubileer i 1934 og 1939 lagets historie. Stevnene ble gjerne avsluttet med en eller annen form for utflukt

⁵⁷⁷ Vers 1, 3, 4 og 5 av E. M. Hansons dikt ”En hilsen til alle Nordlendinger”, opplest ved stevnet i Fergus Falls, 1935. *Nord-Norge* nr 77, 1935: 5.

⁵⁷⁸ *Minneapolis Tidende* 18. juni 1935.

⁵⁷⁹ Styremøte 5. februar 1938, i Nordlandslagets møteprotokoll.

til severdigheter i området rundt stevnebyen, enten i ”Automobil” eller i båt, dersom det var mulig.

Enkelte nye poster dukket opp på programmet i årene etter 1925. Hvert år ble det rapportert om flere medlemmer som hadde ”gaat hjem”. Fra mellomkrigsårene av begynte laget å avholde ”Memorial Services” til deres minne.⁵⁸⁰ På 1940-tallet begynte Nordlandslaget å hedre eldste og yngste deltaker på stevnet. Norskamerikanske teaterforeninger og leikarringer underholdt nordlendingene på enkelte stevner. Det hendte til og med at man tok seg en ”svingom”, noe som var uvanlig i Nordlandslagets første år. Tradisjonene med sankthansbål ble ikke opprettholdt, men ellers forløp Nordlandslaget stevner på 1930-tallet og under andre verdenskrig i all hovedsak som før. Depresjon og krig ble ikke gjort til noe stort tema. Likevel ble sanger som ”God Bless Our Lads” avsunget til ære for ”vore gutter, som nu er ute i frontlinjerne,” og ”V” for ”Victory” ble benyttet som symbol i deler av underholdningsprogrammet.⁵⁸¹ ”På grund av tiderne — rasjoning å sånt” ble det ikke alltid arrangert bankett i krigsårene.

De mest sentrale sakene i perioden, var planleggingen av Norgestur(er), Nordlandslagets jubileer i 1934 og 1939, endringer i lagets reglement i 1934,⁵⁸³ medlemskapet i *Bygdelagenes Fællesraad* og *Nord-Norges økonomi*. Noen av disse sakene tas opp senere. Før den økonomiske depresjonen slo til for fullt ble det fra tid til annen samlet inn noen mindre beløp til forskjellige formål. Blant annet fikk *Svolvær Sjømandshjem* og Redningselskapet midler, mens Hemnes kirke fikk bidrag til nytt kirkeorgel. Interessen for disse innsamlingene var imidlertid ikke spesielt stor.⁵⁸⁴ I løpet av depresjonsårene ble det kun samlet inn til driften av bladet *Nord-Norge*. Under andre verdenskrig, da folks privatøkonomi igjen var bedret, ble det samlet inn noen mindre beløp til ”de nødlidende i Norge.”⁵⁸⁵

7.1.1 Hagbart H. Borgen og nordlendingene i Duluth

Borgen, mangeårig viseformann for Nordlandslaget og forretningsfører for *Nord-Norge*, hadde i praksis fungert som leder for laget siden 1922. Han var i likhet med sine forgjengere i

⁵⁸⁰ I 1944 ble f.eks. 18 avdøde medlemmers minne hedret. *Decorah-Posten* 15. juli 1943, 6. juli 1944.

⁵⁸¹ Se bl.a. *Decorah-Posten* 15. juli 1943, *Nordmanden* 15. juli 1943 og *Duluth Skandinav* 23. juli 1943, *Decorah-Posten* 6. juli 1944.

⁵⁸² *Nord-Norge* nr 108, 1943: 18.

⁵⁸³ Det eneste større endringen var at laget for fremtiden skulle velge to nestformenn, i stedet for tre.

⁵⁸⁴ Disse innsamlingene er omtalt i en rekke utgaver av *Nord-Norge* i årene 1929-1931.

⁵⁸⁵ *Decorah-Posten* 25. juli 1941. Gjennomsnittlig ble 40-50 dollar samlet inn årlig. Se bl.a. *Decorah-Posten* 25. juli 1941 og 15. juli 1942, *Nordmanden* 26. juli 1945, Strauman 1959: 39 og *Nord-Norge* nr 97, 1940: 4.

hovedsmannsvervet en innflytelsesrik figur. I ettertid ble han kanskje i første rekke husket som primus motor for det nordnorske foreningslivet i Duluth og for å ha vært arkitekten bak Nordlandslagets stevne i byen i 1927. Borgen hadde nær forbindelse til *Nordmands-Forbundet*, og det ser ut til at det var han som var pådriveren for at Nordlandslaget meldte seg inn her i 1923.⁵⁸⁶ *Nordmands-Forbundet* hadde som nevnt spilt en indirekte rolle i forbindelse med dannelsen av Nordlandslaget, siden biskop Bangs USA-besøk i 1908 var i regi av denne organisasjonen. Forbundet arrangerte i samarbeid med *Den Norske Amerika-Linje* bygdslagsturer til Norge og hadde opprettet lokalkontorer flere steder i USA. Blant lederne for disse finnes flere personer med tilknytning til Nordlandslaget. Tromsøværingen Arne Williamson (Nordlandslagets viseformann 1926-1928 og 1933-1934 og formann for *Nordlænderen* i Chicago) ledet Chicago-kontoret,⁵⁸⁷ Hallvard Askeland (riktignok fra Stavanger, men var dirigent for *Nordkap* fra 1916) hadde ansvar for Minneapolis-kontoret, mens Borgen drev Duluth-avdelingen.⁵⁸⁸ I 1927 foreslo Borgen at nordlendingene skulle slå seg sammen med trønderne om en tur ”hjemover” i forbindelse med Stiklestadjubileet i 1930.⁵⁸⁹ Dette ble det ingenting av, kanskje fordi Borgen og Nordlandslaget på nokså bittert vis skilte lag da det ble vedtatt å flytte trykningen av *Nord-Norge* fra Duluth til *Holt Publishing* i Grand Forks i Nord-Dakota i 1929. Borgen brøt da samarbeidet med Nordlandslaget. De neste par årene pågikk det stridigheter om regnskapsbøker, reiseregninger, bankkontoer og så videre. Det var til tider høy temperatur når ”Borgen-affären” ble behandlet, og det hendte til og med at det kom ”forskjellige uttalelser og diskusjoner som ei trengte til protokollering.”⁵⁹⁰

Men før dette skjedde arrangerte Borgen og hans lokallag *Midnatsolen* ett av de mest begivenhetsrike stevnene i Nordlandslagets historie. I 1927 kom omtrent 1000 nordlendinger til Duluth. Hovedårsaken til at så mange kom, var utsiktene til et besøk av moderne, nordnorske vikinger. Dette var kaptein Gerhard Folgerø og hans mannskap som hadde seilt over Atlanteren i 1926. *Leiv Erikson*, som båten het, var 42 fot lang. Den ble bygget på Hemnes og var en slags fembøring. Den ble sjøsatt i april 1926. *Leiv Erikson* fulgte vikingenes antatte rute, og i august seilte Folgerø inn til USAs nordøstkyst. En tid etter

⁵⁸⁶ Styremøte 19. september 1923, i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁵⁸⁷ Om Williamson, se *Nord-Norge* nr 40, 1926: 11-12 og *Nordmands-Forbundet* nr 41, 1948: 94-95.

⁵⁸⁸ Se bl.a. *Nord-Norge* nr 111, 1944: 3-4 og Kildahl 1957: 96.

⁵⁸⁹ *Nord-Norge* nr 40, 1926: 20, samt styremøtet 12.-13. februar 1927, i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁵⁹⁰ Saken ble behandlet på styremøtene 10. februar, 20. juni og 1. september 1929, 11. februar 1930, 31. august og 19. september 1931, stevnerferatet fra 1929 (alle referert i Nordlandslagets møteprotokoll). Se også *Nord-Norge* nr 53, 1929: 5.

ankomsten til New York tok Borgen kontakt med Folgerø og overtalte ham til å fortsette østover, over de store sjøene og inn til Duluth.⁵⁹¹ 22. juni 1927 seilte *Leiv Erikson* inn til Duluths havn. ”Vikingene” ble møtt av båtkortesjer, kanonsalutter, musikkorps, ”Ja, vi elsker” og ”øredøvende hurraer” fra tusenvis av fremmøtte.⁵⁹² Duluths myndigheter arrangerte en offisiell mottagelse, der mange prominente gjester deltok. Folgerø, som senere skrev bok om turen, noterte seg at advokat Heitmann, redaktør Fuhr, herr Borgen og professor Rølvaag var blant de offisielle gjestene. I dagene som fulgte var det enda mer fest og ståhei til ære for Folgerø og hans mannskap. Folgerø rettet i boka en takk til Nordlandslaget, ”da denne forening hadde ytet mye for å få satt det rette preg på festen.”⁵⁹³ Folgerø og hans mannskap deltok på nordlendingenes stevne, der de ble utnevnt til æresmedlemmer av Nordlandslaget. Kapteinen holdt et ”med levende bilder illustrert” foredrag om turen for nordlendingene.⁵⁹⁴ *Leiv Erikson* ble senere kjøpt av en norskamerikaner og stilt ut i en av Duluths parker.⁵⁹⁵

7.1.2 Nordlandslaget går egne veier

Mot slutten av 1920-tallet var over 70 000 nordmenn bosatt i Canada, særlig i provinsene Saskatchewan, Manitoba, Alberta og British Columbia.⁵⁹⁶ Det hadde blitt dannet flere norskkanadiske bygdelag her.⁵⁹⁷ Medlemmene var imidlertid spredt over store geografiske områder, og de enkelte bygdegruppene var sjelden store nok til å avholde egne stevner. Det ble derfor arrangert store fellesstevner der lagene kunne møtes. I 1928 planla både *Nordmands-Forbundet i Canada* og *Bygdelagenes Fællesraad i Canada* å avholde slike fellesstevner. Begge organisasjonene ønsket å invitere de amerikanske bygdelagene til fest i Canada. Nordlandslaget mottok invitasjoner, og tanken på å dra over grensen for å møte nordlendingene der virket forlokkende. Det hadde nemlig de siste par årene blitt meldt om ”nystiftete Nordlandslag fra flere kanter” i Canada.⁵⁹⁸ 10. april 1926 ble *Nordlandslaget i Winnipeg* organisert. Dette laget tok senere navnet *Nordlandslaget i Manitoba*. 3. juli 1926, under fellesmøtet i Camrose i Alberta, ble *Nordlandslaget av Kanada* stiftet med konsul P. M.

⁵⁹¹ *Nord-Norge* nr 45, 1927: 9-11 og styremøte 12. februar 1927, i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁵⁹² Folgerø 1944: 116-117.

⁵⁹³ Folgerø 1944: 119.

⁵⁹⁴ *Duluth Skandinav* 1. juli 1927 og *Minneapolis Tiende* 7. juli 1927. Parken fikk navnet *Leiv Erickson Park*.

⁵⁹⁵ Båten ble kjøpt av en herr Enger i ”Enger og Olsens møbelforretning”. (Folgerø 1944: 119-121).

Nordlandslaget fikk tilbud om å kjøpe den, men takket nei. (Styremøtet 12.-13. februar 1927, i Nordlandslagets møteprotokoll). Etter mange års forfall er båten nå restaurert og har fått eget hus. Se www.geocities.com/SoHo/Cafe/8238/erikson.htm (07.11.2002). I 1929 seilte Folgerø nok en gang over Atlanterhavet, denne gang i en fembøring ved navn *Roald Amundsen*. Se *Nord-Norge* nr 58, 1929: 23-25, nr 59, 1931: 8 og nr 66, 1932: 8-9.

⁵⁹⁶ Lovoll 1975: 178.

⁵⁹⁷ Om bygdelagsbevegelsen i Canada, se Lovoll 1975: 178-181 og Hodnefield 1954: 172.

⁵⁹⁸ *Nord-Norge* nr 44, 1927: 6.

Hendricks, opprinnelig fra Brønnøy, som en av initiativtakerne.⁵⁹⁹ Laget vedtok at kvartalsskiftet *Nord-Norge* også skulle være deres offisielle organ og utnevnte en lokal bladkomité. Nordlendingene i Canada var imidlertid spredt bosatt og det ble snart klart at det var vanskelig å samle alle i en organisasjon. ”Tanken om et Canada-lag blev snart opgivet,” og allerede i 1927 ble det avholdt to nordlandsstevner, et i byen Viking i Alberta og et i Watros i Saskewatskan.⁶⁰⁰ På sistnevnte møte ble et provinslag med navnet *Nordlandslaget i Saskewatskan* dannet, med Hendricks som president.⁶⁰¹ *Nord-Norge* nummer 41 (1926) til 52 (1929) hadde *Nordlandslaget af Amerika og Kanada* som undertittel. Samarbeidet mellom det amerikanske og de kanadiske nordlandslagene var tett frem mot midten av 1930-tallet.⁶⁰²

På siste halvdel av 1920-tallet oppsto det nærmest en ”konkurranse” mellom *Bygdelagenes Fællesraad*⁶⁰³ og *Nordmands-Forbundet*⁶⁰⁴ om norskkanadiernes gunst. I 1928 inviterte som nevnt begge organisasjonene bygdelagene i Amerika til fest i Canada. Fællesraadet innbød til fellesstevne i Saskatoon i Saskewatskan, mens *Nordmands-Forbundet* arrangerte *Det norske storstevnet* i Winnipeg i Manitoba. De fleste bygdelagene takket ja til å delta på det kanadiske Fællesraadets arrangement, mens Nordlandslaget valgte å delta på *Nordmands-Forbundets* tilstelning i Winnipeg.⁶⁰⁵ Et par hundre amerikanske nordlendinger hadde trosset regnvær og lange avstander og tatt turen til Storstevnet 6-7. juli 1928. I Winnipeg ble Nordlandslaget tildelt en pokal for best oppmøte. Denne fikk senere inngraveringen ”Nordlandslaget af Amerika”.⁶⁰⁶

Fra starten av 1930-årene finnes det ingen flere referanser til de kanadiske nordlandslagene i kildematerialet. Alt tyder på at de opphørte å eksistere. Dette stemmer overens med det Lovoll har avdekket omkring den kanadiske bygdelagsbevegelsen, nemlig at den gikk i oppløsning

⁵⁹⁹ Dette møtet er omtalt i bl.a. *Skandinaven* 16. juli 1926.

⁶⁰⁰ *Nord-Norge* nr 58, 1930: 26.

⁶⁰¹ Om nordlandslagene i Canada, se bl.a. *Nord-Norge* nr 40, 1926: 8, nr 41-42, 1926: 4-5, nr 44, 1927: 6-7, nr 41-42, 1926: 4-6, nr 44, 1927: 6-7, nr 47-48, 1928: 2-6 og nr 58, 1930: 26.

⁶⁰² Jubileumsutgavene av *Nord-Norge* i 1934 og 1984 har også ”Nordlandslaget af Amerika og Kanada” som undertittel. Strauman (1959: 6) sier at navnet på laget ”senere ble forandret til ’Nordlandslaget av Amerika og Kanada’”, men sier ikke noe om når dette skjedde.

⁶⁰³ *Bygdelagenes Fællesraad* i Canada ble dannet i 1928 og hadde i 1930 13 medlemslag, deriblant Nordlandslaget. Se Lovoll 1975: 179-180.

⁶⁰⁴ Den ”samlende skikkelse” i det kanadiske *Nordmands-Forbundet* var konsul Hendricks. (Kildahl 1957: 72).

⁶⁰⁵ Nordlandslagets inkorporasjonspapirer slo imidlertid fast at årsmøter bare kunne avholdes innenfor USAs grenser. For å endre disse måtte det avholdes avstemming via post blant medlemmene. Over 80 prosent ga sitt samtykke til at endringen kunne foretas. Se styremøter 5. september 1927 og 15. februar 1928, i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁶⁰⁶ *Minneapolis Tiende* 26. juli 1928, *Nord-Norge* nr 49, 1928: 4-6, referat fra stevnet i 1928 og styremøte 1. september 1929, i Nordlandslagets møteprotokoll.

på midten av 1930-tallet.⁶⁰⁷

Det at Nordlandslaget valgte å ikke delta på Fællesraadets arrangement, var verken første eller siste gang nordlendingene valgte å gå andre veier enn resten av bygdelagsbevegelsen. Laget var som sagt ett av de få som avholdt stevner i 1917 og 1918. Nordlandslagets var ikke spesielt fornøyd med selve arrangementet av fellesfesten i 1925, og etter at festen var over rettet sentrale personer i laget sterk kritikk mot Fællesraadets økonomiske disposisjoner.⁶⁰⁸ Mot slutten av tiåret økte misnøyen med paraplyorganisasjonen, og nordlendingene følte at de ikke fikk særlig mye igjen for medlemskontingenten. Misforståelser og mangel på kommunikasjon førte til at Nordlandslagets representanter ikke fikk innkalling til årsmøtet våren 1929.⁶⁰⁹ På dette møtet ble det bestemt at Fællesraadet skulle avholde en feiring av 900-årsjubileet for slaget på Stiklestad, samt gi ut en *Aarbok og Julehilsen*. I forkant av utgivelsen av boken, ble det appellert til medlemslagene om å sende inn opplysninger om sine respektive lag, men ”desværre fik [de] svar fra altfor faa bygdelag.”⁶¹⁰ Fællesraadets styre var fullt på det rene med at ”hverken Fællesraadet eller aarboken har 100 procent støtte av bygdelagene. Nogle lag er ikke i sympati med ideen om et lagenes lag, maaske fordi de frygter for sin ’sælvstendighet’.”⁶¹¹ Nordlandslaget ble invitert til å delta på feiringen av Stiklestadjubileet i 1930, men ”da Nordlændingerne [tenkte] tilbage paa fællesstevnet og udbyttet fra 1925, saa [følte] de seg ei lokket til at antage innbydelsen.”⁶¹² I stedet valgte nordlendingene å samles i Willmar i Minnesota. Strauman og Crystad var til stede ved Fællesraadets årsmøte i september 1930.⁶¹³ På styremøtet 1. februar 1931 vedtok imidlertid Nordlandslagets styre å melde sin forening ut av Fællesraadet.⁶¹⁴

Flere bygdelag gjorde som nordlendingene og meldte seg ut av *Bygdelagenes Fællesraad* utover 1930-tallet. *Bygdelagenes Fællesraad*, som kalte seg ”et centralbureau for

⁶⁰⁷ Lovoll 1975: 181.

⁶⁰⁸ 1925-festen ble også en økonomisk suksess, med et overskudd på 25 000 dollar. Hva disse pengene skulle brukes til skapte stor uenighet. Bygdelagene hadde som nevnt ytt økonomiske tilskudd (se kapittel 6.5). Flere av lagene, inkludert Nordlandslaget, tok til orde å få tilbake noe av det de hadde bidratt med. (Miller i uidentifisert norskspråklig avis, limt inn i Nordlandslagets møteprotokoll. Se også *Nord-Norge* nr 53, 29: 6 og Lovoll 1975: 169-171. Med unntak av en sum som ble gitt til jubileumskomiteens medlemmer, ble det til at pengene ble overført fra *Norse-American Centennial Inc.* til *Bygdelagenes Fællesraad Inc.*, som ble dannet 1926.

⁶⁰⁹ Se referater fra styremøtene 1. september 1929 og 2. februar 1930, i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁶¹⁰ Slagsvold 1929: 37. Et tyvetalls lag ble presentert i årboken, og Nordlandslaget var ikke blant dem.

⁶¹¹ Slagsvold 1929: 7-8.

⁶¹² *Nord-Norge* nr 53, 1929: 6. *Den Norske Storfest* ble arrangert i Minneapolis 10.-12. juni 1930 med 40 000 deltakere. (Lovoll 1975: 183-185).

⁶¹³ *Nord-Norge* nr 55, 1930: 18 og styremøte 31. august 1930 (Nordlandslagets møteprotokoll).

⁶¹⁴ Styremøte 1. februar 1931, i Nordlandslagets møteprotokoll.

kulturarbeide blandt norrønaætten i Amerika”, forsøkte ved flere anledninger å igjen samle bygdelagsbevegelsen.⁶¹⁵ Nordlandslaget fikk flere forespørsler om å melde seg inn i Fællesraadet igjen, men takket nei.⁶¹⁶ Fællesraadet arrangerte fellesfester i 1933, 1935, 1938 og i forbindelse med det norske kronprinsparets besøk i Fargo i Nord-Dakota i 1939.⁶¹⁷ Til den sistnevnte anledningen valgte Nordlandslaget å sende ”en komite av tre, medtagende Nordlandslagets fane,”⁶¹⁸ mens selve Nordlandsstevnet ble avholdt i Valley City i Nord-Dakota. Kronprinsparet sendte en hilsen til Nordlandslaget i form av et telegram:

*The Crown Princess and I send our heartiest, sincerest greetings to your ‘Stevne’. Have just witnessed great Parade of the Bygdelags, and feel the importance of your movement in upholding our common tradition. Olaf and Märtha.*⁶¹⁹

Parallelt med at Nordlandslagets tilknytning til *Bygdelagenes Fællesraad* ble svakere utover 1930-tallet, ble samarbeidet med *Nordmands-Forbundet* tettere.⁶²⁰ Nordlandslaget hadde ved et par anledninger vurdert å reise til Norge for å avholde stevne, men det hadde blitt med tanken. Tidlig på 1930-tallet, før depresjonen for fullt hadde rammet norskamerikanerne, ble det på nytt snakk om å avholde stevne i Nord-Norge. En slik tur måtte imidlertid planlegges godt. En femmannskomiteé, assistert av Jacob Stefferud fra *Nordmands-Forbundet* og *Den Norske Amerika-Linje*, ble satt ned i 1933. Målsetningen var å reise i 1936. Komiteen avla årlig rapporter om sitt arbeide og viste film fra Norge for å vekke folks interesse, og Nordlandslaget og *Nordmands-Forbundet* utvekslet gaver og hilsener.⁶²¹ Mot midten av 1930-tallet avtok imidlertid interessen for Norgesturen, mye grunnet de vanskelige økonomiske forholdene.⁶²² I 1935 vedtok laget å utsette planene et par år, men i referatet fra stevnet i Detroit Lakes i 1936 noterte daværende sekretær Ole Andreas Miller følgende:

*Norgesferd komiteen avlagde rapport og var det fremholdt at Interessen for denne paatenkte Norges ferd var saa liden saa at det ikke var verd at tenke derpaa, og var det foreslaaet, understøttet og vedtat at Norgesferd komiteen opløses.*⁶²³

Etter dette vedtaket ble det aldri mer snakk om å reise til Norge. *Nordmands-Forbundet*

⁶¹⁵ *Skandinaven almanak og kalender* 1933: 75. Ved utbruddet av andre verdenskrig var bare omtrent halvparten av lagene medlemmer av Fællesraadet. (Lovoll 1975: 193).

⁶¹⁶ Se *Minneapolis Tiende* 28. juni 1934 og styremøter 10. mars 1934, 8. februar 1936 og 5. februar 1938, i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁶¹⁷ Lovoll 1975: 194.

⁶¹⁸ *Nord-Norge* nr 93, 1939: 3, samt 13-15.

⁶¹⁹ Se referat fra stevnet i 1939 i Nordlandslagets møteprotokoll, samt *Nord-Norge* nr 93, 1939: 3-5.

⁶²⁰ Om forholdet til *Nordmands-Forbundet*, se styremøter 5. september 1927, 15. februar 1928, 1. september 1929, 1. februar 1931 og 10. mars 1934, i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁶²¹ Bl.a. i forbindelse med 25-årsjubileet i 1934, da Nordlandslaget gav *Nordmands-Forbundet* en innbundet utgave av alle utkomne nummer av *Nord-Norge*. (*Nord-Norge* nr 77, 1935: 28). I dag er disse på Utvandremuseet på Hamar.

⁶²² Stevnet i 1934 er referert i Nordlandslagets møteprotokoll, *Minneapolis Tiende* 28. juni 1934 samt uidentifisert norskspråklig avis, datert 18. juni 1935, i *BP*.

⁶²³ Referat fra stevnet i 1936 i Nordlandslagets møteprotokoll.

”forsvant” også ut av Nordlandslagetets virke og blir aldri nevnt mer i kildene fra denne perioden. Mye tyder derfor på at Nordlandslaget meldte seg ut av Forbundet omtrent i 1936.

Utover 1930-tallet trakk Nordlandslaget seg mer og mer ut av enhver form for samarbeid med andre organisasjoner og konsentrerte seg om sin egen forening. Referatene fra siste halvdel av 1930-tallet og under andre verdenskrig viser tydelig at det i liten grad var snakk om saker utover det å holde lagets aktivitet oppe. ”Forretningsmøtene”⁶²⁴, som stort sett omhandlet ”Bladsagen” og utseendet på brevpapir og medlemsløyfer, ble kortere, mens underholdningsprogrammet og det sosiale samværet økte i omfang.

Stevnet i 1939 markerte også Nordlandslagetets 30-årsjubileum. Nærmere 600 nordlendinger deltok. I et avisutklipp limt inn i Nordlandslagetets møteprotokoll blir det forklart hvorfor laget ikke deltok sammen med de andre bygdelagene i Fargo:

*Av erfaring har vi fundet ut at det er meget ubeleiligt at være saa mange bygdelag sammen, ti det er jo for at møtes med sine egne bygdefolk at faa tales ved, at faa opfriske minder fra det sollyse Nordland, vi møtes, og for at faa en saadan anledning, maa vi jo helst være for os selv.*⁶²⁴

Denne høsten brøt det nok en gang ut krig i Europa. På samme måte som under første verdenskrig tok ikke USA umiddelbart del i konflikten. I 1940 og 1941 fortsatte stort sett alle bygdelagene å avholde stevner omtrent som vanlig. Oppmøtet var likevel lavere enn tidligere.⁶²⁵ Dette gjaldt også Nordlandslaget. Omtrent 400 nordlendinger samlet seg i Superior i Wisconsin i midten av juni 1940, mens omtrent 230 personer møttes i Glenwood i Minnesota året etter. Dette året opptrådte teaterforeningen *Duluth Dramatiske Club* med ”Minder fra Nordland”, en forestilling som fremkalte minner og følelser hos nordlendingene:

*Ord kan ikke fremsi den Følelse som en følte da Teppet blev drat tilside, og her var vi i et ægte norsk Fiskerhjem dernord. Ja, alt var der, Rokken, Gruven, Fiskergarnet, Liner med Agn paa færdig at sættes, Vuggen med Barnet, Moren i Angst for sin Mand, som var der ude paa Havet for at dra ind sin Fangst. Ja, en kunde høre Stormens Brak og Havets Døn.*⁶²⁶

7.1.3 ”Victory”-stevnene

I desember 1941 ble USA imidlertid med i krigen. De fleste bygdelagene valgte deretter å holde en lav profil.⁶²⁷ Årsaken hadde i likhet med årene 1917 og 1918 med lojalitet og patriotisme å gjøre, om enn på en annen måte enn ved første verdenskrig. I løpet av 1930-

⁶²⁴ Uidentifisert norskspråklig avis limt inn i Nordlandslagetets møteprotokoll. Se også *Minneapolis Tiende* 30. juni 1939.

⁶²⁵ Lovoll 1975: 195.

⁶²⁶ Mrs Nelson i *Decorah-Posten* 25. juli 1941.

⁶²⁷ Om bygdelagsbevegelsen under andre verdenskrig, se Lovoll 1975: 195-197.

tallet var ”automobilen” blitt transportmiddel nummer én til stevnene. Under krigen ble det satt i verk rasjonering på blant annet bensin og dekk.⁶²⁸ På propagandaplakatene ble retoriske spørsmål som ”Is *your* trip necessary?” stilt, og folk ble oppfordret til å ikke reise ”unless your trip helps win the war”.⁶²⁹ Slike oppfordringer ble i stor grad fulgt opp av norskamerikanerne. Det ble derfor stadig vanskeligere å arrangere store samlinger med deltagere langveisfra. I 1942 samlet en del lag seg, men resten av krigsårene ble det arrangert svært få nasjonale stevner. En del lokale foreninger fortsatte imidlertid å møtes. I de få norskamerikanske avisene som fremdeles holdt det gående, kunne man disse årene lese innlegg fra styrene til de forskjellige nasjonale bygdelagene, der ble beklaget at årets stevner var avlyst inntil ”denne Krig og de Forhold vi nu lever under, har naaet sin Avslutning.”⁶³⁰ Nordlandslaget uttrykte skepsis til utviklingen av lagsbevegelsen:

*Når man betenker at mange av bygdelagene ikke hadde sine stevner i år, og hører at så mange av vore venner har forladt os i den senere tid, drives en uvilkårlig til å spørre: Hvor lenge kan vel vi nordlendinger holde Nordlandslaget og 'Nord-Norge' gående?*⁶³¹

Nordlandslaget og dets medlemmer var overbevist om at organisasjonen ville falle sammen dersom ikke aktiviteten ble holdt oppe i størst mulig grad. Avlyste stevner ville føre til at kontinuiteten ble brutt, og dermed ville det være en reell fare for at laget ville gå i oppløsning. Nordlendingene fortsatte derfor, på samme måte som under første verdenskrig, å avholde sine stevner. Etter hvert ble laget på det nærmeste enerådende i *Decorah-Postens* mangeårige spalte ”Fra Bygdelagene”.⁶³² Det er lite som tyder på at det var noe særlig debatt om hvorvidt man skulle avholde stevnene disse årene, bortsett fra i 1943:

*Der var noksaa mange som fryktet for at der vilde resultere i et fiasko at prøve å ha stevne i et sådant år da her er så meget andet som fanger å holder de flestes [...] interesse. Majoriteten [var] dog i favør av at vi også iår kommer sammen.*⁶³³

18. og 19. juni 1943 samlet et par hundre nordlendinger seg i Detroit Lakes til det de kalte sitt ”Victory Stevne”.⁶³⁴ I 1944 deltok i underkant av 200 på stevnet i Crookston. Først i 1945, da det var lagt ned forbud mot å samle større menneskemengder på offentlige steder, ble stevnet avlyst.⁶³⁵ Styret uttrykte at de beklaget at det var umulig å

⁶²⁸ *Nord-Norge* nr 111, 1944: 15, 20, *Decorah-Posten* 15. mai 1942.

⁶²⁹ *Office of Defence Transportation* (ODT) sine plakater fra 1943 og 1945. Se www.library.northwestern.edu (20.12.2002)

⁶³⁰ Styret i Østerdalslaget, i *Decorah-Posten* 6. juli 1944.

⁶³¹ *Nord-Norge* nr 118, 1944: 23.

⁶³² En gjennomgang av *Decorah-Postens* bygdelagsspalte i krigsårene viser at Nordlandslaget, *Nordfjordlaget* og *Selbulaget* var de eneste bygdelagene som avholdt stevner gjennom hele krigstiden. Se også Lovoll 1975: 197.

⁶³³ *Nord-Norge* nr 108, 1943: 15. Se også *Nord-Norge* nr 107, 1943: 16.

⁶³⁴ *Nord-Norge* nr 108, 1943: 15, 19.

⁶³⁵ *Nordmanden* 26. juli 1945 og *Strauman* 1959: 39.

[...] bekjentgjøre noe om stevne dette år. Vi vet jo at 'O.D.T' [Office of Defence Transportation, min anm.] utstedet forbud mot forsamlinger på over 50 personer, og der er nok mange som syntes det vilde være unødvendig, og kanskje upatriotisk, å prøve å omgå sådan ordre. Men — det er uheldig for Laget. Det vil svekke interessen, og vi synes allerede å ha merket noe i den retning.⁶³⁶

Styret valgte i stedet å kalle inn til et ”utvidet styremøte” i Detroit Lakes. Registreringslisten viser at det var 75 personer til stede 22.-23. juni 1945.⁶³⁷ Selv om det ble presisert at dette ikke var et ordinært stevne, minnet hele arrangementet om Nordlandslagets vanlige samlinger. Det hele ble åpnet med bønn, og byens borgermester ønsket velkommen. Rapporter ble fremlagt som vanlig, og både resolusjons- og revisjonskomiteer ble valgt. Den første kvelden var det stelt i stand et ”Riktig festprogram” med blant annet bankett, besøk fra *Hallinglaget* og ”Musik, Sang og Oplæsning.” Det ble imidlertid ikke foretatt valg av nytt styre. Det sittende styret ble anmodet om ”at holde sine pladse til vi holder stevnemøte igjen i aaret 1946.”⁶³⁸

7.2 ”Hjerteblodet for Lagets Trivsel og Fremgang”

*At holde Nordlandslaget gaaned foruten 'Nord-Norge' vil bli like tungvindt som at reise paa Lofoten med Fembøringen med bare årer og ingen seil.*⁶³⁹

Både stevnene og Nordlandslagets tidsskrift *Nord-Norge* var viktige faktorer for å holde organisasjonen og den nordnorske identiteten ved like. Julius Baumann var som tidligere beskrevet ubestridt leder for *Nord-Norge* helt fra starten i 1912/1913 og frem til sin død i 1923. Deretter ble bladet drevet nærmest på dugnad, av ”Duluth-karene”. I perioden 1925-1945 hadde bladet tre redaktører. Anna Dahl Fuhr, som ble valgt ved stevnet i 1925, var født i Meløy i 1891. Hun var sykepleier og kom til USA i 1918. I 1920 kom hun i kontakt med Nordlandslaget og Rølvaag. To år senere deltok hun for første gang på et Nordlandsstevne. Rølvaag ordnet det slik at hun ble ansatt som Baumanns sykepleier den siste tiden før han døde. Det var innenfor det nordlandske miljøet i Midtvesten at Anna traff Jørgen Jansen Fuhr, som hun giftet seg med i 1924. Ekteparet var bosatt i Duluth.⁶⁴⁰ Anna Dahl Fuhr fikk etter hvert to barn, og på styremøtet i september 1928, for øvrig det samme som Borgen trakk seg på, forlot hun redaktørposten. Ole A. Miller tok på seg både redaktør- og

⁶³⁶ Sandhei i *Nord-Norge* nr 115, 1945: 15. Nordlandslaget ventet i det lengste med å avlyse stevnet, i håp om at O.D.T. ville ”ophæve Restriksjonerne paa Sammenkomster.” (*Decorah-Posten* 14. juni 1945).

⁶³⁷ Dette møtet er beskrevet i *Decorah-Posten* 2. august 1945, *Nordmanden* 26. juli 1945 og referatet i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁶³⁸ *Decorah-Posten* 2. august 1945.

⁶³⁹ *Nord-Norge* nr 99, 1941: 9.

⁶⁴⁰ Om Anna Dahl Fuhr, se Niemi 1994a.

forretningsførervervet. Miller kom fra Hemnes og hadde utvandret som 17-åring i 1890.⁶⁴¹ Han var bosatt i Hudson i Wisconsin, der han arbeidet for jernbanen. Da Miller døde i 1942, tok Christian A. Sandhei fra Mo i Rana over. Han var født i 1880 og hadde utvandret til Amerika omkring århundreskiftet.⁶⁴²

Nord-Norge under Dahl Fuhrs, Millers og Sandheis ”regimer” fortsatte omtrent på samme måte som på Baumanns tid. Redaktørene bidro imidlertid mindre med stoff enn Baumann hadde gjort. De manglet kanskje Baumanns litterære evner, eller så likte de ikke å se egne arbeider på trykk. Dahl Fuhrs symbolmettede fortelling om ”Maakene” fra 1920 og Sandheis episke dikt om livet til en norsk immigrant i USA, ”Han Ola Nordmand i Amerika”, var i hvert fall ikke dårlige.⁶⁴³ Redaktørens funksjon som ”sagaskriver” ble også mindre sentral både fordi det norskamerikanske historielaget, NAHA, hadde tatt over en stor del av innsamlingsarbeidet om nordmenn i USA og fordi Nordlandslagets medlemmer ble flinkere til å sende inn biografier over kjente og ukjente nordlendinger i USA og i Norge. Menn og kvinner av nordnorsk herkomst som hadde inntatt viktige posisjoner, som for eksempel offiserer, konsuler, idrettsmenn og politikere ble selvsagt viet plass, ikke sjelden i en nokså høystemt form:

Knapt noen landsdel i hele Norge har sendt saa mange helstøpte menn og kvinner til Amerika som Nordland. Den omvekslende storslagne herlige nordlandsnatur synes til en særegen grad aa besidde evnen til aa kunne overføre til sine sønner og døtre en fedrearv av karakterkvaliteter der vinder suksess i hva de foretar sig. Det er saaledes en ren aapenbaring aa blade i 'Who's who' i norsk-amerika og finne saa forbausende mange med sin slegtsrot fra en eller annen Nordlandsbygd eller by.⁶⁴⁴

På samme måte som under første verdenskrig ble det under andre verdenskrig trykket bilder og biografier over ”faldne gutter av Nordlands ætt.”⁶⁴⁵

Frem til midt på 1930-årene ble det sporadisk trykket nordnorske nyheter. Dette var som regel opptrykk fra nordnorske aviser, blant annet om arbeidet med Nordlandsbanen og om den økende turisttrafikken til landsdelen.⁶⁴⁶ Etter den tid var det helst private brev fra landsdelen som ble gjengitt i bladet.⁶⁴⁷ Fokus ble mer og mer rettet bakover i tid, til Nord-Norge slik det

⁶⁴¹ Om Miller, se bl.a. *Nord-Norge* nr 104-105, 1942: 1-3 og nr 37, 1925: 16 og *Hudson Star-Observer* 13. april 1978.

⁶⁴² Om Sandhei, se *Nord-Norge* nr 104-105, 1942: 16-17 og Strauman 1959: 37.

⁶⁴³ *Nord-Norge* nr 104-105, 1942: 34-38.

⁶⁴⁴ *Nord-Norge* nr 82, 1936: 18-19. Se også *Nord-Norge* nr 112, 1944: 27-28.

⁶⁴⁵ *Nord-Norge* nr 115, 1945: 18-20.

⁶⁴⁶ *Nord-Norge* nr 87, 1938: 39, nr 89, 1938: 19, nr 90, 1938: 7, 38-40, nr 91, 1939: 10, 22, 27.

⁶⁴⁷ *Nord-Norge* nr 81, 1936: 12-13, nr 84-85, 1937: 20, nr 90, 1938: 28-29, nr 97, 1940: 33-34 og nr 98, 1940: 32-33.

var da utvandrerne forlot, og til den tilværelsen som hadde møtt dem på den andre siden av Atlanterhavet. Kontakten med *Nordlændingernes Forening* ble opprettholdt frem til omkring 1930, men deretter ser den ut til å ha opphørt.⁶⁴⁸ Under andre verdenskrig ble det igjen trykket enkelte nyheter fra krigen i Nord-Norge.

Nord-Norge hadde i de tidligste årene inneholdt mye fiksjon, det vil si oppdiktede historier. Dette hadde selvsagt sammenheng med at Nordlandslaget hadde flere gode forfattere og diktere innen sine rekker. Det ble mindre av dette etter Baumanns tid, men leserne bidro etter beste evne med sine egenopplevde historier. Særlig var det ”oplevelser paa sjø og land, gode fiskerskrøner, kveiteskrøner [som slo] godt an hos de gamle fiskere og sjøulker.”⁶⁴⁹ Det var tilsynelatende langt større interesse for ”Lofotfarerere av gammelsorten” enn informasjon om 1930-tallets fiskerier.⁶⁵⁰ Mange hadde andre ”Minder” de ville dele med leserne, enten det nå var i fortellings- eller dikts form. Disse tok for seg for eksempel barndoms- og ungdomsminner fra hjembygda, eller folkelivet på Stokmarknes- eller Bjørnsmartnan. Tidlig på 1940-tallet ble leserne henstilt om å fortelle om sin siste jul hjemme og sin første jul i Amerika. Det var flere som tok denne oppfordringen. Den tunge avskjeden når man utvandret ble stadig beskrevet. Det ble hevdet at ”de aller fleste som drar ut legger noget av sin lykke igjen [der] hjemme naar de reiser. Der rives noget i stykker hos dem — et stort eller litet saar, som for manges vedkommende kanskje aldrig vil heles.”⁶⁵¹ Minnene om livet som nykommer i USA ble tatt opp ved flere anledninger. De som hadde vært medlemmer av Nordlandslaget i lengre tid delte sine minner fra lagets tidlige år.⁶⁵²

Lokallagene lot fremdeles høre fra seg. I staten Washington fortsatte lokallagene *Fembøringen* i Seattle og *Nordlyset* i Tacoma sin virksomhet.⁶⁵³ Begge lagene hadde *Nord-Norge* som sitt offisielle tidsskrift. Under krigen sørget de for at bladet ble sent til ”de nordlandske gutter” som befant seg i Camp Little Norway i Ontario, Canada.⁶⁵⁴ *Nordkap* holdt fremdeles på og 1930-tallet var en svært travel periode for koret. *Nordkap* opptrådte på forskjellige

⁶⁴⁸ *Nord-Norge* nr 40, 1926: 17 og nr 43, 1926: 4. *Nordlændingernes Forening* er omtalt senere, men dette er opptrykk fra forskjellige nordnorske aviser.

⁶⁴⁹ Miller i *Nord-Norge* nr 51, 1929: 17. Se f.eks. *Nord-Norge* nr 104-105, 1942: 19-26. nr 79, 1936: 11-14 nr 82, 1936: 9-10.

⁶⁵⁰ *Nord-Norge* nr 83, 1937: 8. Se også *Nord-Norge* nr 79, 1936: 31-34.

⁶⁵¹ *Nord-Norge* nr 51, 1929: 22.

⁶⁵² Se bl.a. *Nord-Norge* nr 59, 1931: 13-14.

⁶⁵³ Se bl.a. *Nord-Norge* nr 40, 1926: 28, nr 92, 1939: 11-12, nr 93, 1939: 11-12, nr 98, 1940: 14, nr 102: 1941: 32 og nr 103, 1941: 4.

⁶⁵⁴ *Nord-Norge* nr 103, 1941: 12 og 108, 1943: 43.

norskamerikanske tilstelninger og sangerfester, og av og til gjestet koret Nordlandslagetes stevner. I 1941 hadde *Nordkap* rundt 60 medlemmer.⁶⁵⁵ *Nordlands Minde* i Minneapolis og *Midnatsolen* i Duluth fortsatte sitt virke, med fester og kortvarige innsamlinger.⁶⁵⁶ *Duluth Dramatiske Club* opptrådte som nevnt ved flere anledninger for Nordlandslaget. Det ble ellers dannet mindre nordlandslag rundt om i Midtvesten, i mer eller mindre organiserte former.⁶⁵⁷ I 1930 var det blant annet planlagt å organisere et lokallag for nordlendinger i området rundt byene Fargo og Moorhead.⁶⁵⁸ Denne planen måtte gis opp, men nordnorske kvinner i dette området samlet seg i *Nordlands Syforening*. En gang i måneden ble mannfolkene invitert, og da ble det ”prat om [...] da dem var ute i en liten fering og drog hysa og sei.”⁶⁵⁹ I Winnetka utenfor Chicago holdt en annen nordnorsk syforening til. De fleste medlemmene kom fra Troms. Deres hovedbeskjeftigelse, foruten å sy, var å samle inn til forskjellige formål, blant annet til et tuberkolusehjem på Senja.⁶⁶⁰ Både *Den Nordenfjeldske Forening* i Brooklyn og *Nordlænderen* i Chicago lot også høre fra seg også i disse årene.⁶⁶¹

Leserne ble oppfordret til å sende inn ”bilder fra steder langs den nordlandske kyst”. Folk fra blant annet Korgen, Alstahaug, Vevelstad, Dønna, Vega, Rødøy, Tomma, Sandnessjøen, Tromsøysund, Kåfjord, Sørreisa og Melbu fikk gleden av å få et glimt av stedet de forlot for lenge siden. Beretninger fra medlemmenes norgesreiser var også populært lesestoff. Spalten ”Breve” tok stadig opp større plass og her kunne nordlendingene sende hilsener og etterlysninger. Mens noen lette etter slekt og venner de hadde mistet kontakten med i USA, ønsket andre rett og slett å finne ut om det fantes flere med samme geografiske røtter som de selv: ”Er der nogen Ibestadværinger, som læser ”Nord-Norge”, saa vær saa snild at skrive nogle ord i bladet, saa jeg kan faa se at jeg ikke er alene Ibestadværing i dette vort store og utstrakte adoptivland.”⁶⁶² Etter hvert måtte redaksjonen sette av flere sider til nekrologer over medlemmer som hadde ”lagt ned Vandringsstaven.”

Krigshandlingene i Norge fikk mer oppmerksomhet i *Nord-Norge* enn den tilsynelatende fikk på stevnene. Bladet brakte nyheter om krigens gang. Det ble selvsagt gjort et poeng av at

⁶⁵⁵ *Sanger-Hilsen* mai/juni 1999, *Nord-Norge* nr 40, 26: 23 og nr 81, 1936: 31-32.

⁶⁵⁶ *Nordlands Minde* samlet penger til forskjellige saker i *Nord-Norge*, bl.a. til *Bodø Sanitetsforening*. Se *Nord-Norge* nr 40, 1926: 25.

⁶⁵⁷ Se bl.a. *Nord-Norge* nr 79, 1936: 6-7, nr 82, 1936: 21-22, nr 87, 1938: 38 og nr 90, 1938: 12.

⁶⁵⁸ *Nord-Norge* nr 57, 1930: 16.

⁶⁵⁹ *Nord-Norge* nr 84-85, 1937: 36.

⁶⁶⁰ *Nord-Norge* nr 52, 1929: 6.

⁶⁶¹ Se *Nord-Norge* nr 43, 26, nr 40, 1926: 11, nr 40, 1927: 12-13 og nr 84-85, 1937: 35-36.

⁶⁶² *Nord-Norge* nr 55, 1930: 28.

kamphandlingene fortsatte lengre i nord enn i sør:

*Nordlendingerne overgir sig ikke saa let. Det blev nok ogsaa bevist sa Norge var i krig med Tyskland; den søndre del av Norge overgav sig i fiendens vold om kort tid, men der oppe i Nordland holdt de fienden i stangen i lang tid — de vilde trodse alt til det sidste.*⁶⁶³

Det ble fremholdt at ”vi norske i Amerika lider med fedrelandet, og kjærligheten til Norge og barndomshjemmet har aldri vært sterkere.”⁶⁶⁴ Det hendte at åpne brev til Quisling, ”den svarte forræderen”, ble satt på trykk.⁶⁶⁵ Det var kanskje flere som ønsket å si sin hjertens mening om forskjellige ting, men i 1943 ble det fra redaksjonelt hold presisert at ”’Nord-Norge’ representerer [ikke] noe særskilt standpunkt i politisk eller socialøkonomisk henseende. [...] Det ligger i sakens natur, at der ikke kan bli tale om noen slags polemikk i ’Nord-Norges’ spalter.”⁶⁶⁶ Samfunnsmessige og politiske betraktninger, særlig av den kontroversielle typen, hadde bygdelagene alltid tilstrebet å holde seg unna.⁶⁶⁷ Dette synet endret seg ikke selv om ”gamlelandet” var under tysk okkupasjon.

Nord-Norge hadde ved flere anledninger holdt på å bukke under, men takket være noen få ildsjelers innsats hadde bladet overlevd. Fra slutten av 1920-tallet gikk det bedre, men det tok tid å helt bli kvitt gjelden. Bladet ble stadig ”spaaet død og undergang.”⁶⁶⁸ Forskjellige tiltak for å redusere kostnadene og øke inntektene ble foreslått, blant annet å kun gi ut to nummer i året eller å ta en samlet pris for både medlemskap i laget og abonnent på bladet. Ingen av disse ideene fikk særlig gehør.⁶⁶⁹ ”En uforholdsmessig stor del av tiden paa hvert aarsmøte [gikk fremdeles] med til beklagelser og skjend og diskution om hvordan det kan rettes paa. Og hver gang [var] resultatet like magert.”⁶⁷⁰ Fra midten av 1920-tallet fikk *Nord-Norge* også ekstraintekter i form av reklame.⁶⁷¹ Det ble i tillegg arrangert flere lokale fester til inntekt for bladet.⁶⁷² Resultatet av disse anstrengelsene, kombinert med at folks økonomi var bedret, var at gjelden snart ble ”betydelig redusert.”⁶⁷³ I 1928 gikk man over til å bruke et rimeligere trykkeri og til tross for regnskapsrotet etter Borgens avgang gikk driften av *Nord-Norge*

⁶⁶³ Miller i *Nord-Norge* nr 97, 1940: 14.

⁶⁶⁴ *Nord-Norge* nr 99, 1941: 18.

⁶⁶⁵ *Nord-Norge* nr 99, 1941: 33. Se også *Nord-Norge* nr 108, 1943: 54.

⁶⁶⁶ Sandhei i *Nord-Norge* nr 107, 1943: 14.

⁶⁶⁷ Lovoll 1975: 79.

⁶⁶⁸ *Nord-Norge* nr 51, 1929: 18.

⁶⁶⁹ *Nord-Norge* nr 38, 1925: 26, støttet av P. J. Dahl nr 40, 26.

⁶⁷⁰ Bernhard i *Nord-Norge* nr 41-42, 1926: 7.

⁶⁷¹ Bl.a. for *Den Norske Amerika-Linje* og Fuhrs trykkeri. Se f.eks. *Nord-Norge* nr 43, 1926 og *Nord-Norges jubileumsnummer* 1984: 90-92.

⁶⁷² Det ble bl.a. arrangert en fest for nordlendinger i Wegdahl, Minnesota, i 1926, se *Nord-Norge* nr 41-42, 1926: 17. Se også *Nord-Norges jubileumsnummer* 1984: 93.

⁶⁷³ Styremøte 12.-13. februar 1927, i Nordlandslagets møteprotokoll. Se også *Nord-Norge* nr 44, 1927: 14-15.

rimelig godt. Høsten 1929 var *Nord-Norge* gjeldfritt og i begynnelsen av 1931 var økonomien så god at ble det for første gang bestemt at redaktøren skulle få litt økonomisk kompensasjon for strevet.⁶⁷⁴

Utover 1930-tallet ble økonomien blant folk flest dårligere. Igjen fikk *Nord-Norge* problemer. ”De harde trettiåra” ble tunge å komme gjennom. På styremøtet i februar 1933 noterte sekretæren at ”en hel del abonnenter stod tilbake med sin forskudsbetaling for *Nord-Norge* [...] paa grund af disse daarlige tider.”⁶⁷⁵ 150 av de totalt 750 dollar grunnfondet hadde bestått av var allerede lånt til drift av *Nord-Norge*. Styret vedtok på sitt møte i februar 1933 å ”rekommandere” at ”Grundfondet bliver opløst og overført Nord Norges kasse som driftskapital.”⁶⁷⁶ På stevnet samme år gav laget sitt samtykke til at grunnfondet ble avsluttet. Disse pengene, samt inntekter fra utlodninger og ”hattekollekt”, gjorde at *Nord-Norge* ble utgitt stort sett hvert kvartal utover 1930-tallet.⁶⁷⁷ I tillegg var trykkeriet, *Holt Publishing*, rause med å gi nordlendingene kreditter. I 1938 skyldte imidlertid abonnentene 400 dollar. Kassen var bunnskrapt. Forskjellige tiltak ble satt i verk. Prisen ble forhøyet fra 1,25 til 1,50 dollar, og man sluttet å få regnskapene revidert av en offentlig revisor.⁶⁷⁸ Fra slutten av 1930-tallet ble økonomien i samfunnet bedre igjen og sommeren 1940 rapporterte Miller at bladet var kvitt gjelden. I løpet av krigen ble tallet på (betalende) abonnenter fordoblet og i 1945 hadde laget og redaksjonen ”al grund til at være tilfreds med den finansielle side av saken.”⁶⁷⁹ *Nord-Norge* var, som det ble påpekt, ”Hjerteblodet for Lagets Trivsel og Fremgang.”⁶⁸⁰ Å holde bladet i gang var viktigere enn noensinne under depresjonen og i løpet av krigsårene, da man ikke visste om det ville være mulig å avholde stevne neste år.

7.3 Nordlandslagets medlemmer

Medlemslistene ble som nevnt trykket i *Nord-Norge* omtrent årlig fra og med 1926. I tillegg til 1926-listen er det listene fra 1930, 1936, 1940 og 1944 som er brukt. (Se kapittel 1.3.2). Siden dette er en relativt lang tidsperiode og flere medlemslister er tilgjengelig, vil tallene illustreres ved hjelp av figurer. En sammenligning med tallene fra 1914 og 1918 (gjennomgått

⁶⁷⁴ *Nord-Norge* nr 53, 1929: 20-21 og nr 59, 1931: 9, samt referat fra styremøte 1. februar 1931 og årsmøte 1. februar 1931 i Nordlandslagets møteprotokoll. Til og begynne med var det snakk om at redaktøren skulle ”lønnes”, men det ble til at det ble tatt opp en ”kollekt” under stevnene.

⁶⁷⁵ Styremøte 11. februar 1933.

⁶⁷⁶ Referert i Nordlandslaget møteprotokoll.

⁶⁷⁷ Se Strauman 1959: 35-38.

⁶⁷⁸ *Decorah-Posten* 29. juli 1938, referat fra stevnet i 1938 og 1939 i Nordlandslagets møteprotokoll.

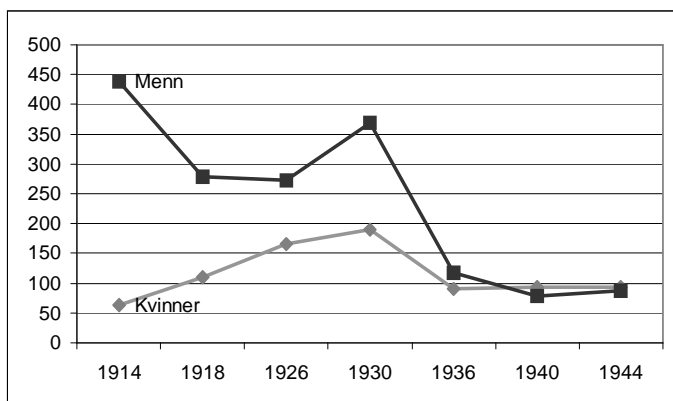
⁶⁷⁹ *Nord-Norge* nr 116, 1945: 14.

⁶⁸⁰ *Nord-Norge* nr 40, 1926: 18. Se også *Nord-Norge* nr 45, 1927: 15 og *Minneapolis Tiende* 27. juni 1930.

i kapittel 4.5 og 5.3) vil også bli foretatt. Hensikten med denne fremstillingen er å se hvilke demografiske forhold som gjorde seg gjeldende innad i Nordlandslagets medlemsmasse i undersøkelsesperioden, og om det skjedde endringer i årenes løp. I de to tidligere gjennomgangene av Nordlandslagets medlemmer var det flere faktorer som utmerket seg. Mannsdominansen blant medlemmene var stor, det var svært få amerikanskfødte medlemmer, majoriteten kom fra Nordland og var bosatt i Minnesota, Nord- og Sør-Dakota eller Wisconsin. På andre områder, for eksempel alder og botid i USA, var spredningen større i medlemsmassen.

Figur 6 viser at kjønnsfordelingen i Nordlandslagets medlemsmasse endret seg en hel del utover i undersøkelsesperioden. Fra midten av 1930-tallet og utover var det omtrent like mange kvinner som menn blant Nordlandslagets medlemmer. som det kommer frem av illustrasjonen ble det ikke flere kvinnelige medlemmer, men snarere færre mannlige.

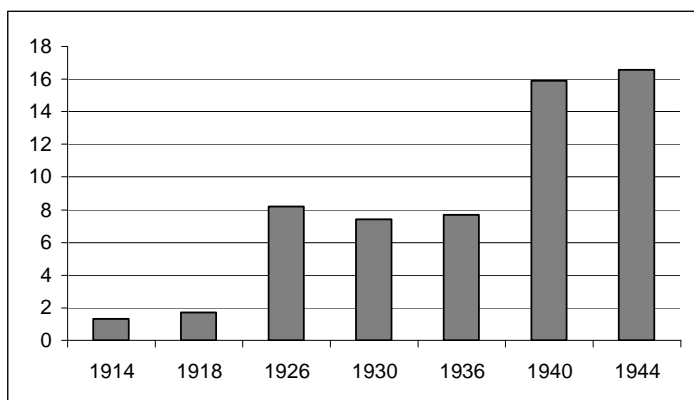
Figur 6. Kjønnfordeling 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Absolutte tall.

Kilder: Medlemslistene fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

En annen endring som skjedde, var at det i løpet av undersøkelsesperioden ble en større andel andregenerasjons norskamerikanere på Nordlandslagets medlemslister. Prosentandelen er som vist i figur 7:

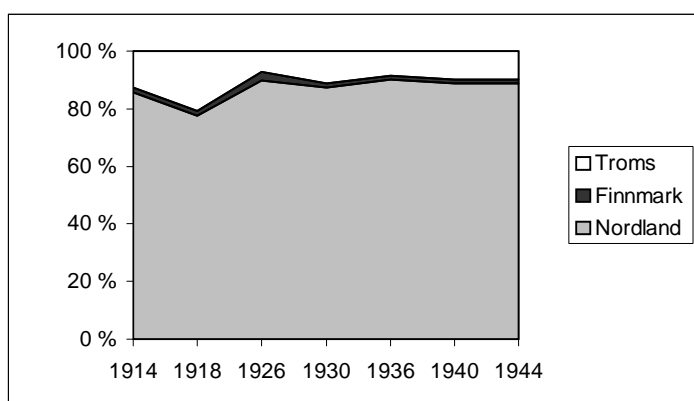
Figur 7. Andel medlemmer født i USA, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.

Kilder: Medlemslistene fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

Andelen USA-fødte medlemmer steg utover i undersøkelsesperioden, fra under to prosent under første verdenskrig, via syv-åtte prosent i mellomkrigsårene og opp til ca 15-16 prosent på 1940-tallet. Likevel, selv da var altså 84-85 prosent av medlemmene førstegenerasjons immigranter. Svært få av Nordlandslagets medlemmer var født andre steder i Norge enn i den nordligste landsdelen (mellom 0,4 og 0,9 prosent). Dette var folk som var gift med nordlendinger og som fulgte med på stevnene.⁶⁸¹ Hvis vi hvert enkelt år ser bort fra de som var født i USA, andre steder i Norge eller som ikke har oppgitt fødested, fordeler de som har oppgitt "fødested i Tromsø stift" som vist i figur 8:

Figur 8. Fylkesfordeling 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.

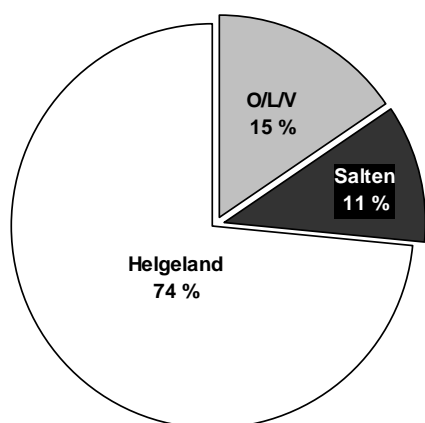
Kilder: Medlemslistene fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

⁶⁸¹ I tillegg var 3,4 –9,2 prosent ukjente i årene 1914-1926, og 0,4-0,6 prosent for årene 1930-1944.

Her kommer den ”kompakte majoritet” Baumann i sin tid snakket om tydelig til syne (se kapittel 4.8.2 og 5.3). I gjennomsnitt var omtrent 80 prosent av Nordlandslagetets medlemmer de utvalgte årene fra Nordland.

Figur 9 illustrerer hvilke områder i Nordland som var sterkest representert i Nordlandslaget:

Figur 9. Fordeling Nordlandsprostiene, 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.⁶⁸²

Kilder: Medlemslistene fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge*, *DA*, *RHD*, *TMA*, *EIR*, *SSDI* etc.

Helgelandsprostiene (Søndre, Nordre og Indre Helgeland samt kategorien ”Helgeland generelt”) utgjorde gjennomsnittlig mer enn 73 prosent av de som kom fra Nordland de utvalgte årene. For enkeltårene er det bare små avvik fra dette bildet. Det ser altså ut til at de som påpekte at det var ”Hælgelændere” som dominerte i Nordlandslaget hadde rett.⁶⁸³

Når det gjelder geografisk fordeling i Nord-Norge, er det også interessant å se hvilke områder og grupper som var *minst* representert i Nordlandslaget. Av de totalt 1915 enkeltindividene som er registrert, kom 26 fra Finnmark, og 31 fra Indre Troms og Nord-Troms. Det vil med andre ord si at nesten 97 prosent av Nordlandslagetets medlemmer i årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 kom fra Nordland og fra den ytre/sørlige delen av Troms.

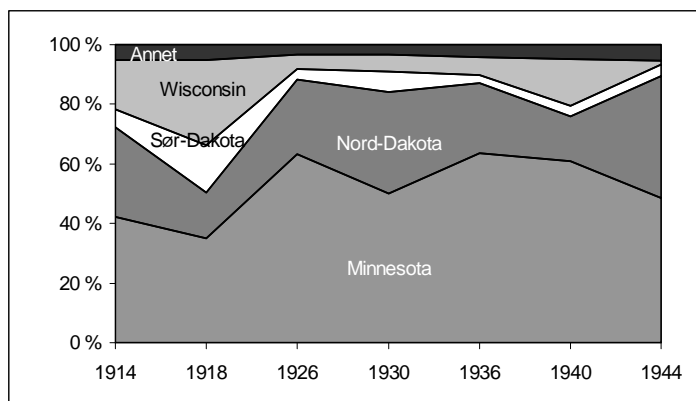
Nordlandslagetets medlemmer i de utvalgte årene kom fra minst 17 forskjellige amerikanske

⁶⁸² ”O/L/V” står for Ofoten, Lofoten og Vesteraalen.

⁶⁸³ *Nord-Norge* nr 68, 1933: 16. S også *Nord-Norge* nr 31, 1923: 18, nr 68, 1933: 16 og nr 64, 1932: 28.

delstater. I tillegg kom enkelte fra Canada.⁶⁸⁴ Statene Minnesota, Nord- og Sør-Dakota samt Wisconsin utgjorde som det fremgår av figur 10 95-97 prosent av medlemsmassen.

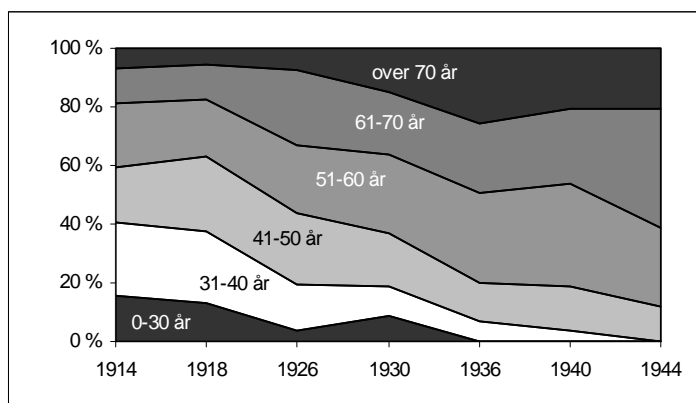
Figur 10. Statsfordeling medlemmer, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.

Kilder: Medlemslistene fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

I det følgende er det medlemmenes alder og botid i USA som er tema. Figur 11 gir en fremstilling av aldersfordelingen blant medlemmene:

Figur 11. Aldersfordeling medlemmer, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.

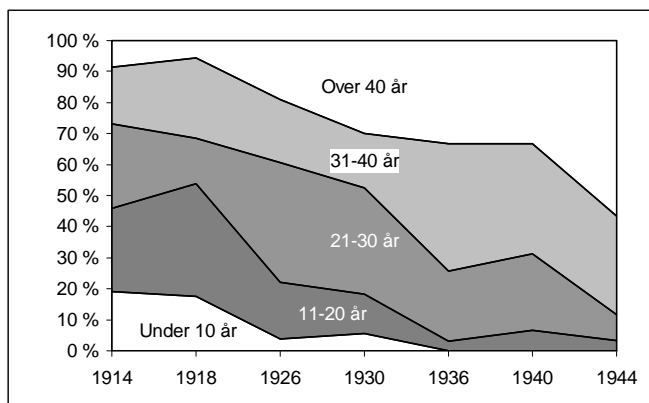
Kilder: Medlemslistene fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

En tydelig "aldingsprosess" i Nordlandslaget kommer til syne i figur 11. I 1914 hadde en femtedel av medlemmene passert 60 år, mens dette var tilfelle for tre av fem tretti år senere.

⁶⁸⁴ Disse var Minnesota, Nord-Dakota, Sør-Dakota, Wisconsin, Iowa, Montana, Washington, Illinois, Michigan, Rhode Island, Idaho, Nebraska, New Jersey, Oregon, Ohio, California, Pennsylvania, samt Canada og ukjent.

Andelen medlemmer under førti år var relativt høy frem til 1920-tallet, men deretter ble den gradvis mindre. I løpet av andre verdenskrig fantes det ikke medlemmer som var under førti år. I figur 12 gis en fremstilling av hvor lenge det var siden de norskfødte medlemmene hadde vært bosatt i USA:

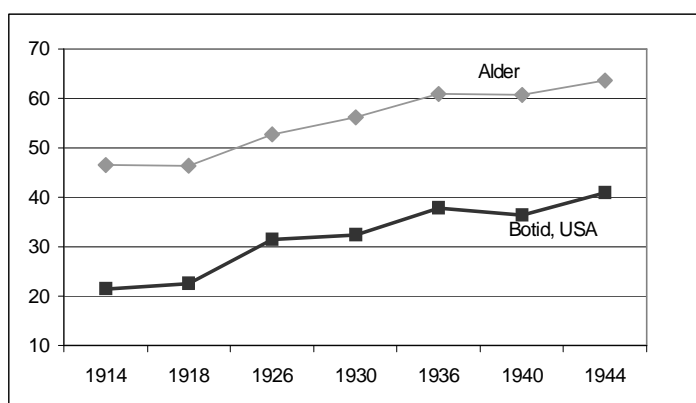
Figur 12. Antall år siden Nordlandslagets medlemmer utvandret, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Relative tall.

Kilder: Medlemslistene fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

Andelen som hadde vært bosatt lenge i USA steg betraktelig i løpet av undersøkelsesperioden. Fra midten av 1930-tallet var det dessuten svært få som hadde vært bosatt i USA under 20 år. Figur 13 viser en sammenstilling av disse to faktorene, og en nokså jevn utvikling i løpet av denne trettiårsperioden kommer til syne:

Figur 13. Gjennomsnittlig alder og botid i USA, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Absolutte tall.

Kilder: Medlemslistene fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

Medlemmene under første verdenskrig var gjennomsnittlig i midten av førtiårene. Under andre verdenskrig hadde de passert seksti år med god margin. Allerede i 1914 hadde medlemmene gjennomsnittlig vært bosatt i USA i 21 år, og tretti år senere hadde det gjennomsnittlig gått over 40 år siden de utvandret.

Konklusjonsmessig kan vi si at Nordlandslaget altså så ut til å være en forening for godt voksne mennesker, fortrinnsvis fra Nordland og fra den ytre/sørlige delen av Troms. De fleste hadde vært bosatt i USA i lang tid, og kom fra statene Minnesota, Nord-Dakota, Sør-Dakota og Wisconsin.⁶⁸⁵

I bakgrunnskapitlet ble de etniske gruppene i Nord-Norge, nordmenn, samer og kvener, omtalt. Hva slags etniske grupper var dominerende i Nordlandslaget? Ut fra navnene som er oppgitt på medlemslistene, ser det ikke ut til å ha vært medlemmer av samisk avstamning i Nordlandslaget i årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Kun fem av de totalt 1815 medlemmene er av kvensk avstamning.

7.4 Høvedsmenn og mannskap

I det følgende skal statistisk materiale vedrørende Nordlandslagets styre i tidsrommet fra laget formelt ble stiftet i 1909 og frem til 1945 presenteres. Deretter skal "høvedsmennene" og deres rolle analyseres ut fra John Highams teorier om etnisk lederskap.

Frem mot avslutningen av andre verdenskrig hadde totalt 59 mennesker hatt sentrale tillitsverv i Nordlandslaget. Kun tre av disse var kvinner. Dette var Johanna Kløvstad (kasserer 1911-1913 og finanssekretær 1913-1914), Anna Smeby (finanssekretær 1922-1925 og sekretær 1931-1934)⁶⁸⁶ og Mrs E. A. Nelson (sekretær 1940-1942). Figur 14 gir en oversikt over det samme som figur 13, men denne gang for styrets medlemmer.

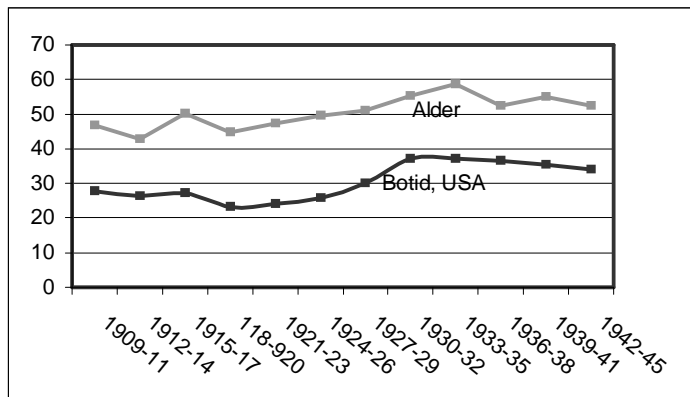
Tendensen er ikke like klar som for medlemsmassen totalt sin del, men siden det er tatt utgangspunkt i såpass få mennesker kan disse gjøre store utslag. De siste årene i

⁶⁸⁵ Tallmaterialet når det gjelder hvilke yrkeskategorier Nordlandslagets medlemmer tilhørte, er svært spinkelt. Totalt sett ser det imidlertid ut til, kanskje ikke overraskende, at det er primærnæringsene som dominerer både i Norge og i USA. I utvandringsprotokollene ble kategorien "arbeider" ofte brukt. Mange av disse var etter alt å dømme lønnsarbeidere innen jordbruk og/eller fiske. Totalt var 76 prosent av de vi har yrkesinformasjon om "arbeidere" eller fiskere/bønder. I USA ser det ut til at det tilsvarende tallet er 42 prosent. Her må det presiseres at det har vært svært vanskelig å få tak i informasjon om medlemmenes yrke, slik at grunnlagsmaterialet er spinkelt. Det innsamlede materialet er likevel presentert i figur 18.

⁶⁸⁶ Om Smeby, se *Nord-Norge* nr 29, 1923: 8-9.

undersøkellesperioden hadde Nordlandslagetets styre bare fem medlemmer årlig.

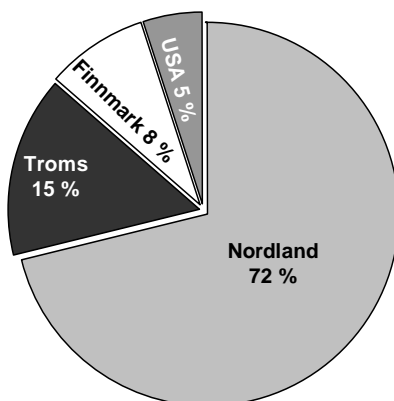
Figur 14. Alder og botid i USA, styrets medlemmer 1909-1945. Absolutte tall

Kilder: Stevnerreferater, *Nord-Norge*, *DA*, *RHD*, *TMA*, *EIR*, *SSDI* etc.

Figur 15 og 16 viser henholdsvis fylkes- og statsfordeling blant Nordlandslagetets styremedlemmer i perioden 1909-1945:

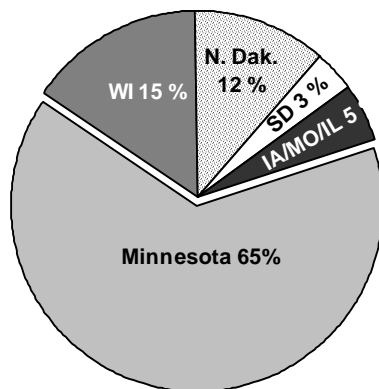
Figur 15. Fylkesfordeling styrets medlemmer 1909-1945. Relative tall

Kilder: Stevnerreferater, *Nord-Norge*, *DA*, *RHD*, *TMA*, *EIR*, *SSDI* etc.

Vi ser at Nordlandsdominansen helt klart er til stede også i Nordlandslagetets styre. Denne tendensen endret seg lite i løpet av undersøkelsesperioden. Og, på samme måte som hos medlemsmassen totalt sett, var det Minnesota som var den staten der de fleste var bosatt. På andre- og tredjeplass kom Wisconsin og Nord-Dakota.

Figur 16. Statsfordeling blant styrets medlemmer 1909-1945. Relative tall⁶⁸⁷

Kilder: Stevnereferater, *Nord-Norge*, *DA*, *RHD*, *TMA*, *EIR*, *SSDI* etc.

Arnold N. Arneson ble Nordlandslagets første amerikanskfødte styremedlem i 1926, mens Carl A. Ingerson i 1931 ble den første ”hovedsmann” som var født i USA.⁶⁸⁸

Gjennomsnittlig hadde styremedlemmene verv i ca fire år. 24 personer var bare ”innom” i ett- to år, mens noen hadde sentrale tillitsverv i svært lang tid. Tre personer satt elleve år i Nordlandslagets styre. Dette var Andrew Drage fra Saltdalen (finanssekretær 1918-1922, kasserer 1927-1931 og viseformann 1933-1934 og 1937-1938),⁶⁸⁹ samt Ole A. Miller som i tillegg til å drive *Nord-Norge* også var sekretær årene 1925-1931 og 1934-1939. Gerhard Crystad var viseformann 1921-1922 og 1926-1936. To personer satt hele 15 år i Nordlandslagets styre. Ludvig Strauman var kasserer 1917-1927, viseformann 1931-1933 og ”hovedsmann” i årene 1933-1936.⁶⁹⁰ Jerome Jørgensen var leder i årene 1925-1928, viseformann 1922-1925 og deretter kasserer i perioden 1931-1940.

Som nevnt i bakgrunnskapitlet (kapittel 2.3.1) var bygdelagenes ledelse av vesentlig betydning for oppslutningen om lagene. John Higham skiller som nevnt mellom tre typer etniske ledere: ”Rereceived leadership”, ”internal leadership” og ”projective leadership”. I Norge hadde prestskapet vært tradisjonelle ledere. I Nordlandslagets første år hadde pastor Johansen en sentral og naturlig lederrolle for Nordlandslaget. Johansen var likevel valgt på vanlig måte og hans naturlige posisjon som etnisk leder hadde han opparbeidet seg i USA, ikke i Norge. Derfor kan både han og de andre lederne i Nordlandslaget betegnes som

⁶⁸⁷ ”IA/MO/IL” står for Iowa/Montana/Illionois.

⁶⁸⁸ Om Arneson og Ingerson, se *Nord-Norge* nr 69, 1933: 18, nr 83, 1937: 23 og nr 98, 1940: 12.

⁶⁸⁹ Om Drage, se *Nord-Norge* nr 45, 1927: 16-17, nr 49, 1928: 22.

⁶⁹⁰ Om Strauman, se *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 30.

tilhørende typen ”internal leadership.” Nordlandslagets ledere hadde forskjellige slags ideer om hva Nordlandslaget kunne bidra med. Mørck, som først ønsket å starte en nordlandsforening i ”Tvillingbyene”, hadde ikke opprinnelig de helt store ambisjonene på lagets vegne utover det rent sosiale. Under Johansens myndige ledelse ble Nordlandslaget en aktør for moderniseringen av den nordnorske regionen. Det samme gjaldt Baumann, som var påvirket av Ole Olsen og debattene som fant sted i *Nordlændernes Forening*. Det var han som frontet ideen om Nord-Norge som navn på hjemregionen overfor Nordlandslaget. Rølvaag ønsket å få Nordlandslaget med seg i sin kamp for ”fædrearven.” Hans posisjon som leder for et bygdelag av anselig størrelse bidro til at han fremsto som en markant talsmann i ”det norske Amerika”. For Borgen var det i samarbeidet med *Nordmands-Forbundet* at Nordlandslagets fremtid lå. Lovoll mener at bygdelagenes primære funksjon var av sosial karakter og at ”other objects [...] were the special responsibility of a few.”⁶⁹¹ Like fullt klarte disse lederne, særlig Johansen, Rølvaag, Baumann og Borgen, i stor grad å mobilisere medlemmene til å se betydningen av innsamlingene, fædrearven og nordnorsk regionalisme.

Nordlandslagets syv ledere i perioden 1925-1945 markerte seg i langt mindre grad enn sine forgjengere. Disse var dønnaværingen Jerome Jørgensen (1925-1928), vadsøværingen Peter Christoffersen Bernhart (1928-1929), harstadværingen Bernhard K. Knudson (1929-1931) amerikanskfødte Carl A. Ingerson med aner i Ibestad (1931-1933), hemnesværingen Ludvig H. Strauman (1933-1936), nesnaværingen Rolf Olsen Svare (1936-1940) og Ingolf Jacobson fra Gimsøy i Lofoten (1940-1948).⁶⁹² De var alle omtrent femti år de årene de satt som ledere og deres største ambisjon ser ut til å ha vært å sørge for at laget og bladet fortsatt ble drevet på samme måte som tidligere. Innad i ledelsen hersket det som regel ”den bedste forstaaelse og harmoni” disse årene.⁶⁹³ Ingen ”personligheter” hadde behov for å markere seg. Både ”hovedsmenn” og ”mannskap” styrte ”fembøringen” etter den kursen forgjengerne hadde satt. Nordlandslagets tradisjoner og identitetsmessige base var fasttømret så lenge det fremdeles var førstegenerasjonens immigranter som dominerte medlemsmassen. Ledelsens oppgave var å fokusere på ”the consciousness of an ethnic group and in doing so make its identity visible,”⁶⁹⁴ eller å holde båten ”paa ret kjøll”, som Baumann ville sagt det.⁶⁹⁵

⁶⁹¹ Lovoll 1975: 23.

⁶⁹² Om disse, se bl.a. Niemi 1996a: 73-74, nr 53, 1929: 7, nr 29, 1923: 9 og nr 98, 1940: 4.

⁶⁹³ Miller i *Nord-Norge* nr 61, 1931: 16.

⁶⁹⁴ Higham 1980: 642.

⁶⁹⁵ Baumann i *Nord-Norge* nr 7, 1917: 18.

7.5 ”Faar vi ungdommen, faar vi Fremtiden”

*En fembøring under seil — det stolte syn ses ikke mer. Fembøringen er reduceret til en museums-gjenstand. Det at 'ro Lofotfiske' vil nu sige at komme frem ved hjelp af et vist antal hestekræfter [...].*⁶⁹⁶

Fra slutten av 1920-tallet ble Nordlandslaget for alvor klar over hvilken stor utfordring det sto overfor. Denne gangen var det ikke krefter utenfra som satte organisasjonen på prøve. Problemene var medlemsmassen selv. Nordlandslaget hadde gått gjennom en tydelig ”aldringsprosess” siden sine første år. Minneseremoniene på stevnene over avdøde medlemmer ble betegnende nok stadig lengre. Siden det nå kom svært få nordnorske immigranter, måtte lagets videre eksistens baseres på støtte fra ”the American-Born 'Nordlændings'.”⁶⁹⁷ ”Faar vi ungdommen, faar vi Fremtiden” sa en bygdelagsmann, og det hadde han rett i.⁶⁹⁸ Det ble ofte oppfordret til å ta med de unge på stevnene, for ”vi maa absolut faa de yngre interessert i disse vore sammenkomster saa at [de] kan fortsættes af den opvoksende slegt [...] naar vi gamle lægger op.”⁶⁹⁹ Formann Ingerson holdt i 1932 en ”riktig glimrende Tale”. Han kom med

*[...] mange opmundtrende Ord til Nordlændingerne om at holde sammen i tykt og tynt og bevare det norske Sprog og værne om vort Nordlandslag, saa det kunde voxe sig stort og stærkt. I Særdeleshed maatte vi ikke glemme at ta Ungdommen med til vore Stævner og faa dem interessert i det norske Sprog, saa de kunde opta Arbeidet efter os baade i Laget og Bladet 'Nord-Norge'.*⁷⁰⁰

Stevneprogrammet var av en slik type at det var de eldste som fikk ”det største utbytte av stevnerne og sætter mest pris paa sammenkomsternes art.”⁷⁰¹ Anna Smeby fra Sortland som hadde vært med i Nordlandslaget fra tidlig av, uttalte i 1933 at det var

*[...] næsten rørende at se hvordan de gamle [...] som havde været Medlemmer av Laget i mange Aar, fremdeles omfattet Nordlandslaget med den samme varme Kjærlighed og Begeistring. Vi som [har vært] med i disse 24 Aar kan kun tilfulde forstaa det.*⁷⁰²

Så hvordan skulle Nordlandslaget få med ”Ungdommen” til stevnene? Eldor Johnson, opprinnelig fra Brønnøy, foreslo i 1934 å få i stand

*[...] en eller anden slags moro for de yngre. Vi gamle komme jo sammen for at opfriske minder fra vort kjære Nordland [...] men de unge av nordlandsk æt, som er født og opvokset her i Amerika, og som ikke har nogen minder fra det kjære Nordland, de maa ogsaa finde moro i noget andet, som kan fængsle dem og fremme interessen for at møte til disse nordlandske sammenkomster.*⁷⁰³

⁶⁹⁶ Nord-Norge nr 51, 1929: 9-10.

⁶⁹⁷ Nord-Norge nr 76, 1935: 7.

⁶⁹⁸ Skandinaven 11. august 1922.

⁶⁹⁹ Nord-Norge nr 71, 1934: 26.

⁷⁰⁰ Smeby i Minneapolis Tiende 30. juni 1932.

⁷⁰¹ Nord-Norge nr 22, 1921: 6.

⁷⁰² Smeby i Minneapolis Tiende 6. juli 1932.

⁷⁰³ Nord-Norge nr 71, 1934: 26.

Lovoll har påpekt at de fleste fra den eldre garde viste ”greater concern for enjoying the reunions than for generating interest for lag objectives and programs in their children.”⁷⁰⁴ Det har han langt på vei rett i. De eldste medlemmene viste liten interesse for å arrangere noe slags ”moro” for de yngre, eller å gi det engelske språket større plass i laget. Språket, eller dialekten, var et sentralt element i Nordlandslaget. Motstanden mot utstrakt bruk av engelsk var stor blant de eldre, både når det gjaldt laget og *Nord-Norge*. Om sistnevnte slo ”sig paa vrangsidan og [gikk] over til engelsk [...] saa skal de ikke blive godt at være redaktør!” Uttalelsen kom i 1932, og stammet fra et mangeårig medlem.⁷⁰⁵ Så sent som i 1944 ble det i vedtaks form presisert at Nordlandslaget fortsatt skulle ”bruke det norske sprog ved vore møter.”⁷⁰⁶

Det Nordlandslaget trengte, hevdet mange av de eldste medlemmene, var ”unge mennesker som har forstaaelse av hvad fædrearven betyr, og som med sin adferd vidner om noget dypere end den anmindelige ’jazz’-kultur, i hvilket saa mange døtre og sønner av Norrønastammen bortkommer.”⁷⁰⁷ Problemet med den amerikanskfødte generasjonen var at de ikke hadde ”forstand paa hvad en nordlandsfisker maa udstaa.”⁷⁰⁸ Det ble anklagende sagt om dem at de ikke visste ”hvad en Nordlandsfisker [hadde] at gjennemgaa i storm og kulde for at ernære sig sit daglige brød.”⁷⁰⁹ Ingerson var en av de få av dem som var født i USA som, etter de eldres oppfatning, skjønnte betydningen av å bevare den nordnorske arven. De unge var altså velkomne i Nordlandslaget så lenge de innrettet seg etter de eldres behov. Dermed var man inne i en ond sirkel. De unge var lite interessert i å delta i en ”gammelmannsforening,” og de eldste ønsket ingen endringer. Så lenge man klarte å holde organisasjonen i gang slik at førstegenerasjonens nordnorske immigranter kunne møtes, snakke dialekt og utveksle minner, var medlemmene fornøyde. Hva som så skjedde med Nordlandslaget etter at de var borte, var av mindre interesse.

7.6 Nordlandslagets ”Klenodier”

Nordlendingenes minner ble, ettersom tiden gikk, i større grad sentrert rundt minnene om fordums bedrifter på Lofothavet. Fortidens kamp for tilværelsen i et krevende landskap langt

⁷⁰⁴ Lovoll 1972: 17.

⁷⁰⁵ Henry Christianson i *Nord-Norge* nr 64, 1932: 28. Kun en sjelden gang sto noe på trykk i *Nord-Norge* på engelsk, f.eks. spalten ”The English Corner – For the Younger generation” i perioden 1939-1941.

⁷⁰⁶ Årsmøtet 1944, i Nordlandslagets møteprotokoll.

⁷⁰⁷ *Nord-Norge* nr 66, 1932: 15.

⁷⁰⁸ Hans H. Olson i *Nord-Norge* nr 51, 1929: 27.

⁷⁰⁹ *Nord-Norge* nr 51, 1929: 27.

mot nord var i høyeste grad en "suitable historic past", for å bruke Hobsbawns ord.⁷¹⁰ I Nordlandslaget ble det etablert et bilde av nordlendingene som hardføre, modige og sterke mennesker med godt humør og hjertelag. I USA var de foregangsmenn og "agtet og æret i hvilken som helst stilling de end inntar."⁷¹¹ Nordlendingene var også lojale mot amerikanske skikker og normer, og var villige til å ofre seg for sitt adopterte hjemland. De mer negative sidene var i mindre grad et tema, bare en sjelden gang kommer det frem at det nok hendte at nordlendingene tok seg "en tår" for tørsten, selv i forbudstidens Amerika.⁷¹² "Banden eller andre utilbehørlige uttrykk" ble ikke tillatt trykt i tidsskriftet *Nord-Norge*.⁷¹³

I årenes løp hadde Nordlandslaget skaffet seg en rekke "Klenodier". Fembøringen var Nordlandslagets fremste symbol. Ved stevnet i Minneapolis i 1916 overrakte pastor Skagen Nordlandslaget et egenprodusert maleri av en fembøring. Maleriet ble etter giverens ønske medbrakt til Nordlandslagets stevner, selv etter at Skagen ikke lenger var aktiv i laget. I 1927 ble maleriet gitt som gave til lokallaget *Midnatsolen*. Da Skagen fikk høre om dette protesterte han kraftig. Etter en del "frem og tilbake" var maleriet i 1930 tilbake hos Nordlandslaget. I 1939 ble maleriet loddet ut til inntekt for *Nord-Norge*.⁷¹⁴ Laget fikk som nevnt en nordlandsbåt i gave i 1925 og denne ble plassert på det norskamerikanske museet i Decorah, Iowa.⁷¹⁵ Også en annen nordlandsbåt var på vei over Atlanteren for å bli stilt ut i 1925. Dette var en miniatyr-fembøring, en gave fra grosserer Frederik Myrseth i Trondheim. Båten rakk dessverre ikke frem i tide til den store festen, men nordlendingene ønsket å beholde båten.⁷¹⁶ Pokalen som Nordlandslaget vant i Winnipeg i 1928 ble alltid medbrakt på stevnene.⁷¹⁷ I 1931 hadde hemnesværingen Einar Presteng laget en miniatyrredningsskøyte ved navn "Flora". Denne ble stilt opp ved siden av Nordlandslagets miniatyrfembøring og dette fikk mang en gammel fisker til på huske "naar de i en forrygende Storm var ude i Vestfjorden om bord i en fembøring og kanskje klamrede sig fast paa et Hvælv speidet efter Redningsskøiten for sin Redning, og naar den kom i sidste Øieblik som en frelsende Engel fra

⁷¹⁰ Hobsbawm & Ranger 1983: 1.

⁷¹¹ *Nord-Norge* nr 13, 1919: 4.

⁷¹² Se f.eks. *Nord-Norge* nr 22, 1921: 18-19, nr 23, 1921: 4, nr 29, 1923: 12 og nr 43: 24.

⁷¹³ *Nord-Norge* nr 56, 1930: 29.

⁷¹⁴ Det tok ganske lang tid før denne saken ble ordnet, og Skagen ble nokså hissig etter hvert. Han hadde sendt en brev som han ville skulle leses høyt ved stevnet i Crookston i 1929, men man lot det være "da den var af en saadan art, saa at vække forstyrrelse". Saken er bl.a. omtalt i referater fra styremøter 12.-13. februar 1927, 7. juli 1928, 10. februar 1929 og fra stevnene i 1929 og 1939 i Nordlandslagets møteprotokoll og i *Nord-Norge* nr 53, 1929: 12 og nr 55, 1930: 12.

⁷¹⁵ I *Nord-Norge* ble den fra tid til annen omtalt og vist bilde av. Se f.eks. *Nord-Norge* nr 43, 1926: 41.

⁷¹⁶ *Minneapolis Tiende* 15. juli 1926.

⁷¹⁷ *Nord-Norge* nr 53, 1929: 3.

Himmelen.”⁷¹⁸

Bilder av fiskere, båter og andre nordnorske motiver i *Nord-Norge* fungerte som illustrasjoner til de historiene som ble gjengitt på stevnene og i *Nord-Norge*. De bidro til å holde minnene om forgangne tider ved like. I kapittel 7.3 kom det frem at majoriteten av Nordlandslagets var født i Norge, men hadde vært bosatt lenge i USA. Ettersom den tidsmessige avstanden mellom Amerika og Nord-Norge økte, sto de som konkrete og begripelige symboler, som ”physical anchors”, på det livet nordlendingene hadde levd en gang.⁷¹⁹ De sto for opplevelser, minner og følelser som nordlendingene delte. De var et kommunikasjonsmiddel innad i gruppen og mellom gruppen og andre grupper, et signal om hva de sto for i motsetning til hva andre sto for.⁷²⁰ Denne typen visualisering av kjente symbolene var også viktige for å ta vare på ”sambaandet” og å holde organisasjonen samlet.

7.7 ”Det kjæreste i tankene at dvele ved...”

”Det spørres i disse tider,” skrev redaktør Miller i 1930, ”hvad formaal har Nordlandslaget?”

Han ga selv svaret:

*Mennesket længtes efter at faa komme ud fra sit daglige stræv og bekymringer og faa mødes med venner og slægt som man har været adskilt fra i længre tid. Med at faa mødes med barndomsvenner opfriskes minderne fra de glæde ungdomsdage, og en føler sig i det mindste ti aar yngre end man igrunden er.*⁷²¹

Mye hadde endret seg for Nordlandslagets medlemmer i løpet av de årene foreningen hadde eksistert. Medlemmene var godt voksne og etablerte mennesker som ikke hadde det samme behovet for å forsvare sin egen tilstedeværelse i sitt ”adopterte” hjemland. De hadde for lengst vist seg som verdige amerikanske borgere. Var det virkelig nødvendig for disse menneskene, etter alle disse årene, å vedlikeholde sin nordnorske identitet? Det ser absolutt ut til at så var tilfelle. En av *Nord-Norges* lesere fremstilte det slik i 1929:

⁷¹⁸ *Minneapolis Tiende* 23. juni 1931. Det hendte også at lagets medlemmer lagde ting som ble loddet ut til inntekt for *Nord-Norge*. Jacob Rødviik Larson gav i 1929 Nordlandslaget et maleri av Folgerøs *Leiv Erikson*. Bildet ble loddet ut til inntekt for *Nord-Norges* grunnfond, og vunnet av foreningen *Nordlendingen* i Chicago. Ludvig Ausen fra Mosjøen, som var ”ikke så lite av en kunstmaler”, donerte i 1938 et maleri til inntekt for *Nord-Norge*. Bildet forestilte en fembøring for fulle seil med fjellet ”Hestmannen” i bakgrunnen til. Se bl.a. *Nord-Norge* nr 53, 1929: 3-5 og Strauman 1959: 35.

⁷¹⁹ Se Biedermann 1992: 7.

⁷²⁰ Jf. Mach 1993: 35-36 og Barth 1964: 14.

⁷²¹ *Nord-Norge* nr 57, 1930: 17-18.

Nu jeg er blit gammel og sanser og hukommelse sløves for de daglige begivenheder omkring mig, trækker de gamle minder saameget skarpere og kjærere frem. Og skjønt jeg daglig maa takke Gud, som førte mig hit til dette rige land, hvor jeg kan tilbringe mine alderdomsdage under bekvemmeligheder, som jeg ikke kjendte engang i Norge, saa er dog det sted paa jorden, hvor min vugge stod [...] det kjæreste i tankene at dvele ved.⁷²²

Minnenes sentrale posisjon i Nordlandslaget ble bekreftet noen år senere, i leirfjordingen Thos. Nordness' "Stevnesang" fra 1938:

*Velkommen nu alle til Nordlandsfest,
Vi samles at feire et minde.
Idag er vi alle Nordlands gjest,
Med glæde og fryd i sinde,
Vi husker nok den gang vi forlod
Vor kjære med sorg i bringe.⁷²³*

Man innså at "de fleste av [...] vore bygdelagsfolk begynner nu at bli gamle og maa vel snart syle op,"⁷²⁴ men like fullt ser det ut til at medlemmene ikke brydde seg alt for mye om sin egen organisasjons fremtid. Det viktigste for dem var deres personlige utbytte av å delta på stevnene.⁷²⁵ De så på seg selv som "the sole custodians" av nordnorsk kultur i Amerika.⁷²⁶ De eldre Amerika-nordlendingenes syn på nordnorsk kultur var basert på en stagnert forestilling om landsdelen slik den fremsto for flere tiår siden, da de forlot den. Ett av de mange diktene som sto på trykk i *Nord-Norge* er symptomatisk i forhold til hvordan nordlendingene etter hvert hadde kommet til å huske hjembygda. Glemt var slitet, mørketiden og det tøffe klimaet. Harald Greguson, som hadde bodd 46 år i USA, gjennomgikk årstidenes gang i diktet "Nordland":

*Aa, mindes du Nordland, det deilige land,
Naar vaarens solsmil hilset ned fra skaret?*

I diktets siste vers, som tar for seg høst og vinter, kommer det tydelig frem at storm og uvær er visket ut av hukommelsen:

*Aa, mindes du Nordland i efteraarets glans,
Naar stilnet af var tempelkorets toner?
I skoven drysset løvet som lysalfers sand,
Med sagte, dæmpet sus fra høie kroner.⁷²⁷*

De fleste medlemmene var født i Norge og hadde vært i begynnelsen av tyveårene da de reiste

⁷²² N. Aasen i *Nord-Norge* nr 51, 1929: 24.

⁷²³ Utdrag fra Thos. Nordness' "Stevnesang" til stevnet i 1938, i *Nord-Norge* nr 88, 1938: 11.

⁷²⁴ *Nord-Norge* nr 97, 1940: 10.

⁷²⁵ Lovoll 1975: 192.

⁷²⁶ Jenswold 1992: 2.

⁷²⁷ *Nord-Norge* nr 54, 1929: 34.

ut.⁷²⁸ Deres minner og erindringer om hjembygda hadde fått modne gjennom alle disse årene de hadde brukt på å finne sin plass i det amerikanske samfunnet. På stevnene fikk de mulighet til, for en liten stund, å få vende tilbake til sin barndom og sine ungdomsår. Disse minnene var, som Anne Eriksen har påpekt, erindringer om en kontekst.⁷²⁹ De ble tatt frem i fellesskap på stevnene, mye på grunn av fellesskapet, og ble til kollektive erindringer for medlemmene av Nordlandslaget. Dette selv om hver og en i fellesskapet kanskje hadde opplevd ulike ting og tolket hendelsene forskjellig. Både det at minnene ble fremkalt og det kollektive ved dem, var med på å styrke fellesskapet mellom dem som mintes. Når en velfungerende kollektiv erindring først hadde blitt etablert, tjente den som en styrende tolkningsramme for den enkeltes minner om egne opplevelser.⁷³⁰ Medlemmenes felles fortid, eller *forestillingen* om denne, hadde vært selve bærebjelken i Nordlandslaget som organisasjon fra første stund. Stevnene var en arena der minner og erindringer om denne fortiden kunne fremkalles. Erindringene var i følge Trond Thuen *representasjoner av fortiden*.⁷³¹ Fortiden, som ble fremkalt gjennom fortellinger og narrativer, gav med tiden nordlendingene i Nordlandslaget en mer eller mindre likeartet erindring og bidro sterkt til forestillinger om et fellesskap. På den måten ble pastor Ivar Anker Johansens drøm om at Nordlandslaget skulle samle ”alle Nordlendinger, fra Søndre Helgeland til Vadsø, Mænd som Kvinder, i Amerika” til virkelighet.⁷³²

I årene etter 1925 var aktivitetsnivået utvilsomt på nedadgående kurs i Nordlandslaget. Mens laget i tidligere år drev på med utadrettet aktivitet, ser det ut til at man i denne perioden vendte oppmerksomheten mot egen organisasjon. Mangelen på sterke, tydelige ledere var i så måte tydelig. Fokus ble i stor grad rettet mot minner om fortiden i Nord-Norge. Disse minnene gav næring til den nordnorske identiteten i Amerika. For at minnene ikke skulle forsvinne når den eldre generasjonen gikk bort, ble det viktig å videreformidle dem. Mange av Nordlandslagets medlemmer sendte inn sine minner til *Nord-Norge*, for å sikre at de ble nedskrevet. Slik sett behøvde man ikke aktørene selv for å sørge for at fortidsfortellingene ble videreformidlet. Når historiene var nedskrevet, var de bevart for ettertiden. Men selv om fortellingene var nedskrevet, måtte de aktivt brukes for å holdes ved like. De måtte ”igjen

⁷²⁸ Gjennomsnittalder minus gjennomsnittlig botid i USA i årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 var 23,6 år. Se også Lovoll 1975: 15 og 34.

⁷²⁹ Eriksen, A. 1999: 87.

⁷³⁰ Eriksen, A. 1999: 103.

⁷³¹ Thuen 2001: 9.

⁷³² Johansen i *Decorah-Posten* 15. januar 1909.

knyttet til menneskers virke”, som Anne Eriksen har påpekt.⁷³³ Dette skjedde i liten grad. Allerede mot slutten av 1920-tallet var det, som Lovoll har fastslått, ”clear signs that the lag movement was slowly losing momentum and was in fact on a downhill course” og at ”the period after 1930 tells the familiar story of immigrant amalgamation and gradual phasing out of bygdelag activity.”⁷³⁴ Da Lovoll forsket på bygdelagene på 1970-tallet, mente han at ”the bygdelag as such are probably doomed to disappear.”⁷³⁵ Slik gikk det ikke, som jeg skal komme tilbake til i oppgavens epilog.

⁷³³ Eriksen, A. 1999: 90-92.

⁷³⁴ Lovoll 1972: 17.

⁷³⁵ Lovoll 1972: 26.

KAPITTEL 8: AVSLUTNING

Hvad vi er og eier er blit samlet, lag paa lag, fra den ene generation til den anden — den er arvet, ikke medfødt. [...] Og dette arvestykke tillempes eftersom det kommer i kontakt med andre kulturtræk fra andre samfund. Nordlændingen blev født menneske, men han støbes i Nordlands kulturform — han lærte at bli Nordlænding.⁷³⁶

Denne oppgaven omhandler altså et av de norskamerikanske bygdelagene, Nordlandslaget, i perioden 1908-1945. Hoveddelen av fremstillingen omhandler nordnorsk identitet slik den kom til uttrykk i Nordlandslaget i disse årene, men innledningskapitlet tar for seg sentral forskning omkring synet på immigrantene og deres tilpasning til det amerikanske samfunnet.

Denne forskningen avspeiler at synet på immigrantene og deres plass i USA har endret seg over tid. Tidligere ble innvandringen som kollektivt fenomen sterkt betont. Teorier om det amerikanske samfunnet som en smeltedigel, der alle nasjonale og etniske grupperinger skulle ”smeltes om” til en ny mennesketype og et nytt samfunn, sto lenge sterkt. Fra første verdenskrig fikk assimilasjonstankegangen sitt gjennombrudd. Assimilasjon, eller amerikanisering, innebar at immigrantene skulle legge fra seg sin opprinnelige kultur og bli ”100 prosent” amerikanere. Tidlige studier av immigrantenes erfaringer med utvandringsopplevelsen og den nye tilværelsen i USA hevder at de slet med å tilpasse seg. En følelse av fremmedgjøring og rotløshet var fremtredende. Studier av nyere dato viser imidlertid at immigrantene i stor grad var i stand til å tilpasse seg det amerikanske samfunnet på sine egne premisser. De tok vare på og brukte sin kulturelle arv fra hjemlandet aktivt og gjorde USA til ”sitt” hjemland. I denne forskningen fokus ofte satt på begreper som etnisitet og etnisk identitet. En forskningshistorisk skisse av hvordan disse begrepene har blitt tolket er også gitt i innledningskapitlet, med særlig vekt på teoriposisjonene essensialisme og konstruktivisme. Mens essensialistene står for synspunkter som hevder at etnisitet og etnisk identitet er av grunnleggende art og at moderne manifestasjoner har sine forutsetninger forankret i historie og kultur med dype røtter, hevder konstruktivistene at slike moderne uttrykk for etnisitet og etnisk identitet springer ut av forutsetninger gitt av moderniseringsprosesser og av den moderne nasjonalstatens oppkomst. Med andre ord er de ”konstruert” eller ”oppfunnet”. I innledningskapitlet er også symboler og den betydning de har blitt tillagt som identitetsmarkører tatt opp.

I bakgrunnskapitlet har det nordnorske samfunnet, utvandringen og ”det norske Amerika”

⁷³⁶ J. A. Fagerengs ”En Nordlændings Selvanalysering”, i *Nord-Norge* nr 68, 1933: 34-35.

blitt gjennomgått, med særlig vekt på fremveksten av bygdelagsbevegelsen. Denne bevegelsen hadde sine største vekstperioder i årene frem mot første verdenskrig og på midten av 1920-tallet. Bygdelagsbevegelsens kjerneområde var Øvre Midtvesten, og Nordlandslagets medlemmer kom i all hovedsak fra Dakota-statene, Minnesota og Wisconsin. Hver sommer samlet flere hundre nordlendinger seg til sosialt samvær forskjellige steder i disse statene, oftest i Minnesota.

I de neste fem kapitlene er det Nordlandslagets historie i perioden 1908-1945 som er tema, med fokus på hvordan den nordnorske tilhørigheten ble uttrykt. Den nordnorske identiteten manifesterte seg i form av en rekke symboler. I løpet av oppgaven har det blitt rettet fokus mot de viktigste av disse symbolene, både de fysiske og de som kom til uttrykk gjennom språk og metaforer. Symboler er blitt søkt etter i kildematerialet som gir informasjon om Nordlandslagets virksomhet, som omfattet årsstevner, styresaker, innsamlingsaksjoner, publiseringsvirksomhet, rekruttering, tradisjoner. I symbolene ligger viktig informasjon om lagets og medlemmenes identitetsmessige forankring. Oppgavens hovedproblemstillinger er å undersøke hvordan laget og medlemmene tolket sin nordnorske bakgrunn, og hvordan den nordnorske identiteten – eller oppfatningen av den — ble synliggjort i undersøkelsesperioden.

Opptakten til det som skulle bli Nordlandslaget kom sommeren og høsten 1908. Det var forskjellige drivkrefter som virket inn på dannelsen av laget. På dette tidspunktet var det flere andre regionale grupper i Amerika som hadde organisert seg i bygdelag, mens andre planla å gjøre det. Enkelte nordlendinger hadde begynt å ta til orde for at også nordlendingene skulle organisere seg. Det som ble utslagsgivende for dannelsen av Nordlandslaget var imidlertid leirfjordingen Conrad D. Mørcks møte med biskop Anton Christian Bang, opprinnelig fra Dønna, sommeren 1908. Bang orienterte om *Nordlændernes Forening* i den norske hovedstaden, og Mørck fant ut at han ville forsøke å danne en lignende forening i USA. Han kalte sammen noen av sine nordnorske venner i og rundt Minneapolis, der han var bosatt, og snart kom pastor Ivar Anker Johansen, også han fra Dønna, inn i bildet. De to ble primus motorer for dannelsen av Nordlandslaget, som fant sted i Minneapolis 20. januar 1909. På dette møtet satte laget i gang med sitt aller første prosjekt, innsamlingen til en redningsskøyte til bruk langs den nordnorske kysten. Redningsskøyta *Nordland* var i drift fra slutten av 1910.

Det fantes nordnorske lag og foreninger mange steder i USA og i Canada. Enkelte av dem, for eksempel *Nordlands Minde* i Minneapolis og *Fembøringen* i Seattle, definerte seg som

lokallag av Nordlandslaget. Andre foreninger, som *Nordlendingen* i Chicago og *Den Nordenfjeldske Forening* i Brooklyn, var først og fremst samarbeidspartnere i forbindelse med innsamlingsaksjonene. Totalt var Nordlandslaget i kontakt med et tyvetalls nordnorske foreninger i Canada og USA i undersøkelsesperioden. Felles for alle disse foreningene var at de hadde egne styrer, selvstendig økonomi og egne tradisjoner. I likhet med det ”nasjonale” Nordlandslaget dekket foreningene hele Nord-Norge. Ingen av dem var formelt tilsluttet Nordlandslaget på den måten at de betalte noen form for medlemskontingent. Nordlandslaget opererte utelukkende med individuelt medlemskap, og lagets styre sto bare til ansvar for nordlendingene som deltok på stevnene rundt om i Minnesota og omegn.

Mørck og de senere lederne av Nordlandslaget kan betegnes som tilhørende typen ”internal leadership.” (Se kapittel 2.3.1 og 7.4). Lederne satte sitt preg på organisasjonen, ikke minst i oppstartsfasen, og det ble opp til dem å fokusere på gruppens ”consciousness” og på den måten synliggjøre den nordnorske identiteten.⁷³⁷ Med andre ord måtte ledelsen skape et ”Samlingsmärke for Nordlendingerne i Amerika.”⁷³⁸ Det ble tidlig klart at Nordlandslaget ikke bare skulle være et bygdelag for immigranter med røtter i Nordland; foreningen var åpen for mennesker fra hele den nordligste landsdelen. Nordlandslagets ”hjembygd” var dermed mye større enn områdene de andre bygdelagene hadde satt seg fore å dekke. Innenfor den nordnorske landsdelen fantes det forskjellige kulturer og etniske grupper. For Mørck og Johansen var det imidlertid naturlig å ta utgangspunkt i det miljøet de selv hadde røtter i — kystkulturen på Helgeland. Det var dette som ble utgangspunktet for Nordlandslagets geografiske, kulturelle og identitetsmessige forankring, det var fra dette miljøet at de ”ekte” nordlendingene kom.

Dette bekreftes av gjennomgangen av medlemslistene for årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Gjennomsnittlig kom 97 prosent av Nordlandslagets medlemmer fra Nordland og kyststrekningen opp til omtrent Tromsø. Det var med andre ord svært få mennesker fra Finnmark eller Indre Troms og Nord-Troms i Nordlandslagets medlemsmasse. Laget tiltrakk seg heller ikke samiske immigranter, og bare i ubetydelig grad mennesker av kvensk opphav. Medlemsmassens geografiske sammensetning falt altså sammen med den nordnorske identiteten som ble fremmet i Nordlandslaget.

⁷³⁷ Higham 1980: 642.

⁷³⁸ *Minneapolis Tiende* 28. februar 1912.

Den nordnorske identiteten med forankring i kystkulturen ble manifestert ved hjelp av symboler, språk og metaforer. Nordlandslagets formann ble som regel kalt ”høvedsmann”, resten av styret var ”mannskapet”. Selve laget og medlemsmassen ble gjerne omtalt som ”fembøringen”. Fembøringen var det fremste av Nordlandslagets symboler, og synet av en slik påkalte minner fra livet som kystfisker og fra de store sesongfiskeriene i Lofoten og på Finnmarkskysten. I tillegg hadde fembøringen i form og konstruksjon slektskap med vikingskipet. Dermed kunne nordlendingene også forankre sin identitet i en nordnorsk ”glorious past”. Forbindelsen til vikingene kom særlig til syne i 1927 da Nordlandslaget sto i spissen for en stor begivenhet i Duluth i Minnesota. Kaptein Gerhard Folgerø og hans ”fembøring” *Leiv Erikson*, som hadde seilt over Atlanterhavet i Leiv Eriksons kjølvann, besøkte byen. Dette besøket ble en svært spesiell begivenhet for Nordlandslagets medlemmer, og det faktum at både kapteinen og båten kom fra Nord-Norge (Helgeland) ble betraktet som en bekreftelse både på nordlendingenes egenskaper som sjøfolk og deres slektskap med vikingene.

Hensikten med vektleggingen av forbindelsen til vikingene var ikke for bare å gi nordlendingene en plass i norsk nasjonal historie. Den viste også hvilken ”viktig og afgjørende” rolle nordlendingene hadde spilt i Norge politiske historie.⁷³⁹ Menneskene fra Nord-Norge, ”et af de livskraftigste, fremtidsrigeste norske landskaper”, var dermed spesielt gode nordmenn, og Nordlandslaget var ”det gjæveste bygdelag som [fantas] i Amerika.”⁷⁴⁰ Den nordnorske ”karakter” ble ofte beskrevet og analysert, og den nordnorske naturen ble fremstilt som den ”skabende Magt i Nordlændingens Personlighed.”⁷⁴¹ Klimaet og det tøffe landskapet hadde gjort nordlendingene til hardføre, modige og sterke mennesker med pågangsmot, godt humør og hjertelag.

Et annet sentralt symbol var begrepet ”Nord-Norge”. Navnet ble lansert for Nordlandslaget av Julius B. Baumann i 1914, og dette året ble det tatt i bruk som tittel på foreningens tidskrift. Motivet for å ta i bruk begrepet hadde både med praktiske og ideologiske forhold å gjøre. For det første inkluderte ”Nord-Norge”, slik navnet var argumentert frem av *Nordlændingernes Forening* i Kristiania/Oslo, hele den nordligste landsdelen, som jo var Nordlandslagets uttalte

⁷³⁹ *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 18.

⁷⁴⁰ Sitert fra *Reform* 5. januar 1909 og *Nordlandslaget* nr 1, 1913: 14.

⁷⁴¹ *Minneapolis Tiende* 11. juli 1919.

geografiske nedslagsfelt.⁷⁴² Dermed kunne Nordlandslagetts medlemmer fra Finnmark få slippe å ”være fra” Nordland. Forsøk på å få Nordlandslaget til å bytte navn førte imidlertid ikke frem.

Dessuten lå det et tydelig element av modernitet i begrepet Nord-Norge. Særlig i Nordlandslagetts tidlige år var nettopp modernisering og utvikling av den nordnorske landsdelen en viktig sak, noe som kom frem av flere innsamlingsaksjoner. Det kanskje aller viktigste argumentet for å ta i bruk begrepet ”Nord-Norge” var at Nordlandslaget og den nordnorske identiteten dermed fikk et klart definert ”homeland”.⁷⁴³ Siden begrepet ennå ikke hadde festet seg i folks dagligtale, sto Nordlandslaget på mange måter fritt til å definere ”Nord-Norges” identitetsmessige innhold til det samme som laget sto for. Dikt, historier og fortellinger som tok for seg forhold knyttet til kystkulturen ble trykket i tidsskriftet *Nord-Norge*. Tradisjonene som ble skapt på Nordlandsstevnene, herunder nordlandsskrøner, kveitebankett, båtturer og sankthansbål, gav kjærkomment ”påfyll” til medlemmenes nordnorske identitet, og slik kunne medlemskapet i Nordlandslaget bidra til å tilfredstille medlemmenes ønsker og behov for identitetsforankring i det amerikanske samfunnet.

Nordlandslaget måtte takle skiftende samfunnstrender og krav fra det amerikanske samfunnet. Under første verdenskrig ble det satt spørsmålstejn ved hvorvidt det var mulig å være patriotiske amerikanske borgere samtidig som man ivaretok en annen nasjonal eller, som i dette tilfellet, regional identitet. Her måtte Nordlandslagetts ledelse velge en strategi som både tok hensyn til medlemmenes behov og som tilfredstilte de kravene det amerikanske samfunnet stilte. Under første verdenskrig ble det sett på som upatriotisk å bedrive ”etnisk” aktivitet. De fleste norskamerikanske bygdelagene kansellerte sine stevner, særlig etter USAs inntreden i krigen våren 1917. Nordlandslagetts styre valgte på sin side fortsatt å avholde sine stevner. Det er likevel tydelig at også dette bygdelaget ble påvirket av de rådende samfunnsforholdene.

Stevnereferatene og innholdet i *Nord-Norge* viser at nordlendingene problematiserte sin rolle som gode borgere av det amerikanske samfunnet. De egenskapene som hadde vært brukt til å beskrive ”den nordlandske folkearv og fædrearv”,⁷⁴⁴ altså mot, utholdenhet, hjertelag, humor og slektskap til vikingene og så videre, ble nå anvendt for å argumentere for at den

⁷⁴² Jf. Niemi 1993: 39 og 1997: 445.

⁷⁴³ Smith 1991: 20-21.

⁷⁴⁴ Rølvaags notater i Nordlandslagetts møteprotokoll, 1922.

nordnorske gruppen ikke bare passet godt til det amerikanske samfunnet, men faktisk tilførte samfunnet nye kvaliteter. Nordlendingene var i følge denne retorikken foregangsmenn på alle mulige områder i USA, både innenfor kulturlivet og i offentlig og privat virksomhet. De var også lojale mot amerikanske skikker og normer, og var villige til å ”bringe de største ofre for dette vort land.”⁷⁴⁵ Eksempler på gruppens bidrag til det amerikanske samfunnet fantes det mange av, og nordlendinger som hadde inntatt viktige posisjoner, for eksempel offiserer, konsuler, forfattere, professorer, offentlige tjenestemenn, idrettsmenn, politikere. Sammen med ”Nordlandsguttene” som deltok i verdenskrigen ble disse fremhevet på stevnene og i *Nord-Norge*.

Under første verdenskrig var det tydelig at det å være *amerikaner* var viktig. Det følte viktig å legitimere sin egen gruppes plass i amerikansk historie og samfunnsliv. En viktig del av denne prosessen var å ivareta en etnisk identitet som både gruppen selv og samfunnet rundt dem ville finne positiv. Nordnorsk identitet i USA ble formet i et dynamisk samspill mellom det amerikanske samfunnet som stilte krav til immigrantene og mellom kultur og tradisjoner i det gamle og det nye landet. Amerikansk språk og kultur trengte umerkelig inn, og dialekt og tradisjoner med røtter i den nordnorske kystkulturen ble tilpasset amerikanske forhold. Nye tanker, utvikling og modernisering kom inn og fant sin naturlige plass, side om side med tradisjoner fra hjembygda.⁷⁴⁶

Argumentasjonen om at det nettopp var den norske og nordnorske arven som gjorde immigrantene til gode amerikanere var for øvrig helt i tråd med professor, forfatter og dønnværing Ole Edvart Rølvaags ”lære” om bevarelsen av ”fædrearven” i Amerika. Rølvaag, som var leder av Nordlandslaget de første årene etter første verdenskrig, mente at immigrantene hadde plikt til å ta vare på sitt språk og sin kulturelle arv. Den var deres viktigste bidrag til det amerikanske samfunnet.

Den nordnorske identiteten – eller oppfatningen av den — endret seg altså i løpet av første verdenskrig, påvirket av både ytre og indre forhold. Fra å være en arena der man kunne få fremkalt og fortolket elementer fra sin bakgrunn i Nord-Norge, ble Nordlandslagets funksjon etter hvert utvidet til også å bli et forum der medlemmene kunne finne legitimitet for sin plass i det amerikanske samfunnet. Denne strategien lyktes i stor grad, og Nordlandslaget klarte i

⁷⁴⁵ Baumann i *Nord-Norge* nr 7, 1917: 18.

⁷⁴⁶ Jf. Lovoll 1994a: 153.

motsetning til mange andre norskamerikanske organisasjoner å holde aktiviteten oppe gjennom krigsårene. Dermed skulle alt ligge til rette for ny vekst når amerikaniseringspresset dempe seg etter krigens avslutning.

I første halvdel av 1920-tallet slet imidlertid Nordlandslaget og *Nord-Norge* med interne organisatoriske problemer. Selv om Rølvaag fremsto som en samlende karakter, kunne han ikke forhindre at pengemangel og manglende kommunikasjon mellom styrets og redaksjonens medlemmer bidro til å gjøre arbeidsmiljøet dårlig. Problemene ble forsterket av at mangeårig redaktør og på dette tidspunktet leder for Nordlandslaget, Julius B. Baumann, var syk og dermed mer eller mindre ute av stand til å administrere det hele. Da tiden var kommet for den store feiringen av norskamerikanske hundreårige tilstedeværelse i USA, hadde *Nord-Norge* vært uten redaktør i nesten to år. På dette stevnet tok imidlertid nye krefter over både formannsklubba i Nordlandslaget og redaktørstolen i *Nord-Norge*, og fremtiden så lysere ut.

Den norskamerikanske gruppens selvfølelse steg betraktelig mot midten av 1920-tallet, og ved feiringen av *Norse-American Centennial* i 1925 opplevde gruppen et absolutt høydepunkt. President Coolidge gav den norskamerikanske gruppen anerkjennelse, ikke bare for å ha bidratt sterkt til ”byggingen” av USA, men også som etterkommere av Amerikas oppdager, Leiv Erikson. Ved denne anledningen var det ikke bare det nordnorske, men også det nasjonalt norske, som ble fremhevet. Dette var tydelig da Nordlandslagets formann, Hagbart H. Borgen, talte for nordlendingene under denne fellesfesten: ”Ingen nation”, sa han, hadde bidratt mer for å ”oppbygge” Amerika. Det var ikke norskamerikanerne som skulle takke Amerika for at de fikk komme til landet. Den norske gruppen, inkludert nordlendingene, hadde ”git Amerika” mye mer en Amerika hadde gitt dem. De hadde ”intet aa takke for.”⁷⁴⁷

Jubileet i 1925 har gjerne blitt betraktet som norskamerikanernes ”Last Rally”, før gruppen ble mer eller mindre amerikanisert. Det kan nok hende at store deler av den norskamerikanske gruppen ”sank into the American mainstream” etter dette tidspunktet.⁷⁴⁸ Likevel fantes det mennesker som uttrykte et behov for å minnes sitt barndoms eller ungdoms rike. Nordlandslaget ble en arena der sentrale aspekter ved en nordnorsk identitet kunne hentes frem og gis ny næring i samvær med andre. Både det at minnene ble fremkalt og det

⁷⁴⁷ *Nord-Norge* nr 37, 1925: 23.

⁷⁴⁸ Jenswold 1992: 2.

kollektive ved dem, var med på å styrke fellesskapet. Ved å møte andre nordnorske immigranter et par dager i året, ble det lettere igjen å ta fatt på hverdagslivet og ”de mange Opgaver som vor Tid og vort Land stiller os.”⁷⁴⁹

Nordlandslaget hadde i de første årene hadde deltatt i felles prosjekter og arrangementer som var initiert av *Valdris Samband* og de andre bygdelagene, blant annet feiringene i 1914 og 1925, minnegaveinnsamlingen og dannelsen av *Bygdelagenes Fællesraad*. Mot slutten av 1920-tallet mistet Nordlandslaget interessen for disse fellesarrangementene. De trakk seg ut av samarbeidet med blant annet *Bygdelagenes Fællesraad* og konsentrerte seg mer om egen aktivitet. Argumentet for denne kursendringen var at hensikten med å møte sine tidligere sambygdinger var ”at faa tales ved [og] faa opfriske minder fra det sollyse Nordland”.⁷⁵⁰ For å få fullt utbytte av dette ville Nordlandslaget helst være for seg selv. Frem til midten av 1920-tallet hadde Nordlandslaget i stor grad hatt ”visjonære” ledere, menn som hadde ambisjoner på vegne av foreningen, enten det nå var snakk om ”at samle og at bygge et enig Nordland Herover,”⁷⁵¹ innsamlingsaksjoner eller begrepsbruk som viste en tydelig mobilisering på vegne av den nordnorske landsdelen. Etter dette tidspunktet hadde ingen av lederne større ambisjoner på vegne av Nordlandslaget enn at det skulle være en ”minne-arena” for medlemmene. Deres viktigste oppgave var rett og slett å holde Nordlandslaget og *Nord-Norge* gående, og dette ble gjort ved å arrangere stevner og fortsette å gi ut *Nord-Norge*. Denne ”tilbaketrekkingen” var et tegn på at det var det regionale, det nordnorske, identitetsbehovet som gjorde seg sterkest gjeldende.

Utover 1930- og 1940-tallet fikk Nordlandslaget problemer. Denne gangen var det ikke egentlig omverdenens krav som spilte den mest avgjørende rollen, selv om det til tider var vanskelig å holde aktiviteten opp gjennom depresjonsårene og under andre verdenskrig. Det var medlemsmassen i seg selv som var problemet. Fremdeles var det førstegenerasjons immigranter som utgjorde majoriteten av Nordlandslagets medlemmer, og disse hadde etter hvert nådd en nokså høy gjennomsnittsalder. Under første verdenskrig var medlemmene gjennomsnittlig i midten av førtiårene. Under andre verdenskrig hadde de passert seksti med god margin. Gjennomsnittlig hadde medlemmene bodd i USA i drøyt 20 år i 1914, det året den første medlemslisten ble trykket i *Nord-Norge*. 30 år senere hadde det gjennomsnittlig

⁷⁴⁹ *Reform* 21. mai 1918.

⁷⁵⁰ Uidentifisert norskspråklig avis limt inn i Nordlandslagets møteprotokoll, 1915.

⁷⁵¹ *Decorah-Posten* 1. juli 1910.

gått mer enn 40 år siden de utvandret. Under andre verdenskrig var fremdeles nesten 85 prosent av medlemmene født i Nord-Norge.

Forsøk på nyrekruttering, både fra de få nordnorske immigrantene som ankom USA og blant andregenerasjons "nordlending-amerikanere", viste seg å være vanskelig. Den nordnorske identiteten som ble uttrykt i Nordlandslaget på 1930- og 1940-tallet var med tiden kommet til å inneholde elementer fra forgangne tider både i Nord-Norge og i det amerikanske samfunnet. Det var bare de som hadde vært langvarige medlemmer som "tilfulde [kunne] forstaa" hva det var som var tiltrekkende med Nordlandslaget.⁷⁵²

Nordlandslagets tradisjoner hadde med tiden tatt form av symbolske ritualer. Disse bar med seg "certain values and norms of behavior by repetition" som impliserte historisk kontinuitet.⁷⁵³ Stevnetradisjoner, tema for talerne og historiene som ble trykket i *Nord-Norge* var noenlunde like hvert år. Medlemmene viste liten interesse for endringer av noe slag, og ville helst fortsette som før så lenge som mulig. Nordlandslagets var *deres* arena. Endret man for mye på organisasjonen, ville den nordnorske identiteten de eldre medlemmene kjente forsvinne. Spissformulert kan man hevde at det eneste stedet denne nordnorske identiteten faktisk eksisterte mot slutten av undersøkelsesperioden, var nettopp i Nordlandslaget.

Som nevnt regner vi med at 40-50 000 nordlendinger utvandret til Amerika i årene før første verdenskrig. I forhold til dette tallet var Nordlandslaget aldri noen stor organisasjon. De første årene hendte det at et tusentalls nordlendinger samlet seg til stevne, men de siste årene i undersøkelsesperioden var det bare et par hundre som møttes årlig. Slik sett kan man kanskje si at laget spilte en marginal rolle i forhold til nordnorsk identitet, selv i Amerika. Man skal likevel ikke glemme at Nordlandslaget og deres tidsskrift *Nord-Norge* hadde langt større rekkevidde og langt større betydning enn antallet stevnedeltagere skulle tilsi. Laget og tidsskriftet fungerte som en arena der en kunne møtes og dele minner. Dette motvirket en følelse av å ha fått sine røtter "rykket opp".

Den nordnorske identiteten, eller identifiseringen, ble definert, utformet, forvaltet og endret i møtet med det amerikanske samfunnet. Selv om det var den nordnorske arven som var det sentrale, oppfattet nordlendingene seg også som nordmenn og amerikanere når dette var

⁷⁵² Smeby i *Minneapolis Tiende* 6. juli 1932.

⁷⁵³ Hobsbawm & Ranger 1983: 1.

aktuelt. Den nordnorske identiteten, slik den kom til uttrykk i Nordlandslaget, endret seg og tok inn over seg noen av de kravene omverdenen stilte. Den ble utvilsomt konstruert, men den baserte seg på en rekke faktorer som ble oppfattet å være av essensiell karakter. Fembøringen, kystbondelivet og etter hvert også navnet "Nord-Norge" ble av nordlendingene opplevd som essensielle faktorer i deres identitet. Så lenge disse faktorene ble *oppfattet* som "ekte", ble den nordnorske identiteten en psykologisk realitet som gav disse menneskene en følelse av tilhørighet og kontakt med fortiden og det opprinnelige hjemlandet. Når den nordnorske arven ble brukt som argument for at nordlendingene var gode amerikanske borgere, falt brikkene på plass. Deres røtter, som hadde blitt rykket opp da de forlot hjembygda, hadde blitt plantet på nytt, denne gang i amerikansk præriejord.

EPILOG

*Nordlandslaget is alive and well and will continue to live because it represents a genuine folk movement of Norwegian-Americans. It promotes the common and familiar in the immigrants' ethnic past and can serve as a touch stone for generations yet to come.*⁷⁵⁴

Bygdelagsbevegelsen har vært mer seiglivet enn Odd Lovoll spådde i 1975. Lagene har med tiden blitt nyttige forum for slektsforskere. Bygdelagsbevegelsen kan knapt kan sies å være "Alive and Kicking", som presidenten for *Bygdelagenes Fællesraad* uttalte for noen få år siden,⁷⁵⁵ men mange av dem avholder fortsatt stevner, til tross for at oppmøtet er langt mindre enn den var i denne oppgavens undersøkelsesperiode. Totalt deltok omkring tusen norskættede amerikanere på bygdelagsbevegelsens hundreårsjubileum på Luther College i Decorah, Iowa 30. juli – 1. august 1999. I løpet av fellesstevnet avholdt de enkelte lagene sine "forretningsmøter", eller "business meetings" som det heter nå til dags. På Nordlandslagets møte deltok et tyvetalls mennesker. Det var en lett grånende forsamling der særlig slektsgranskere gjorde seg gjeldende. Vervet som "sagaskriver" fantes ikke lengre, i stedet har man fått en "Lag Genealogist". Fremdeles var det satt av tid til "Memorial Service" for medlemmer som hadde gått bort siden forrige stevne. Det var en nydelig liten seremoni, der damene gikk frem og la ned hvite nelliker til vedkommendes ære. Etter at valg og slikt var foretatt, var det tid for allsang. Det burde ikke overraske leseren av denne oppgaven at det var Rølvaags favoritt "Aa, eg veit meg et land" som ble avsungen. Det kan nok sikkert sies at forsamlingen i 1909 hadde bedre tak på andre vers enn denne gjengen, men det er vel forsøket som teller.

Nordlandslaget gir fremdeles ut *Nord-Norge* fire ganger i året, selv om det i dag er mer som et meldingsblad å regne. "Nidelven stille så vakker du er" strømmet ut av PCens høytalere når man klikker seg inn på <http://nordlandslag.tripod.com/>, Nordlandslaget internettside. Der kan man finne en kortversjon av Nordlandslagets historie, bilder av draug, fembøring og fiskepakkere på Hemnesberget i 1910. Gammelost og "tegnaserievikinger" har også fått plass på disse sidene, og mot juletider ønskes det "God jul — God nytt år – Fra Nordlandslag." Nordlandslaget, som i skrivende stund har gått inn i sitt 94. år, vil nok fortsatt eksistere så lenge det finnes mennesker som er interessert i finne ut av sine nordnorske røtter.

⁷⁵⁴ nordlandslag.tripod.com (13.02.2003).

⁷⁵⁵ Somdahl 1993.

LITTERATUR OG KILDER

Litteratur

Anderson, B. 1991: *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, London og New York. (2. utgave 1991).

Anderson, R.B. 1903: *Bygdejævning: Artikler af representanter fra de forskjellige bygder i Norge om, hvad deres sambygdingar har udrettet i Vesterheimen*. Amerika's forlag Madison, Wisconsin.

Ager, W. 1977: "Our Cultural Possibilities", i Lovoll, O. S. (red.): *Cultural Pluralism versus Assimilation. The views of Valdemar Ager*. NAHA, Northfield, Minnesota.

Bang, H. 1998: *Organisasjonskultur i praksis. Verktøy for kartlegging, utvikling og endring av organisasjonskultur*. Tano Aschehoug, Oslo.

Balsvik, R. R. og Drake, M. 1994: "Menneskene i Nord-Norge. Fra istid til nåtid — fra vogge til grav", i Drivenes, E.-A. m. fl. (red.): *Nordnorsk kulturhistorie. Det gjenstridige landet. Bind I*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1994.

Barth, F. 1964: "Introduction", i Barth, F. (1964): *Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference*. Universitetsforlaget, Oslo.

Baumann, J. B. 1909: *Digte*. Fremad Publishing. Eau Claire, Wisconsin.

Baumann, J. B. 1915: *Fra vidderne. Nye digte*. Augsburg Publishing House, Minneapolis, Minnesota.

Baumann, J. B. 1924: *Samlede digte*. Augsburg Publishing House, Minneapolis, Minnesota.

Bergstrøm, P. m.fl. (red.) 1964: *I vinterstorm og midnattsol. Indremisjonen i Nordland 100 år*. Nordland og Helgeland Indremisjonskretser, Bodø.

Biedermann, H. 1992: *Symbolleksikon*. J. W. Cappelens Forlag AS.

Blanck, D. 1997: *Becoming Swedish-American. The Construction of an Ethnic Identity in the Augustana Synod, 1860-1917*. Dr.philos.-avhandling. Historiska Institutionen vid Uppsala universitet. Uppsala, Sverige.

Blegen, T. C. 1940: *Norwegian Migration to America: The American Transition*. NAHA, Northfield, Minnesota.

Brantenberg, T. m.fl. 1994: "Myter om Nord-Norge og nordlendingen gjennom tidene", i

Drivenes, E.-A. m. fl. (red.): *Nord-Norsk kulturhistorie. Det gjenstridige landet. Bind I*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Bratrein, H. D. 1999: "Nordlandsgjelden", i Imsen, S. og Winge, H. (red.): *Norsk historisk Leksikon. Kultur og samfunn ca 1500 – ca 1800*. Cappelen akademisk forlag, Oslo. (2. utgave).

Chrislock, C. H. 1981: *Ethnicity Challenged. The Upper Midwest Norwegian-American Experience in World War I*. NAHA, Northfield, Minnesota.

Chrislock, C. H. 1977: "Introduction: The Historical Context", i Lovoll, O. S.: (red.): *Cultural Pluralism versus Assimilation. The views of Valdemar Ager*. NAHA, Northfield, Minnesota.

Coolidge, C. 1925: "Address of president Coolidge before the Norwegian centennial celebration, at Minnesota State Fair grounds, June 8, 1925", i *69th congress, 1 st session. House document No 143*. Washington, 1926
(www.nb.no/emigrasjon/vis_data_art_bok.php?dok_id=23154, 11.01.2003).

Daniels, R. 2001: "The Changing Nature of American Immigration and Ethnicity, 1825-2000", i Cleven, H. T. (red.): *Norwegian-American Essays 2001* NAHA-Norway, Oslo.

Eriksen, A. 1999: *Historie, minne og myte*. Pax forlag AS, Oslo.

Eriksen, T. H. 1997: "Identitet", i Eriksen, T. H. (red.) *Flerkulturell forståelse*. TANO Aschehoug, Oslo. (folk.uio.no/geirthe/Flerkultur.html, 19.01.2003).

Eriksen, T. H. 1996: *Kampen om fortiden. Et essay om myter, identitet og politikk*. Aschehoug Argument, Oslo.

Eriksen, T. H. 1993: "What is ethnicity" i Eriksen, T. H. (red.): *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives* (1993) Pluto Press, London.
(folk.uio.no/geirthe/Ethnicity.html#Chapter1, 06.02.2003).

Flå, V. 1995: *Utvandring og intern flytting. Emigrasjonen fra Vardø 1864-1920*. Hovedfagsoppgave i historie, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.

Folgerø, G. 1944: *Over Nordatlanteren i åpen båt*. Arthur Rosén AS, Oslo.

Foss, B. 2002: *Fra seil til vannjet. Historien om redningsskøytene*. Norsk Maritimt Forlag AS, Oslo.

Fulsås, N. 2000: "Nord-Norge i går – Nord-Norge blir integrert i nasjonen: 1890-1990", i Arbo, P. m.fl. *Nordnorsk utsyn: en landsdelsstudie med tre scenarier*. Skriftserie, nr 95. Det samfunnsvitenskapelige fakultet; Universitetet i Tromsø.
(odin.dep.no/archive/krdvedlegg/01/05/NordN013.pdf, 09.02.2003).

Gade, F. G. og Moe, M. 1907: "Nordmands-Forbundet. Et Forbund av alle Nordmænd", i *Nordmands-Forbundet* nr 1, 1907. Nordmands-Forbundet, Kristiania.

Gans, H. J. 1996: "Symbolic Ethnicity", i Hutchinson, J. og Smith, A. D. (red.) *Ethnicity*. Oxford University Press, New York.

- Gerber, D. A. 1989: *The Making of American Pluralism, Buffalo, New York 1825-1860*. Urbana, Illinois.
- Geertz, C. 1996: "Primordial Ties", i Hutchinson, J. og Smith, A. D.: *Ethnicity*. Oxford University Press, New York.
- Gimmestad, L. M. 1932: "Bygdelagene i 30 år", i *Nordmanns-Forbundet* nr 25, 1932. Nordmanns-Forbundet, Oslo.
- Gimmestad, L. M. 1929: "Bygdelagenes kulturbetydning", i *Skandinaven almanak og kalender*, 1929. Skandinaven, Chicago, Illinois.
- Gimmestad, L. M. 1930: "Bygdelagsbevegelsen i de forenede stater", i *Nordmanns-Forbundet* nr 23, 1930. Nordmanns-Forbundet, Oslo.
- Gimmestad, L. M. 1936: "Hundraars-festen: et betydningsfuldt historisk dokument", i *Skandinaven Almanak og Kalender*, 1936. Skandinaven, Chicago, Illinois.
- Gimmestad, L. M. 1929: "Oplysninger om enkelte bygdelag. Bygdelagenes Fællesraad.", i *Skandinaven almanak og kalender*, 1929. Skandinaven, Chicago.
- Gjerde, J. 2002: "Boundaries and Linkages: Norwegian Settlements, the United States and Norway", i Nichol, T. W. (red.): *Interpreting the Promise of America. Essays in Honor of Odd Sverre Lovoll*. NAHA, Northfield, Minnesota.
- Glazer, N. og Moynihan, D. P. 1963: *Beyond the Melting Pot. The Negroes, Puerto Ricans, Jews, Italians, and Irish of New York City*. The M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts.
- Grimley, O. B. 1934: "Amerika-Pengene", *Skandinaven almanak og kalender*, 1934. Skandinaven, Chicago.
- Grimley, O. B. 1941: "Bygdelagene i Amerika", i *Nordmanns-forbundet* nr 34, 1941. Nordmanns-forbundet, Oslo.
- Grytnes, K. 1938: *Fredheim Folkehøgskole gjennom 25 år*. Brønnøysund. Brønnøy avis- og Aksidenstrykkeri. Brønnøysund.
- Gulliksen, Ø. T. 2002: "Interdisciplinary Approaches in American Immigration Studies: Possibilities and Pitfalls", i Nichol, T. W. (red.): *Interpreting the Promise of America. Essays in Honor of Odd Sverre Lovoll*. NAHA, Northfield, Minnesota.
- Gvåle, G. H. 1962: *O. E. Rølvaag – nordmann og amerikaner*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Hagefors, M. 1967: *Nordlandslaget Femløringen*. Seattle, Washington.
- Hambro, C. J. 1957: "NF blir til", i Hambro, C. J. (red.) (1957). *De tok et Norge med seg. Nordmanns-Forbundets saga gjennom 50 år*. Dreyers Forlag, Oslo.

Handlin, O. 1951: *The Uprooted. The Epic Story of the Great Migrations that made the American People*. Grosset & Dunlap Publishers, New York.

Hansen, C. 1914: "Det norske foreningsliv i Amerika", i Wist, J. B. (red.): *Norsk-Amerikanernes Festskrift 1914*. The Symra Company. Decorah, Iowa.
(nabo.nb.no/trip?_b=EMITEKST&urn="URN:NBN:no-nb_emidata_1021, 07.02.2003).

Hansen, L. I.: 1999: "Samer", i Imsen, S. og Winge, H. (red.): *Norsk historisk Leksikon. Kultur og samfunn ca 1500 – ca 1800*. Cappelen akademisk forlag, Oslo. (2. utgave).

Hanson, A. M. 1998: "Norwegian-American bygdelag centennial", i *The Norseman* nr 6, 1998. Nordmanns-forbundet, Oslo. (10-14).

Hauan, M. A. og Mathisen, S. R. 1994: "Fortellinger, folketro og 'virkelighet'", i Drivenes, E.-A. m. fl. (red.): *Nord-Norsk kulturhistorie. Det mangfoldige folket. Bind 2*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Haugen, E. 1983: *Ole Edvard Rølvaag*. Twayne Publishers, Boston.

Haugen, E. 1957: "Talt og skrevet i Amerika", i *De tok et Norge med seg 1957*. Oslo.
(nabo.nb.no/trip?_b=EMITEKST&urn="URN:NBN:no-nb_emidata_1033", 13.01.2003).

Heitmann, J. 1949: "Julius B. Baumann: A Biographical Sketch", i *Norwegian American Studies and Records* nr 15, 1949. NAHA, Northfield, Minnesota.

Heitmann, J. 1941: "Ole Edvard Rølvaag", i *Norwegian-American Studies and Records* nr 127, 1933. NAHA, Northfield, Minnesota.

Higham, J. 1980: "Leadership", i Thernstrom, S. (red.): *Harvard Encyclopedia of American Ethnic Groups*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Higham, J. 1971: *Strangers in the land. Patterns of American Nativism 1860-1925*. Atheneum, New York (2. utgave 1971).

Hobsbawm, E. og Ranger, T. 1983: "Introduction: Inventing Traditions", i Hobsbawm, E. og Ranger, T. (red.) *The Invention of tradition*. Past and present publications. Cambridge University Press, Cambridge.

Hodnefield, J. 1954: "Norwegian-American bygdelag and their publications", i *Norwegian-American Studies and Records* nr 18, 1954. NAHA, Northfield, Minnesota.

Holand, H. R. 1908: *De norske settlementes historie. En oversigt over den norske indvandring til og bebyggelse af Amerikas Nordvesten fra Amerikas opdagelse til indianerkrigen i Nordvesten*. Ephraim, Wisconsin.

- Holand, H. R. 1908: "Wergelands-statuen.", i *Nordmands-Forbundet* nr 6, 1908. Nordmands-Forbundet, Kristiania.
- Hutchinson, J. og Smith, A. D. (red.) 1996: *Ethnicity*. Oxford University Press, New York.
- Høygaard, A. "Flukten med 'Nordland'." Upublisert manuskript, i Redningsmuseets arkiver.
- Imsen, S. 1999: "Amt", i Imsen, S. og Winge, H. (red.): *Norsk historisk Leksikon. Kultur og samfunn ca 1500 – ca 1800*. Cappelen akademisk forlag, Oslo. (2. Utgave).
- Iverson, V. og Iverson, C. 1981: *Minnesota Farmer. The "America Letters" of Iver O. Iverson*. The Anundsen Publishing Company, Decorah, Iowa.
- Jakobsen, B.: 2000: 'Skull Torsken feile, hva hadde vi da...' Herø Sogn og Prestegjeld, befolkning og levebrød i et kystsamfunn på Helgeland. 1801-1900. Hovedoppgave i historie, Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Universitetet i Tromsø, høsten 2000.
- Jenswold, J. R. 1992: "Becoming American, becoming suburban. Norwegians in the 1920s", i *Norwegian-American Studies and Records* nr 33, 1992. NAHA, Northfield, Minnesota.
- Jenswold, J. R. 1986: "I live well, but... Letters from Norwegians in industrial America", i *Norwegian-American studies and Records* nr. 31, 1986. NAHA, Northfield, Minnesota.
- "J. H." 1930: "Bygdelag i 1929", i *Skandinaven almanak og kalender*, 1930. Skandinaven, Chicago.
- Just, C. 1941: *Redningsselskapet. Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning. Femti år 1891 - 9. juli - 1941*. Fabritius & Sønner, Oslo.
- Kallen, H.M. 1915: "Democracy Versus the Melting-Pot" *The Nation*, New York (www.american.edu/kdurr/kallen.html, 28.01.2001).
- Kildahl, A. 1957: "Femti års virke", i Hambro, C. J. (red.): *De tok et Norge med seg. Nordmanns-Forbundets saga gjennom 50 år*. Dreyers Forlag, Oslo.
- Kristensen, R. E. 1994: "Kirken i det nordnorske lokalsamfunn", i Drivenes, E.-A. m. fl. (red.): *Nord-Norsk kulturhistorie. Det mangfoldige folket*. Bind 2. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1994.
- Kvalnes, M. 2000: *Utvandringen fra Skjervøy prestegjeld til Amerika 1865-1914*. Hovedoppgave i historie, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø.
- Lawson, V. E. 1905: *Illustrated History of Kandiyohi County*. St. Paul, Minnesota.
- Liedmann, J. 1992: *A Case Study of the Influence of Norwegian Immigrants on a Minnesota Township*. Hovedoppgave, SCSU.

- Lovoll, O. S. 1975: *A Folk Epic: The Bygdelag in America*. NAHA, Northfield, Minnesota.
- Lovoll, O. S. 1996: ”’Better than a Visit to the Old Country’ The Stevne of the Sognalag in America”, i Gulliksen, Ø. T. m. fl. (red.): *Norwegian-American Essays 1996*. NAHA-Norway/The Norwegian Emigrant Museum, Oslo.
- Lovoll, O. S. 1982: ”From Norway to America: A Tradition of Immigration Fades”, i Cuddy, D.: *Contemporary American immigration*. Boston, Massachusetts.
- Lovoll, O. S. 1997: *Det løfterike landet. En norskamerikansk historie*. Universitetsforlaget, Oslo. (2. utgave).
- Lovoll, O. S. 1994a: ”Innvandrerne Amerika”, i *Heimen. Lokalhistorisk tidsskrift* nr 3, 1994. Heimen, Trondheim.
- Lovoll, O. S. 1999: ”Norwegian emigration to America. A dramatic national experience”, i *Norseman* nr 4-5, 1999. Nordmanns-forbundet, Oslo.
- Lovoll, O. S. 1992: ”Norwegians on the Land: address for the society for the study of local and regional History” *Historical Essays on Rural Life*. Marshall, Minnesota.
www.nb.no/emigrasjon/vis_data_art_bok.php?lang=nor&dok_id=30970 (06.02.2003).
- Lovoll, O.S. 1972: ”The Bygdelag Movement”, i *Norwegian-American Studies and Records* nr 25, 1972. NAHA, Northfield, Minnesota.
- Lovoll, O. S. 2001b: ”The Creation of Historical Memory in a Multicultural Society”, i Cleven, H. T. m.fl. (red.): *Norwegian-American Essays 2001*. NAHA Norway, Oslo.
- Lovoll, O. S. 2001a: ”The Norwegian-American Old-Home Societies Viewed as a Mediating Culture Between ‘Consent’ and ‘Descent’”. (Artikkelen er publisert i *Hembygden och Världen*. Gøteborg. Denne var vanskelig å få tak i, og forfatteren har derfor sendt over manuskriptet via e-post).
- Lovoll, O. S. 1998: *The Promise Fulfilled. A Portrait of the Norwegian Americans Today*. University of Minnesota Press, Minnesota.
- Lovoll, O. S. 1994b: ”The Rural Bond of Norwegians in America”, i *The Norseman* mars 1994. Nordmanns-forbundet, Oslo.
- Lund, A.1912: *Nordlændingernes Forening i Billeder og Tekst. Et Femtiars Minde*. Kristiania.
- Lye, J. 1999 *Samemisjonens utvikling 1888-1925*. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Tromsø.
- Mach, Z. 1993: *Symbols, Conflict, and Identity. Essays in Political Anthropology*. SUNY series in anthropological studies of contemporary issues. State University of New York Press, Albany, New York.

Magnussen, T. 1993: "Der mitt hjarta er fest — tilhøyring i en nordnorsk kontekst", i Mæhlum, B. (red.): *Hva er 'identitet'? Rapport fra tverrfaglig seminar ved Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, 7.-8. mai 1992*. ISL og Norges forskningsråd.

Mathiesen, S. R. 1993: "Fortellinger og identitet", i Mæhlum, B. (red.): *Hva er 'identitet'? Rapport fra tverrfaglig seminar ved Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, 7.-8. mai 1992*. ISL og Norges forskningsråd.

Meistad, T. 1994: "'I min fars hus er det mange rom'", i Drivenes, E.-A. m. fl. (red.): *Nord-Norsk kulturhistorie. Det mangfoldige folket. Bind 2*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.

Mikalson, J. B. 1920: "Nord-Norge. Oplysninger og fremtidssyner.", i *Nordmands-Forbundet* nr 8, 1920. Nordmands-Forbundet, Kristiania.

Morgan, G. 1992: *Organisasjonsbilder*. Universitetsforlaget, Oslo.

Niemi, E. 2002: "American, Norwegian, or north Norwegian? Dilemmas of Identity for Immigrants from Northern Norway in the United States, 1900-1930", i Nichol, T. W. (red.): *Interpreting the Promise of America. Essays in Honor of Odd Sverre Lovoll*. NAHA, Northfield, Minnesota.

Niemi, E. 1996a: "Amerikafeber. Om utvandringen fra Vadsø og om vadsøværing i USA" i *Varanger årbok 1996*. Sør-Varanger, Vadsø og Vardø historielag.

Niemi, E. 1994a: "Anna Dahl Fuhr – meløyjenta som ble avisdronning i Amerika", i *Meløy: Den stille fjerding*. Årbok nr. 10, 1994. Meløy historielag, Meløy.

Niemi, E. 1994c: "Den lange, lange sti over myrene og ind i skogene. Hvem har tråkket op den?" i Drivenes, E.-A. m. fl. (red.): *Nord-Norsk kulturhistorie. Det mangfoldige folket. Bind 2*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1994.

Niemi, E. 1999a: "'... emigrasjon i blodet'? Den etniske dimensjonen ved nordskandinavisk transatlantisk vandring", i Kongslien, I. og Tolvsby, D. (red.): *Norwegian-American Essays 1999*. NAHA-Norway/The Norwegian Emigrant Museum in collaboration with Unipub forlag. Oslo/Hamar.

Niemi, E. 1996b: "Emigration from Northern Norway: A Frontier Phenomenon? Some Perspectives and Hypotheses", i Gulliksen, Ø. T. m. fl. (red.): *Norwegian-American Essays 1996*. NAHA-Norway / The Norwegian Emigrant Museum, Oslo.

Niemi, E. 1994b: "Fra Nord-Norge til Amerika. Noen refleksjoner om problemstillinger, perspektiver og utfordringer", i *Heimen. Lokalhistorisk tidsskrift* (nr 3, 1994. Heimen, Trondheim.

Niemi, E. m. fl. 1999b "Kvener", i Imsen, S. og Winge, H. (red.): *Norsk historisk Leksikon. Kultur og samfunn ca 1500 – ca 1800*. Cappelen akademisk forlag, Oslo. (2. utgave).

Niemi, E. 2001: "Nordnorske regionale strategier", i Thuen, T. (red.): *Fortidsforståelser*. Høyskoleforlaget AS. Kulturstudier nr 18.

Niemi, E. 1998: "Norsk emigrasjonsforskning siden Ingrid Semmingsen. Veien Videre? i Lovoll, O. S. (red.): *Migrasjon og tilpasning. Ingrid Semmingsen. Et minneseminar*. Tid og tanke nr 3, 1998, Universitetet i Oslo.

Niemi, E. 2000: "North Norwegian Rising! Regionalism and Nation Building in the North, 1900-1940", i Holt, R. m.fl. (red.): *Internationalization in the history of Northern Europe. Report of the Nordsaga '99 Conference, University of Tromsø, 17-21 nov. 1999*. Universitetet i Tromsø.

Niemi, E. 1997: "Regionalismens janusansikt: modernisering og motkultur." Finstad m.fl. (red.): *Stat, religion, etnisitet. Rapport fra Skibotn-konferansen, 27.-29.mai 1996*. Skriftserie nr 4 1997. Senter for samiske studier, Tromsø.

Niemi, E. 1993: "Regionalism in the North: The Creation of 'North Norway'", i *Acta Borealia* nr 1, 1993. Tromsø.

Niemi, E. og Hansen, L.I.: 1999: "Etnisitet", i Imsen, S. og Winge, H. (red.): *Norsk historisk Leksikon. Kultur og samfunn ca 1500 – ca 1800*. Cappelen akademisk forlag, Oslo. (2. utgave).

Nordlandslaget af Amerika 1909: *Festskrift. Udgivet af Nordlandslaget i anledning Aarsmødet i Minneapolis, Minn., den 24-26de Juni 1909*. Nordlandslaget, St. Paul, Minnesota.

Nordlandslaget Nordlyset: *History of the Nordlandslaget Nordlyset 'Northlight Club' of Tacoma, Washington*. (Udatert hefte, i BP).

Norlie, O. M. 1915: *Norsk lutherske prester i Amerika, 1843-1915*. Augsburg Publishing House, Minneapolis, Minnesota.

Norse-American Centennial Committee 1925: *Norse-American centennial, 1825-1925*. Augsburg Publishing House, Minneapolis, Minnesota.

Novak, M. 1971: *The Rise of the Unmeltable Ethnics. Politics and Culture in the Seventies*. The Macmillan Company, New York.

"O.V." 1920: "Redningsskøyten fra Nordlandslaget i U.S.A. og Norsk Selskap til Skibbrudnes Redning", i *Nordmands-Forbundet* nr 9-10, 1920. Nordmands-Forbundet, Kristiania.

Prestgard, K. 1909: "De norske fylkes-lag i Vesterheimen", i *Symra* 1909. Symra, Decorah-Posten's trykkeri. Decorah, Iowa.

Roosens, E. E. 1989: *Creating Ethnicity. The Process of Ethnogenesis*. SAGE Publications, London.

Riksheim, V. 1922: "Fembøringen", i *Haaløygminne* nr 4, 1922. (s.1-12).

Rølvaag, O. E. 1924: "Brobygning", i *Nordmands-Forbundet* nr 2, 1924. Nordmands-Forbundet, Kristiania.

- Rølvaag, O. E. 1987: *I de dage; Riket grunnlegges; Peder Seier; Den signede dag*. Gigantbok, Aschehoug, Oslo.
- Rølvaag, O. E. 1991: *Giants in the Earth*. Harper Perennial, New York.
- Rølvaag, O. E. 1922: *Omkring Fædrearven*. St. Olaf College Press. Northfield, Minnesota.
- Sandvin, S. og Aasbø, L. (red.) 1973: *Troens fane. Fredheim Folkehøgskole, Rognan, 60 år*. Fauske boktrykkeri.
- Sartz, R. S. N. 1914: "Fra Amerikas Nordmænd. Bygdelagene og deres fremtid", i *Nordmands-Forbundet* nr 7, 1914. Nordmands-Forbundet, Kristiania.
- Schultz, A. R. 1994: *Ethnicity on Parade. Inventing the Norwegian American through Celebration*. The University of Massachusetts Press, USA..
- Schultz, A. 1992: "The Pride of the Race Had Been Touched": The 1925 Norse-American Immigration Centennial and Ethnic Identity", i *Norwegian-American Studies and Records*, nr 33. NAHA, Northfield, Minnesota.
- Semmingsen, I. 1985: "Det norske Amerika - i fortid og nåtid", i *Kirke og kultur* nr 4, 1985. Universitetsforlaget. Oslo.
- Semmingsen, I. 1952: *Utvandringen og det utflyttede Norge*. Nordmanns-Forbundets Småskriftserie, 1. Aschehoug, Oslo.
nabo.nb.no/trip?_b=EMITEKST&_f=www_sub&r=613&delnr=7, 03.02.2003)
- Skårdal, D. B. 1974: *The Divided Heart. Scandinavian Immigrant Experience through Literary Sources*. Universitetsforlaget.
- Slagsvold, P. L. (red.) 1929: *Bygdelagenes Fællesraad, Inc. Aarbok og julehilsen 1929*. Minneapolis, Minnesota.
- Smith, A. D. 1999: *Myths and memories of the nation*. Oxford University Press, Oxford.
- Smith, A. D. 1981: *The Ethnic Revival*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Solheim, M. N. 1998: *Emigrasjon og etnisitet. Utvandringen fra Vadsø til Amerika 1860-1914*. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Tromsø.
- Sollors, W. 1989: "Introduction", i Sollors, W. (red.): *The Invention of Ethnicity*. Oxford University Press, New York.
- Somdahl, M. 1993: "The Bygdelag in America — Alive and Kicking", i *Norseman* nr 3, 1993. Nordmannsforbundet, Oslo.
- Steinberg, S. 1981: *The Ethnic Myth. Race, Ethnicity, and Class in America*. Athenum, New York.

- Storli, I. og Wold, H. A. 1994: "Naturen som ressurs og erfaringsramme", i Drivenes, E.-A. m. fl. (red.): *Nord-Norsk kulturhistorie. Det gjenstridige landet*. Bind I. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Strauman, L. H. 1959: "Historiske Notater", i jubileumsnummeret av *Nord-Norge* 1959.
- Svendsen, T. 1997: *Amerikafeber i Ishavsbyen. Emigrasjonen fra Tromsø til Amerika 1860-1925*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Tromsø.
- Sørensen, S. H. 1989: *Frilynt ungdomsarbeid i Finnmark 1896-1940. Ideologi og praksis*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Tromsø.
- Teigen, K. H. 1993: "Identitesbegrepet — noen psykologiske refleksjoner", i Mæhlum, B. (red.): *Hva er 'identitet'? Rapport fra tverrfaglig seminar ved Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, 7.-8. mai 1992*. ISL og Norges forskningsråd.
- Tjelmeland, H. 1997: "Kva tid oppstod Nord-Norge? Regionaliseringsprosessar i Nord-Norge fram til ca. 1950", i Finstad m.fl. (red.): *Stat, religion, etnisitet. Rapport fra Skibotn-konferansen, 27.-29.mai 1996*. Skriftserie nr 4 1997. Senter for samiske studier, Tromsø.
- Thorvaldsen, G. 1995: "Historisk migrasjonsforskning: en kort historiografi", i *Migrasjon i Troms i annen halvdel av 1800-tallet. En analyse av forlketellingene 1865, 1875 og 1900*. Dr. art.-avhandling, Universitetet i Tromsø.
- Thuen, T. 2001: "Fortiden: Forståelser, forestillinger, fremstillinger. Innledende betraktninger", i Thuen, T. (red.): *Fortidsforståelser*. Høyskoleforlaget AS. Kulturstudier nr 18.
- Thuen, T. 1993: "Noen sosialantropologiske refleksjoner over begrepet etnisk identitet", i Mæhlum, B. (red.): *Hva er 'identitet'? Rapport fra tverrfaglig seminar ved Institutt for språk og litteratur, Universitetet i Tromsø, 7.-8. mai 1992*. ISL og Norges forskningsråd.
- Tolvby, D. 1999: *Bygdelagsbevegelsen i det norske Amerika*. The Norseman nr 5, 1999. [http://nabo.nb.no/trip?_b=EMITEKST&urn="](http://nabo.nb.no/trip?_b=EMITEKST&urn=)"URN:NBN:no-nb_emidata_1091"
- Try, H. 1985: *Assosiasjonsånd og foreningsvekst i Norge. Forskningsoversyn og perspektiv*. Alvheim & Eide, Øvre Ervik.
- Turner, F. J. 1962: *The Frontier in Americas History*. Holt, Rinehart og Winston, New York.
- Ulvestad, M. 1907/1913: *Nordmønderne i Amerika, deres Historie og Rekord. Bidrag til og Bindeld mellem Norges Historie og Nord-Amerikas - De Forenede Staters i Særdeleshed*. History Book Company's Forlag. Minneapolis, Minnesota.
- Veblen, A. A. 1926: "De norsk-amerikanske bygdelag", i *Skandinaven almanak og kalender*, 1926. Skandinaven, Chicago.
- Vecoli, R. J. 1964: "Contadini in Chicago: A Critique of The Uprooted", i *Journal of American History* nr 51, 1964. The Organization of American Historians. Bloomington, Indiana.

Zangwill, I. 1910: *The Melting Pot. Drama in Four Acts*. New York.

Ytreberg, N. A. 1962: *Vær hilset! Nordlændingernes Forening 1862-1962*. Nordlændingernes Forening, Oslo

Zempel, S. 1998: "Introduction", i Rølvaag, O. E. (1998): *Concerning Our Heritage*. NAHA, Northfield, Minnesota.

Østrem, N. O. 2002: *Utvandrarkultur. Ei migrasjonshistorisk undersøkning av Skjold prestegjeld 1837-1914*. Dr.art.-avhandling. Institutt for historie, Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Universitetet i Tromsø, november 2002.

Øverland, O. 2000b: "En amerikansk litteratur på norsk: "Vår egen litteratur"". (nabo.nb.no/trip?_b=EMITEKST&urn="URN:NBN:no-nb_emidata_1199", 01.02.2003).

Øverland, O. 2000a: *Immigrant Minds, American Identities. Making the United States Home, 1870-1930*. Statue of Liberty-Ellis Island Centennial series, University of Illinois Press, Urbana, Illinois.

Øverland, O. 1996: *The Western Home. A Literary History of the Norwegian America*. NAHA, Northfield, Minnesota.

Åsvang, A. O. 1976: *Emigranter. Vevelstad-fjerdinger som dro mot vest 1869-1930*. A. O. Åsvangs forlag, Forvik.

Arkivmateriale

(Systematisk gjennomgått)

Baumann, Julius B. Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Bygdelagene Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Det Norske Selskab i Amerika Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Gjerset, Knut Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Lutheran Church in America Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Norlie, Olaf M. Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Norse-American Centennial Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Norwegian-American Historical Assosiation Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Norwegians in the United States Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Prestegard, Kristian Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Rolvaag, O. E. Papers, Minnesota Historical Society, St. Paul, Minnesota.

Rølvaag, Ole E. Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Syttende Mai Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

Veblen, A. A. Papers, Minnesota Historical Society, St. Paul, Minnesota.

Veblen, Andrew A. Papers, NAHA, Northfield, Minnesota.

I tillegg er en del arkivmateriale oversendt fra *Norsk Selskap til Skibbrudnes Redning*.

Tidsskrifter og aviser

(Systematisk gjennomgått)

Amerika. Madison, Wisconsin (1908-1922).

Eidsvold. Grand Forks/Fargo, Nord-Dakota (1909-1914).

Decorah-Posten. Decorah, Iowa (1907-1945).

Duluth Skandinav. Duluth, Minnesota (1920-1945).

Familiens Magasin. Minneapolis, Minnesota (1916-1918).

For Fædrearven. Canton, Sør-Dakota (1921-1922).

Hudson Star-Observer. Hudson, Wisconsin (1978).

Jul i Vesterheimen. Minneapolis, Minnesota (1911-1926).

Minneapolis Tiende. Minneapolis, Minnesota (1907-1935).

Nordland. Bodø (1914).

Nordlands Avis. Hemnesberget (1914-1918).

Nordlandslaget/Nord-Norge. Minneapolis, Minnesota, Duluth, Minnesota og Grand Forks, Nord-Dakota (1913-1945, samt diverse nyere nummer, bl.a. jubileumsnumrene i 1959 og 1984).

Nordmanden. Grand Forks, Nord-Dakota (1910-1945).

Nordmands-Forbundet/Nordmannsforbundet/The Norseman. Kristiania/Oslo (1907-1950 samt 1990-2002).

Norsk-Amerikaneren - Illustreret Kvartalsmagasin af Historisk Art. Seattle, Washington (1916-1925).

Norwegian-American. Northfield, Minnesota (1908-1915).

Reform. Eau Claire, Wisconsin (1908-1930).

Sanger-Hilsen. Minneapolis, Minnesota (1999).

Signal. Illustrert ukeblad for sjø og land. Kristiania (1911-1915).

Skandinaven. Chicago, Illinois (1908-1940).

Skandinavens Almanak og Kalender. Chicago, Illinois (1922-1941).

Symra. En aarbog for norske paa begge sider af havet/ Et skrift for norske paa begge sider af havet. Decorah, Iowa (1905-1914).

I tillegg en rekke uidentifiserte/udaterede avisutklipp. Dette er spesifisert i fotnotene.

Internettkilder

draug.rhd.isv.uit.no/rhd/folketellinger.html 25.01.2003. *Registreringscentralen for historiske data*. Norske folketellingene for 1865, 1875 og 1900.

familytreemaker.genealogy.com/fto/ssdisearch.html? 04.02.2003. *Social Security Death Index*. Søk etter avdøde amerikanske statsborgere.

fisher.lib.virginia.edu/census 05.01.2003. United States Historical Census Data Browser. Amerikanske folketellinger 1790-1960.

home.att.net/~nordkap 12.01.2003. *Mannskoret Nordkap*.

nordlandslag.tripod.com 13.02.2003. *Nordlandslaget*.

ssdi.rootsweb.com/cgi-bin/ssdi.cgi 04.02.2003. *Social Security Death Index*. Søk etter avdøde amerikanske statsborgere.

www.beckercountyhistory.org 08.12.2002 Om Detroit (Lakes), Minnesota.

www.digitalarkivet.uib.no 12.02.2003. *Digitalarkivet*: Utvandningsprotokoller og folketellinger.

www.duluth.com 10.12.2002. Om Duluth, Minnesota.

www.ellislandrecords.org 20.02.2003. *Ellis Island Record*, American Family Immigration Center. Immigrantprotokoller 1892-1924.

www.geocities.com/SoHo/Cafe/8238/erikson.htm 07.12.2002. Om Gerhard Folgerø.

www.library.northwestern.edu 28.11.2002. *Office of Defence Transportation (ODT)*.

www.naha.stolaf.edu 12.01.2003. Norwegian American Historical Association (NAHA).

www.nb.no/emigrasjon 14.01.2003. *Nasjonalbibliotekets "Det løfterike landet"*.

www.nb.no/baser/tma 17.01.2003. *Thor M. Andersens bibliografi, Nordmenn i Amerika*.

www.norseman.no 01.02.2003. *Nordmannsforbundet*:

www.serviceflags.com 30.12.2002. Informasjon om bruken av "Service Flags".

www.sofn.com, 01.02.2003. *Sønner av Norge*.

www.ssb.no 10.02.2003. *Statistisk sentralbyrå*. "Hjemmehørende folkemengde etter fylke"

(www.ssb.no/emner/historisk_statistikk/tabeller/3-3-2t.txt) og

"Inn- og utvandring, oversjøisk utvandring og utvandring til USA. 1821-1948"

(www.ssb.no/emner/historisk_statistikk/aarbok/ht-020220-051.html).

Konsumprisindekskalkulator (www.ssb.no/emner/08/02/10/kpi/kpiregn.html).

APPENDIKSER

1. Oversikt over styremedlemmer og redaktører 1909-1945

Anderson, Berthias A. (f. 1856). Viseformann 1919-1920. Fra Ofoten, Nordland, bosatt i Pekin, Nord-Dakota. Farmer.

Arneson, Arnold N. (1867-1937). Finanssekretær 1926-1929 og 1934-1936. Født i USA, bosatt i Wegdahl, Minnesota. Foreldrene kom fra Meløy, Nordland.

Baumann, Julius Berg (1870-1923). Sekretær 1911-1913, leder 1922-1923, redaktør for *Nord-Norge* 1913-1923. Fra Kiby ved Vadsø, Finnmark, utvandret 1891, bosatt i Cloquet, Minnesota. Tømrer, handel, "Register of Deeds", dikter etc.

Bergh, Axel Einar Juul (f. 1873). Finanssekretær 1912-1913, viseformann 1913-1914. Fra Vadsø, utvandret 1892, bosatt i Ruthon, Minnesota. Prest tilknyttet *Den Norske Synode*.

Bernhart, Petter Christoffersen (f. 1870). Leder 1928-1929, viseformann 1923-1928. Fra Vadsø i Finnmark, utvandret i 1904. Bosatt i Sioux Falls, Nord-Dakota. Apotekeier.

Borgen, Hartvig H. (f. 1862). Viseformann 1912-1913, 1920-1923, leder 1924-1925, forretningsfører for *Nord-Norge* 1923-1929. Fra Måsøy, Finnmark, utvandret i 1887. Bosatt i Duluth, Minnesota. Grosserer.

Christianson, Arnold (1903-1973). Viseformann 1936-1940, finanssekretær fra 1942. Født i USA, ukjent geografisk tilknytning til Nord-Norge. Bosatt i Mandan/Bismarck, Nord-Dakota.

Crystad, Gerhard Andreassen (1877-1951). Viseformann 1921-1922, 1926-1936. Fra Sund i Lofoten, Nordland, utvandret 1898. Bosatt i Minneapolis, Minnesota. Håndverker.

Dahl, John A. (1887-1945). Viseformann 1924-1926, 1932-1933, 1934-1935. Fra Meløy, Nordland, utvandret 1910. Bosatt i Hatton, Nord-Dakota. Farmer.

Dahl, Ole Andreas (1884-1956). Finanssekretær 1936-1942. Fra Meløy, Nordland, utvandret 1907. Bosatt i Granite Falls, Minnesota.

Davidsen, Sigurd Waldemar (f. 1878-1971). Sekretær 1920-1925. Fra Bjørnskind/Dverberg i Vesterålen, Nordland, utvandret 1903. Bosatt i Minneapolis, Minnesota. Handel.

Drage Andrew (Andreas) Olsen (f. 1893). Finanssekretær 1918-1922, kasserer 1927-1931, viseformann 1933-1934, 1936-1938. Fra Saltdalen, Nordland, utvandret 1914, bosatt i St. Paul, Minnesota.

Dreier, Bernhardt (1888-1961). Sekretær fra 1942. Fra Bodø, Nordland, utvandret i 1907. Bosatt i Duluth, Minnesota.

Eidsnes, Carl Gunnerius (f. 1879). Viseformann 1922-1923. Fra Bjarkøy, Troms, utvandret i 1902. Prest, bodde flere steder i Midtvesten, bl.a. Cassom, Minnesota. Tilknyttet *Hauges Synode*.

Engaas, Lars (1858-1923). Finanssekretær 1917-1918. Fra Vefsn, Nordland, utvandret 1883. Bosatt i La Crosse Wisconsin. Handel.

Fuhr, Anna Theodora Dahl (1891-1956). Redaktør for *Nord-Norge* 1925-1929. Fra Meløy, Nordland, utvandret 1918. Bosatt bl.a. i Chicago, Illinois, slo seg til slutt ned i Duluth, Minnesota. Opprinnelig sykepleier, men ble involvert i mannen Jørgen J. Fuhrs avisvirksomhet.

Gregor, Johan (1868-1950). Sekretær 1913-1915 og 1919-1920, viseformann 1916-1917. Fra Mo i Rana, Nordland, utvandret 1888. Bosatt i Fort Ransom, Nord-Dakota. Lærer, handelsbetjent, urmaker/optiker, farmer, "town clerk", klokker, sanglærer, komponist etc.

Grytting, Conrad Olsen (1885-1977). Assisterende finanssekretær 1924-1926, finanssekretær 1929-1931. Fra Hadsel i Vesterålen, Nordland, utvandret 1906. Bosatt i Duluth, Minnesota.

Hammerø, Hans Mathieson Viseformann 1939-1941. (1880-1943). Fra Nesna, Nordland, utvandret 1901. Bosatt i Revere, Minnesota. Farmer.

Haugen, Peter Sekretær 1917-1919. Fra Hemnes, Nordland. Bosatt i Minneapolis, Minnesota.

Heitmann, John (Johan) (1871-1965). Viseformann 1919-1920, fungerende redaktør for *Nord-Norge* i perioder første halvdel av 1920-tallet. Fra Dønna, Nordland, utvandret 1894. Bosatt i Duluth, Minnesota. Advokat.

Høegh, Andreas C. (Katarinus) (f. 1867). Finanssekretær 1909-1911, satt også i det midlertidige styret i 1908. Født i Oppegård, men vokste opp i Skjervøy, Troms. Utvandret 1891, bosatte seg i Minneapolis, Minnesota.

Høegh, Knut Ørn (1844-1925). Kasserer 1909-1911, viseformann 1911-1912. Fra Kåfjord ved Alta, Finnmark, utvandret 1869. Fremtredende lege og professor i medisin i USA, fikk bl.a. St. Olavsordenen i 1906. Bosatt i Minneapolis, Minnesota.

Ingerson, Carl A. (1884-1957). Viseformann 1928-1931, leder 1931-1933. Født i USA, foreldrene fra Ibestad i Troms. Bosatt i St. Paul, Minnesota. Lege og "Coroner" ("likskuer").

Isakson August S. (f. 1878). Viseformann 1941-1944. Fra Harstad, Troms, uvandret 1893. Bosatt i Rugby, Nord Dakota. Handel.

Jacobson, Ingolf (1894-1989). Leder fra 1940. Fra Gimsøy i Lofoten, Nordland, utvandret 1913. Bosatt i Nohly, Montana.

Jenson, Jens Herrman (f. 1879). Viseformann 1929-1932. Fra Mo i Rana, Nordland, utvandret 1898. Bosatt i Hudson Wisconsin.

Johansen, Ivar Anker (1874-1942.) Sekretær 1909-1911, leder 1911-1914. Aktiv i oppstartsfasen, medlem av det midlertidige styret i 1908. Kom fra Løkta (Dønna), Nordland, utvandret 1892. Ordinert til prest i 1889, reiste tilbake til Nord-Norge og arbeidet for *Nordlands Indremisjonen* et par års tid. Medvirket bl.a. til opprettelsen av fiskerhjem i Lofoten (Ure og Balstad). Tilknyttet *Hauges Synode*. Bosatt bl.a. i St. Paul, Spicer og Duluth, Minnesota. Var en tid borgermester i Spicer, Minnesota. Mottok diplom fra *Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning* for innsamlingen til redningsskøyta *Nordland*.

Johnson, Emil M. (f. 1871). Viseformann 1928-1929. Kom fra Meløy, Nordland, utvandret i 1893. Bosatt i Minneapolis, Minnesota og senere i Chicago, Illinois. Arkitekt-ingeniør, bygget bl.a. 17 kirker i Midtvesten. Hadde en oberstløytnants rang under første verdenskrig. Kommandant for president Coolidges æresvakt ved jubileumsfestlighetene i "Tvillingbyene" i 1925.

Jørgensen, Jerome (Hjeronimus Bjørn) (1872- 1943). Viseformann 1922-1925, leder 1925-1928, kasserer 1931-1940. Fra Bjørn ved Dønna, Nordland, utvandret 1893. Bosatt i Maynard, Minnesota. Handel

Kildahl, John (Johan Jonsen) (1845-1918). Viseformann 1917-1918. Fra Jøvik ved Tromsø, Troms, utvandret 1878. Bosatt i Eau Claire, Wisconsin. Håndverker.

Kløvstad, Johanna (f. Engen) (1877-1933). Kasserer 1911-1913, finanssekretær 1913-1914. Fra Bodø, Nordland, utvandret 1903. Bosatt i Minneapolis, Minnesota.

Knudson, Bernhard Kristian (1865-1943). Viseformann 1925-1926, leder 1929-1931. Fra Harstad, Troms, utvandret 1882. Bosatt i Thief River Falls, Minnesota.

Knudson, John (f. 1875). Kasserer fra 1940. Fra Herøy, Nordland, utvandret 1901. Bosatt i Storden, Minnesota

Lindseth, Ingebret H. (1844-1923). Viseformann 1914-1919. Fra Leirfjord, Nordland, utvandret 1881. Bosatt i Dawson, Minnesota. Farmer.

Miller, Ole Andreas (1873-1941). Sekretær 1925-1931, 1934-1939, redaktør og forretningsfører for *Nord-Norge* 1929- 1941. Fra Hemnes, Nordland, utvandret 1890. Bosatt i Hudson, Wisconsin. Arbeidet for jernbanen.

Myrland, August A. (1861-1931). Tok over som finanssekretær for Rølvaag 1911-1912. Fra Andøya, Nordland, utvandret 1866. Bosatt Madison, Wisconsin. Lærer, senere advokat, bl.a. distriktsadvokat for Burnett County, Wisconsin fra 1908. Hovedpresident for *Sønner av Norge* 1926-1931.

Myrvang, Jentoft Antonius Hansen (1884-1966). Finanssekretær 1915-1917. Fra Narvik, Nordland, utvandret 1904. Bosatt flere steder i Midtvesten, bl.a. i Merrill, Wisconsin. Prest i *Den norske Synode*.

Mørck, Conrad Ditlef Hjeronimusen (1861-1929). Leder 1909-1911, 1914-1919. Aktiv i oppstartsfasen, medlem av det midlertidige styret i 1908. Fra Leirfjord, Nordland, utvandret 1883. Farmer i Sør-Dakota, deretter bestyrer for et malerfirma i Minneapolis, Minnesota. Flyttet etter hvert til Vestkysten.

Nellermoe, Otto Dybfest Nilsen (1883-1973). Sekretær 1915-1917. Fra Hemnes, Nordland, utvandret 1905, studerte bl.a. juss- og statsvitenskap. Bosatt i Minneapolis, Minnesota.

Nelson, Mrs E. A. (f. Olsen Svare) (f. ca 1875). Sekretær 1940-1942. Fra Nesna, Nordland. (Rolf og Torolf Olsen Svares søster).

Nicolaysen, Olaf K. (1886-1972). Valgt til finanssekretær ved stevnet i 1919, men trakk seg allerede i september samme høst. Fra Vesterålen, Nordland, bosatt i Minneapolis, Minnesota.

Olmlie, Hans Heitmann (Almlie) (f. 1893). Viseformann 1915-1916. Fra Mo i Rana, Nordland, utvandret 1893. Bosatt i Vienna, Sør-Dakota.

Olson, John N. (1863-1936). Tok over for Gregor som sekretær våren 1920. Assisterende sekretær 1929-1931, finanssekretær 1931-1934. Fra Hemnes, Nordland, utvandret 1883. Bosatt i Hudson, Wisconsin.

Orfield, Hans Martin (Olsen) (f. 1875). Finanssekretær 1914-1915. Fra Dunderlandsdalen, Nordland, utvandret 1883. Bosatt i Minneapolis, Minnesota. Drev landhandel og sakførerforretning.

Pederson, Hans (f. 1900). Viseformann fra 1941. Fra Sørfold, Nordland, utvandret 1925. Bosatt i Duluth, Minnesota.

Runsvold, Jørgen D. (1872-1934). Viseformann 1915-1916. Fra Mosjøen, Nordland, utvandret 1887. Prest, tilknyttet *Den norske Synode*. Bosatt flere steder i Midtvesten, bl.a. i Northwood, Nord-Dakota.

Rølvaag, Ole Edvart (1876-1931). Valgt til finanssekretær i 1911, men Myrland tok over. Viseformann 1918-1918, formann 1919-1922. Fra Dønna, Nordland, utvandret 1896. Etter å ha forsøkt seg på fiskerlivet en tid reiste han til Amerika som tyveåring. Bosatt i Northfield, Minnesota. Professor i norsk, forfatter og fremtredende norskdomsforkjemper.

Sandhei, C. A. (f. 1880). Redaktør for *Nord-Norge* fra 1941. Fra Mo i Rana, Nordland, utvandret 1900. Bosatt i Fort Ransom, Nord-Dakota.

Silsand, Ole Anton L. (f. 1871). Viseformann 1940-1941. Fra Ibestad, Troms, utvandret 1892. Bosatt i Fort Ransom, Nord Dakota.

Skagen, Johan Angel Mørk (f. 1881). Viseformann 1916-1918, forretningsfører for *Nord-Norge* 1916-1922. Fra Herøy, Nordland, utvandret 1902, Prest, tilknyttet *Den norske Synode*, flere steder i Midtvesten, bl.a. River Lake, Wisconsin.

Skeie, Ole A. (f. 1866). Viseformann 1934. Fra Dønna, Nordland, utvandret 1884. Bosatt i Winger, Minnesota.

Smeby, Anna (f. Strand) (1877-1934). Finanssekretær 1922-1926, sekretær 1931-1934. Fra Sortland, Nordland, utvandret 1900. Bosatt i Northfield, Minnesota. Farmer.

Stenbro, Carl Magnus (1884 –1970). Viseformann 1938-1939. Fra Mosjøen, Nordland, utvandret 1907. Bosatt i Eau Claire, Wisconsin. Handel.

Strauman, Ludvig Hanson (1875-1964). Kasserer 1917-1927, viseformann 1931-1933, leder 1933-1936. Fra Strauman i Vefsn, Nordland, utvandret 1901. Bosatt i Minneapolis, Minnesota. Handel.

Sund, Conrad J. (f. 1887). Sekretær 1939-1940. Fra Nesna, Nordland, utvandret 1911. Bosatt i Fergus Falls, Minnesota.

Svare, Rolf Olsen (1888-1971). Viseformann 1935-1936, leder 1936-1940. Fra Nesna, Nordland, bosatt Dawson, Minnesota. (Bror til Torolf Olsen Svare og Mrs E. A. Nelson).

Svare, Torolf Olsen (1891-1951). Viseformann 1919-1922. Fra Nesna, bosatt Fergus Falls, Minnesota. (Bror til Rolf Olsen Svare og Mrs E. A. Nelson).

Tobiassen, Anton O. (f. 1853). Kasserer 1913-1917, viseformann 1920-1921. Fra Kvalnes på Kvaløya, Troms, utvandret 1864 (fra Tromsø med skipet *Norge*). Bosatt i Lake Milles, Iowa. Handel.

Tollefsen, Simon Richard (1865-1933). Viseformann 1909-1911. Fra Ibestad, Troms, utvandret 1867. Bosatt i Minneapolis, Minnesota. Prest, tilknyttet *Frikirken*.

Williamson, Arne G. (f. 1890). Viseformann 1926-1928, 1933-1934. Fra Tromsø, Troms, utvandret 1911. Bosatt i Chicago, Illinois. Leder for *Den norske Amerika-Linjes* kontor i byen fra 1920.

2. Oversigt over Nordlandsheds stemmer og tilhørsalge 1909-1945

Dato/år	Stemmeby	Ant. delh.	Formann	Sekretær	Viseformann	Kasserer	Finanssekretær
20-01-1908	Minnesota, Minnesota	125	G. D. Merck	L. A. Johansen	S. Tolstson	K. Heegh	A. Heegh
24-08-1908	Minnesota, Minnesota	250	G. D. Merck	L. A. Johansen	S. Tolstson	K. Heegh	A. Heegh
22-04-1910	St. Paul, Minnesota	300	G. D. Merck	L. A. Johansen	S. Tolstson	K. Heegh	A. Heegh
16-07-1911	Thief River Falls, Minnesota	1000	L. A. Johansen	J. B. Baumann	K. Heegh	J. Klavstad	O. E. Følvaag & A. Myrland
26-08-1912	Duluth, Minnesota	800	L. A. Johansen	J. B. Baumann	H. H. Bergin	J. Klavstad	A. Bardi
28-24-1913	Fargo, Nord-Dakota	300	L. A. Johansen	J. Gregor	A. Bardi	A. Tobassen	J. Kleveland
01-09-1914	Minnesota, Minnesota	150	G. D. Merck	J. Gregor	L. Linsvath	A. Tobassen	H. M. Orfald
23-05-1916	Fargo, Nord-Dakota	200	G. D. Merck	O. Nølleme	L. Linsvath, J. Rumsud, H. H. Orfald	A. Tobassen	J. Myrskog
23-04-1916	Minnesota, Minnesota	400	G. D. Merck	O. Nølleme	L. Linsvath, J. Staugen, J. Gregor	A. Tobassen	J. Myrskog
20-21-1917	Eau Claire, Wisconsin	700	G. D. Merck	P. Haugen	L. Linsvath, J. Staugen, J. Kleveland	L. H. Strauman	L. Engvas
20-21-1918	Carleton, Nord-Dakota	388	G. D. Merck	P. Haugen	L. Linsvath, J. Staugen, O. E. Rølvang	L. H. Strauman	A. Drøge
24-05-1919	Walker, Minnesota	600	O. E. Rølvang	J. Oregard, N. Olson	T. Swan, H. H. Bergin, B. A. Anderson	L. H. Strauman	O. Nordmarken (A. Drøge)
23-04-1920	Duluth, Minnesota	-	O. E. Rølvang	S. Davdson	T. Swan, H. H. Bergin, A. Tolstson	L. H. Strauman	A. Drøge
21-02-1921	Detroit, Minnesota	400	O. E. Rølvang	S. Davdson	T. Swan, H. H. Bergin, G. Øystad	L. H. Strauman	A. Drøge
23-04-1922	Thief River Falls, Minnesota	800	J. B. Baumann	S. Davdson	H. H. Bergin, J. Jørgensen, C. Etnes	L. H. Strauman	A. Smaly
22-02-1923	Glenwood, Minnesota	500	J. B. Baumann	S. Davdson	H. H. Bergin, J. Jørgensen, P. Bernhart	L. H. Strauman	A. Smaly
20-01-1924	Fergus Falls, ND	400	H. H. Bergin	S. Davdson	P. Bernhart, J. Jørgensen, J. A. Dahl	L. H. Strauman	A. Smaly & Øyding
09-09-1925	Minnesota, Minnesota	750	J. Jørgensen	O. A. Miller	P. Bernhart, B. Knudsen, J. A. Dahl	L. H. Strauman	A. Smaly & Øyding
10-09-1926	Detroit Lakes, Minnesota	500	J. Jørgensen	O. A. Miller	P. Bernhart, G. Øystad, A. Villiamson	L. H. Strauman	A. Ameson
24-02-1927	Duluth, Minnesota	1000	J. Jørgensen	O. A. Miller	P. Bernhart, G. Øystad, A. Villiamson	A. Drøge	A. Ameson
08-07-1928	Winnipeg, Can.	200	P. Bernhart	O. A. Miller	G. Øystad, C. Ingerson, E. Johnson	A. Drøge	A. Ameson
21-02-1929	Crookston, Minnesota	600	B. Knudson	O. A. Miller	C. Ingerson, G. Øystad, J. H. Jensen	A. Drøge	C. Øyding & J. N. Olson
20-01-1930	Walker, Minnesota	1000	B. Knudson	O. A. Miller	C. Ingerson, G. Øystad, J. H. Jensen	A. Drøge	C. Øyding & J. N. Olson
12-03-1931	Fargo, ND	1000	C. Ingerson	A. Smaly	L. H. Strauman, G. Øystad, J. H. Jensen	J. Jørgensen	J. N. Olson
17-08-1932	Thief River Falls, Minnesota	200	C. Ingerson	A. Smaly	L. H. Strauman, G. Øystad, J. A. Dahl	J. Jørgensen	J. N. Olson
16-07-1933	Hudson, WI	600	L. H. Strauman	A. Smaly	G. Øystad, A. Villiamson, A. Drøge	J. Jørgensen	J. N. Olson
15-06-1934	Alexandria	110	L. H. Strauman	O. A. Miller	G. Øystad, J. A. Dahl, O. A. Swale	J. Jørgensen	A. Ameson
07-08-1935	Fergus Falls, ND	500	L. H. Strauman	O. A. Miller	R. Swan, G. Øystad	J. Jørgensen	A. Ameson
19-01-1936	Detroit Lakes, Minnesota	208	R. Swan	O. A. Miller	A. Drøge, A. Christensen	J. Jørgensen	O. A. Dahl
10-09-1937	Orand, Fergus, ND	300	R. Swan	O. A. Miller	A. Drøge, A. Christensen	J. Jørgensen	O. A. Dahl
24-02-1938	Demiuj, Minnesota	500	R. Swan	O. A. Miller	A. Christensen, C. M. Stenro	J. Jørgensen	O. A. Dahl
06-01-1939	Valley City, SD	600	R. Swan	C. Stund	A. Christensen, H. Hamrense	J. Jørgensen	O. A. Dahl
14-05-1940	Superior, WI	400	J. Knudson	Mrs. Nelson	H. Hammarvik, O. A. Stund	J. Knudson	O. A. Dahl
13-04-1941	Glenwood, Minnesota	230	J. Knudson	Mrs. Nelson	A. S. Isakson, H. Pedersen	J. Knudson	O. A. Dahl
19-01-1943	Orand, Fergus, ND	200	J. Knudson	B. Drøer	A. S. Isakson, H. Pedersen	J. Knudson	A. Christensen
10-09-1943	Detroit Lakes, Minnesota	172	J. Knudson	B. Drøer	A. S. Isakson, H. Pedersen	J. Knudson	A. Christensen
16-07-1944	Crookston, Minnesota	181	J. Knudson	B. Drøer	H. Pedersen	J. Knudson	A. Christensen
22-02-1946	Detroit Lakes, Minnesota	76	J. Knudson	B. Drøer	H. Pedersen	J. Knudson	A. Christensen

3. Nordlandslagets lokallag og andre nordnorske organisasjoner i USA

Den Nordenfjeldske Forening. Stiftet i 1911 i Brooklyn, New York. Ved starten hadde foreningen 130 medlemmer. Foreningen var ikke ”udelukkende en Nordlandsforening”, men ble dominert av nordleninger. J. Jacobsen var foreningens første formann.

Dorcass. Stiftet ca 1928 i Winnetka ved Chicago, Illinois. Syforening, de fleste medlemmene kom fra Troms.

Fembøringen. Stiftet 6. (7.) september 1913 i Seattle, Washington. Foreningens første ledere var Severin Reinholdtsen, J. R. Andersen og H. P. Ongstad. Foreningen hadde 150 medlemmer ved dannelsen.

Nordkap (mannskor). Stiftet 18. mars 1909 i Minneapolis, Minnesota. Johan Rødsvik og Gerhardt Crystad var særlig aktive i oppstartsfasen. I 1923 ble koret utnevnt til æresmedlemmer av Nordlandslaget, og året etter var det på Norgesturne. Koret er fremdeles i drift.

Midnatsolen. Stiftet våren 1920 i Duluth, Minnesota. Hadde i 1921 talte 107 medlemmer. Foreningen hadde eget sangkor, *Otringsgutterne*, og et amatørteaterlag, *Nordlændingernes Dramatiske Club/Duluth Dramatiske Club*.

Nordlandslaget i Colfax. Stiftet ca 1912 i Colfax, Wisconsin. Dannet i forbindelse med innsamlingen til ”Mindegaven”. Etter all sannsynlighet oppløst etter 1914.

Nordlandslaget i Grantsburg. Stiftet ca 1912 i Grantsburg, Wisconsin. Dannet i forbindelse med innsamlingen til ”Mindegaven”. Etter all sannsynlighet oppløst etter 1914.

Nordlandslaget av Kanada. Stiftet 3. juli 1926 i Camrose i Alberta, Canada. P. M. Hendricks var av initiativtakerne. Året etter gikk dette ”nasjonale” kanadiske nordlandslaget i oppløsning, og det ble avholdt to nordlandsstevner, et i byen Viking i Alberta og et i Watros i Saskewatskan.

Nordlandslaget i New York. Stiftet ca 1912 i New York. Dannet i forbindelse med innsamlingen til ”Mindegaven”. Etter all sannsynlighet oppløst etter 1914.

Nordlandslaget i Saskatchewan (1). Stiftet i 1922 med 30 medlemmer, de fleste fra Vega og Brønnøy. Siste gang nevnt i 1923.

Nordlandslaget i Saskewatskan (2). Stiftet sommeren 1927 i Watros i Saskewatskan, Canada. P. M. Hendricks var lagets første president. Foreningen hadde drøyt 70 medlemmer i 1930.

Nordlandslaget i Winnipeg/Manitoba. Stiftet 10. april 1926 i Winnipeg i Manitoba, Canada.

Nordlands Minde. Stiftet 18. mars 1909 i Minneapolis, Minnesota. Det første styret besto av H. M. Jacobsen, Hartvig Rasmussen, Johan Rødviik og Hans Martin Orfield. Gav ut håndskrevet avis, *Fembøringen* (senere *Gauken*). Conrad Kristensen var første redaktør. Mange av Nordlandslagets styremedlemmer var også aktive i *Nordlands Minde*, bl.a. Conrad Mørck, Johanna Kløvstad, Andrew Drage og Ludvig H. Strauman. Foreningen er fremdeles i drift.

Nordlands Syforening. Stiftet ca 1937 i Moorhead, Minnesota og Fargo, Nord-Dakota.

Nordlyset/Northlight Club. Stiftet 12. mars 1912 i Tacoma, Washington. Det første styret besto av Simon Pedersen, B. Norstad, O. A. Abelsen, Christ Halvik og Mrs J. Nelson. I 1915 hadde foreningen 200 medlemmer. Gav ut bladet *Nordlyset*.

Nordlyset. Stiftet våren 1910 i St. Paul, Minnesota. Foreningen er siste gang nevnt sommeren 1911.

Nordlændingen. Stiftet 19. desember 1898 i Chicago, Illinois.

Vestfjorden. Stiftet november 1912 i Everett, Washington. Ved stiftelsen hadde foreningen 50 medlemmer. Assuranseforening. Foreningen er siste gang nevnt i 1916.

I november 1951 ble *Midnattssol* dannet i Vancouver i British Columbia, Canada, og høsten 1971 ble *Nordkapp* dannet i Victoria i British Columbia, Canada. *Nordlandslaget of the Pacific Coast* ble stiftet i Tacoma, Washington, høsten 1949, og har delvis fungert som en paraplyorganisasjon for Vestkystlagene. Sistnevnte forening er fremdeles aktiv.

4. Utfyllende tabeller

Figur 17. Fylke- og regionsfordeling blant Nordlandslagets medlemmer, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Absolutte tall.

Fylke/prosti og år	1914	1918	1926	1930	1936	1940	1944	Totalt
Finnmark								
Varanger	4	1	8	2	2	0	0	15
Hammerfest	2	2	2	3	0	1	1	9
Alten	1	2	1	1	1	1	1	3
Finnmark (gen.)	0	0	0	1	0	0	0	1
Totalt Finnmark	7	5	11	7	3	2	2	28
Troms								
Tromsø	30	41	11	22	5	4	4	102
Senjen	17	18	6	14	8	6	3	56
Trondenes	13	13	11	22	3	4	8	60
Totalt Troms	60	72	28	58	16	14	15	218
Nordland								
Vesteraalen	28	21	20	30	22	14	17	110
Lofoten	23	26	14	22	5	17	11	79
Ofoten	7	8	5	3	0	0	1	17
Nordre Salten	26	17	17	16	3	8	5	71
Søndre Salten	28	10	26	20	4	15	10	85
Salten (gen.)	3	3	4	1	0	0	0	10
Nordre Helgeland	107	56	113	145	75	40	47	405
Indre Helgeland	130	83	96	162	40	17	29	391
Søndre Helgeland	40	28	41	43	20	14	13	134
Helgeland (gen.)	15	17	11	7	2	1	1	47
Totalt Nordland	407	269	347	449	171	126	134	1349
Ukjent	22	36	15	2	1	1	1	79
Annet	0	0	4	2	1	1	0	11
USA	6	6	33	41	16	27	30	130
Totalt	502	388	438	559	208	171	182	1815

Kilder: Nordlandslagets medlemslister fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.

Figur 18. Yrkesfordeling blant Nordlandslagets medlemmer, årene 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944. Absolutte tall.

Yrke	USA	Norge
Akadem./off.	15	17
Pastor	25	0
"Arbeider"	14	189
Handel	20	12
Håndverker	10	24
Prim.nær.	63	133
Annet	7	50
Totalt antall	154	425

Kilder: Nordlandslagets medlemslister fra 1914, 1918, 1926, 1930, 1936, 1940 og 1944 samt *Nord-Norge, DA, RHD, TMA, EIR, SSDI* etc.